

আনন্দলেখা

ANANDALEKHA

ষট্চত্রাবিংশত্তম সংখ্যা, ২০০৮-২০০৯ বর্ষ

সম্পাদক : জিয়াউর রহমান

অশ্রু-অঞ্জলি

বিক্রম তকবি

স্নাতক মহলাৰ ছাত্ৰ

ছাত্ৰ একতা সভাৰ সংগীত সম্পাদক

জন্ম : ০৭-১১-১৯৮৩ খ্ৰীষ্টাব্দ

মৃত্যু : ০৭-০৩-২০০৯ খ্ৰীষ্টাব্দ

আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ

অধ্যক্ষ ড° ছবিফ উদ্দিন আহমেদ

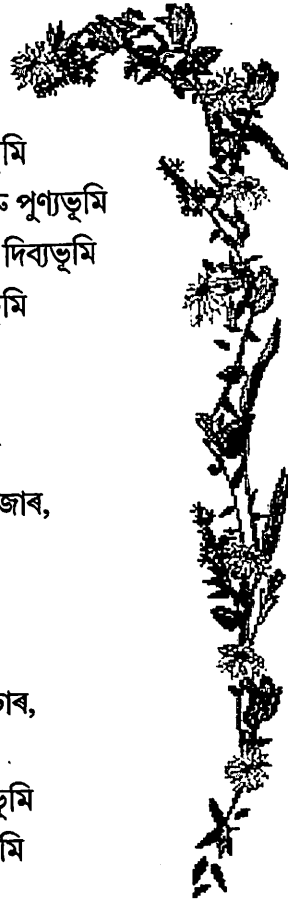
মহাবিদ্যালয় সঙ্গীত

এই প্ৰেম আৰু পুণ্যভূমি
অমৃত-জ্ঞানৰ এই প্ৰেৰম আৰু পুণ্যভূমি
আনন্দ-আলয় বাণী-বন্দনাৰ দিব্যভূমি
এই প্ৰেম আৰু পুণ্যভূমি

নাই ভেদ সৰু-বৰ
পণ আমাৰ জীৱনৰ
শান্ত শুদ্ধ এক সমাজ সজাৰ,

উৰ্বৰ পৃথিৱীত
দুৰ্বাৰ গতিৰে
দীপ্ত কৰ্মময় জীৱন গঢ়াৰ,

জীৱন গঢ়াৰ এই মুক্তভূমি
এই প্ৰেম আৰু পুণ্যভূমি

বচনা— অধ্যাপক হীৰেদ্ৰনাথ শইকীয়া

সুৰ— অধ্যাপক মলয়কুমাৰ বয়

অধ্যাপক শৰদ্ মাধৱ কুশ্ৰে

ঢেকিয়াল ফুকন কলেজ

যজ্ঞেশ্বৰ শৰ্মা

তিনিকুৰি দহ বছৰতো মন যায়, সঁচাকৈয়ে কওঁ,
ল'ৰাহঁতৰ লগত বেঞ্চিত বহি আকৌ যেন
কলেজৰ ক্লাচ কৰো।

পঢ়িলে, কোনটো কলেজত?
ঢেকিয়াল ফুকন কলেজতেই নিশ্চয়।
কলঙৰ পাৰৰ ফুকনৰ মৰিশালিৰ এঙাৰ
এটুকুৰাও নাই এতিয়া।

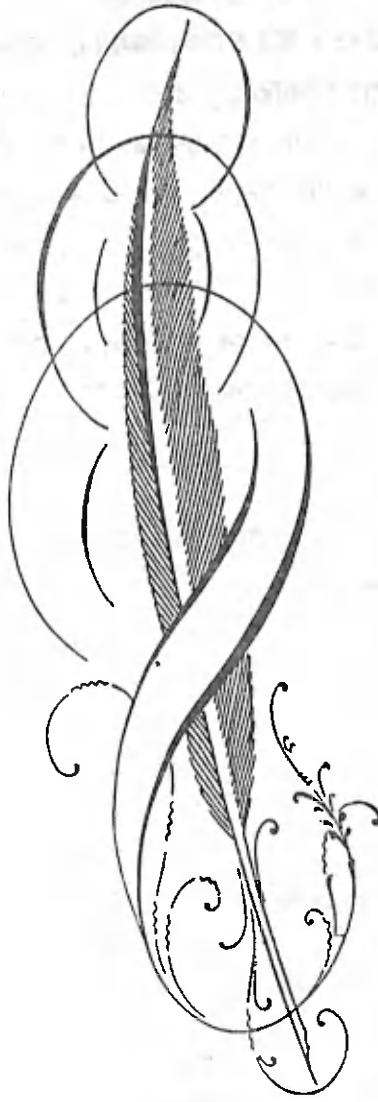
নগৰৰ সাত-ঘোঁকোটত শুকদেউ গোসাঁয়ে এই কলেজখন পাতিলে।
আধুনিক অসমৰ জাতীয় আদৰ্শৰ বাণী উচ্চাৰণ কৰোঁতা
আনন্দবামৰ পৱিত্ৰ সোঁৱৰণি এই কলেজখনতহে
অকণমান ৰৈ আছে।

ইয়াৰ বেৰে-চালে, বাহিৰে-ভিতৰে গছে-জেওৰাই
এটা নৈতিক সপোন বিয়পি আছে।

ইয়াত দুৰ্নীতি আৰু দেশ-দ্ৰোহিতাৰ ঠাই নাই। হ'ব নোৱাৰে।
ইয়াৰ বায়ু এফেৰা পূৰক-কুণ্ডকেৰে ভিতৰলৈ সুমাই নিয়া।
তোমালোকৰ বুকুত এই সপোন সোমাবলৈ দিয়া;
তোমালোকৰ লগতে মোকো ঠাই দিয়া,
ময়ো উশাহ লওঁ।

কবিতাটি আনন্দবাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ 'ৰূপালী জয়ন্তী স্মৃতিগ্ৰন্থ'ৰ পৰা পুনৰ্মুদ্ৰিত কৰা হৈছে। —সম্পাদক

সম্পাদকৰ প্ৰাণৰ ভাষাৰে....

একবিংশ শতিকাৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ সূৰ্য উঠা দেশ অসম বহু জ্বলন্ত সমস্যাৰ গৰাহত বিধ্বস্ত। নাতিশীতোষ্ণৰ পৰা অসমৰ জলবায়ু উষ্ণ হৈ উঠিল। শাসকসকলৰ শোষণৰ ফলত অসমে হেৰুৱালে সামাজিক-সাংস্কৃতিক, অৰ্থনৈতিক, শিক্ষা আদি ক্ষেত্ৰত স্বকীয় বৈশিষ্ট্য। যাৰ বাবে আমাৰ সমস্যাসমূহ সমাধান হোৱাৰ পূৰ্বেই ছাত্ৰ-ছাত্ৰী তথা যুৱ প্ৰজন্মৰ ভৱিষ্যৎ ধ্বংস হোৱাৰ অশুভ সংকেত বাজি উঠিছে।

এতিয়া প্ৰশ্ন হৈছে অসমৰ দৰে শান্ত ৰাজ্য এখনত এইবোৰ হ'বলৈ পালে কেনেকৈ? ইয়াক বিশ্লেষণ কৰা অতি প্ৰয়োজন। এই ক্ষেত্ৰত দেশৰ বুদ্ধিজীৱী চিন্তাবিদসকলৰ দায়িত্বও অপৰিসীম। তেওঁলোকে সূক্ষ্ম আৰু সুবিশ্লেষণেৰে সমস্যাৰ সমাধানৰ বাবে নিৰ্ণায়ক ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিব লাগিব।

সমাজক নষ্ট কৰিব বিচৰা সকলো অ-সামাজিক কাৰ্যকলাপ প্ৰতিৰোধ কৰিব লাগিব। যাতে এইবিলাকৰ প্ৰভাৱত সমাজত ঋণাত্মক প্ৰভাৱ নপৰে।

নিজৰ সংস্কৃতিক যি জাতিয়ে জীয়াই ৰাখিব নোৱাৰে সেই জাতিৰ নিজা সুকীয়া পৰিচয় বা বৈশিষ্ট্যও নাই। আমাৰ অসমৰ ঐতিহাসিক আৰু গৌৰৱ উজ্জ্বল সংস্কৃতি আছে। এই সংস্কৃতিক যাতে কোনেও ধ্বংসৰ পথলৈ টানি নানে তাৰ বাবে জনসজাগতাৰ নিতান্ত প্ৰয়োজন। অৰ্থনৈতিকভাৱে কোনো জাতি স্বাধীন নহ'লে তেনে জাতিক সদায় ৰাজ্য বা দেশে কোনো গুৰুত্ব আৰোপ নকৰে। সেয়ে আমি অৰ্থনৈতিক মুক্তিৰ বাবে অশেষ কষ্ট চলাব লাগিব। কামৰ দিশত একাগ্ৰতা আৰু নিষ্ঠাৰে আগবাঢ়িব লাগিব। যাতে ভৱিষ্যৎ প্ৰজন্মই আমাৰ বাবে হতাশাগ্ৰস্ত নহয়। গতিকে এই সময়তে আমি কৰ্মসংস্থাপন গঢ়ি তুলিব নোৱাৰিলে ইতিহাসৰ পাতত অসমীয়া জাতি আৰু মাটিৰ কোনো অস্তিত্ব নাথাকিব।

আজিৰ এই ভয়াবহ পৰিস্থিতিত বেছি প্ৰয়োজন হৈছে শিক্ষক শ্ৰেণীৰ বলিষ্ঠ নেতৃত্ব। এই ভয়াবহ পৰিস্থিতিত ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু সমাজক নেতৃত্ব প্ৰদান কৰা শিক্ষাগুৰুসকলে এখোজ আগুৱাব, এখোজ পিছুৱাব লগা পৰিস্থিতি হৈছে।

বৰ্তমান এখন দেশৰ উন্নতি নিৰ্ভৰ কৰে সেই দেশৰ যুৱ-
প্ৰজন্মৰ ওপৰত। গতিকে যুৱ সমাজক তেওঁলোকৰ লক্ষ্যত
আগুৱাই দিয়াটো নিতান্ত প্ৰয়োজন।

১৯৪৭ চনত স্বাধীনতা লাভ কৰা ভাৰতবৰ্ষই আজিও
নিবনুৱা সমস্যাৰ পৰা হাত সাৰিব পৰা নাই। ইয়াৰ মূলতে হ'ল
দেশখনৰ বৰ্দ্ধিত জনসংখ্যা। যাৰফলত সমাজৰ কিছুসংখ্যক
মানুহে সন্তাসবাদৰ সৃষ্টি কৰিছে আৰু হাতত তুলি লৈছে নানা
ধৰণৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ। অৰ্থাৎ যুৱকসকলে হাতত অস্ত্ৰ তুলিবলৈ বাধ্য
হ'ল। ফলস্বৰূপে আমি পাইছোঁ এখন নিৰাপত্তাহীন,
সন্তাসবাদযুক্ত পংগু যুৱ প্ৰজন্মৰ প্ৰতিচ্ছবি— হতাশা যাৰ প্ৰধান
অস্ত্ৰ। এইক্ষেত্ৰত চৰকাৰো কিছু জগৰীয়া। বৰ্তমান আমাৰ
সমাজত চাৰুবি বিচাৰি বহু যুৱক-যুৱতীয়ে হতাশ হৈ আত্মহত্যা
কৰাও দেখা গৈছে। এইক্ষেত্ৰত আমাৰ মানৱ সমাজো কিছু
জগৰীয়া। ডিগ্ৰী, ডিপ্লমা লৈ যুৱক এজনে হাতত হাল, অন্য
কোনো কোনো সৰু কাম কৰা দেখিলে ওচৰ-চুবুৰীয়াই ইতিকিং
কৰে। এনে ইতিকিং বৰ্তমান সমাজৰ হতাশাৰ প্ৰধান কাৰণ।
এইক্ষেত্ৰত আমি নিজেই সাৱধান হ'ব লাগিব। কাৰণ কোনো
কামেই সৰু নহয়। কোনো কামেই সৰু বুলি নাভাবিলেহে
আমাৰ দেশৰ উন্নতি হ'ব।

বৰ্তমান যুগত শিক্ষা অবিহনে সকলো অসম্ভৱ। শিক্ষাই
ব্যক্তিৰ আদৰ্শ আৰু লক্ষ্য স্থিৰ কৰে। গতিকে বৰ্তমানৰ যুৱ-
প্ৰজন্মৰ শিক্ষাৰ মূল ভেটি বুদ্ধি পোৱাটো অতি জৰুৰী। কিয়নো
শিক্ষাইহে তেওঁলোকৰ ভৱিষ্যতৰ পথ চলাই নিয়াত সহায়
কৰে। শিক্ষাবিহীন জীৱন 'পানী বিহীন সাগৰ'ৰ নিচিনা। শিক্ষাৰ

বস্তিৰে গোটেই পৃথিৱীৰ অন্ধকাৰ আঁতৰ কৰিব পাৰি।
'সমাজৰ লগতে খাপ খুৱাই মানুহৰ মনৰো পৰিৱৰ্তন অতি
প্ৰয়োজন।' এই বাক্যশাৰী শিৰোধাৰ্য কবি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলেও
পাঠ্যপুথিৰ শিক্ষাৰ মাজতে নিজকে আৱদ্ধ নাৰাখি
কৰ্মকেন্দ্ৰিক শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ বাবে নিজকে সদায় প্ৰস্তুত ৰাখিব
লাগে। শিক্ষা হ'ল এনে এক বস্তু— 'যি কেতিয়াও ধ্বংস
নহয় বৰং বৃদ্ধিহে হয়।' গতিকে যুৱ প্ৰজন্মই বৰ্তমান
পৰিস্থিতিত হতাশাপ্ৰস্তু নহৈ হিংসা মনোভাৱ ত্যাগ কৰি
পৰিস্থিতিৰ লগতে খাপ খুৱাব পৰাকৈ মানসিক প্ৰস্তুতি চলাব
লাগিব। তেতিয়াহে দেশ আৰু সমাজে উন্নতি লাভ কৰিব
পাৰিব।

যিয়েই নহওক এই কথাত আমি সকলোৱেই একমত
যে নানা বাধা-বিঘিনি প্ৰতিহত কৰি হ'লেও 'অসম যে এদিন
পূৰ্বদেশৰ সূৰ্য উঠা দেশত পৰিণত হ'ব তাত সন্দেহ নাই।'

আলোচনীৰ কাম কিমান আগবাঢ়িছে? আলোচনী
কেতিয়া ওলাব? শুভেচ্ছাবাণী অনা হ'লনে? আদি অনেক
প্ৰশ্নৰে আলোচনীখনৰ বিষয়ে উৎসুক হৈ থকা মৰমৰ বন্ধু-
বান্ধৱীসকললৈ, সন্মানীয় শিক্ষাগুৰুসকললৈ,
শুভাকাংক্ষীসকললৈ আৰু আমাৰ শিক্ষানুষ্ঠানৰ সমূহ
কৰ্মচাৰীলৈ এই ছেগতে ধন্যবাদ আৰু কৃতজ্ঞতা যাছিটো।

মোঃ জিয়াউৰ ৰহমান

সম্পাদক, সাহিত্য আৰু আলোচনী বিভাগ

অসমীয়া বিভাগ

প্ৰবন্ধ

- ❖ গুৰু শিষ্য আৰু অভিভাৱক
মেৰিনা আখতাৰ/১
- ❖ অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য জগতলৈ বেপ্তিষ্ট
মিছনেবীসকলৰ অৱদান
ছাবিনা ইয়াছমিন/৩
- ❖ অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য আৰু উইলিয়াম ৱাৰ্ড
বাকেশ কুমাৰ ডেকা/৬
- ❖ দণ্ডিনাথ কলিতাৰ 'দীপ্তি'ত অধ্যাত্মবাদ
ড° ৰজিতা কলিতা/৮
- ❖ জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ প্ৰেম, বিবাহ আদি
ফাইজুল হক/১২
- ❖ নিৰ্মলপ্ৰভা বৰদলৈ— এটি আলোকপাত
জ্যোতি বৰা/১৫
- ❖ অৱসৰৰ সময়ৰ শিক্ষা
জিতু তপন বৰা/১৭
- ❖ গণিত সম্পৰ্কে কিছু কথা
ড° গায়ত্ৰী দাস/১৯
- ❖ এইচ আই ভি আৰু এইডছ
উপেন্দ্ৰ কুমাৰ গুৰু/২২

অনুভৱ

- ❖ উত্তৰণ
মোখতাৰ উদ্দিন আহমেদ/৩৫
- ❖ মোলৈ কিয় নিলিখা চিঠি
বিয়াজুল কবীৰ/৪০
- ❖ প্ৰেম একুৰা জুই
ওৱাশিম ইক্ৰাম/৪১
- ❖ এৰি থৈ গ'লা কিয়
আনন্দ দাস/৪৩

সূ চী প ত্ৰ

কবিতা ২৫-৩৪

- আবু হানিফা
মাছুম ছেলিমা আহমেদ
প্ৰিঞ্চী মুক্তিয়ার
ইনাম বাব্বানী
মুক্তাৰ আলম হাজৰিকা
ববী কলিতা
লিপিকা দাস
লিপিকা দাস
দীপালী ডেকা
কুমাৰী মালধৰু সৰকাৰ
টিংকু বৰকাকতি
ৰামানুজ লক্ষৰ
ৰাজিৰ উজ জামান
মনিষা কোঁৱৰ
ৰুকচানা পাইক
উম্মে হাবিবা
পাৰ্থপ্ৰতিম কলিতা
ইচাংক্ষী দাস

গল্প

- ❖ সৎকাৰ
মানস ছাগ্ৰা/৪৫
- ❖ জোনাকে ধোৱা মৰম
দীপালী ডেকা/৫১
- ❖ এটা প্ৰেমৰ অপাৰেচন
মাছুম নুৰচাদ/৫৬

English Section

- ❖ Importance of labour-intensive technology
Dr. Sanjib Kr. Borkakoti/57
- ❖ Diabetes Millitus
Mamoni Phukan Rajkhowa/63
- ❖ Mushroom Cultivation
Biki Sarkar/66
- ❖ Importance of English Literature
Barbie Bordoloi/68
- ❖ Rice bran and its healthy friendly oil
Bhabani Borah/70
- ❖ Rabindra Nath Tagore : A Profile
Malancha Sarkar/72
- ❖ Science and Spirituality : Two Cultures
Geeta Devi Bhattacharya/75
- ❖ Child Labour : A Social Evil
Gitajyoti Kakati/77
- ❖ Charlie Chaplin
Sabina Yasmin/79
- ❖ Animal-Man Link
Nilanjan Kr. Niranjan (Nilu)/80
- ❖ Hints for Self-culture
Mehjebin Tabassum/82

Poem- 83-88

- Manisha Singha
- Jesmin Nesa
- Masum Selima Ahmed
- Abu Eusuf Md. Raihan Uddin
- Amzad Hussain
- Kangtang Tisso
- Papu Majumdar
- Ajit Bharali

সূচী পত্র

हिन्दी विभाग

- ❖ अंग्रेजी भाषा नीति और राष्ट्रभाषा की संघर्ष
बेदब्रत शर्मा/ 89
- ❖ विचित्र
रीतान्जली प्रसाद/ 92
- ❖ सकीना
आकलिमा हाजरिका/ 96

कविता - 100-104

- किरण गुप्ता
- सुनिता राम
- किरण महातो
- सुनिल ठाकुर
- राजू सिंह
- संदिप कुमार सिंह
- माला कुमारी शमा
- दीपक कुमार सिंह
- रीतान्जली प्रसाद

বঙালী বিভাগ

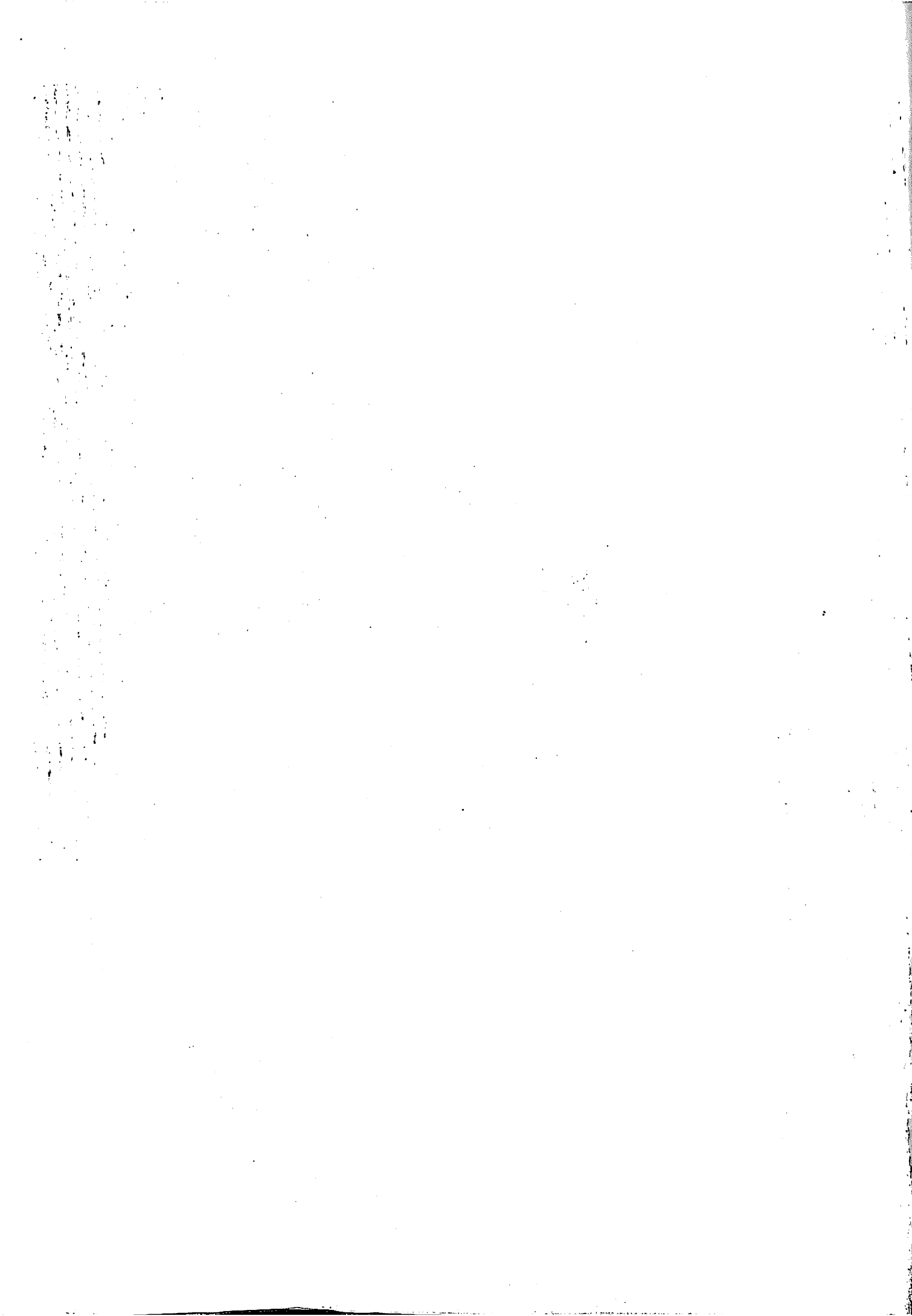
- ❖ বুদ্ধদেব বসুর নাটক ও কাব্যনাট্যে ঐতিহ্যের বিস্ময়
ড° অজিত কুমার সিংহ/১০৫
- ❖ বোকা কৃপণ
শম্ভু ধর/১১২
- ❖ প্রদূষণের কবলে বন্দী সবুজ ময় ধরণী
- ❖ প্রণমি তোমায় হে গুরুকুল
নয়নমণি মিশ্র/১১৪

আনন্দলেখা

আনন্দবাম টেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়
বছৰেকীয়া আলোচনী
২০০৮-২০০৯ খ্রীষ্টাব্দ

অসমীয়া বিভাগ

গুৰু শিষ্য আৰু অভিভাৱক

মেৰিনা আখতাৰ

ওঁ অখণ্ড মণ্ডল কৰাং ব্যাপুং যেন চৰাচৰং ।
 তদ পদং দশিতং যেন তস্মৈ শ্ৰীগুৰুৱে নমঃ ॥
 অজান তিমি বান্ধস্য জ্ঞানউত্তন শলাকথা ।
 চক্ষুৰ্মীলিতং যেন তস্মৈ শ্ৰীগুৰুৱে নমঃ ॥
 গুৰু ব্ৰহ্মা গুৰু বিষ্ণু গুৰুদেৱ মহেশ্বৰ
 গুৰু সাক্ষাৎ পৰম ব্ৰহ্মা তস্মৈ শ্ৰীগুৰুৱে নমঃ ॥
 মুকং কৰোতি বাচালং পঙ্গুং লঙঘয়তে গিৰিম্
 যৎকুপা তমহং বন্দে পৰমানন্দ মাধৱম্ ॥

মানৱ জীৱনৰ সন্মানীয় স্থান হিচাপে পিতৃ-মাতৃৰ পাছতে গুৰুস্থান বুলি বহুতে কয় যদিও প্ৰকৃততে গুৰুস্থান পিতৃ-মাতৃতকৈ আগত। পিতৃ-মাতৃয়ে সন্তান জন্ম দি মাত-কথা-বতৰা, খোজ-কাটল, আহাৰ-বিহাৰ আদিৰ শিক্ষা দিয়ে। কিন্তু প্ৰকৃততে এজন মানুহে মানুহ হিচাপে পৰিচিত হয় একমাত্ৰ শিক্ষাগুৰুৰ প্ৰভাৱত। অতি প্ৰাচীন কালত শিক্ষা আৰু জ্ঞান আহৰণৰ বাবে শিশুক গুৰু গৃহত থৈ অহা হৈছিল। ছাত্ৰই গুৰু গৃহত আশ্ৰম পৰিষ্কাৰ-পৰিচ্ছন্ন, আশ্ৰমৰ প্ৰয়োজনীয় পানী, খৰি, ফল-মূল আদি সংগ্ৰহৰ লগতে নিজে পৰিশ্ৰম কৰি শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিছিল। সেই সময়ত সৰ্বসাধাৰণ লোকতকৈ বজা-ব্ৰাহ্মণ আৰু বাণিক্য পৰিয়ালৰ ছাত্ৰই অধিক আছিল। সেই সময়ত গুৰু আছিল অভিভাৱকৰ দৰে।

বিজ্ঞান তথা বৃষ্টি সাম্ৰাজ্যবাদৰ লগে লগে শিক্ষাৰ পদ্ধতিৰ দ্ৰুত পৰিৱৰ্তন ঘটিল। ছপাশাল, বিজুলী বাতি আৰু মুদ্ৰাৰ আৱিৰ্ভাৱৰ লগে লগে শিক্ষাৰ পদ্ধতিত আমূল পৰিৱৰ্তন আহিল।

বৰ্তমান অৱস্থাত কম্পিউটাৰ শিক্ষাৰ লগে লগে শিক্ষা জগতৰ আমূল পৰিৱৰ্তন ঘটিল। কম্পিউটাৰ আৰু ৰবট যন্ত্ৰৰ সহায়ত কঠিনৰপৰা কঠিন কামবিলাক কৰিব পৰা হ'ল। এজন ছাত্ৰই বাল্য অৱস্থাৰপৰাই তেওঁৰ নিজৰ যোগ্যতাৰ ভিত্তিত জ্ঞান আহৰণ কৰি ভাল পাৰদৰ্শিতা দেখুৱাব পৰাৰ লগতে নিজে স্বচ্ছল জীৱন কটাব পৰা হ'ল। বৰ্তমান যুগত ছাত্ৰ আৰু অভিভাৱকৰ কম্পিউটাৰ বিজ্ঞান, চিকিৎসা বিজ্ঞান, বাণিজ্য বিষয় আদিৰ প্ৰতিহে আগ্ৰহ বেছি দেখা যায়। অভিভাৱকসকলেও এই বিষয়সমূহত বেছি অৰ্থ বিনিয়োগ কৰা দেখা যায়। কিয়নো এনে বিদ্যাৰ দ্বাৰা এজন ছাত্ৰই

সুন্দৰ জীৱন নিৰ্বাহ কৰিবলৈ সুচল হয়।

অভিভাৱকে পঢ়া-শুনাকে মুখ্য কৰি শিশুক নাচ-গান খেলা-খুলা আদিত আগবঢ়াই দিয়া হ'ল। আগৰ দিনৰ তুলনাত এতিয়া শিক্ষাৰ পদ্ধতি বহু বেলেগ হ'বলৈ ধৰিলে। আগৰ কলা, বিজ্ঞান, বাণিজ্যৰ বিদ্যাৰপৰা এতিয়া প্ৰতিটো বিষয়ৰ ওপৰত একো একোখন

সমাজৰ ৰাজনীতিজ্ঞ, প্ৰতিপত্তি ক্ষমতাশীল ব্যক্তিবৰপৰা লাঞ্ছিত হোৱা দেখা যায়। ইয়াৰ বাবে চিনেমা, দূৰদৰ্শনৰ বিজ্ঞাপন আদিয়েই দোষী বুলি ভবা হয়। চিনেমাৰ কাহিনী, ছাত্ৰ, গুৰু অৱমাননা, ৰাজনীতিৰ প্ৰভাৱ, দূৰদৰ্শনৰ বিজ্ঞাপনত শিক্ষকৰ গালৈ বাকলি দলিয়াই, শিক্ষকৰ গাত ৰং লাগিলে ছাত্ৰই কিৰিলি পাৰি হাঁহি, ছাত্ৰই শিক্ষকক অৱহেলা কৰি বস্ত্ৰটোৰ প্ৰতি টাপলি মেলা দৃশ্যই শিশুৰ মনত বেয়া প্ৰভাৱ পেলায়।

মহাবিদ্যালয় হ'বলৈ ধৰিলে। ৯০ দশকমানৰপৰা অসম তথা উত্তৰ-পূবৰ অঞ্চলৰ অভিভাৱকসকলে অসমৰ বাহিৰত সন্তানক পঢ়োৱাৰ মানসিক প্ৰৱণতা গা কৰি উঠা দেখা যায়।

শাস্ত্ৰই শিক্ষাগুৰুসকলক সৰ্বোচ্চ স্থান দি আহিছে। গুৰুবিহীন শিক্ষা কেতিয়াও পূৰ্ণাঙ্গ হ'ব নোৱাৰে। গুৰুবিহীন ছাত্ৰ ৰংবিহীন প্ৰতিমাৰ সদৃশ।

এই প্ৰবন্ধৰ মূল বিষয় হ'ল 'গুৰু শিষ্য আৰু অভিভাৱক' গুৰু শিষ্য আৰু অভিভাৱক হ'ল জ্যামিতিৰ ত্ৰিভুজৰ দৰে। এডাল বাহু অবিহনে যেনেকৈ এটা ত্ৰিভুজ হ'ব নোৱাৰে ঠিক তেনেদৰে গুৰু শিষ্য আৰু অভিভাৱক অবিহনে শিক্ষা পূৰ্ণাঙ্গ হ'ব নোৱাৰে। অতীতৰ তুলনাত বৰ্তমান গুৰু-শিষ্য-অভিভাৱকৰ মাজত তাৰতম্য দেখা যায়। আগৰ গুৰুসকল গুৰুৰ লগতে অভিভাৱকৰ দৰে। সেই সময়ত ছাত্ৰক বন্ধ দিনত অতিৰিক্তভাৱে পাঠদান কৰোতে শিক্ষকৰ একান্ত আগ্ৰহৰ লগতে বিদ্যালয়ৰ যশ-কীৰ্তিৰ কথাই চিন্তা বেছি কৰিছিল। ছাত্ৰই গুৰুক ভয়তকৈ শ্ৰদ্ধা বেছি কৰিছিল। শিক্ষকে ছাত্ৰক শাস্তি দিলে ছাত্ৰই বা অভিভাৱকে প্ৰতিবাদ কৰা নাছিল বৰঞ্চ পণ্ডিতক

অভিভাৱকে শাস্তি দিবলৈ উদগনিহে দিছিল। পণ্ডিতক (গুৰু) ভগৱান জ্ঞান কৰিছিল। বৰ্তমান যুগত গুৰু আৰু শিষ্যৰ মাজত কিছু তফাৎ দেখা যায়।

কোন শিক্ষকৰ তলত টিউচন কৰিলে বেছি কৃতকাৰ্য হ'ব পাৰি ছাত্ৰ আৰু অভিভাৱকে তাৰ প্ৰতি ধাৰমান হ'ল। চৰকাৰী বিদ্যালয়ৰ তুলনাত ব্যক্তিগত বিদ্যালয়ৰ পাঠদান

বেছি নিয়মীয়া, অৱশ্যে ব্যক্তিগত বিদ্যালয়ত ছাত্ৰৰ প্ৰতি বেছি যত্ন লয়।

বৰ্তমান কিছু কিছু ঠাইত শিক্ষকসকল বৰকৈ অপমানিত হোৱা দেখা যায়। সমাজৰ ৰাজনীতিজ্ঞ, প্ৰতিপত্তি ক্ষমতাশীল ব্যক্তিবৰপৰা লাঞ্ছিত হোৱা দেখা যায়। ইয়াৰ বাবে চিনেমা, দূৰদৰ্শনৰ বিজ্ঞাপন আদিয়েই দোষী বুলি ভবা হয়। চিনেমাৰ কাহিনী, ছাত্ৰ, গুৰু অৱমাননা, ৰাজনীতিৰ প্ৰভাৱ, দূৰদৰ্শনৰ বিজ্ঞাপনত শিক্ষকৰ গালৈ বাকলি দলিয়াই শিক্ষকৰ গাত ৰং লাগিলে ছাত্ৰই কিৰিলি পাৰি হাঁহি, ছাত্ৰই শিক্ষকক অৱহেলা কৰি বস্ত্ৰটোৰ প্ৰতি টাপলি মেলা দৃশ্যই শিশুৰ মনত বেয়া প্ৰভাৱ পেলায়। আমি কিন্তু ধৰ্মীয় অনুভূতিমূলক কোনো বাক্য ক'লে সকলো জাঙৰ খাই উঠোঁ। কিন্তু গুৰুক অৱমাননা কৰি বিজ্ঞাপনৰ দৃশ্য আমি নীৰৱে চাই থাকোঁ।

সদৌ শেষত আমি সকলোকে আহ্বান জনাওঁ আমি বিশেষকৈ ৰজাঘৰ, প্ৰজাঘৰ, শিক্ষক আৰু অভিভাৱকসকলো একগোট হৈ একলব্য, অৰ্জুন আৰু ড° এ.পি.জে কালামৰ দৰে কোটি কোটি ছাত্ৰ জন্ম দিয়াত সফলতা লভিবলৈ যত্নপৰ হ'ব লাগিব। (সহায় লৈ) ❖

স্নাতক তৃতীয় বাৰ্ষিক (বিজ্ঞান)

অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য জগতলৈ বেপ্তিষ্ট মিছনেৰীসকলৰ অৱদান

ছাবিনা ইয়াছমিন

অসমীয়া ভাষাক ন্যাৰ্য স্থানত প্ৰতিষ্ঠিত কৰি অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ বিকাশৰ পথ মুকলি কৰাৰ ক্ষেত্ৰত আমেৰিকান বেপ্তিষ্ট মিছনেৰীসকলে মুখ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীসকলে তেওঁলোকৰ অনুভৱশীল হৃদয়েৰে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিত নতুন চেতনাৰ নতুন পোহৰ বিলাই উনবিংশ শতিকাৰ অসম আকাশত দেখা দিয়া অমানিশাৰ আন্ধাৰ দূৰ কৰিছিল।

উনবিংশ শতিকাৰ তৃতীয় দশকৰপৰা অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ স্ৰোত সম্পূৰ্ণৰূপে অৱৰুদ্ধ হয়। আহোমৰ গৌৰৱময় ছশবছৰীয়া ৰাজত্বৰ শেষ কেইদশকমানৰপৰা ৰজাসকলৰ স্বেচ্ছাচাৰিতা, চাৰিত্ৰিক দুৰ্বলতা, অকমণ্যতা, অদূৰদৰ্শিতা, ৰাজ-বিষয়াসকলৰ মাজত ক্ষমতাৰ অৰিয়া-অৰি আৰু পাৰস্পৰিক ঈৰ্ষাৰ পৰিণতিত সংঘটিত হোৱা মোৰামৰীয়া বিদ্ৰোহ, দন্দুৱা দ্ৰোহ আৰু মানৰ উপৰ্যুপৰি আক্ৰমণৰ ফলত অসম, অসমীয়া গভীৰ বিপৰ্যয়ৰ সন্মুখীন হৈছিল। ১৮২৬ চনৰ ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ চৰ্ত অনুসৰি অসমৰ শাসনভাৰ ইংৰাজৰ হাতলৈ যায়। বৃটিছৰ শাসনে ৰাজনৈতিকভাৱে অসমক শোষণ কৰাৰ লগে লগে অসমৰ সাংস্কৃতিক আৰু জাতীয় জীৱনধাৰাকো ক্ষতিগ্ৰস্ত কৰিবলৈ ধৰিলে। বৃটিছৰ লগত সহচৰী হৈ অহা ভাৰতীয় আমোলাসকলৰ কূটনৈতিক মনোবৃত্তিৰ ফলত ইংৰাজে শাসনভাৰ লোৱাৰ ঠিক দহ বছৰৰ পিছত অৰ্থাৎ ১৮৩৬ চনত অসমীয়া ভাষাক অসমৰ স্কুল, আদালতৰপৰা অপসাৰিত কৰা হ'ল আৰু তাৰ ঠাইত বঙলা ভাষা প্ৰচলন কৰা হ'ল। ইয়াৰ পিছতে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ লগতে অসমীয়া শিক্ষাজগতলৈও নামি আহিল অভাৱনীয় দুৰ্যোগ। মানৰ অমানুষিক অত্যাচাৰত মৰিশালিত পৰিণত হোৱা অসমত ভাষা-সাহিত্য, শিক্ষা আদিলৈ গুৰুত্ব দিয়াৰ এনেও অৱকাশ নাছিল, তাতে আকৌ যেতিয়া স্কুলত অসমীয়া ভাষা অপসাৰিত কৰি আন এটা আচহুৱা ভাষা প্ৰচলন কৰা হ'ল তেতিয়া শিক্ষা আৰু সাহিত্য চৰ্চাৰ সামান্য সম্ভৱনাকণো নোহোৱা হ'ল। ১৮৩৬ৰ পৰা ১৮৭৩চনলৈ এই প্ৰায় দুকুৰি বছৰ কাল অসমৰ অফিচ-আদালতত, পঢ়াশালিত বঙলা ভাষাৰ প্ৰচলন হয়। এই দুকুৰি বছৰে অসমীয়া শিক্ষা, সাহিত্যলৈ কঢ়িয়াই আনিলে অন্ধকাৰ। অসমীয়া মানুহ যেন পঞ্চাশ বছৰো অধিক কাল পিছুৱাই গ'ল। অতি পৰিতাপৰ কথা যে ১৮৩৭ চনত স্থানীয় আদালত আৰু পঢ়াশালিত চলিব পাৰে বুলি যি আইন হ'ল, অসমৰ ক্ষেত্ৰত ই প্ৰযোজ্য নহ'ল।

অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-শিক্ষাৰ এনে দুৰ্যোগপূৰ্ণ সময়ত ১৮৩৬ চনত হাতত খ্ৰীষ্টধৰ্মৰ জোঁৰ লৈ অসমত ভৰি দিয়েহি আমেৰিকান বেপ্তিষ্ট মিছনেৰীসকলে। ডিম্বেশ্বৰ নেওগৰ ভাষাত 'এই যোপমৰা আন্ধাৰৰ মাজতে যেনিবা, বিজুলীৰ দৰে উজ্বল, অথচ থিৰ এচাটি পোহৰ আহিলে যি অৱশ্যে ঈশ্বৰ প্ৰেৰিত স্বৰূপ। সেয়ে হৈছে

উঠি-পৰি লাগিল। তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষাৰ বৈজ্ঞানিক আৰু প্ৰণালীৰূপ চিন্তা-চৰ্চাত মনোনিৱেশ কৰিলে। খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীসকলে অসমীয়া ভাষাক শিকি সেই ভাষাত নানা কিতাপ-পত্ৰ, আলোচনী আদি প্ৰকাশ কৰিবলৈ ধৰিলে। ১৮৩৯ চনত ৰবিপন চাহাবে 'অসমীয়াৰ ভাষাৰ ব্যাকৰণ' (A grammar of Assamese Language) ছপা কৰি

বঙলা ভাষাক অসমীয়াৰ ওপৰত জাপি দি ইংৰাজ চৰকাৰে যি ভুল ভাষা-নীতি লৈছিল তাৰ বিৰুদ্ধে মিছনেৰীয়ে চলোৱা যুঁজৰ প্ৰধান সহায়ক আছিল আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন। গুণাভিৰাম বৰুৱাই লিখিছে 'ফুকন বিনে দেশীয় লোকৰ মাজত দেশীয় লোকৰ হৈ দু-আষাৰ কথা কয় বা কোনো আলোচনা কৰে বা বুদ্ধি দিয়ে তেতিয়া এনে কোনো লোক নাছিল।' ১৮৫৩-৫৪ চনত এ. জে. মফাট মিলছে তেওঁৰ Report on the province of Assamত আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ মত তুলি নিজেও অভিমত দিছিল যে অসমত অসমীয়া ভাষা খেদাই পঢ়াশালি, আদালতত বঙলা ভাষাক বহুওৱাৰ কোনো কাৰণ নাছিল। ব্ৰাউন, বঙ্গন আৰু (A Native) ছদ্মনামত লিখা ফুকনদেৱৰ 'A few remarks on the Assamese Language' কিতাপ আৰু চিঠি-পত্ৰই ভাষা আন্দোলনক শক্তিশালী ৰূপ দিলে। খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীসকলে চলোৱা এই আন্দোলনৰ ফলশ্ৰুতিতেই ১৮৭৩ চনত অসমীয়া ভাষাক স্কুল আদালতত পুনৰ প্ৰচলন কৰা হ'ল। মৃত্যুৰ ক্ষণ গণি থকা এটি ভাষাই, এটি জাতিয়ে নতুন জীৱন পালে। অৱশ্যে স্বীকাৰ কৰিব লাগিব যে মিছনেৰীসকলে ৰচনা কৰা পুথিবোৰক উৎকৃষ্ট সাহিত্যৰ শ্ৰেণীত থ'ব নোৱাৰি। উৎকৃষ্ট সাহিত্য সৃষ্টিতকৈ মিছনেৰীসকলে মৃতপ্ৰায় অসমীয়া ভাষাক সঞ্জীৱিত কৰাতহে অধিক গুৰুত্ব দিছিল। তেওঁলোকে অসমীয়া সাহিত্যক, অসমীয়া ভাষাক এটি নতুন সুৰ শিকাই গৈছিল 'সি সুৰটি আগেয়ে

আমেৰিকান বেপ্তিষ্ট মিছন সমাজৰ সমজুৱাসকলৰ অসমলৈ শুভাগমন।' অসমত ধৰ্ম প্ৰচাৰ আৰম্ভ কৰিবলৈ লওঁতে তেওঁলোকক দেখা দিলে ভাষা সমস্যাই। তেওঁলোকে ভালকৈ বুজিছিল যে অসমত তেওঁলোকৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধি হ'ব অসমীয়া ভাষাৰ যোগেদি। এটা আচহুৱা বিদেশী ভাষাৰে তেওঁলোকে যে অসমীয়াক জ্ঞান দিব নোৱাৰে সেই কথা তেওঁলোকে বাৰুকৈয়ে উপলব্ধি কৰিছিল আৰু সেয়ে তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষাৰ বাবে

উলিয়ায়। যি কেইজন মহানুভৱ খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীয়ে অসমীয়া ভাষা সাহিত্যত মনোনিৱেশ কৰিলে তেওঁলোকৰ ভিতৰত ড° নাথান ব্ৰাউন, এলিজা ব্ৰাউন, মাইলছ ব্ৰঙ্গন, অলিভাৰ থমাছ কট্টাৰ, হেৰিয়েট বি. এল কট্টাৰ, এ. কে. গাৰ্ণী আদিৰ নাম বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। তেওঁলোকে অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত পঢ়াশালি স্থাপন কৰিলে। অভিধান ব্যাকৰণ, পঢ়াশালীয়া পুথি, ধৰ্মগ্ৰন্থ আদি প্ৰণয়ন কৰিবলৈ ধৰিলে। ব্ৰাউনে 'খ্ৰীষ্টৰ বিৱৰণ আৰু শুভ বাৰ্তা', 'যোচেফ

কাহিনী', 'যিশু খ্ৰীষ্টৰ বিৱৰণ' আদি অসমীয়াত প্ৰকাশ কৰে। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যলৈ ব্ৰাউনৰ বিশেষ অৱদান "Grammatical notices of the Assamese Language ইয়াৰ উপৰিও 'সাধুৰ পুথি', 'গণনা পুথি', 'ফুলমণি আৰু কৰুণাৰ কাহিনী', 'প্ৰাচীন নিয়ম' আদি বিভিন্ন পুথি খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীসকলে অসমীয়া মানুহলৈ আগবঢ়ায়। এনেদৰেই তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষাৰ ভেটি সুদৃঢ় কৰে। ইয়াৰ উপৰিও শিৱসাগৰৰ দিখৌৰ পাৰৰ বেপ্তিষ্ট মিছনেৰী প্ৰেছৰপৰা ১৮৪৬ চনৰ জানুৱাৰীত প্ৰকাশ হৈ ওলাই প্ৰথম অসমীয়া আলোচনী 'অৰুনোদই'। এই কাকতখন আছিল মাহেকীয়া আৰু ইয়াৰ প্ৰথম সম্পাদক আছিল নাথান ব্ৰাউন। এই কাকতখনে অসমীয়া মানুহৰ মানসিক দিগন্ত প্ৰসাৰিত কৰিছিল। এই কাকতখনত জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ বিবিধ বাতৰি, দেশ-বিদেশৰ খবৰ, নীতি শিক্ষা, চুটি সাধু, জীৱনী, ভূগোল বিষয়ক ৰচনা, দেওখাই অসম বুৰঞ্জী, পুৰণি অসম বুৰঞ্জী আদি প্ৰকাশ হৈছিল। 'অৰুনোদই' কাকতখনৰ জৰিয়তে খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীসকলে অসমীয়া মানুহক পাশ্চাত্যৰ জ্ঞান আৰু চিন্তাৰ লগত পৰিচয় কৰাই দি আধুনিক ভাবধাৰা গ্ৰহণ কৰিবলৈ শিকাইছিল। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যক পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ যি সংগ্ৰাম খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীসকলে হাতত লৈছিল সেই সংগ্ৰামত 'অৰুনোদই' কাকত সংগ্ৰামীৰ ভূমিকাত অৱতীৰ্ণ হৈছিল। ১৮৫৪ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰী সংখ্যাৰ অৰুনোদয়ে দীপ্ত কণ্ঠে ঘোষণা কৰিছিল— 'কোনো কোনো লোকে এনে ভাবিবও পাৰে অসমীয়া ভাষা বঙ্গালী ভাষাৰপৰা ওলাইছে। কিন্তু এনে চিন্তা কৰা অমূলক....।'

বঙলা ভাষাক অসমীয়াৰ ওপৰত জাপি দি ইংৰাজ চৰকাৰে যি ভুল ভাষা-নীতি লৈছিল তাৰ বিৰুদ্ধে মিছনেৰীয়ে চলোৱা যুঁজৰ প্ৰধান সহায়ক আছিল আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন। গুণাভিৰাম বৰুৱাই লিখিছে 'ফুকন বিনে দেশীয় লোকৰ মাজত দেশীয় লোকৰ হৈ দু-আষাৰ কথা

কয় বা কোনো আলোচনা কৰে বা বুদ্ধি দিয়ে তেতিয়া এনে কোনো লোক নাছিল।' ১৮৫৩-৫৪ চনত এ. জে. মফাট মিলছে তেওঁৰ Report on the province of Assamত আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ মত তুলি নিজেও অভিমত দিছিল যে অসমত অসমীয়া ভাষা খেদাই পঢ়াশালি, আদালতত বঙলা ভাষাক বহুওৱাৰ কোনো কাৰণ নাছিল। ব্ৰাউন, বঙ্গন আৰু (A Native) ছদ্মনামত লিখা ফুকনদেৱৰ 'A few remarks on the Assamese Language' কিতাপ আৰু চিঠি-পত্ৰই ভাষা আন্দোলনক শক্তিশালী ৰূপ দিলে। খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীসকলে চলোৱা এই আন্দোলনৰ ফলশ্ৰুতিতেই ১৮৭৩ চনত অসমীয়া ভাষাক স্কুল আদালতত পুনৰ প্ৰচলন কৰা হ'ল। মৃত্যুৰ ক্ষণ গণি থকা এটি ভাষাই, এটি জাতিয়ে নতুন জীৱন পালে। অৱশ্যে স্বীকাৰ কৰিব লাগিব যে মিছনেৰীসকলে ৰচনা কৰা পুথিবোৰক উৎকৃষ্ট সাহিত্যৰ শ্ৰেণীত থ'ব নোৱাৰি। উৎকৃষ্ট সাহিত্য সৃষ্টিতকৈ মিছনেৰীসকলে মৃতপ্ৰায় অসমীয়া ভাষাক সঞ্জীৱিত কৰাতহে অধিক গুৰুত্ব দিছিল। তেওঁলোকে অসমীয়া সাহিত্যক, অসমীয়া ভাষাক এটি নতুন সুৰ শিকাই গৈছিল 'সি সুৰটি আগেয়ে অসমীয়া ভাষাই নেজানিছিল।'

এনেদৰে খ্ৰীষ্টধৰ্মৰ জেঁৰ লৈ অসমত পদাৰ্পণ কৰা আমেৰিকান খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীসকলে ভাষাহীন, আশাহীন অসমীয়া জাতিটোক ভাষা দিলে, আশা দিলে, অসমীয়া মানুহক আত্মপ্ৰত্যয় শিকালে। ড° মহেশ্বৰ নেওগে লিখিছে 'অসমৰ জাতীয় জীৱনত বেপ্তিষ্টসকলৰ ভূমিকা হ'ল মৃত সঞ্জীৱনী দানৰ, অসমীয়া ভাষাৰ ত্ৰাণ আৰু নিৰ্মাণৰ জীৱনদায়ী ভূমিকা।' সেই মহানুভৱ খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীসকলৰ ওচৰত অসমীয়া ভাষা সাহিত্য চিৰদিন ঋণী হৈ থাকিব। (সহায় লৈ) ❖

স্নাতক তৃতীয় বাৰ্ষিক (কলা)

অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য আৰু উইলিয়াম ৱাৰ্ড

ৰাকেশ কুমাৰ ডেকা

অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যত আমেৰিকান বেপ্টিষ্ট মিছনেৰীসকলৰ ভূমিকা অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। সেইসকলৰ ভিতৰত নাথান ব্ৰাউন আৰু মাইলছ ব্ৰপ্‌নৰ বিষয়ে বহুতে জানে যদিও উইলিয়াম ৱাৰ্ডৰ বিষয়ে সেইদৰে অনেকেই জ্ঞাত নহয়।

উইলিয়াম ৱাৰ্ডৰ জন্ম হৈছিল ১৮২১ চনৰ ২৮ আগষ্টত আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ শ্বেফিল্ড নগৰত। ১৮৪৮ চনত মেডিচন বিশ্ববিদ্যালয়ৰপৰা শীৰ্ষতম স্থানেৰে স্নাতক হয়। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সহপাঠীসকলৰ মাজত অসাধাৰণ পণ্ডিত আৰু লেখক স্বৰূপে তেওঁৰ খ্যাতি আছিল। আমেৰিকাৰ বেপ্টিষ্ট মিছনেৰী ইউনিয়নে তেওঁক অসমৰ বাবে মিছনেৰী পদত নিযুক্তি দিয়ে। তেওঁ সপৰিবাৰে জলপথেৰে আহি ১৮৫১ৰ এপ্ৰিলত গুৱাহাটী পায়হি। তেওঁ গুৱাহাটীত ছবছৰ আৰু পিছত শিৱসাগৰত দহ বছৰ কাম কৰে। প্ৰণিধানযোগ্য যে ১৮৪৫ চনত স্থাপিত গুৱাহাটী পাণবজাৰস্থিত অসমৰ প্ৰথম বেপ্টিষ্ট গীৰ্জা ৱাৰ্ডৰ মৃত্যুৰ পিছত তেওঁৰ সন্মানাৰ্থে 'ৱাৰ্ড মেম'ৰিয়েল চাৰ্চ' বুলি নামকৰণ কৰা হয়।

সেই সময়ত ভাৰত ইংৰাজৰ অধীনত। ১৮৩৬ চনতে ইংৰাজ শাসকসকলে এই নিয়ম কৰিলে যে অসমৰ আদালত আৰু বিদ্যালয়সমূহত অসমীয়াৰ পৰিৱৰ্তে বঙলা ভাষাহে চলোৱা হ'ব। তেওঁলোকে ভাবিছিল যে অসমীয়া এটি মাথোন দোৱান আৰু বঙলাৰ উপভাষা। চৰকাৰী বিদ্যালয়সমূহৰ পৰিদৰ্শক উইলিয়াম ৰবিনচনে তেওঁৰ Grammar of the Assamese Language নামৰ ১৮৩৯চনত প্ৰকাশিত কিতাপখনিয়ে সেই কথাৰে প্ৰতীয়মান কৰাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। ৰবিনচনে কৈছিল যে স্বৰূপাৰ্থত অসমীয়া ভাষা বঙলাৰ সৈতে একে। আচৰিত কথা যে আনন্দবাম ঢেকিয়াল ফুকনসহ জনদিয়েক লোকৰ বাদে অসমীয়া লোকসকলে অসমত বঙলা ভাষা জাপি দিয়াত প্ৰতিবাদ কৰা নাছিল। তেনে সময়তে যেন অসমীয়া ভাষাৰ হকে যুঁজিবলৈ অসমলৈ মিছনেৰীসকলৰ শুভাগমন ঘটে। চৰকাৰৰ নিৰ্দেশ সত্ত্বেও মিছনেৰীসকলে প্ৰতিষ্ঠা কৰা বিদ্যালয়সমূহত অসমীয়া ভাষাক শিক্ষাৰ মাধ্যমৰূপে চলাই আছিল। মিছনেৰীসকল অসমত বঙলা প্ৰৱৰ্তন কৰাৰ ঘোৰ বিৰোধী আছিল আৰু তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষা পুনৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে দীৰ্ঘদিনীয়া সংগ্ৰামত ব্ৰতী হৈছিল।

ৱাৰ্ডে অসমলৈ আহিয়েই অসমীয়া ভাষা শিকাত মনোনিৱেশ কৰে আৰু খুব কম সময়তে এই ভাষা আয়ত্ত কৰি ইয়াৰ পৃষ্ঠপোষক হৈ পৰে। তেওঁ অসমীয়া সাহিত্য সেৱাত ব্ৰতী হৈ এগৰাকী কবি, লেখক আৰু অনুবাদক স্বৰূপে কীৰ্তি ৰাখি গৈছে। অনুবাদ কৰিবৰ বাবে ৱাৰ্ডে অসমীয়া অতি উপযুক্ত ভাষা বুলি বিবেচনা কৰিছিল। অসমীয়ালৈ বাইবেল অনুবাদ কৰাত তেওঁৰ বিশেষ ব্যুৎপত্তি আছিল আৰু ইয়াৰ এটি প্ৰধান অংশ 'গীতমালা' তেওঁৰেই অনুবাদ। তেওঁৰ

নেতৃত্বত শিৱসাগৰ মিছন প্ৰেছৰপৰা বাইবেলৰ কেইবাখনো পুস্তক প্ৰকাশ পাইছিল। ৱাৰ্ডৰ কাৰ্যকালত নাথান ব্ৰাউনে ১৮৪৬ চনৰপৰা প্ৰকাশ কৰা প্ৰথম অসমীয়া সংবাদ-পত্ৰ 'অৰুণোদই'ৰ লগত ঘনিষ্ঠভাৱে জড়িত আছিল আৰু ১৮৬১ চনৰ পৰা ১৮৭৩ চনলৈকে ৱাৰ্ড ইয়াৰ সম্পাদনাৰ দায়িত্বত আছিল। তেওঁৰ সম্পাদনাৰ প্ৰথম বছৰতে আৰু হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ পৰামৰ্শত পূৰ্বৰ 'অৰুণোদই'ৰ বানান শুধৰাই 'অৰুণোদয়' কৰা হয়। এই সংবাদ-পত্ৰ মিছনেৰী আৰু তেওঁলোকৰ উৎসাহত অসমীয়া লেখকসকলে দিয়া বিভিন্ন প্ৰবন্ধ-পাতিৰ যোগে অসমীয়া ভাষাৰ স্বকীয় বৈশিষ্ট্য দাঙি ধৰি এই ভাষা পুনৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে চলোৱা সংগ্ৰামত বিশেষ ভূমিকা লৈছিল।

অসমীয়া ভাষা পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা সংগ্ৰামত তেওঁৰ জ্যেষ্ঠ মিছনেৰী, যিজনে বিজয়ী নোহোৱা পৰ্যন্ত অসমীয়া ভাষা সংগ্ৰামত অগ্ৰণী ভূমিকা লৈছিল, সেই নমস্য ব্যক্তি মাইলছ ব্ৰসনৰ লগত ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত আছিল। ১৮৫৪ চনত ব্ৰসনে চৰকাৰী বিদ্যালয়সমূহৰ পৰিদৰ্শক তথা বঙলা দৰদী উইলিয়াম ৰবিনচনক প্ৰত্যাহ্বান জনাই অসমীয়া ভাষাৰ হকে লিখিত যুক্তি দৰ্শাই চৰকাৰী উৰ্ধ্বতন মহলক জনোৱা মিছনেৰীসকলৰ ভিতৰত ৱাৰ্ড অন্যতম আছিল।

১৮৪১ চনত মিছনেৰী অলিভাৰ কাটাৰৰ ভাৰ্যা হেৰিয়েট কাটাৰে প্ৰণয়ন কৰি উলিওৱা 'ইংৰাজী আৰু অসমীয়া বাক্যাৱলী' নামৰ শব্দকোষ তথা খণ্ডবাক্যকোষ ৱাৰ্ডৰ ভাৰ্যা চুছান ৱাৰ্ডে সংশোধন আৰু বহুতো নতুন শব্দ সংযোজন কৰি ১৮৬৪ চনত চাৰি হাজাৰ পাঁচশ শব্দৰ 'ইংৰাজী অসমীয়া শব্দকোষ' প্ৰকাশ কৰিছিল।

উইলিয়াম ৱাৰ্ডে অসমীয়াত তেৰাষ্টটা ভক্তিমূলক গীত ৰচা আৰু অনুবাদ কৰাৰ উপৰি 'অসমীয়া ধৰ্মগীত' কিতাপ পুনৰ সংস্কৰণ কৰি উলিয়াইছিল। তেওঁৰ বহুতো গীত এতিয়াও অসমৰ গীৰ্জাসমূহত ব্যৱহাৰ হৈ আছে। ৱাৰ্ডৰ জীৱন সম্পূৰ্ণৰূপে অসমৰ বাবে উচৰ্গিত আছিল। তেওঁৰ এই কামনা আছিল— মৃত্যুৰ পিছতো যেন অসমতেই ঠাই পায়। ১৮৭৩ চনৰ ১ আগষ্টত শিৱসাগৰত ৫২ বছৰ বয়সত তেওঁৰ মৃত্যু হয় আৰু তাতে তেওঁক সমাধিস্থ কৰা হয়। মানুহৰ জীৱন দৈৰ্ঘ্যতাৰে নহয়, গুণেৰে আৰু সমাজত ৰাখি যোৱা অৱদানেৰেহে মূল্যায়ন কৰা হয়। কম সময়তে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰতি আগবঢ়োৱা অৱদানেৰে ৱাৰ্ড অসমৰ বাবে নিশ্চয় স্মৰণীয় হৈ ৰ'ব। (সহায় লৈ) ❖

স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

☺ কৌতুক ☺

- ☺ জানেনে, আমেৰিকাত আজিলৈ কিয় কোনো মহিলা প্ৰেছিডেণ্ট হোৱা নাই! কাৰণ, প্ৰেছিডেণ্ট হ'বলৈ চল্লিছ বছৰীয়া হ'ব লাগে, তেওঁৰ পিছে পিছে ঘূৰা সমৰ্থক লাগে। চল্লিছ বছৰৰ পিছত কোনো মহিলাৰ পিছত কোনো লোক ঘূৰে জানোঁ।
- ☺ প্ৰথম বন্ধু : মহিলা চকু ডাক্তৰ দেখা পাইছানে বাক? আছে যদিও বৰ কম। কিয় বাক?
- ☺ দ্বিতীয় বন্ধু : চকুত চকু থৈ কথা সুধিবলৈ বেয়া পায় হ'বলা!
- ☺ গহীন : জীৱনত প্ৰথম বিমানত উঠিছোঁ, বৰ ভয় লাগিছে। কুশলে মাটিত নামিব পাৰিমনে?
- ☺ বিমান সেৱিকা : নিশ্চয় মাটিত নামিব পাৰিব, আজিলৈকে আমাৰ কোনো যাত্ৰীকেই ওপৰত এৰাৰ ৰেকৰ্ড নাই।
- ☺ এহাল প্ৰেমিক প্ৰেমিকাই আত্মহত্যা কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত ল'লে। ল'ৰাজনে পাঁচ মহলাৰ ওপৰৰ পৰা জঁপিয়াই দিয়া দেখি চোৱালীজনীয়ে চকু মুদি ক'লে প্ৰেম অন্ধ।
- ☺ ল'ৰাজনে পেৰাচুট মেলি দি একো অঘটন নঘটাকৈ তলত নামিল আৰু ক'লে 'প্ৰেম অমৰ'।

মাচুম নুৰচাদ, স্নাতক প্ৰথম বৰ্ষ

দণ্ডিনাথ কলিতাৰ 'দীপ্তি'ত অধ্যাত্মবাদ

ড° ৰজিতা কলিতা

অদ্বৈত বেদান্তৰ দৃষ্টিত একমাত্ৰ তেওঁৱেই সৎ, বাকী জগত প্ৰপঞ্চ অসৎ। নিৰাকাৰ ব্ৰহ্মা ধ্যেয়। কিন্তু সাকাৰ ব্ৰহ্ম হ'ল উপাস্যৰ আধাৰ। বেদত উল্লেখ থকা বিভিন্ন দেৱ-দেৱীক উপনিষদৰ যুগত একেজন ব্ৰহ্মাবেই অভিব্যক্তি বুলি অভিহিত কৰা হ'ল। প্ৰকৃত অৰ্থত ঈশ্বৰ এজন। তেওঁকেই বিভিন্নজনে বিভিন্ন ৰূপত দেখে— 'একং সৎ বিপ্ৰা বহুধা বদন্তি।' এই বিশ্ব জগতৰ সকলো প্ৰাণী আৰু জড় চেতনাৰ শক্তিৰ মুলাধাৰ যে এক পৰম শক্তিৰ মুলাধাৰ যে এক পৰম শক্তিৰ মূলতে এক শক্তি নিহিত হৈ আছে। সেয়া পুৰুষেই হওক বা প্ৰকৃতিয়েই হওক সেই পৰম শক্তিৰ লগত মিলনৰ আকাঙ্ক্ষাত ধাৰমান হোৱাটোৱেই অধ্যাত্মবাদৰ মূল লক্ষ্য। অধ্যাত্মবাদৰ অভিধানগত অৰ্থ হ'ল আত্মতত্ত্ব বা পৰমাত্মা বিষয়ক জ্ঞান বা বিদ্যা। এই অধ্যাত্মবাদ দণ্ডিনাথ কলিতাৰ 'দীপ্তি' (১৯২৫) কবিতা পুথিত সন্নিৱিষ্ট কবিতা কেইটাত কেনেদৰে পৰিস্ফুট হৈছে তাৰেই সম্যক আলোচনা কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

'দীপ্তি' কলিতাদেৱৰ প্ৰথম গহীন কবিতাৰ পুথি। ভাৰতীয় দাৰ্শনিক চিন্তাৰ প্ৰকাশ গহীন কবিতাবোৰো প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। 'দীপ্তি'ৰ 'নিবেদন' শিতানত কবিয়ে কৈছে, ধৰ্ম আৰু সমাজৰ সম্পৰ্কে লিখকৰ নিজৰ মনোভাব ব্যক্ত কৰাই এই কবিতাবোৰৰ উদ্দেশ্য। প্ৰত্যেকটো কবিতাই মোৰ প্ৰাণৰ কথা অন্তৰৰ নিভৃত প্ৰদেশৰপৰা ওলোৱা ভাবৰ ভুমুক, বিবেকৰ বাণী। নিবেদনৰ সামৰণি মৰা হৈছে 'কৰ্মেয়োরধিকাৰন্তে মা ফলেষু কদাচন।' গীতাৰ এই বিখ্যাত শ্লোকটিৰে ফলাফললৈ আশা নকৰি কেৱল ভাৱৰেগৰ আধিক্য আৰু বিবেকৰ তাড়নাত ৰচনা কৰাৰ কাৰণেই উদ্দেশ্যধৰ্মী হোৱা সত্ত্বেও অমিত্ৰাঙ্কৰ, মিত্ৰাঙ্কৰ, ঘোষা আদি বিবিধ ছন্দত লিখা এই কবিতাবোৰৰ প্ৰকাশভঙ্গী পৰ্বতীয়া জুৰিৰ দৰেই প্ৰাঞ্জল আৰু সাৱলীল যেনে—

ঘোষা— তুমিয়ে ব্ৰহ্মা, তুমিয়ে বিষ্ণু, তুমিয়ে শিৱ মঙ্গলময়।

তুমিয়ে আদি, তুমিয়ে অন্ত, তোমাতে সৃজন পালন লয়।। 'তুমি'

এনেদৰে উজুটি নোখোৱা সাৱলীল ছন্দ আৰু পোনপটীয়া ভাষাত লেখা বাবেই তেওঁৰ কবিতাবোৰ পঢ়িবলৈ সোৱাদ লগা।

'দীপ্তি'ত ১৮টা কবিতা আছে। ইয়াৰে প্ৰথমৰ সাতোটামানত বিশেষকৈ বিশ্ব-সংগীত, তুমি (তত্ত্বমসি), ভিক্ষু, প্ৰাৰ্থনা, আত্মপ্ৰসাৰ আদি কবিতাত আত্মা সম্পৰ্কে কবিৰ অনুসন্ধিৎসা, জগতৰ সকলোতে ব্যাপ্ত হৈ থকা সচ্চিদানন্দ

তত্ত্ব উদঘাটন কৰা 'একমেৱাদ্বিতীয়ম' বিশ্বাস কৰ্মযোগৰ মাজেৰে জ্ঞানযোগলৈ যোৱাৰ পথ-নিৰ্দেশনা আদি দাৰ্শনিক চিন্তাৰ প্ৰকাশ ঘটিছে। বিশ্বৰ সকলোতে ভগৱানৰ তত্ত্বানুসন্ধান কৰি কবিয়ে স্থাৱৰ-অস্থাৱৰ সকলোৰে স্বৰূপ বিচাৰি চাই বিস্ময় বিস্ফোৰিত নেত্ৰে শেষত ভগৱানৰ বিৰাট ৰূপৰ আগত আঁঠু লৈ কৈছে—

প্ৰভু, তোমাৰ বিমল জেউতি

অকণি অন্ধ চকুত দিয়া। ভিক্ষা

—কেতিয়াবা আকৌ ভগৱানৰ স্বৰূপ বুজিব নোৱাৰি ক্লান্ত হৈ ভগৱানকে সুধিছে—

কিয় দয়াময় তোমাৰ ইমান ফাঁকি।

নিজৰ মায়াৰে ৰাখিছা নিজকে ঢাকি।।

জীৱাত্মা-পৰমাত্মাৰ অভেদত্ব উপলব্ধি কৰি কৰ্মযোগৰ মাজেৰে জ্ঞানযোগলৈ যাব পৰা পথৰ নিৰ্দেশ দিছে 'নিত্য নৈমিত্তিক কৰ্ম' কবিতাটিত—

যেতিয়াই দেখা তুমি বিগিনিকি জ্ঞানৰ ৰাজ্য

নিত্য-নৈমিত্তিক কৰ্ম কৰি খোৱা কৰি দূৰ।

তেতিয়াহে পাবা তুমি প্ৰকৃত জ্ঞানৰ পূৰ্বী

মধ্যাহ্ন জ্যোতিৰে হ'ব হিয়া ভৰপূৰ।'

বিশ্বসৃষ্টিৰ আঁৰত এক মহাসত্য নিহিত হৈ আছে আৰু এক অহৰহ সুৰ বিৰাজমান হৈ আছে। যি সুৰৰ ছন্দত অসত্য এন্ধাৰ ঠেলি পোহৰৰ পোহাৰ মেলি সমস্ত বিশ্ব দীপ্ত আলোকত উদ্ভাসিত হৈ প্ৰকাশিত হৈছে মহাসত্য ওঁ তৎসৎ—

তটিনীৰ কল্লোলত মলয়ৰ হিম্বলত

কিবা গান ভাহি আহি পায় কেনে তৎ

নহয় প্ৰলাপ বাণী নতু অৰ্থ শূন্য ধ্বনি

আছে অতি গুঢ়তত্ত্ব তাৰ ভিতৰত

ছেৱে ছেৱে উঠে গীত 'ওঁ তৎসৎ।'

(বিশ্বসংগীত : পৃঃ ৫০৭)

সৃষ্টিৰ আদিতেই থকা সেই সত্তা, যি সত্তাত নিহিত হৈ আছে আকাৰ, নিৰাকাৰ, চৈতন্য, জয়, নিৰ্গুণ, সগুণ, অমৰ, মৰ, অসৎ, সৎ, সুস্মন, স্থূল, পুৰুষ, নাৰী, শাখা, মূল। তেওঁ আকৌ কৈছে— তুমিয়েই স্ৰষ্টা, সৃষ্ট, প্ৰাণী, প্ৰাণ,

ভিমিৰ, আলো, মায়া, জ্ঞান, শূন্য, পূৰ্ণ, অনেক, এক, মুক্ত, বদ্ধ, বহুল, ঠেক। তেওঁৱেই হ'ল যজমান, যাজক, গুৰু, শিচ, খাদ্য, খাদক, উচ্চ, নীচ, নৰক, স্বৰ্গ, পুণ্য, পাপ, সাধক, সাধ্য, বৰ, শাপ, ব্ৰাহ্মণ, চণ্ডাল, ধনী, দীন, যোগী, ভোগী, মানী, হীন আৰু

তুমিয়েই অজ্ঞ, তুমিয়ে প্ৰাজ্ঞ, তুমিয়ে দাতা, তুমিয়ে চোৰ

বিশ্ব জুৰিছা, তুমিয়ে মাথোঁ, সকলো সত্তা, তোমাতে ওৰ। তুমি : পৃ- ৫০৮

ইয়াৰ জৰিয়তে কবিয়ে ক'ব বিচাৰিছে যে সকলো সৃষ্টিৰ আদিত তুমি অৰ্থাৎ এক সত্তা নিহিত হৈ আছে। তেওঁতেই সৃজন-পালন সকলো লয় পাইছে। 'ভিক্ষা' বিচাৰিছে যাতে তেওঁ ভগৱানৰ বুকুত লয় পাব পাৰে অৰ্থাৎ একীভূত হ'ব পাৰে—

তোমাৰ বিৰাট বাৰিধি বুকুত এটি বুদ্ধবুদ্ধ হই,

দিয়া বৰ প্ৰভু পাৰো যেন যাব তোমাৰ বুকুতে লয়।

(ভিক্ষা : পৃ- ৫০৮)

'প্ৰাৰ্থনা' কবিতাটিত জীৱন স্বামী অৰ্থাৎ পৰমেশ্বৰক কবিয়ে প্ৰাৰ্থনা জনাইছে সংসাৰ সাগৰৰপৰা যাতে কবিক পাৰ কৰাই নিয়ে, কাৰণ সংসাৰ সাগৰত নামি কবি আজি হ'ল অধোগামী। কবিয়ে বিষয়-বাসনাত নিমগ্ন থাকোতেই জীৱনৰ অন্তিম সময় হ'ল সমাগত। সেইবাবে কবিয়ে কৃপা কৰি ভগৱানক অনন্ত সাগৰ পাৰ কৰিবৰ বাবে আহ্বান জনাইছে—

কৃপা কৰি আজি আহাঁ কৰ্ণধাৰ

আপুনি এবাৰ নামি

নিয়া পাৰ কৰি অনন্ত সাগৰ

নিঃকিন যাতৰী আমি,

হে মোৰ জীৱন স্বামী।

অহংকাৰক সহচৰী কৰি জীৱন যুদ্ধত নমা মানৰে অন্তিম সময়ত নিজকে প্ৰশ্ন কৰে এনেদৰে—

আমি পালোঁ অহংকাৰ চিৰ সহচৰ

সংসাৰ ক্ষেত্ৰত নামি।

বিলাস-বাসনা পূৰ্বাবৰ গুণে

ফুৰিলোঁ বসুধা ভ্রমি।
বিষয় চিন্তাত চিত্ত বিষময়
চাপিল ওচৰ অন্তিম সময়,
দেখোঁ সমুখত অনন্ত নিৰয়
হ'লো কিয়ে অধোগামী।

বাখা নিজগুণে প্ৰভু কৰুণা বিচাৰি
অতি অকিঞ্চন আমি,
হে মোৰ জীৱন-স্বামী।

(প্ৰাৰ্থনা, পৃঃ ৫০৮)

তেওঁৰ কবিতাবোৰৰ ছন্দ আৰু ভাবত তেওঁৰ যুগৰ
গোন্ধ আছে। 'দীপ্তি'ৰ কবিতাবিলাক পঢ়িলে এনে ধাৰণা
দৃঢ় হয়। ... 'দীপ্তি'ৰ ধৰ্ম-গীতবোৰত এটি আধ্যাত্মিক সুৰ
শুনা যায়, যিটো আমি ববীন্দ্ৰনাথ আৰু অম্বিকাগিৰীৰ
মাজতো শুনাও। এইবোৰক আধুনিক ধৰ্মীয় গীতি-কবিতা
বুলিবৰ মন যায়—

মোৰ হৃদয় দুৱাৰ বাখিছোঁ মেলি
জানোচা আহিবা বুলি,
অন্তৰ আসন বাখিছোঁ পাতি
পেলোৱা চৰণ-ধূলি।
জলোক তোমাৰ আলোক-বাশি,
পাপ-হৃদয়ৰ তিমিৰ নাশি,
তোমাৰ প্ৰশান্ত কান্তি নিৰখি
যাওঁ আপোনাকে ভুলি।*

'ধৰ্ম-সংগীত' কবিতাটিত চাৰিটা স্তৰ আছে। প্ৰথম
স্তৰত কবিয়ে তুমি পুণ্য জ্যোতিৰে ঢাকিছা বিশ্ব জীৱন
স্বামীক উদ্দেশ্যি কৈছে 'আশিস নিৰ্মালি কৰা বৰিষণ
নিঃকিন আমি'। দ্বিতীয় স্তৰত কবিয়ে হৃদয়ৰ দুৱাৰ মেলি
অন্তৰ আসন পাতি বাখিছে যাতে ভগৱানৰ চৰণ ধূলিৰে
তেওঁৰ জীৱন ধন্য কৰিব পাৰে। কবিয়ে কৈছে—

মৌন নিদ্ৰা ভাঙি দিয়া মোৰ
জ্ঞান আলোক জালি।
অন্ধ চকুত বিলোৱা জ্যোতি।
বিশ্ব সৌন্দৰ্য উঠক ফুটি
ধন্য জীৱন কৰোঁ তোমাৰ

প্ৰেমৰ লহৰী তুলি। (পৃ- ৫০৯)

তৃতীয় স্তৰত কবিয়ে পৰমজনাৰ ছবি মানসপটত
আঁকিবলৈ সক্ষম নোহোৱা বাবে সন্মুখত জ্ঞানৰ দাপোণ ধৰি
বাখিবলৈ অনুৰোধ জনাইছে—

ভাঙি দিয়া দেৱ, মোহৰ সপোন,
ধৰা সমুখত জ্ঞানৰ দাপোণ,
দেখোঁ যেন যুৰি অনু-পৰমাণু
সকলো তোমাৰ সাক্ষী। (পৃ- ৫০৯)

চতুৰ্থ স্তৰত প্ৰভুৰ ছত্ৰছায়াত থাকিব বিচাৰিছে যাতে
কবিৰ সুখ-দুখ, মান-অপমান, গালি-শলাগনিৰ পাৰ্শ্বক
মনলৈ নাহে। কবিয়ে কৈছে—

মোৰ মৰু হৃদয়ত ঢালা প্ৰেম বাৰি
মন্দাকিনীৰ ধাৰেৰে,
প্ৰভু, মেলা দয়া কৰি অন্ধ নয়ন,
দেখা দি মোহন সাজেৰে। (পৃ- ৫০৯)

'আত্মপ্ৰসাৰ' কবিতাটিত কবিয়ে কৈছে, সোঁ
দিনাখনেই পৰমানন্দ সিদ্ধত বুৰি মোক্ষ লভিব পাৰিব যি
স্বেচ্ছাচাৰিতাৰ সকলো কন্দল সমূলি বিনষ্ট হ'ব। যদি
পৰমানন্দই সৃষ্টিৰ মাজত ৰখা বৈষম্য আঁতৰ কৰিব পাৰে—

যাব দূৰ হৈ য'ত পাপ-তাপ,
অশান্তিৰ আৰু নৰব লেশ
স্বেচ্ছাচাৰিতাৰ সকলো কন্দল,
হ'ব সেইদনা সমূলি শেষ।

'একৰ' বাহিৰে নাথাকিব দুই,
ৰ'বা ভূমিয়েই জগৎ জুৰি,
লভিবা সিদ্ধি, মোক্ষ সিদিনা,
পৰমানন্দ সিদ্ধত বুৰি, (পৃ- ৫১১)

মানুহৰ মন চঞ্চল। এই চঞ্চল মন অবিদ্যাৰ
আৱৰণে ঢাকি ৰাখে। ঘোপমৰা অন্ধকাৰত সঠিক বাট বিচা
নাপায়। তথাপিও নিত্য-নৈমিত্তিক কৰ্ম আঁতৰাই থ'লে
প্ৰকৃত জ্ঞানৰ জ্যোতিৰে জীৱন দীপ্তিময় হৈ উঠিব—

কিন্তু যেতিয়াই দেখা ৰিণিকি জ্ঞানৰ ৰাজ্য
নিত্য নৈমিত্তিক কৰ্ম খোৱা কৰি দূৰ
তেতিয়াহে পাবা তুমি প্ৰকৃত জ্ঞানৰ পুৰী

মধ্যাহ্ন জ্যোতিৰে হ'ব হিয়া ভৰপূৰ।

(নিত্য নৈমিত্তিক কৰ্ম, পৃ- ৫১১)

দীপ্তিত অন্তৰ্ভুক্ত অধ্যাত্মভাবাপন্ন কবিতাসমূহত কবিৰ পৰমজনাৰ লগ পোৱাৰ আকুলতা প্ৰকাশ পাইছে। কবিয়ে লগতে উল্লেখ কৰিছে যে মানুহে সুকৰ্মৰ জৰিয়তেহে অমৰত্ব লাভ কৰিব পাৰে।

দণ্ডিনাথ কলিতাৰ চিন্তাত 'বাঁহী' আৰু 'উষা' যুগৰ সাংস্কৃতিক চেতনাৰ এটি বিশিষ্ট ধাৰা দেখা যায়। স্বদেশী আৰু অসহযোগ আন্দোলনৰ পটভূমিত এই যুগৰ সাহিত্যিক চেতনাই ক্ৰমাৎ সাহিত্যিকসকলক আধ্যাত্মিক বিষয়বস্তুৰ লগতে সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক বিষয়বস্তুৰ প্ৰতি আকৃষ্ট কৰিছিল (পাতনি, দণ্ডিনাথ কলিতা ৰচনাৱলী, প্ৰথম খণ্ড)। সেয়েহে দণ্ডিনাথ কলিতাৰ ৰচনাৰাজিৰ মাজত আধ্যাত্মিক কবিতাও আছে, সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক বিষয়বস্তুৰ

ভেটিত ৰচা ব্যংগ কবিতা, নাটক-উপন্যাস আদিও আছে। কলিতাৰ সকলো সৃষ্টি সমান গুণসম্পন্ন নহ'বও পাৰে। তেওঁৰ কিছুমান ৰচনাৰ সমসাময়িক গুৰুত্বও অৱশ্যে উলাই কৰিব নোৱাৰি। কিন্তু ব্যংগ লেখক আৰু উপন্যাসিক হিচাপে দণ্ডিনাথ কলিতা চিৰস্মৰণীয় হৈ থাকিব (দণ্ডিনাথ কলিতা ৰচনাৱলী, ২য় খণ্ড, ভূমিকা) পৰমজনাৰ উদ্দেশ্যে কবিৰ ভাষাৰেই কওঁ—

তুমিয়েই ব্ৰহ্ম, তুমিয়ে বিষুও, তুমিয়ে শিৱ
মংগলময় তুমিয়ে আদি, তুমিয়ে অন্ত, তোমাতে সৃজন-
পালন-লয়।

মূলত অনন্ত আছে প্ৰকাশে ঠাৰত,

বিশ্বত জাননী দিয়ে 'ওঁ তৎসৎ'।। ❖

প্ৰবন্ধ, অসমীয়া বিভাগ

১। দণ্ডিনাথ কলিতা ৰচনাৱলী (২য় খণ্ড) ভূমিকা ড° লীলাৱতী শইকীয়া বৰা। পৃ-০.০৪-০.০৫।

২। দণ্ডিনাথ কলিতা ৰচনাৱলী (১ম খণ্ড) সংকলনৰ বিষয়ে দুআষাৰ ড° বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য পৃ- ২৩-২৪।

কুইজ

১. আটাইতকৈ শকত মানুহজন কোন?
ৰবাৰ্ট আল হিউজেচ। (মাৰ্কিন যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ, ওজন ৪৮৫ কেজি)।
২. আটাইতকৈ ওখ মানুহজন কোন?
মহম্মদ আলম চান্না। (পাকিস্তানৰ, উচ্চতা ৮ ফুট ৫ ইঞ্চি)।
৩. অজ্ঞান অৱস্থাত আটাইতকৈ বেছিদিন কোন জীয়াই আছিল?
শ্ৰীমতী কেৰোলিন (মানচেষ্টাৰ চহৰৰ) ৩৫ বছৰ অজ্ঞান হৈ জীয়াই আছিল।
৪. আটাইতকৈ দীঘল নখ কাৰ আছিল?
মুৰাৰীমোহন আদিত্যৰ (কলকাতাৰ)। তেওঁ বাওঁহাতৰ ৫ টা আঙুলিৰ নখৰ যোগফল আছিল ৭০ ইঞ্চি।

২৫.০০
+ ১০.০০
২০.০০
১৫.০০
৫০.০০

১০

৬০

৬৭

৩০

৪০

৪০

২৫৭

আনন্দলেখা

১১

৪০০

২৫৭

১৩৩

জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ প্ৰেম, বিবাহ আদি

ফইজুল হক

প্ৰিয় পাঠক আচৰিত নহ'ব, আপুনি ভাবিছে নেকি— উপৰোক্ত প্ৰেম কাহিনীৰ শিৰোনামা লেখকৰ মৌলিক সৃষ্টি বুলি? নাভাবিব। এয়া অসমীয়া সাহিত্য সংস্কৃতিৰ পিতৃস্বৰূপ ৰূপকোঁৱৰ জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ বাস্তৱ প্ৰেম কাহিনীৰ একাংশ মাথোঁ। জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ দৰে বৰেণ্য মানুহৰো প্ৰেম আছিল, সেই কথা পাঠকক জনোৱাৰ প্ৰয়াসতে এই লেখা।

১৯৩০ চনৰ ১৭ জুন তাৰিখে ডিব্ৰুগড়ৰ তামোলবাৰী চাহ বাগিছাত জন্মগ্ৰহণ কৰা জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ পিতৃৰ নাম আছিল পৰমানন্দ আগৰৱালা আৰু মাতৃৰ নাম আছিল কিৰণময়ী দেৱী। পাঁচজন ককাই-ভাইৰ মাজত জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা আছিল সকলোতকৈ ডাঙৰ। তেওঁৰ ভায়েক চাৰিজন হ'ল— সূৰ্যপ্ৰসাদ, কমলাপ্ৰসাদ, বিবেকানন্দ আৰু হৃদয়ানন্দ। অসমীয়া সাহিত্যৰ জোনাকী যুগৰ শ্ৰেষ্ঠ সাহিত্যিক চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা আছিল জ্যোতিপ্ৰসাদৰ বৰদেউতাক। তেওঁৰ তত্বাৱধানতে জ্যোতিপ্ৰসাদে শিক্ষা সমাপ্ত কৰি কলিকতাৰ নেশ্যনেল কলেজত আই. এ. মহলাত নামভৰ্তি কৰে।

১৯৬২ চনৰ চেপ্তেম্বৰ মাহত জ্যোতিপ্ৰসাদ উচ্চ শিক্ষাৰ বাবে ইংলেণ্ডলৈ যায়। বিদেশত গৈ বিধৰ্মী হৈ পৰিব পাৰে বুলি মাক-দেউতাকে প্ৰথমে জ্যোতিক বাধা প্ৰদান কৰিছিল যদিও বৰদেউতাক চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালাৰ সহায়ত জ্যোতিৰ আশা সফল হ'ল। ইংলেণ্ডৰ এডিনবাৰ বিশ্ববিদ্যালয়ত তেওঁ উচ্চ শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিলে। সেই সময়ত সংস্কৃতিৰ প্ৰতি তেওঁৰ আগ্ৰহ আছিল অতি প্ৰবল। খুব কম সময়ৰ ভিতৰতে তেওঁ ইংলেণ্ডৰ পশ্চিমীয়া সংগীতৰ সুৰ-তাল আদি মনতে আয়ত্ত কৰি ল'লে। পিছলৈ তেওঁ পঢ়া-শুনাৰ লগতে বিদেশৰ বিভিন্ন পশ্চিমীয়া সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানলৈ গৈ পশ্চিমীয়া সংস্কৃতিৰ ওপৰত বিস্তৰ অধ্যয়ন কৰিলে, লগতে এই বিষয়ে বিভিন্ন পশ্চিমীয়া সাংস্কৃতিৰ শিল্পীৰ সৈতে আলোচনা কৰিলে। তেনেকুৱাতে জ্যোতিয়ে চিনাকি হোৱাৰ সুবিধা পালে মিছ নোৰাৰ সৈতে। মিছ নোৰা এগৰাকী সাংস্কৃতি প্ৰেমী বিদেশী গাভৰু। লৰণু দেহত আকৰ্ষণীয় ৰূপ-সৌন্দৰ্যৰ লগতে তাইৰ আছিল অপূৰ্ব যৌৱন। তাই জ্যোতিৰ কাষত আছিল সংগীতৰ সবিশেষ জানিবলৈ, নাটক সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিবলৈ। জ্যোতিয়েও প্ৰায়ে নোৰাক এই বিষয়ে জ্ঞান দিছিল। লগতে তেৱোঁ নোৰাৰ মুখৰপৰা জানি লৈছিল পশ্চিমীয়া গীত-সংগীতৰ কিছু সুৰ-তাল আদিৰ বিষয়ে।

এনেকৈয়ে সাংস্কৃতিক আলোচনাৰ জৰিয়তে দুয়োৰে মাজত অন্তৰংগতা ক্ৰমে বৃদ্ধি পাই গৈছিল। প্ৰথম অৱস্থাত দুয়োৰে মাজত গভীৰ বন্ধুত্ব। তাৰ পিছত ইজনৰ হিয়াত সিজনে গোপনে খোপনি পুতি বহি ৰৈছিল। অকলশৰীৰ

মুহূৰ্তবোৰত হিয়াৰ কোঠালিত বহি থকা নোৰাৰ অনুভৱ কৰি জ্যোতি শিহৰিত হৈ উঠিছিল। নোৰাৰ কথা ভাবি ভাল লগা শিহৰণ এটাত তেওঁ আধুৰ্ত হৈ পৰিছিল। নোৰাৰ সন্মুখত লাজৰ ভাব এটাই তেওঁক কাবু কৰি পেলাইছিল। কথাবোৰ আগৰ দৰে নোৰাৰ সৈতে আলোচনা কৰিব পৰা নাছিল জ্যোতিয়ে।

সেইদৰে নোৰাৰো অৱস্থা জ্যোতিৰ দৰে হৈ পৰিছিল। জ্যোতিৰ সৈতে সংগীতৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি কৰি কেনেকৈ যে তাই জ্যোতিৰ প্ৰেমত বন্দী হ'ল গমকে নাপালে। বুকুখনত তায়ো অনুভৱ কৰিব পৰা হ'ল তাইৰ প্ৰতি থকা জ্যোতিৰ মৰম, ভালপোৱাবোৰ। যিবোৰে তাইক জ্যোতিৰ প্ৰতি মৰম-ভালপোৱাৰে ভাব এটি গভীৰভাৱে মনত সঞ্চৰ কৰি তুলিলে। তায়ো অনুভৱ কৰিলে জ্যোতিৰ কথা ভাবোতে অহা সুগভীৰ শিহৰণ। যি তাইৰ বুকুৰ মাজেৰে সৰ্বশৰীৰলৈ বিয়পি যায়। এৰা! প্ৰেম তেনেকুৱাই....। ক'ব নোৱৰাকৈ অনুভৱৰ এটা কোণত আহি বহি থাকে। যেতিয়া বিপৰীত দিশত প্ৰেম জাগ্ৰত হৈ উঠে তেতিয়া ইয়ো সজীৱ আৰু ৰোমাঞ্চিত হৈ উঠে। তেতিয়াই মানুহে গম পায়.... কাৰোবাৰ প্ৰতি বিশেষ মৰম-ভালপোৱা অকণ তেওঁৰ কোঠাত লুকাই থকাৰ কথা।

জ্যোতি আৰু নোৰাৰ প্ৰেম তেনেকৈয়ে আগবাঢ়ি গৈ থাকিল। পৰস্পৰৰ প্ৰতি থকা দুয়োৰে মৰমৰ গভীৰতাই বুজাই দিলে ইজন-আনজনৰ হোৱাৰ বাসনা। দুয়ো ভালপোৱাৰ সোঁতত উটি-ভাহি থাকি কল্পনাৰ ডিঙা আগুৱাই লৈ গ'ল দূৰলৈ বহু দূৰলৈ। কিন্তু সেই কল্পনা দুয়োৰে কল্পনা হৈয়ে বৈ থাকিল। সি আৰু বাস্তৱত ৰূপায়িত হ'বলৈ কাষ চাপি নাছিল কোনোদিনে। দুয়োৰে প্ৰেম অসফল, আধৰুৱা হৈয়ে ৰ'ল চিৰদিনলৈ।

ঘৰৰপৰা জ্যোতিলৈ কেবাখনো চিঠি আহিল। খুব কমদিনৰ ভিতৰতে জ্যোতিক মাতি পঠিয়াইছে ঘৰৰ মানুহে। কিন্তু কিয়, সেয়া তেওঁক জনোৱা নাই। সেইবাবেই জ্যোতি অৱশেষত প্ৰিয় প্ৰেয়সী মিছ নোৰাক এৰি স্বদেশলৈ উভতি আহিবলৈ বাধ্য হ'ল। নোৰাৰপৰা পোৱা অকৃত্ৰিম প্ৰেম-মৰম-ভালপোৱা বুকুত বান্ধিয়েই জ্যোতিয়ে অতিবাহিত কৰি গ'ল

স্বদেশৰ দিনবোৰ এটাৰ পিছত এটাকৈ। প্ৰথমাৱস্থাত নোৰাৰ সৈতে বিচ্ছেদৰ মুহূৰ্তই গভীৰভাৱে জ্যোতিৰ মনত আঘাত কৰিছিল যদিও পিছলৈ সেয়া সহজ হৈ পৰিল। তেনেকৈয়ে এটা সময়ত নোৰাৰ সৈতে হোৱা বৰ্ণময় প্ৰেমৰ পৰিসমাপ্তি ঘটিল। স্বদেশলৈ ওভতাৰ পিছতে জ্যোতি ব্যস্ত হৈ পৰিল স্বাধীনতা আন্দোলনৰ সৈতে। মহাত্মা গান্ধীৰ নেতৃত্বত অসহযোগ আন্দোলনত যোগ দিয়াৰ পাছত ১৯৩৪ চনত ভোলাগুৰি চাহ বাগিছাত অস্থায়ীভাৱে 'চিত্ৰবন' ষ্টুডিঅ' নিৰ্মাণ কৰি ইতিহাসৰ প্ৰথমখন অসমীয়া ছবি 'জয়মতী' নিৰ্মাণ কৰে। তাৰ পিছত দ্বিতীয়খন অসমীয়া ছবি 'ইন্দ্ৰমালতী' এইদৰে সৃষ্টিৰ আনন্দৰে কৃষ্টিৰ মুকুতা বুটলি ফুৰোতে জ্যোতিৰ দেহৰ ওপৰেৰে পাৰ হৈ গ'ল বহুকেইটা বসন্ত। তেওঁ এইবোৰৰ ব্যস্ততাত থাকোতেই পাহৰি গ'ল বিবাহৰ কথা। দাম্পত্য জীৱনৰ কথা। তেওঁৰ বাবে যেন আহৰিয়েই নহ'ল এখন সংসাৰৰ কথা ভাবিবলৈ। কিন্তু বোৱেকে তেওঁক সোঁৱৰাই দিলে এই কথা। জ্যোতিৰ বয়স তেতিয়া একত্ৰিছ কি বত্ৰিছ বছৰ। যৌৱনৰ আধা বয়স ইতিমধ্যে গছকি পাৰ কৰিলেই। বিয়াৰ বয়স এতিয়া জানো তেওঁৰ আৰু আছে? কোনে দিব এই বয়সত তেওঁলৈ ছোৱালী। তাতে.... তেওঁৰ এই শীৰ্ণকায় চেহেৰাক কোন গাভৰুৱে পচন্দ কৰিব?— কথাবোৰ চিন্তা কৰি জ্যোতিৰ মন বিচলিত হৈ পৰিছিল। তথাপিহে তেওঁ বোৱেকৰ কথা পেলাব নোৱাৰি গোপনে গোপনে চাই ফুৰিছিল তেওঁৰ বাবে উপযুক্ত বিবাহ যোগ্য এগৰাকী জীৱন সংগীনী।

তিলোত্তমাক ভাল লাগিছিল জ্যোতিৰ। খামুচীয়া লাহি কঁকালটিৰে তিলোত্তমা অতীৱ সুন্দৰী নহ'লেও জ্যোতিৰ নিৰ্বাচনত তাই আছিল সুন্দৰী। তাইকেই জীৱন সংগীনীৰ বাবে পচন্দ কৰি জ্যোতিয়ে পৰিয়ালক এই কথা তেওঁ জনাই দিছিল। ঘৰৰ মানুহৰো পচন্দ হৈছিল তিলোত্তমাক। পচন্দ হৈছিল তিলোত্তমাৰ পিতৃ ডাঃ হৰেকৃষ্ণ দাসৰো জ্যোতিক। এনে অৱস্থাত সকলোৱে ভাবি লৈছিল জ্যোতি তিলোত্তমাৰ যুগ্ম জীৱনৰ কথা। কিন্তু অৱশেষত সেয়া সম্ভৱ হৈ নুঠিল। তিলোত্তমাৰ নিৰ্বাচনত জ্যোতি পৰাজিত হ'ল। জ্যোতিয়ে আগবঢ়োৱা বিবাহৰ প্ৰস্তাৱক তাই প্ৰত্যাখান কৰিছিল।

তাই যে তেতিয়া অইন এগৰাকী পুৰুষৰ প্ৰেমত বন্দী এই কথা সদৰি কৰি জ্যোতিৰ প্ৰস্তাৱক তাই নাকচ কৰিলে। তিলোস্তমাৰ প্ৰত্যাখানত জ্যোতিৰ মন ভাগি পৰিল। তেওঁ নীৰৱ হৈ ব'ল বহুদিন। দাম্পত্য জীৱনৰ কথা তেওঁ পাহৰিবলৈ বিচাৰিলে। কিন্তু ইপিনে নিজৰ ছোৱালীজনীয়ে জ্যোতিৰ সৈতে বিয়াত বহা প্ৰস্তাৱ প্ৰত্যাখান কৰাত লাজ পাই তিলোস্তমাৰ পিতৃ-মাতৃয়ে গোপনে ছোৱালী বিচৰাত লাগিল। নিজৰ ছোৱালীক দিব নোৱাৰাৰ দুখত তেওঁলোকে জ্যোতিৰ বাবে গোপনে ছোৱালী এজনী ঠিক কৰি দিয়াৰ সিদ্ধান্ত ল'লে।

তিলোস্তমা দাসৰ মাতৃ হেমপ্ৰভা দাস সেই সময়ত ডিব্ৰুগড় ছোৱালী হাইস্কুলৰ প্ৰধান শিক্ষয়িত্ৰী। তেওঁৰেই জ্যোতিৰ বাবে নিৰ্বাচন কৰিলে তেওঁৰে এসময়ৰ ছাত্ৰী দেৱযানী ভূঞাক। মৰম লগা চকুযুৰিৰে দেৱযানী এগৰাকী মনপৰষশা ছোৱালী। জ্যোতিৰ বাবে সি সঁচাই উপযুক্ত। মনতে ঠিৰাং কৰি হেমপ্ৰভা দাসে এদিন জ্যোতিক দেখুৱালেগৈ জীৱন সংগীনীৰ বাবে দেৱযানীক।

প্ৰথম অৱস্থাত যাবলৈ বিচৰা নাছিল যদিও তেওঁৰ খাতিৰতে জ্যোতি বাধ্য হ'ল দেৱযানীক চাবলৈ। শান্ত-সৌম্য-লাৱনী দেহেৰে দেৱযানীক জ্যোতিৰ প্ৰথম দৃষ্টিতে ভাল লাগি গ'ল। দেৱযানীৰ হৰিণী দুচকুৰ গভীৰতাতে যেন তেওঁ চিনি পালে তাইৰ ভিতৰত থকা মানুহজনী।

তাইক তেওঁৰ পচন্দ হৈছিল। লগে লগে এই কথা তেওঁৰ নবৌয়েকৰ কাণত পৰিল। ইমানদিনে জ্যোতিৰ বিয়াখনৰ বাবে চিন্তিত হৈ থকা নবৌয়েকে এই বাতৰি পাই আনন্দৰ সীমা নোহোৱা হ'ল। তাই গৈ হেমপ্ৰভা দাসৰ ঘৰ পালে তাৰ পিছত দেৱযানীৰ পৰিয়ালৰ ওচৰলৈ। বিয়াৰ আলোচনা চলিল। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ পিতৃস্বৰূপ বিখ্যাত আগৰৱালা পৰিয়ালত ছোৱালীজনী দিবলৈ কোনো আপত্তি নকৰিলে ভূঞা পৰিয়ালে। তেওঁলোকে স-সন্মানে সন্মতি জনালে দেৱযানীক জ্যোতিৰ লগত বিয়া দিবলৈ।

১৯৩৬ চনত দেৱযানীক বিয়া কৰাই লৈ আহে জ্যোতিয়ে তেওঁৰ আগৰৱালা পৰিয়ালৰ বাংলোলৈ। তাৰ পিছত দুয়ো সুখেৰেই অতিবাহিত কৰিলে দাম্পত্য জীৱনৰ সময়বোৰ, দিনবোৰ বাগৰ সলাই আগবাঢ়ি গৈ থাকিল। সময়ৰ সোঁতত জ্যোতি দেৱযানীৰ দাম্পত্য জীৱনৰ আৰম্ভণিৰ দিনটো উটি-ভাহি গ'ল বহু দূৰলৈ। দুয়োৰে সংসাৰ বাঢ়িল। পাঁচগৰাকী ছোৱালী আৰু দুজন ল'ৰা সন্তানেৰে পৰিপূৰ্ণ হ'ল তেওঁলোকৰ সংসাৰ।

১৯৫১ চনৰ ১৭ জানুৱাৰীত মাথোঁ ৪৮ বছৰ বয়সত কৰ্কট ৰোগত আক্ৰান্ত হৈ জ্যোতি চিৰদিনৰ বাবে মৃত্যুৰ কোলাত শুই পৰিল। (সহায় লৈ) ❖

স্নাতক প্ৰথম বৰ্ষ

মহৎ লোকৰ বাণী

- ➔ 'নিজক জ্ঞানী বুলি ভবাজন আটাইতকৈ মুৰ্খ'
—ভল্টেয়াৰ
- ➔ 'তুমি তোমাৰ লক্ষ্যত উপনীত হ'বলৈ হৃদয়ক সাহসী কৰি তোলা, তেতিয়া তুমি দেখিবা কেতিয়াও অকৃতকাৰ্য নোহোৱা।'
—ছেক্সপীয়েৰ
- ➔ 'আজি সকলোৱে পঢ়িব জানে, কিন্তু কি পঢ়িব তাক নাজানে।'
—বানাৰ্ডশ্ব
- ➔ 'শিক্ষা এডাল ময় বাতিৰ দৰে, যিয়ে নিজে জ্বলি আমাক পোহৰ দিয়ে।'
—নেতাজী সুভাষচন্দ্ৰ

নিৰ্মলপ্ৰভা বৰদলৈ— এটি আলোকপাত

জ্যোতি বৰা

অসম জীয়ৰী ড° নিৰ্মলপ্ৰভা বৰদলৈ অসমৰ উজ্জ্বল ৰত্ন, সৰ্বভাৰতীয় খ্যাতিসম্পন্ন কবি, সাহিত্যিক, বিশিষ্ট শিক্ষাবিদ, নিজৰাৰ পানীৰ দৰে তেওঁৰ সুৰদী কণ্ঠ নিগৰি অহা বক্তৃতাই শ্ৰোতাক মন মুগ্ধ কৰিছিল। তেওঁ সংগীতৰো সাধনা কৰিছিল। তেওঁৰ প্ৰতিভাৰ স্বীকৃতি স্বৰূপে ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইলৈ সাহিত্য বিষয়ক আলোচনা সভাৰ সভানেত্ৰী বা আলোচক ৰূপে নিমন্ত্ৰিত হৈছিল।

সৰু কালৰপৰাই কবিতা লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰা ড° বৰদলৈৰ কবি প্ৰতিভাৰ স্ফুৰণ কলেজীয়া দিনবোৰতে ঘটিবলৈ আৰম্ভ কৰে। ১৯৫২ চনত তেওঁ সন্দিকৈ কলেজৰপৰা অসমীয়া বিষয়ত সৰ্বোচ্চ সন্মান লাভ কৰি স্নাতকপৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হয়। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰপৰা সুখ্যাতিৰে স্নাতকোত্তৰ ডিগ্ৰী লাভ কৰি পোনতে বি. বৰুৱা কলেজত, পিছলৈ ডক্টৰেট ডিগ্ৰী লাভৰ অন্তত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগত অধ্যাপনা কৰে। ড° বৰদলৈ আছিল সাহিত্য বিষয়ত 'ডক্টৰেট' ডিগ্ৰী লাভ কৰা প্ৰথম অসমীয়া মহিলা।

নিৰ্মলপ্ৰভা বৰদলৈৰ প্ৰথম কবিতা পুথি 'বন ফৰিঙৰ ৰং' ১৯৬৭ চনত ছপা হৈ ওলায়। প্ৰকৃতি জগতৰ অনুপম সৌন্দৰ্যৰ সৈতে মানৱ হৃদয়ৰ চিৰন্তন ভাবৰাশি নিপুণ হাতেৰে সানি-পুটুকি তেওঁ যি অনবদ্য কাব্য সত্তাৰ পাঠকলৈ আগবঢ়ালে সি়েই বৰদলৈৰ অসাধাৰণ কাব্য-প্ৰতিভাৰ প্ৰতি পাঠক সমাজৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিলে। সমীপেযু (১৯৭৭), দিনৰ পিছত দিন (১৯৭৭), অন্তৰঙ্গ (১৯৭৮), সুদীৰ্ঘ দিন আৰু ৰাতি (১৯৮২), শব্দৰ ইপাৰে শব্দৰ সিপাৰে, অমিতাভ শব্দ, নিৰ্বাচিত কবিতা (১৯৯৫) এই কেইখন অনুপম কাব্যগ্ৰন্থৰে তেওঁ অসমীয়া কবিতাৰ ভঁৰাল চহকী কৰি থৈ গ'ল। বৃহত্তৰ সমাজ জীৱনৰ দুখ-বেদনা, আশা-নিৰাশাৰ দাবী, অন্যায়-অবিচাৰ, কু-সংস্কাৰৰ বিৰুদ্ধে ৰণ হুংকাৰো তেওঁৰ কবিতাত ধ্বনিত হৈছিল। গীতি-সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰতো বৰদলৈৰ অৱদান চিৰকাল অবিস্মৰণীয় হৈ ৰ'ব। তেওঁ ডেৰ হাজাৰৰো অধিক সংখ্যক সুৰীয়া গীত ৰচনা কৰি থৈ গৈছে। অনাতাঁৰ, দূৰদৰ্শন, কথাছবিৰ বাবেও অজস্ৰ গীত লিখিছিল। শিশু সাহিত্যৰ পুথিসমূহো তেওঁৰ কীৰ্তিৰ এক অন্যতম স্বাক্ষৰ। অকণিহঁতৰ মাজেৰে এজন হৈ লিখিবলৈ প্ৰয়াস কৰা ড° বৰদলৈয়ে শিশু সাহিত্যৰ বাবেও ৰাষ্ট্ৰীয় পুৰস্কাৰ লাভ কৰিছিল।

ড° নিৰ্মলপ্ৰভা বৰদলৈয়ে ইংৰাজী ভাষাতো কেইবাখনো গ্ৰন্থ ৰচনা কৰিছিল। এইগৰাকী বিদূষী নাৰীৰ বিজ্ঞত সাহিত্যকৰ্মৰ স্বীকৃতি স্বৰূপে ১৯৯১ চনৰ দুখনে অসম সাহিত্য সভাৰ অধিবেশনত তেওঁক সভানেত্ৰী নিৰ্বাচন কৰা হৈছিল। শেহতীয়াকৈ তেওঁ 'ৱৰ্ল্ড হেৰিটেজ' হিচাপে স্বীকৃতি লাভ কৰা মাজুলীক লৈ 'জলপদ্ম'

নামেৰে এখন উপন্যাস ৰচনা কৰি গৈছে। এইগৰাকী অনন্য বাণীৰ সাধিকাক অসম সংস্কৃত সমাজে 'সৰস্বতী' উপাধিৰে সন্মান জনাইছিল।

এইগৰাকী মহীয়সী নাৰীৰ মৃত্যু অসমৰ বাবে তৰু অসমৰ সাহিত্য জগতখনৰ বাবে এক প্ৰচণ্ড আঘাত। ❖

স্নাতক প্ৰথম বৰ্ষ (কলা)
অসমীয়া প্ৰথা

মহৎলোকৰ বাণী

- ③ যি মানুহৰ চকু নাই তেওঁ অন্ধ নহয়
কিন্তু যি মানুহৰ চকু থাকিও নিজৰ দোষ নেদেখে তেওঁহে অন্ধ।
—জিম কৰবেট।
- ③ নিৰ্ভাঁজ অসমীয়া ভাষাৰে ক'বা, লিখিবা।
নিৰ্ভাঁজ অসমীয়া কাপোৰ পৰিধান কৰিবা
অনাহকত বিদেশীক অনুকৰণ নকৰিবা।
—লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।
- ③ অহংকাৰী মানুহবোৰ কুকুৰাৰ দৰে। কুকুৰাই ভাৱে যে সি ডাক দিয়াৰ কাৰণেহে ৰাতি পুৱাল।
—জৰ্জ ইলিয়ট
- ③ জগতত জীয়াই থাকিবলৈ প্ৰেম আৰু সাহসৰ অতি প্ৰয়োজন।
—আব্ৰাহাম লিংকন।
- ③ এটা বন্ধুকৰ গুলীতকৈ এটোপ চিয়াঁহীৰ মূল্য অধিক।
—মাদাৰ টেৰেছা।
- ③ সত্যৰ বাবে সকলো ত্যাগ কৰিব পাৰি কিন্তু কোনো কাৰণতে সত্যক ত্যাগ কৰিব নোৱাৰি।
—স্বামী বিবেকানন্দ।
- ③ এহেজাৰজন পুৰুষতকৈ এজন ভাল শিক্ষকৰ মূল্য বেছি।
—মহাত্মা গান্ধী।
- ③ শিক্ষাই হৈছে মূল উপায় যি মানৱ জীৱনলৈ সুখ-শান্তিৰ নিজৰা বোৱাই আনিব পাৰে।।
—এৰিষ্টটল।

সংগ্ৰহ :

জ্যোতি বৰা

স্নাতক প্ৰথম বৰ্ষ (কলা), অসমীয়া প্ৰধান

অৱসৰৰ সময়ৰ শিক্ষা

জিতু তপন বৰা

শিক্ষা বিষয়ৰ চিন্তাবিদসকলে লাহে লাহে এই কথা অনুভৱ কৰিছে যে শিক্ষা কেৱল কামৰ বাবে নহয়, এই শিক্ষা আজৰি সময়খিনি সুস্থভাৱে কটাবৰ বাবেও ব্যক্তিক প্ৰয়োজন। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীকে সামৰি সমাজৰ সকলো শ্ৰেণীৰ লোকৰ বাবে আজৰি সময়ৰ শিক্ষা অতি প্ৰয়োজন।

তেতিয়াহে উঠি অহা নতুন প্ৰজন্মই সামাজিক, সাংস্কৃতিকভাৱে সুস্থ-সবল হ'ব পাৰিব। যিখিনি সময়ত মানৱ জীৱনৰ কৰণীয় কামৰপৰা মুক্ত হৈ মানুহে আৰাম অনুভৱ কৰে সেই সময়খিনিয়েই এজন মানুহৰ আহৰি সময়। এই সময়খিনিয়ে এজন মানুহৰ জীৱনৰ মানদণ্ড সলনি কৰাত সহায় কৰে। কিন্তু আজিকালি আজৰি সময় বুলি ক'লে সমাজৰ বিভিন্ন লোকৰ লগতে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে বেলেগ ধৰণে উপভোগ কৰে। সেই সময়ছোৱাত বাগিয়াল বস্ত্ৰ সেৱন কৰা, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে পাৰ্ক, ৰেষ্টুৰেণ্ট আদি 'ডেটিং মৰা'তহে গুৰুত্ব দিয়ে। যিয়ে আমাৰ শৈক্ষিক দিশত বেয়া বাতাবৰণ সৃষ্টি কৰে।

বৰ্তমান সময়ত আমাৰ প্ৰায়বোৰ লোকৰ মাজত দেখা যায় যে অৱসৰৰ সময়খিনি অপ্ৰয়োজনীয় কামত লগায়। যিবোৰ কামৰপৰা নিজৰ লগতে সমাজৰ কোনো পৰিৱৰ্তন নহয় বৰং ক্ষতি হোৱা দেখা যায়। এই সময় আমি সং কামত ব্যৱহাৰ কৰিলে নিজৰ লগতে সমাজৰো উন্নতি হ'ব।

শিক্ষা বিষয়ৰ চিন্তাবিদসকলে লাহে লাহে এই কথা অনুভৱ কৰিছে যে শিক্ষা কেৱল কামৰ বাবে নহয়, এই শিক্ষা আজৰি সময়খিনি সুস্থভাৱে কটাবৰ বাবেও ব্যক্তিক প্ৰয়োজন। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীকে সামৰি সমাজৰ সকলো শ্ৰেণীৰ লোকৰ বাবে আজৰি সময়ৰ শিক্ষা অতি প্ৰয়োজন। তেতিয়াহে উঠি অহা নতুন প্ৰজন্মই সামাজিক, সাংস্কৃতিকভাৱে সুস্থ-সবল হ'ব পাৰিব। যিখিনি সময়ত মানৱ জীৱনৰ কৰণীয় কামৰপৰা মুক্ত হৈ মানুহে আৰাম অনুভৱ কৰে সেই সময়খিনিয়েই এজন মানুহৰ আহৰি সময়। এই সময়খিনিয়ে এজন মানুহৰ জীৱনৰ মানদণ্ড সলনি কৰাত সহায় কৰে। কিন্তু আজিকালি আজৰি সময় বুলি ক'লে সমাজৰ বিভিন্ন লোকৰ লগতে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে বেলেগ ধৰণে উপভোগ কৰে। সেই সময়ছোৱাত বাগিয়াল বস্ত্ৰ সেৱন কৰা, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে পাৰ্ক, ৰেষ্টুৰেণ্ট আদিত 'ডেটিং মৰা'তহে গুৰুত্ব দিয়ে। যিয়ে আমাৰ শৈক্ষিক দিশত বেয়া বাতাবৰণ সৃষ্টি কৰে।

বৰ্তমানৰ বিজ্ঞান আৰু কাৰিকৰী তথা প্ৰযুক্তি বিদ্যা ইমান শক্তিশালী যে আমি আজৰি সময়খিনি খুব ভাল ধৰণে কটাব পাৰোঁ। এই অৱসৰ সময়খিনিত ইণ্টাৰনেটৰ যোগেদি বহু বিখ্যাত লোকৰ জীৱনী তথা লেখাসমূহ পঢ়িব পৰা যায়। এই সময়খিনিত এখন ভাল আলোচনী পঢ়িলেও ছাত্ৰ-ছাত্ৰী তথা সমাজৰ আন ব্যক্তিও মানসিক তথা বৌদ্ধিকভাৱে উপকৃত হ'ব। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে শুই-বহি কটোৱাতকৈ শৰীৰটো ভালে ৰাখিবৰ কাৰণে ব্যায়াম, খেলা-ধূলাৰ মাজেৰেও কটাব পাৰে। এই সময়খিনি ভাল গান শুনিলেও মানুহৰ মনটো ভাল গালে। সংগীত এনে এবিধ বস্তু যি মানসিকভাৱে ভাগি পৰা লোকক অলপ সময়ৰ বাবে হ'লেও শান্তি দিব পাৰে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে অৱসৰৰ সময়ত বিভিন্ন ঐতিহাসিক, বুৰঞ্জী প্ৰসিদ্ধ ঠাই, চিৰিয়াখানা, প্লেনেটেৰিয়াম, সংগ্ৰাহলয়, বিখ্যাত পুথিভঁৰাল আদি পৰিদৰ্শন কৰিব পাৰে। ইয়াৰ ফলত ছাত্ৰ-ছাত্ৰী

মানসিক, বৌদ্ধিক, সামাজিক তথা সাংস্কৃতিকভাৱে যথেষ্ট আগবাঢ়িব পাৰে। এইক্ষেত্ৰত শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰী, অভিভাৱক তথা সমাজৰ লোকৰ দায়িত্ব থাকে। যাতে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে আজৰি সময়খিনি অপব্যৱহাৰ নকৰে তাৰ বাবে সতৰ্ক দৃষ্টি ৰাখিব লাগে। সমাজৰ প্ৰতিজন লোকেই এই অৱসৰ সময়খিনিত বিভিন্ন গঠনমূলক কাম-কাজ, সূক্ষ্ম কলাত্মক কাম আদিত কটাব পাৰিলে নিজৰ লগতে সমাজৰ উন্নতি হ'ব। শিক্ষাৰ্থীসকলে যাতে এনেবোৰ কাম-কাজ কৰে তাতো উৎসাহ জনাব লাগে।

এই অৱসৰ সময়খিনি যাতে নৱ-প্ৰজন্মই বিভিন্ন ভাল কামত খৰচ কৰে তাৰ বাবে সমাজৰ প্ৰত্যেকজন লোকৰে দায়ৱদ্ধতা আছে। কাৰণ এই নৱ-প্ৰজন্মই ভৱিষ্যতে এই সমাজখন তথা দেশৰ গুৰি ধৰিব লাগিব। ❖

স্নাতক দ্বিতীয় ব

☺ কৌতুক ☺

- ☺ বছৰেকীয়া পৰীক্ষাৰ ৰিজাল্ট লৈ হাঁহি অহা দেখি পুতেকক দেউতাকে সুধিলে—
 : হেৰৌ, একেবাৰে হাঁহি হাঁহি আহিছ যে, কিবা ডিভিজন পালি নেকি ?
 : নাই পোৱা দেউতা।
 : তেন্তে কিয় হাঁহিছ ?
 : মানে দেউতা, ফেল হোৱা ছাত্ৰ বিলাকৰ তালিকাত মোৰ নামটো একেবাৰে ওপৰতে আছে।
- ☺ যদু : ক'চোন মধু, চকুৰ ডাক্তৰ বেছি নে দাঁতৰ ডাক্তৰ বেছি ?
 মধু : দাঁতৰ।
 যদু : কেনেকৈ জানিলি ?
 মধু : চকু দুটাহে থাকে, কিন্তু দাঁত যে বত্ৰিশটা থাকে।
- ☺ শিক্ষক : ক'চোন মহেন, সূৰ্য ক'ত উদয় হয় ?
 মহেন : দ্বিপেন খুৰাৰ ঘৰৰ ওপৰত।
 শিক্ষক : (খঙেৰে) শুদ্ধকৈ ক।
 মহেন : হয় ছাৰ সদায় সূৰ্য দ্বিপেন খুৰাৰ ঘৰৰ ওপৰত উদয় হয় ম'টুহঁতৰ ঘৰৰ ফালে মাৰ যায়।
- ☺ ডাক্তৰ : (ৰোগীলৈ চাই) মই ভাবো ৰোগী মৰি গৈছে।
 ৰোগী : মই নাই মৰা ছাৰ।
 নাৰ্চ : এই চুপ। ডাক্তৰৰ কথাৰ ওপৰত চৰ্দাৰি নকৰিবি।

গণিত সম্পৰ্কে কিছু কথা

ড° গায়ত্ৰী দাস

গণিত হ'ল প্ৰাচীনতম বিদ্যা যিটোক মানৱ সভ্যতাৰ জন্মলগ্নৰ সৈতে একেলগে গাঁথিব পাৰি। মানৱ সভ্যতাৰ ক্ৰমবিকাশৰ লগত গণিতৰ ক্ৰমবিকাশ ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত হৈ আছে। মানুহৰ দৈনন্দিন কাম-কাজ আৰু প্ৰকৃতিৰ নিৰীক্ষণৰ পৰা গণিতৰ সৃষ্টি বা গাণিতিক চিন্তাধাৰাৰ সৃষ্টি হোৱা বুলি ক'ব পাৰি। গণিত হ'ল একপ্ৰকাৰ কলা। ৰাতিৰ আকাশৰ গ্ৰহ-নক্ষত্ৰৰ বিভিন্ন পৰিৱৰ্তন/পৰিঘটনাই আদিম মানৱসকলৰ ভাগ্য নিৰ্ণয় কৰে বুলি তেওঁলোকে বিশ্বাস কৰিছিল। এই গ্ৰহ-নক্ষত্ৰৰ পৰিৱৰ্তনৰ ফলতেই কোণৰ জোখ-মাখৰ ধাৰণা কৰিছিল।

অতীজৰে পৰা গণিতক এটা খুব দৰকাৰী বিষয় হিচাপে গণ্য কৰি অহা হৈছে। আমি এনে এখন জগতৰ মাজত সোমাই আছোঁ, য'ত আমাক গাণিতিক সূত্ৰই পৰিচালনা কৰি আছে, যাৰ অবিহনে আমি জীয়াই থকাৰ কথা ভাবিবই নোৱাৰোঁ। গাণিতিক প্ৰমাণ, গণনাৰ ব্যৱহাৰ বা গাণিতিক যুক্তি নোহোৱাকৈ আমি দৈনন্দিন জীৱনত কিছুমান কথা সুনিশ্চিত কৰিব নোৱাৰোঁ। Mathematics শব্দটো গ্ৰীক শব্দ Mathemataৰ পৰা আহিছে, যাৰ অৰ্থ হ'ল 'things that are learned'. ব্ৰাট্ৰাঁণ্ড ৰাছেলৰ মতে "Mathematics may be defined as the subject in which we never know what we are talking about, nor whether what are saying is true."

গণিতৰ মূল ভেটি হ'ল সংখ্যা। দৈনন্দিন জীৱনৰ প্ৰতি-মুহূৰ্ততে আমাৰ চিৰলগৰী এই সংখ্যাবোৰ। গতিকে আমি ক'ব পাৰো— গণিত প্ৰায় সকলো বিজ্ঞানৰ লগত জড়িত। ইয়াক কেতিয়াও নুই কৰিব নোৱাৰি। এই লেখাত প্ৰধান কেইটামান বিজ্ঞানৰ লগত গণিত কিদৰে জড়িত হৈ আছে সেই বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা কৰা হৈছে। বহুতো দাৰ্শনিক বা মনীষীয়ে গণিতৰ লগত বিজ্ঞানৰ সম্বন্ধ সম্পৰ্কে বহু ধৰণে মন্তব্য কৰিছে। তাৰে তিনি ফাকি তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

"A natural science is a science only in so far as it is Mathematical"

—Kant

"Mathematics is the gate and key of the science."

—Roger Bacon

"All scientific education which does not commerce with mathematics is, of necessity, defective at its foundation."

—Comte.

আচলতে ক'বলৈ গ'লে সকলো বিজ্ঞানেই গণিতৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। W.F. whiteয়ে কৈছিল— "Behind the artician is the chemist, behind the chemist a physicist, behind a physicist a mathematician."

আৰু পুলিৰ (Pulleys) সূত্র, নিউটনৰ গতি বিষয়ক সূত্র, প্রতিফলন আৰু প্রতিসৰণৰ সূত্র আদি গাণিতিক বিশ্লেষণৰ পিছতহে বুজিব পৰা যায় আৰু প্ৰয়োগৰ সম্ভৱ হয়। বৈদ্যুতিক পৰিঘটনাৰ প্ৰকৃতি বুজিবলৈ ফেৰাডে (Faraday) বিখ্যাত মেক্সৱেলৰ (Maxwell's) সমীকৰণ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। উল্লেখযোগ্য যে পদাৰ্থ বিজ্ঞানৰ দূৰত্ব, সময়, বেগ, ত্বৰণ আদিক বিভিন্ন প্ৰতীকেৰে বুজাই গাণিতিক আকাৰত লিখা হয়।

পদাৰ্থ বিজ্ঞানৰ লেখিয়াকৈ ৰসায়ন বিজ্ঞানৰ লগতো গণিত ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত। গেছৰ আয়তন, চাপ, উষ্ণতা আৰু পৰিমাণৰ সম্পৰ্ক সম্বন্ধীয় বিভিন্ন সূত্র, গাণিতিক সূত্রৰ আধাৰত প্ৰতিষ্ঠিত। দৈনন্দিন জীৱনত ব্যৱহাৰ কৰা খাদ্য সামগ্ৰী, প্ৰসাধন সামগ্ৰী, ঔষধ-পাতি আদিকে ধৰি আন আন বস্তুবোৰ প্ৰস্তুত কৰাৰ আঁৰত আছে গাণিতিক সূত্র। পদাৰ্থৰ গঠনৰ কথাও মন কৰিবলগীয়া। আমি সদায় ব্যৱহাৰ কৰি থকা এটা অপৰিহাৰ্য পানীয় হ'ল পানী। এই পানীৰ ৰাসায়নিক সংকেত H_2O । ইয়াত হাইড্ৰ'জেনৰ দুটা অণু আৰু অক্সিজেনৰ এটা অণু পোৱা যায়। অণু এটাৰ ভিতৰৰ পৰমাণুবোৰৰ মাজৰ আকৰ্ষণ শক্তিকে সাধাৰণভাৱে ৰাসায়নিক বন্ধন বুলি ক'ব পৰা যায়। এই ৰাসায়নিক বন্ধনৰ ব্যাখ্যা আৰু আনবিধ গঠন, গাণিতিক চিন্তাধাৰা অবিহনে অসম্ভৱ। আগতেই উল্লেখ কৰা হৈছে যে ৰসায়ন বিজ্ঞানৰ ইটো-সিটোৰ সম্পৰ্ক বহুত ক্ষেত্ৰতেই আংকিক ৰূপত লিখা দেখা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে অৱকলজ গতি সমীকৰণৰ কথা ক'ব পাৰি। স্থিৰ উষ্ণতাত বিক্ৰিয়াৰ গতিবেগ, বিক্ৰিয়কৰ গাঢ়তাৰ ফলন। বিক্ৰিয়াৰ গতিবেগ আৰু গাঢ়তাৰ মাজৰ সম্পৰ্কক গতি সমীকৰণ বা গতি সূত্র বোলে আৰু এই সম্পৰ্কৰ আংকিক ৰূপক অৱকলজ সূত্র (বা সমীকৰণ) বোলা হয়।

গণিত আৰু পদাৰ্থ বিজ্ঞান : মই ভাবো গণিত আৰু পদাৰ্থবিজ্ঞান দুয়োটাৰ মাজৰ সম্বন্ধ বহুত বেছি। ইটোৱে-সিটোক এৰিব নোৱাৰে। গণিত মানসিকতা বা গাণিতিক চিন্তাধাৰাৰ মন থকা লোকেহে পদাৰ্থ বিজ্ঞান পঢ়িবলৈ আগ্ৰহী হোৱা দেখা যায়। পদাৰ্থ বিজ্ঞানৰ যিকোনো এখন কিতাপ মেলি চালেই আমি দেখিবলৈ পাওঁ যে ইয়াৰ প্ৰতিটো সূত্র। উপপাদ্য গণিতধৰ্মী। ইয়াৰ প্ৰতিটো খোজতে আছে গাণিতিক সমস্যা আৰু গণনাৰ প্ৰভুত্ব বিস্তাৰ। দলং, নদীৰ বান্ধ, জাহাজ, এৰোপ্লেন আদি সজাৰ পদ্ধতিৰ মূলতে আছে গাণিতিক সূত্র। লিভাৰ (Lever)

গণিত আৰু ৰসায়ন বিজ্ঞান : পদাৰ্থ বিজ্ঞানৰ লেখিয়াকৈ ৰসায়ন বিজ্ঞানৰ লগতো গণিত ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত গেছৰ আয়তন, চাপ, উষ্ণতা আৰু পৰিমাণৰ সম্পৰ্ক সম্বন্ধীয় বিভিন্ন সূত্র, গাণিতিক সূত্রৰ আধাৰত প্ৰতিষ্ঠিত দৈনন্দিন জীৱনত ব্যৱহাৰ কৰা খাদ্য সামগ্ৰী, প্ৰসাধন সামগ্ৰী ঔষধ-পাতি আদিকে ধৰি আন আন বস্তুবোৰ প্ৰস্তুত কৰা আঁৰত আছে গাণিতিক সূত্র। পদাৰ্থৰ গঠনৰ কথাও মন কৰিবলগীয়া। আমি সদায় ব্যৱহাৰ কৰি থকা এটা অপৰিহাৰ্য পানীয় হ'ল পানী। এই পানীৰ ৰাসায়নিক সংকেত H_2O ইয়াত হাইড্ৰ'জেনৰ দুটা অণু আৰু অক্সিজেনৰ এটা অ

পোৱা যায়। অণু এটাৰ ভিতৰৰ পৰমাণুবোৰৰ মাজৰ আকৰ্ষণ শক্তিকে সাধাৰণভাৱে ৰাসায়নিক বন্ধন বুলি ক'ব পৰা যায়। এই ৰাসায়নিক বন্ধনৰ ব্যাখ্যা আৰু আনবিধ গঠন, গাণিতিক চিন্তাধাৰা অবিহনে অসম্ভৱ। আগতেই উল্লেখ কৰা হৈছে যে ৰাসায়ন বিজ্ঞানৰ ইটো-সিটোৰ সম্পৰ্ক বহুত ক্ষেত্ৰতেই আংকিক ৰূপত লিখা দেখা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে অৱকলজ গতি সমীকৰণৰ কথা ক'ব পাৰি। স্থিৰ উষ্ণতাত বিক্ৰিয়াৰ গতিবেগ, বিক্ৰিয়কৰ গাঢ়তাৰ ফলন। বিক্ৰিয়াৰ গতিবেগ আৰু গাঢ়তাৰ মাজৰ সম্পৰ্কক গতি সমীকৰণ বা গতি সূত্ৰ বোলে আৰু এই সম্পৰ্কৰ আংকিক ৰূপক অৱকলজ সূত্ৰ (বা সমীকৰণ) বোলা হয়।

গতিকে আমি ক'ব পাৰো যে দৈনন্দিন জীৱনত ব্যৱহাৰ কৰা বিভিন্ন সা-সামগ্ৰীকে ধৰি, আধুনিক ৰকেটৰ ৰাসায়নিক ইন্ধনৰ পৰা এটম' বোম প্ৰস্তুত কৰালৈকে সকলোতে গাণিতিক সূত্ৰ বা গণিত অপৰিহাৰ্য।

গণিত আৰু জীৱবিজ্ঞান : জীৱবিজ্ঞান মানে হ'ল উদ্ভিদবিজ্ঞান আৰু প্ৰাণীবিজ্ঞান। এই দুয়ো বিজ্ঞানৰ সকলো পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা গণিতৰ সহায় লৈহে কৰিব পৰা যায়। জৈৱিক পৰিঘটনা গাণিতিক বিশ্লেষণ অবিহনে অসম্ভৱ। মেণ্ডেলৰ সূত্ৰ ইয়াৰ এক উপযুক্ত উদাহৰণ। মেণ্ডেলে প্ৰথমে আৱিষ্কাৰ কৰা পত্ৰখন হ'ল— "The mathematics of peas"। তেওঁ মটৰ মাহৰ সংকৰণ পৰীক্ষা পৰিসংখ্যা তত্ত্বৰ দ্বাৰা বিশ্লেষণ কৰিছিল। জৈৱিক

পৰিঘটনা এই পৰিসংখ্যা তত্ত্ব অবিহনে বহুত জটিল হৈ পৰে।

যদি কোনো জীৱৰ দৈহিক গঠন আৰু বিকাশৰ অধ্যয়ন কৰিব লগা হয় তেন্তে গণিতবিজ্ঞানৰ অধ্যয়ন অত্যন্ত দৰকাৰী। গণিতৰ সূত্ৰ/ উপপাদ্যৰ উপযুক্ত ব্যৱহাৰৰ ফলতেই শৰীৰবিদ্যা, জীৱৰ পুষ্টি আৰু বৃদ্ধি, বংশগতি বিজ্ঞান, জিনীয় বিদ্যা আদি উচ্চ খাপৰ অধ্যয়ন সম্ভৱ হৈছে। মানুহৰ জ্বৰ, ৰক্তচাপ, দেহৰ শ্বাস-প্ৰশ্বাসৰ হাৰ, পানীৰ পৰিমাণ সকলোবিলাক গাণিতিক বিশ্লেষণৰ উদাহৰণ।

অকল যে এই তিনিটা মুখ্য বিজ্ঞানৰ লগতেই গণিত জড়িত এনে নহয়, অৰ্থনীতি, দৰ্শন আৰু তৰ্কবিজ্ঞান, মনোবিজ্ঞান, ভূগোল ই ত্যাদিৰ লগতো গণিত ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত হৈ আছে। শেষত থ'ৰেনৰ (Thorean) এফাকি বাক্যৰে লেখানৰ সামৰণী মাৰিব খুজিছোঁ।

"The most distinct and beautiful statement of any truth must take at last the mathematical form"

—Thorean

প্ৰবক্তা, গণিত বিভাগ

মহৎ লোকৰ বাণী

- যি বিলাক কিতাপে আপোনাক আটাইতকৈ ভবাই তোলে সেইবিলাকেই আপোনাক আটাইতকৈ সহায় কৰে।
—মেথিউৰ পাৰ্কীৰ
- জুয়ে শুকান খৰি পুৰি ছাৰখাৰ কৰাৰ দৰে দীৰ্ঘায়ো সকলো ভাল কাম নষ্ট কৰি দিয়ে।
—হজৰত মহম্মদ
- কাৰ কি জাতি ভগৱানে খবৰ নাৰাখে, কোনে কি কৰে তাকেহে খবৰ ৰাখে
—গুৰু নানক
- ভুল কৰা, বাৰে বাৰে কৰা, কিন্তু এটা ভুল দুবাৰ নকৰিবা।
—মাও জে ডং

এইচ আই ভি আৰু এইডছ

উপেন্দ্ৰ কুমাৰ গুৰু

বৰ্তমান যুগৰ আটাইতকৈ ভয়াবহ ৰোগ হ'ল HIV আৰু AIDS। AIDS ৰোগ হ'লে ব্যক্তিয়ে জীৱনৰপৰা নিৰাশাবাদী হয়। HIV ইয়াৰ সম্পূৰ্ণ নাম হ'ল— হিউমেন ইমিউন ডেফিচিয়েন্সি ভাইৰাছ (Human Immuno deficiency Virus)। এই ভাইৰাছটো আফ্ৰিকাৰ সেউজীয়া বান্দৰৰ দেহত পোন প্ৰথমে আৱিষ্কৃত হৈছিল। ১৯৮৩ চনত মণ্টাগনিয়ৰ আৰু তেওঁৰ সংগীবৃন্দই (Montagnien and co-workers) আৰু ১৯৮৪ চনত গেল আৰু সংগীবৃন্দই (Gallo and his co-workers) মানুহৰ দেহত এইবিধ ভাইৰাছৰ অৱস্থিত প্ৰমাণ কৰে।

এই ভাইৰাছৰ দেহত লিপিড আৰু প্ৰটিনেৰে গঠিত আৱৰণ থাকে। ইহঁতৰ ৰোগ কলাস্তৰ সময় (Incubation period) ১৫-৫৭ মাহ। মানুহৰ দেহত এই ভাইৰাছটোৰ স্থিতি এলিজা (Elisa) পৰীক্ষা আৰু ওৱেষ্টাৰ্ণ ব্লট (Western Blot) নামৰ পৰীক্ষাৰ দ্বাৰা নিৰ্ধাৰণ কৰা হয়।

এইচ আই ভি ভাইৰাছে আমাৰ দেহক বীজাণু আক্ৰমণৰপৰা সুৰক্ষা দিয়া টি লিম্ফ ছাইট নামৰ এবিধ কোষ (Helper T cells) আক্ৰমণ কৰে আৰু দেহৰ অসংক্ৰম্যতা তন্ত্ৰ অচল কৰি দিয়ে। ফলত বিভিন্ন ৰোগৰ লক্ষণে দেখা দিয়ে ইয়াকে এইডছ (AIDS) বা একুৱাৰ্ড ইমিউন ডেফিচিয়েন্সি ছিনড্ৰম (Acquired Immuno deficiency Syndrome) ৰোগ বোলা হয়।

এইডছ (AIDS) ৰোগৰ লক্ষণ

এই ৰোগৰ প্ৰাথমিক লক্ষণসমূহ হ'ল—

- i) দেহৰ সাধাৰণ দুৰ্বলতা।
- ii) দেহৰ ৰোগ প্ৰতিৰোধী তন্ত্ৰ সম্পূৰ্ণৰূপে ধ্বংস হয় আৰু এনে অৱস্থাত বেণ্টেৰিয়া, ভেঁকুৰ প্ৰট'জ'ৱা যিকোনো ৰোগ বা ৰোগৰ লক্ষণে দেখা দিয়ে। সাধাৰণতে জ্বৰ, কাঁহ, পেটৰ ৰোগ, পেশীৰ বিষ, ওজন কমি যোৱা আদি লক্ষণসমূহে প্ৰধান।
- iii) বিভিন্ন ছালৰ ৰোগ, হাওঁফাওঁৰ ৰোগ, যক্ষ্মা, মুখ আৰু ডিঙিৰ ৰোগ আক্ৰান্ত ব্যক্তিৰ আন কিছুমান লক্ষণ।
- iv) স্নায়ুতন্ত্ৰ আক্ৰান্ত হোৱাৰ ফলত মস্তিষ্কৰ ৰোগ হয় ফলত স্মৃতিশক্তি বা চিন্তাশক্তি লোপ পায়।

ৰোগৰ সংক্ৰমণ :

এইবিধ ভাইৰাছ আক্ৰান্ত ব্যক্তিৰপৰা সুস্থ মানুহৰ দেহলৈ বিয়পাৰ কাৰণসমূহ হ'ল—

i) যৌন সংস্পৰ্শ (Sexual contact) : HIV

ভাইৰাছ আক্ৰান্ত ব্যক্তিৰ শুক্ৰানুৰস (Se-men) যোনিৰস (Vaginal secretion) আৰু স্তনৰ গাখীৰত পোৱা গৈছে। পৃথিৱীৰ প্ৰায় শতকৰা ৭০-৮০ ভাগ সংক্ৰমণ যৌন সংস্পৰ্শৰ দ্বাৰা সংঘটিত হয়।

ii) তেজ সঞ্চাৰণ (Blood transfusion)

সংক্ৰমিত ব্যক্তিৰ তেজ যদি মানুহৰ দেহত অজানিতে সঞ্চাৰিত কৰা হয় তেনেহ'লে এই ৰোগৰ কাৰক ভাইৰাছ সুস্থ মানুহৰ দেহলৈ বিয়পে। ইয়াৰ উপৰিও কৃত্ৰিম অংগ প্ৰতিষ্ঠাপনৰ (Transplantation) সময়তো এই ভাইৰাছ সংক্ৰমিত হোৱাৰ সম্ভাৱনা থাকে।

iii) নিচায়ুক্ত দ্ৰব্যসমূহ বেজীৰ দ্বাৰা ব্যৱহাৰ কৰা

ব্যক্তিসকলে যেতিয়া একেটা বেজী ব্যৱহাৰ কৰে তাৰে মাজৰ কোনোবা আক্ৰান্ত ব্যক্তিৰপৰা এই ভাইৰাছ আন এজন সুস্থ ব্যক্তিলৈ সংক্ৰমিত হয়।

iv) নাপিতৰ দ্বাৰা বিভিন্নজনৰ ক্ষেত্ৰত এখন ক্ষুৰ

(Razor) ব্যৱহাৰ কৰিলে সংক্ৰমিত ব্যক্তিৰপৰা ক্ষুৰৰ মাধ্যমেতো এই ভাইৰাছ সুস্থ মানুহৰ দেহলৈ বিয়পিব পাৰে।

v) চিকিৎসকৰ অস্ত্ৰোপচাৰ সামগ্ৰীবোৰ ভালদৰে

সংশোধন নকৰিলে ভাইৰাছ সংক্ৰমণৰ আশংকা থাকে।

vi) ভাইৰাছৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত মাতৃৰ কননফুল

(Placenta)ৰ জৰিয়তে ই হ'ব লগা সন্তানৰ দেহলৈ নাইবা আক্ৰান্ত মাতৃৰ গাখীৰৰ জৰিয়তে সন্তানৰ দেহলৈ এই ভাইৰাছ বিয়পিব পাৰে।

ৰোগ নিবাৰণৰ উপায়

এইডচ্ ৰোগৰ কোনো চিকিৎসা বা প্ৰতিকাৰ নাই।

বিভিন্ন ৰোগৰ লক্ষণ সাপেক্ষে চিকিৎসা দিয়া হয় যদিও প্ৰতিকাৰ কঠিন। ভাইৰাছ ধ্বংস কৰিবলৈ বা ইয়াৰ বিভাজন ৰোধ কৰিবলৈ কিছুমান ঔষধ যেনে— এজিড থাইমিউন (Azido thymidine) আৰু TIAS আদি ব্যৱহাৰ কৰা

হয়। এই ৰোগৰ কোনো প্ৰতিষেধক ছিটা কাৰ্যকৰী হৈ উঠা নাই। বিশ্ব স্বাস্থ্য পৰিষদে কিছুমান সতৰ্কমূলক ব্যৱহাৰ উল্লেখ কৰিছে।

এইবোৰ হ'ল—

i) যৌন সংস্পৰ্শ নিৰাপদ হোৱা প্ৰয়োজন।

একাধিক ব্যক্তিৰ লগত যৌন সংস্পৰ্শ বিপদজনক। সেইকাৰণে সাৱধানতা অৱলম্বন কৰাটো আৱশ্যক।

ii) সংশোধন নকৰা বেজী একাধিক ব্যক্তিয়ে ব্যৱহাৰ কৰা অনুচিত।

iii) তেজ সঞ্চাৰণ কৰিবলগীয়া হ'লে সম্পূৰ্ণভাৱে তেজৰ পৰীক্ষা কৰিহে ল'ব লাগে।

iv) আক্ৰান্ত ব্যক্তিয়ে চিকিৎসকৰ পৰামৰ্শত ব্যৱস্থা লোৱা উচিত।

v) জনশিক্ষাৰ জৰিয়তে ৰোগৰ ভয়াৱহতাৰ বিষয়ে জনসাধাৰণক সকাহ কৰি দিব লাগে। এই উদ্দেশ্যে প্ৰতিবছৰে ডিচেম্বৰ মাহৰ ১ তাৰিখে বিশ্ব এইডচ্ দিৱস পালন কৰা হয়। অসংযত যৌন আচৰণৰ দ্বাৰা সংক্ৰমিত হোৱা ৰোগ (STD-Sexually Transmitted disease) বা ৰতিক ৰোগ (venereal disease)

এইবোৰ ৰোগ অসংযত যৌন সংগম বা সংস্পৰ্শত বিস্তাৰিত হয়। প্ৰধান ৰতিক ৰোগ হ'ল গণৰিয়া বা পুঁজসাৰ ৰোগ বা প্ৰমেহ ৰোগ (Gonorrhoea) আৰু স্ফিলিসি বা উপদংশ ৰোগ (syphilis)।

AIDSৰ বিষয়ে মানুহৰ কিছু ভুল ধাৰণাও আছে। সেইবোৰ হ'ল—

i) মহে কামুৰিলে AIDS হয়।

ii) একেলগে খেলা-ধুলা কৰিলে, একেলগে ভাত খালে ৰোগ বিয়পে।

iii) স্পৰ্শ কৰিলে।

এইবিলাকৰ দ্বাৰা AIDS নহয়। AIDS ৰোগৰ বিষয়ে বিভিন্ন প্ৰচাৰ কাৰ্য চলাই কেনেকৈ সাৱধানে থাকিব পাৰে তাৰ বাবে আমি সকলো সচেতন হোৱা প্ৰয়োজন। (সহায় লৈ) ❖

স্নাতক প্ৰথম বৰ্ষ

আনন্দলেখা

২৩

দৈনন্দিন

(প্ৰয়াত সত্যমণি দত্তৰ স্মৃতিত)

আজি তুমি
এনেদৰে কিয় আহি
গ'লাগৈ।
কমনকমটো
খোলাই আছিল।
সতীৰ্থ সকলো বৈ আছিল।
বৈ আছিল— ছাত্ৰ-ছাত্ৰী,
তোমাৰ পুৰণা বন্ধুবোৰো।
তুমি এবাৰো নামাতিলা,
এবাৰো নাচালা।
আজি দীপুৰ বাইকত
নাহিলা কলেজলৈ
মোকো এবাৰো নুসুধিলা
'তুমি কেতিয়া যাবা'
তুমি গ'লাগৈ
মোৰ এষাৰ কথাও
কোৱা নহ'ল
তোমাৰ এষাৰ মাতো
শুনা নহ'ল—
শেষ বাৰৰ বাবে।
নদীবোৰ এনেদৰেই
বৈ থাকে।
অমৃত যুগে যুগে
বৈ থাকে
অন্তহীন অপেক্ষাত
এৰি যায়
স্মৃতিৰ জপাত
সোঁৱৰণী— সুখৰ-দুখৰ

আবু হানিফা
মুৰব্বী অধ্যাপক, পদাৰ্থ বিজ্ঞান বিভাগ।

সন্ধিয়া উভতি যোৱাৰ কথা

জীৱন

হৃদয়খন কাগজৰ হ'লেই ভাল আছিল
এবাৰতে জ্বলি ছাই হ'লহেঁতেন,
কিন্তু ই, এডাল মমৰ দৰে
এবাৰ জ্বলি জ্বলি গোট মাৰে
আকৌ জ্বলিবলৈ।
কেতিয়াবা চিন্তাৰ বুকুত
সৃষ্টি হয় এমুঠি আশাৰ বীজ
তাকো সিঁচিবলৈ
নাপাওঁ এখনি মুক্ত সাৰুৱা পথাৰ
সেয়ে গজালিতেই শুকাই যায়
মোৰ নিত্য নতুন আশাবোৰ!
এতিয়া, কিছুমান কথা
উপলব্ধি কৰোঁ,
জীৱন মানে নিমিলা অংক

মাছুম ছেলিমা আহমেদ
স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

কাৰোবাৰ উশাহখিনি কাটি ল'ব
কাৰ আছিল নিশাহৰ নীৰৱ
জুয়ে চহৰ ছাৰখাৰ ক
ধোঁৱাই কৰে আ
ধ্বংস হয় কত কত জনৰ সংস
মচি যায় কপালৰ বঙা মে
হঠাতে হেৰাই
মাতৃৰ বুকুৰ মে
শুনিবলৈ পোৱা
কত কত জনৰ দুখৰ বি
মৰা মানুহৰ গোটে
গোন্ধময় হয় গণেশ
উজলি উঠে হেজাৰ চ
বাতৰিত কত
শ টুকুৰা হোৱাৰ
কত জনৰ উঠে

কাৰোবাক দি আহিছিল উভতি যোৱাৰ প্ৰতি
নিষ্ঠুৰতাই ঘোষণা
কাৰোবাৰ উশাহ-নিশাহৰ অনুপ
এয়াই নেকি মানুহৰ
কত জনৰ দুখ-বেদনা, কত জনৰ স্বাৰ্থ
এয়াই নেকি পু

প্ৰিয়ী মুক্তি
স্নাতক প্ৰ

কবিতা

ময়ো যাব খোজেঁ
সকলোৱে যোৱা বাটেদি
যিটো বাটেদি গৈ গৈ
কিছুমান মানুহ পাৰ হৈছে
কিছুমানে উজুটি খাইছে আৰু
কিছুমান উভতি আহিছে।
মই উভতি আহিব নোখোজেঁ
চাব খোজেঁ
উজুটি খোৱাৰ পিছত কি হয়!

ইনাম বাক্বানী
স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

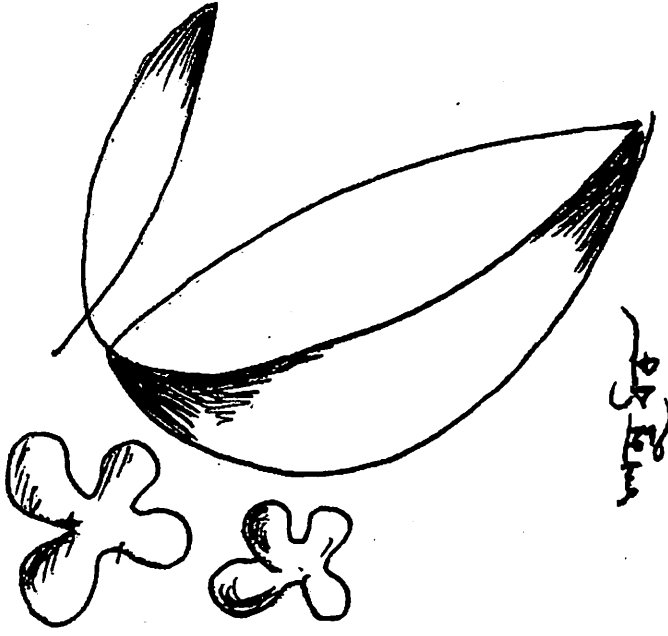
বিষাদবোৰ যেতিয়া চকুলো হৈ

সৰে

বিষাদবোৰ যেতিয়া চকুলো হৈ সৰে
উচুপি উচুপি উঠা,
নিথৰ মুখখনত।
সংগোপনে সাঁচি ৰখা
বিষাদৰে পৰিপূৰ্ণ,
লঠঙা গছৰ দৰে জৰাজীৰ্ণ
ৰূপ ধাৰণ কৰিছে।
দুচকুত থূপ খাই আছে,
কুৰিটা বসন্তৰ শেষ হাঁহি।
ৰচিছে সপোন জোনাক নিশাৰ,
এমুঠি পোহৰ বিচাৰি।
যৌৱনে গৰকা আশাৰ বেঙনিত,
বিষাদৰ সঘন লুকাভাকুত
কম্পিত ওঁঠযুৰীত লুকাই আছে
ৰস হীন স্বপ্নাকাংক্ষা।
য'ত উৰণীয়া মনে বিচাৰে,
এটি আৱেগ,
নতুন প্ৰাণ পাবৰ বাবে।

মুক্তাৰ আলম হাজৰিকা
স্নাতক দ্বিতীয় বৰ্ষ

স্বপ্ন ভংগ জীৱন

উদ্বিগ্ন মন আৰু বিপন্ন পৃথিৱীত
 নিৰ্জনতাক পৰিপূৰ্ণ কৰি
 মনৰ দুৱাৰ খুলি
 এজাক কোমল বতাহ
 আৰু কিছু আন্তৰিকতা।
 এখন সহানুভূতিৰ হাত
 কাৰ বাৰু কাম্য নহয়,
 দুখ, যন্ত্রণা, ভাগৰ, অনাটন, মৃত্যুভয়ৰ
 মাজতে যেন জীয়াই থকাৰ তাড়না।
 কাৰোবাৰ নিসংগতা
 আৰু বেদনাৰ নীৰৱ নৈ,
 বৰফ হৈ যন্ত্রণাৰ পাহাৰ
 গলি যদি হয় এডৰা সেউজীয়া বন।
 তাতে মোৰ শান্তি
 আত্মাৰ শান্তি
 আৰু মই বিচাৰি পাম
 জীয়াই থকাৰ অৰ্থ।

ববী কলিতা
 স্নাতক প্ৰথম বৰ্ষ

মন্দিৰ, নামঘৰ, গোসাঁইঘৰ
 মোৰ দেশৰ সাগৰ, মৰুভূমি, পাহাৰ, অৰণ্য
 সমগ্ৰ চলাথ কৰিলোঁ-তোমাক বিচাৰি
 ঈশ্বৰ ক'তোৱেই নাপালোঁ তোমাৰ অস্তিত্বৰ সন্ধান
 দিন-ৰাতি একাকাৰ কৰি
 তোমাৰ অস্তিত্বৰ সন্ধান
 মোৰ দেশৰ গাঁও, নগৰ, চহৰ
 সমগ্ৰ ঘূৰিলোঁ
 প্রতিপাহ ফুলৰ স'তে কথা পাতিছে
 প্রতিটো নৱজাত শিশুৰ কপাল চুই চাইছে
 প্রতিজোপা গছৰ স'তে বন্ধুত্ব গঢ়িছে
 প্রতিখন নদীৰ পাৰত থাপনা পাতিছে
 প্রতিজন শ্ৰমিকৰ ঘামৰ গোক লৈছে
 প্রতিজন মানুহৰ বুকুৰ ঘাম জুমি চাইছে
 ঈশ্বৰ ক'ত পাম তোমাৰ অস্তিত্বৰ সন্ধান
 স্বাধীনতা ছহিদৰ চিতাভস্ম
 নে শ্মশানৰ নিৰ্জনতা
 ঈশ্বৰ সৰগ, সত্য, পাতাল, তুমি য'তেই আ
 কৰিছোঁ কাতৰে প্ৰাৰ্থ
 প্রতিজন মানুহৰ বু
 পথাৰত এপাহ ফুল ফুলাবাঁ

লিপিকা দ
 উচ্চতৰ মাধ্যমিক দ্বিতীয়

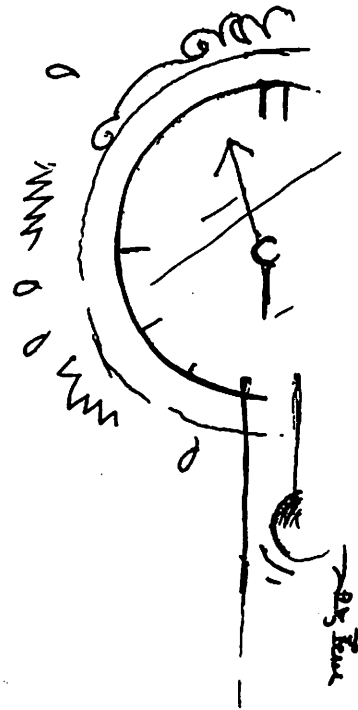
পৃথিৱীৰ প্ৰেমত মোৰ কবিতা

হে পৃথিৱীৰ প্ৰেমৰ কবি
দেখিছানে তুমি?
তেজৰ কৰাল ফাটি
ফুলিছে বক্তৃজবা।
আৰু নগ্ন পৃথিৱীৰ বাবে
বৈছে নতুন শিপিনীয়ে
ফুলামকৈ গঁথা দলিচা।

হে পৃথিৱীৰ প্ৰেমৰ কবি
নাজানা জানো তুমি?
ধৰণীয়েই আমাৰ
ধাত্ৰী পিতা সমান।
আৰু সকলোৱে গাইছে
ভক্তিৰ গান
জগৎ শাঁত পৰা।

হে পৃথিৱীৰ প্ৰেমৰ কবি
বচনা তুমিও
এধাৰি কবিতা
অসমীয়া ভাষাৰ
হৃদয় ফালি দেখুওৱা
হিয়াত নিগৰি থাকক
মুঘলধাৰ শব্দবোৰ কবিতাৰ।

আমজাদ হুছেইন
স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

শব্দ

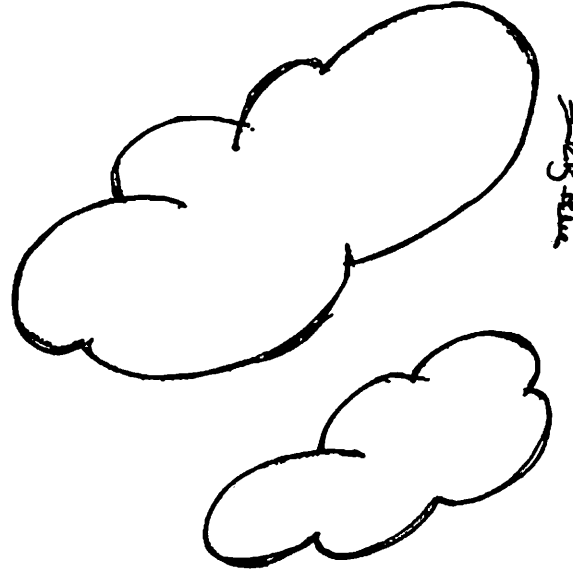
শব্দ কেৱল নিষ্ঠুৰ....
শব্দই ধ্বংস মাতে....
শব্দই কাৰোবাৰ জীৱন ধূলিসাৎ কৰে।
শব্দৰ ৰূপ কঠিন
গহীন নিজম নিশা
সকলো নিস্তন্ধ,
সাৰে থাকে....
দেৱাল ঘড়ীৰ টিক্ টিক্ শব্দ।
এই শব্দৰ ফাঁকে ফাঁকে
কাৰোবাৰ বেদনাহত প্ৰাণৰ উচুপনি
হেৰাই যায় কাৰোবাৰ বুকুৰ মাণিক
ডুব যায় জলধিত জীৱন তৰণী।
এয়া দুখৰ কোলাত মুখ গুঁজি....
জীয়াই থকাৰ প্ৰেৰণা বিচৰা
এক ছন্দহাৰা জীৱনৰ ছন্দ
জুইসনা বীভৎস বাস্তৱৰ ভয়ংকৰ শব্দ।

দীপালী ডেকা
স্নাতক দ্বিতীয় বৰ্ষ

মৌন মেঘ

উজাগৰী নিশা, নীৰৱে আহিছিল তুমি, এমুঠি জোনাকৰ স'তে।
কিন্তু আহিছিল তুমি মৌন হৈ।
কিয় এই মৌনতা তোমাৰ? কিহৰ বাবে তোমাৰ এই মৌনব্ৰত।
ক'বানে মোক হৃদয় খুলি? ভাবিছানে তুমি এবাৰো
একো নজনাকৈ মই অশান্তিৰ অনলত দগ্ধ?
তথাপি তো তুমি মোক একো কোৱা নাই।
মাথোঁ এটি জিৰ জিৰ বিষাক্ত যন্ত্ৰণা সদৃশ শব্দেৰে বোৱাই
দিলা এটি দুখৰ নিজৰা মোৰ বুকুৰ মাজেদি।
মই বাকৰুদ্ধ, সময়ৰ গতিত গতিহীন মই, স্তব্ধ।
তুমি আহিলা আকৌ গুচিও গ'লা। তুমি জানানে?
কিমানটা বজনী গ'ল মোৰ বিনিদ্র। সুন্দৰৰ
দিগন্ত বিচাৰি মই হ'লো নিৰাশ। তুমি দিলা
মাথোঁ ধূলিত ধূসৰিত এখনি ভগ্ন হৃদয়, যিখন
হৃদয়ত মই আজিও সাঁচি থৈছোঁ মোৰ কল্পনাৰ
জগতৰ স্মৃতি। যাক লৈ আজিও জীয়াই আছোঁ মই।
মইতো মৌন হোৱা নাই।
নাই মোৰ ওঁঠত বিষন্নতাৰ মেঘ।
এতিয়াও গুণ-গুণ শব্দেৰে মুখৰিত হয় মোৰ
ভগ্ন হৃদয়ৰ মণিকোঠা যেতিয়া হৃদয়
মোৰ মগ্ন হয় তোমাৰ ভাবনাত।
নভবাকৈ হৃদয়খন শিয়ৰি উঠে, যেতিয়া ওঁঠত
ফুটি উঠে মাথোঁ এটি শব্দ 'বিদায়'।
মৌন হৈ যাও মই।

কুমাৰী মালঞ্চ সৰকাৰ
স্নাতক দ্বিতীয় বৰ্ষ

বিষন্ন নিশা

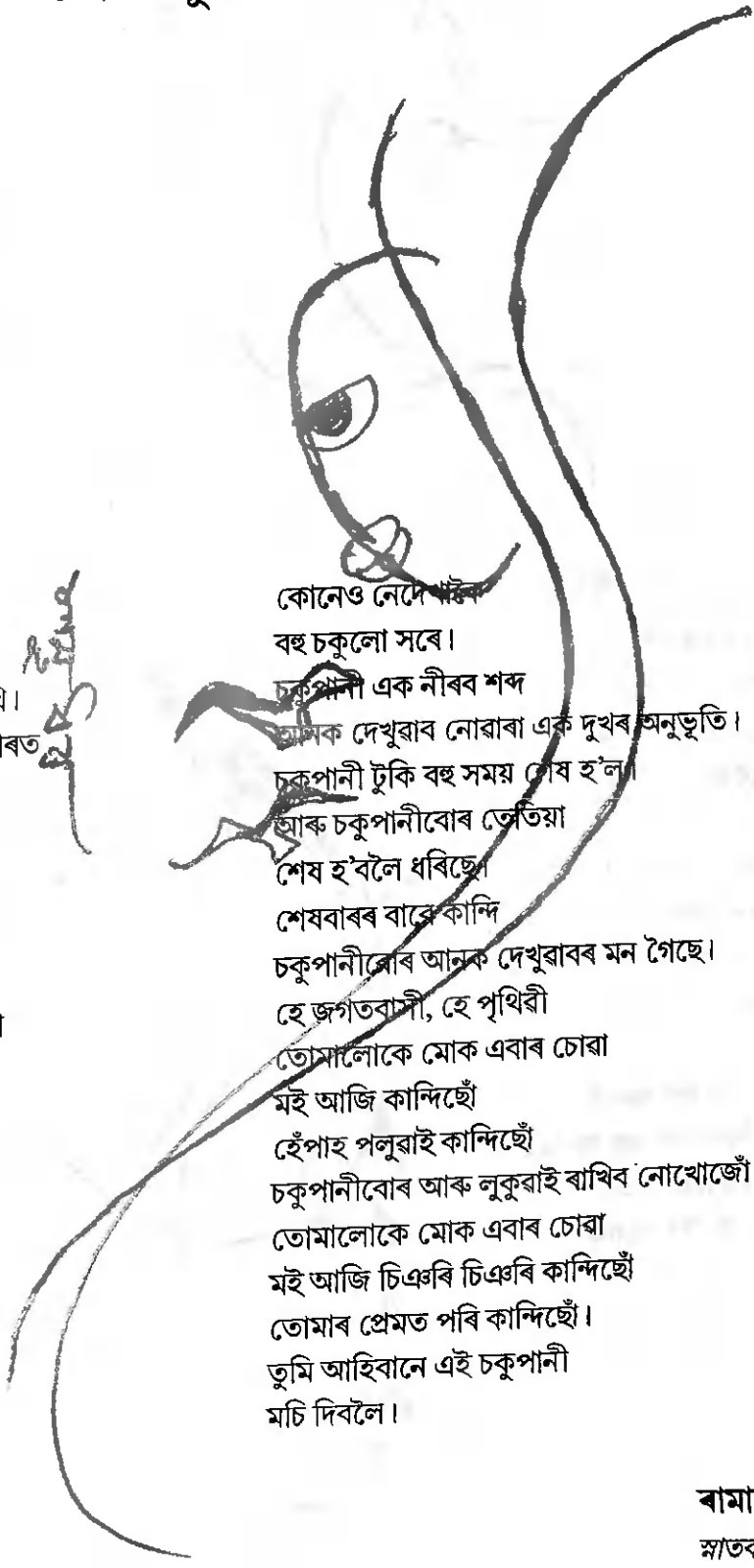
তুমি আহিবা জানো মোৰ ভগা পঁজাটো
হৃদয় আৰু মন আলোকিত কৰি তুলিব
মই জাটো
তুমি আহিবা আৰু মোৰ বিষন্ন নিশাবোৰ
নিশেষ কৰি
তেতি
মোৰ মন আৰু হৃদয় আলোকিত
উন্মনা মনে তোমাক সদায় কাষত পাব বিচা
তোমাৰ মনৰ সপোন বাস্তৱায়িত কৰিব বিচা
তোমাক আপোন কৰিব বিচা
এইবোৰ দেখোন বহু পিছৰ
এতিয়া মা
মই তোমাৰ হৃদয়ৰ অপেক্ষ
বিষন্ন নিশাবোৰৰ ক্ষণ গণি
কেবল তোমাৰ বাবে

টিংকু বৰকাৰ
স্নাতক প্ৰথম

মোৰ চকুলো

তুমি নাই মোৰ কাষত
আছা হিয়াৰ মাজত।
দেখা নাই তোমাৰ ছায়া
শুনা নাই তোমাৰ কথা
মাথোঁ বাজি আছে হৃদয়ত
তোমাৰ প্ৰেমৰ ভাষা।
ক'ম বুলি বহু আশা
হৃদয়ত আছে গোপন কথা
আৰু আছে বহু আশা
পুনৰ তোমাক লগ পোৱা।
মনত ৰাখিছোঁ অতীতৰ স্মৃতি
হৃদয়ত বৈছে প্ৰেমৰ নদী
আৰু বৈছে চকুৰ পানী
তোমাক আজি কাষত নেদেখি।
চকু পানীবোৰ বৈছে পৰ্দাৰ আঁৰত
নহয় ৰুমালৰ ভাঁজত
মুকলি আকাশৰ তলত বহি
যেতিয়া অলেখ তৰা লেখোঁ
চকুপানীৰ টোপালবোৰ
অলেখ হ'বলৈ ধৰে।
জনসমাগমৰ মাজতো যেতিয়া
অকলশৰীয়া অনুভৱ হয়

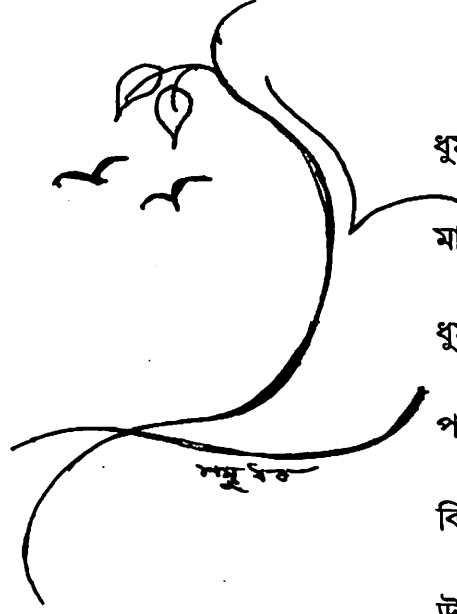
১৯৭৪

কোনেও নেদেখিব
বহু চকুলো সৰে।
চকুপানী এক নীৰব শব্দ
আনক দেখুৱাব নোৱাৰা এক দুখৰ অনুভূতি।
চকুপানী টুকি বহু সময় সোঁপ হ'ল।
আৰু চকুপানীবোৰ যেতিয়া
শেষ হ'বলৈ ধৰিছে
শেষবাৰৰ বাবে কান্দি
চকুপানীবোৰ আনক দেখুৱাবৰ মন গৈছে।
হে জগতবাসী, হে পৃথিৱী
তোমালোকে মোক এবাৰ চোৱা
মই আজি কান্দিছোঁ
হেঁপাহ পলুৱাই কান্দিছোঁ
চকুপানীবোৰ আৰু লুকুৱাই ৰাখিব নোখোজোঁ
তোমালোকে মোক এবাৰ চোৱা
মই আজি চিঞৰি চিঞৰি কান্দিছোঁ
তোমাৰ প্ৰেমত পৰি কান্দিছোঁ।
তুমি আহিবানে এই চকুপানী
মচি দিবলৈ।

ৰামানুজ লক্ষৰ
স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

ধুমুহাৰ পিছৰ শান্ত সময়

আঘাত

আঘাতৰ বং যিয়েই নহওক
এতিয়া মই সহ্য কৰোঁ নীৰৱে।
আন্ধাৰ যিমনেই গভীৰ নহওক
আহ্বান কৰোঁ সূৰ্যক।

ৰাতিৰ অন্ধকাৰৰ মাজেৰে মানুহৰ বুকুলৈ
খহি আহে নক্ষত্ৰৰ জ্বলন্ত দীৰ্ঘশ্বাস,
মানুহ উভতি যায়, আপোন অৰণ্যৰ ওচৰলৈ,
পৃথিৱীৰ হৃদয়লৈ।

নিজৰ বুকুতে একুৰা জুই জ্বলাই লৈ
আদিম কোনো শিলৰ শৰীৰত অংকিত কৰে
সেই লেলিহান আঘাতৰ বতৰা
আঘাত যিমনেই গভীৰ নহওক
মানুহৰ দৰে মই থিয় হওঁ।

বীজৰ অঙ্কুৰণৰ বাবে কৰ্ষিত মাটিত
মুৰল ধাৰাৰে পৰা বৰষুণৰ স'তে কঠ মিলাই
গাওঁ প্ৰেমৰ জয়গান।

ৰাজিৰ উজ জামান
স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

ধুমুহাৰ কোনো নাই সময়
ধুমুহা আহে
মাথোঁ আনে হাঁহাঁকাৰ
ধুমুহাৰ নাই নীতি-নিয়ম।
ধুমুহাৰ মাথোঁ নীতি ধংস
ধংস মাথোঁ ধংস
পাৰহৈ যায় এটা অশান্তি।
শান্ত সময় সেই ধুমুহাৰ পিছৰ;
কিমান যে অশান্তি ৰূপ
চাৰিওফালে মাথোঁ নীৰৱতা
উস্ কি যে অসহনীয় এই নীৰৱতা
ধুমুহাৰ পিছৰ নীৰৱতা।

মনিষা কোঁৱৰ

উচ্চতৰ মাধ্যমিক প্ৰথম বৰ্ষ

সন্ধান

অতদিনে যাক মই বিচাৰিছিলোঁ....
যাক মই হৃদয়ৰ গোপন কথা ক'ম বুলি ভাবিছিলোঁ
সেয়া আচলতে কোন আছিল....
তুমি নে! আন কোনোবা?

অতদিনে যাৰ বাবে মনৰ দাপোণখনত....
আঁকিছিলোঁ এখনি সুশ্ৰী প্ৰতিচ্ছবি;
যি আছিল সমুদ্ৰৰ দৰে শান্ত....
সাগৰৰ দৰে গভীৰ!

কুঁৱলীৰ দৰে নিমজ....
মকভূমিৰ দৰে শুকান,
ভূমিকম্পৰ দৰে প্ৰৱল....
চৰাইৰ দৰে অজ্ঞান!

মনৰ দৰে অবুজ
সপোনৰ দৰে ব্যাকুল,
সেয়া আচলতে কোন আছিল....
তুমি নে! আন কোনোবা

অগ্নিৰ দৰে পবিত্ৰ হৈয়ো
বিশ্বাসক সাক্ষী ৰাখি
নিশা উজাগৰে থাকি গুঁথো
প্ৰেমৰ মালা।

উন্মেষ হাবিৰা
একাদশ বৰ্ষ

ৰুকচানা পাইক
দ্বাদশ বৰ্ষ

সাহসী মন

আহা আহা আমি
অকণ আগুৰাই যাওঁ,
আন্ধাৰ আঁতৰাই আমি
পোহৰ যেন পাওঁ।
এদিন হয় ক্ষয় যদি
এদিন হয় জয়,
সাহসেৰে আগুৰাই যোৱা
নকৰিবা ভয়।
শুই থকা শিয়ালে
হাঁহ ধৰিব নোৱাৰে,
এলেছৱা মানুহে জীৱনত
একো কৰিব নোৱাৰে।
জীৱনৰ সকলো কাম
সদায় বিশ্বাসেৰে কৰিবা,
সাহসী মনক সদায়
আগুৰাই ৰাখিবা।

ভালপোৰা

ধেমালিৰ ছলেৰে কৈ দিলা
ভালপাওঁ তোমাক
নৰ'লো তথাপি
বন্দী হোৱাৰ ইচ্ছা নাছিল
ভাল পোৱাৰো।

ছিঙি আনি দিছিলো ব'দৰ ফুল
হাত পাতি নল'লোঁ
শুকাই থাকিল কাৰ চেঙেলীয়া বুকুত....

ভালপাওঁ তোমাক
এদিন বুলিলো
বিচাৰিলো, ব'দৰ ফুল ছিঙিবলৈ গৈ
গম পালো তুমি হেনো
আন কাৰোবাৰ হ'লা....।

ইচাংক্ষী দাস, স্নাতক প্ৰথম বৰ্ষ

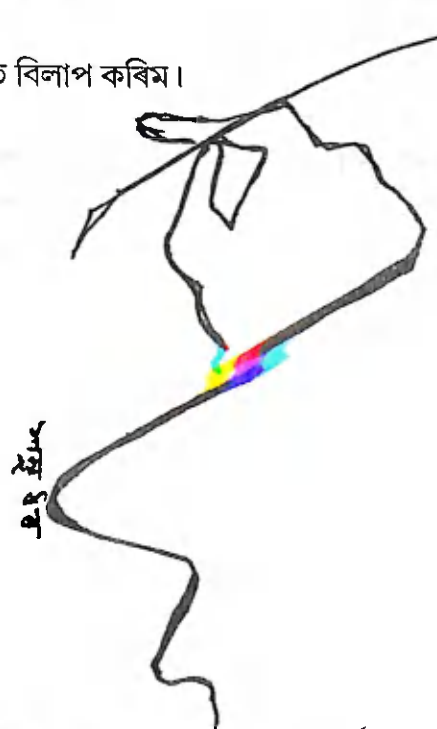
কবি মই বিপ্লৱৰ

মই প্ৰেমৰ কবি নহয় যে মই কাৰোবাক কবিতাৰে বঙা গোলাপ উপহাৰ দিম।
কবিতাতেই লিখি দিম গোলাপৰ কাঁইটে তেজ উলিয়ালে বুলি।
মইতো বিদ্রোহী কবিও নহয় যে মই অস্তগামী সূৰ্যৰ অস্তিমবেলাত বিলাপ কৰিম।
'ভাং-ভাং-ছিং-ছিং'ৰ দৰে কবিতা লিখিম।
কিন্তু হঠাতে এদিন লিখিলোঁ কবিতা— প্ৰেমৰ।
বিন্ধিলে গোলাপৰ কাঁইটে, বিৰিঙিলে তেজ।
এসময়ত তেজ গোট মাৰিলে,
হ'লো মই বিদ্রোহী কবি।
আঙুলি কাটি তেজেৰে লিখিছিলোঁ কবিতা।

এদিন বিদ্রোহৰো অন্ত পৰিল।

সৃষ্টি হ'ল প্ৰেম আৰু বিদ্রোহমিশ্ৰিত বিপ্লৱী কবিতাৰ।
হ'লো মই কবি বিপ্লৱৰ।

মোৰ হৃদয়ৰ স্পন্দনত স্পন্দিত হোৱা গোট তেজবিলাকৰ
প্ৰতিধ্বনিত, যেতিয়াই নিয়ৰ সৰে,
তেতিয়াই সৃষ্টি হয় এক বিপ্লৱী কবিতাৰ।
যি কবিতাৰ অৰ্থ তেজ চেকুৰা মৰাজনেহে বুজে।

পাৰ্থপ্ৰতিম কলিতা, স্নাতক প্ৰথম বৰ্ষ

উত্তৰণ

মোখতাৰ উদ্দিন আহমেদ

আনন্দবাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ত স্নাতক মহলাত ১৯৭৮ চনত তদানীন্তন অধ্যক্ষ আব্দুল হাই চাৰৰ উদ্যোগত বিজ্ঞান শাখা আৰম্ভ কৰা হয়। সেই বছৰত পদার্থ বিদ্যা, ৰসায়ন বিভাগ আৰু উদ্ভিদ বিজ্ঞান বিভাগ নতুনকৈ খুলি পূৰ্বৰে পৰা কলা শাখাত থকা অংক শাস্ত্ৰ আৰু ভূগোল বিভাগক সাঙুৰি স্নাতক পৰ্যায়ত বিজ্ঞান শাখা আৰম্ভ কৰে। ইয়াৰ পিছৰ বছৰত অর্থাৎ ১৯৭৯ চনত তেতিয়াৰ প্ৰাক্ বিশ্ববিদ্যালয় শ্ৰেণীও আৰম্ভ কৰা হয়। সেই উদ্দেশ্যেই প্ৰাক্ বিশ্ববিদ্যালয় পৰ্যায়ত পদার্থ বিদ্যা, ৰসায়ন শাস্ত্ৰ, ভূগোল বিজ্ঞান, অংক শাস্ত্ৰ আৰু জীৱ বিজ্ঞান বিষয় কেইটা ল'ব পৰাকৈ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ নাম ভৰ্তিকৰণ কৰা হয়।

জীৱ বিজ্ঞানৰ প্ৰাণীবিজ্ঞান বিষয়টো পোন প্ৰথমে ১৯৭৯-৮০ শিক্ষা বৰ্ষত আৰম্ভ কৰা হয়। আৰম্ভণিতেই এই প্ৰবন্ধৰ লিখক অধ্যাপক মোখতাৰ উদ্দিন আহমেদক ২২/১০/১৯৭৯ তাৰিখে প্ৰাণী বিজ্ঞানৰ প্ৰথম প্ৰবক্তাৰূপে যোগদান কৰোৱাই এই বিভাগটো আৰম্ভ কৰা হয়।

বৰ্তমানৰ নৈশ চকীদাৰ ফুলকণ বৰাক প্ৰাণী বিজ্ঞানৰ Bearer ৰূপে মকৰল কৰে। অৱশ্যে পিছত ফুলকণ বৰাক অন্য কামত নিয়োগ কৰে আৰু ৭-৮-১৯৮১ তাৰিখে হবিবুল্লা খানক প্ৰাণী বিজ্ঞান Bearer হিচাপে নিযুক্তি দিয়ে। তেতিয়াৰ প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগটো ৫ নং কক্ষৰ পূৰ্বফালে থকা বৰ্তমানৰ এ. ডি. পি. কলেজৰ শিক্ষকসকলৰ পূৰণা কমন কক্ষটোত আৰম্ভ কৰা হৈছিল। আৰম্ভণিতে প্ৰাণী বিজ্ঞান আৰু উদ্ভিদ বিজ্ঞানৰ বিজ্ঞানাগাৰ একেটা কোঠালিতেই একেলগেই আছিল। থিঅ'ৰি ক্লাচসমূহ নগাঁও আইন মহাবিদ্যালয়ৰ শ্ৰেণীকোঠাসমূহত হৈছিল।

ইয়াৰ পিছৰ বছৰ অর্থাৎ ১৯৮০ চনত স্নাতক মহলাত প্ৰাণী বিজ্ঞান বিষয়টো খুলিবলৈ তেতিয়াৰ অধ্যক্ষ হাই ছাৰক খাটনি ধৰা হয়। আৰ্থিক সমস্যাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত অধ্যক্ষ মহোদয় স্নাতক মহলাত প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগটো তেতিয়াই আৰম্ভ কৰাৰ পক্ষপাতী নাছিল। এই বিষয়ত আমাক সহায় কৰিবলৈ তেতিয়াৰ প্ৰবীণ আৰু সহায়ক অধ্যাপক সহজানন্দ ওজা ছাৰক অনুৰোধ কৰিলোঁ। অধ্যাপক সহজানন্দ ওজা ছাৰৰ অকাট্য যুক্তিয়ে অধ্যক্ষ মহোদয়ক প্ৰাণী বিজ্ঞান বিষয়টো স্নাতক মহলাত খুলিবলৈ প্ৰভুত্ব পৰিমাণে অনুপ্ৰাণিত কৰিছিল। অধ্যক্ষ মহোদয়ে কৈছিল যে, স্নাতক মহলাত প্ৰাণী বিজ্ঞান বিষয়টো খোলা হ'লেও নতুনকৈ কোনো অধ্যাপকক নিযুক্তি দিয়া নহ'ব। আমি অধ্যক্ষ মহোদয়ক প্ৰতিশ্ৰুতি দিব

লগা হ'ল যে, যিমান দিনলৈ অধ্যক্ষ মহোদয়ে প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগত কোনো নতুন অধ্যাপকক নিযুক্তি নিদিয়াই সিমান দিনলৈ আমি অকলেই আটাইবোৰ ক্লাচত পাঠদান কৰিম আৰু কেতিয়াও আমি ক্লাচবোৰত অকলে পাঠদান কৰা সম্ভৱ নহয় বুলি দ্বিতীয় এজন অধ্যাপক নিবিচাৰোঁ। আমাৰ প্ৰতিশ্ৰুতিত আশ্বস্ত হৈ অধ্যক্ষ মহোদয়ে স্নাতক মহলাত প্ৰাণী বিজ্ঞান বিষয়টো আৰম্ভ কৰিলে।

সেই সময়ত আমি অকলে প্ৰাক্ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰথম বাৰ্ষিক আৰু দ্বিতীয় বাৰ্ষিকৰ উপৰিও স্নাতক মহলাৰ প্ৰথম বাৰ্ষিকৰ সমূহ থিঅ'ৰি আৰু প্ৰেক্টিকেল ক্লাচসমূহত পাঠদান কৰিছিলোঁ। সেই সময়ত দিবা আৰু নৈশ শাখাত প্ৰাক্ বিশ্ববিদ্যালয় শ্ৰেণীত এশকৈ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ নাম ভৰ্তি কৰোৱা হৈছিল। নৈশ শাখাৰ ক্লাচসমূহ পিছবেলাৰ পৰা আৰম্ভ হৈ ৰাতি প্ৰায় ৮ বজাত শেষ হৈছিল। স্নাতক মহলাতো নৈশ শাখাত দিবা শাখাৰ সমানেই ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আছিল।

তেতিয়া প্ৰাক্ বিশ্ববিদ্যালয় শ্ৰেণী দুটা গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধীনত আছিল। প্ৰাক্ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰেক্টিকেল পৰীক্ষাত তেতিয়া External পৰীক্ষকৰ ব্যৱস্থা নাছিল। প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগত মই অকলে থকা কাৰণে পৰীক্ষাৰ সময়ত উদ্ভিদ বিজ্ঞানৰ তেতিয়াৰ অধ্যাপক-অধ্যাপিকাসকলৰ মাজত ড° ছৰিফ উদ্দিন আহমেদ আৰু বিপুল কুমাৰ বৰাই প্ৰাণী বিজ্ঞানৰ প্ৰেক্টিকেল পৰীক্ষা লৈ দিয়াত প্ৰায়েই সক্রিয়ভাৱে সহায় কৰিছিল। একেটা কোঠালিত একেটা পৰিয়ালৰ দৰে উদ্ভিদ বিজ্ঞান আৰু প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগ চলি আছিল। কোঠালিটো প্ৰয়োজন অনুসৰি ডাঙৰ নোহোৱাত আমি ইয়াতকৈ আহল-বহল কোঠালি এটাৰ বাবে অধ্যক্ষক আবেদন-নিবেদন জনাই থাকিলোঁ।

ইতিমধ্যে স্নাতক মহলাৰ দ্বিতীয় বৰ্ষ আৰম্ভ হোৱাত অধ্যক্ষ মহোদয়ে প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগৰ বাবে দ্বিতীয়জন শিক্ষকৰ প্ৰয়োজনীয়তা অনুভৱ কৰি মামণি ফুকন ৰাজখোৱাক নিযুক্তি দিয়াত ১৫-৯-১৯৮২ তাৰিখে আমি দ্বিতীয়গৰাকী প্ৰবক্তা পাওঁ। ইতিমধ্যে থিঅ'ৰি ক্লাচসমূহ

আইন মহাবিদ্যালয়ৰ পৰা আমাৰ মহাবিদ্যালয়লৈ স্থানান্তৰিত কৰা হ'ল। কিছুদিন পিছত খগেন মেধীয়ে দ্বিতীয়জন Bearer ৰূপে প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগত যোগদান কৰে।

ইয়াৰ পিছত তেতিয়াৰ Teachers Common Room টো (বৰ্তমানৰ প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগৰ বিজ্ঞানাগাৰটো) প্ৰাণী বিজ্ঞান আৰু উদ্ভিদ বিজ্ঞান বিভাগৰ বিজ্ঞানাগাৰ কৰিবলৈ অধ্যক্ষই অনুমতি দিয়ে। তেতিয়া বৰ্তমানৰ অধ্যাপক ড° ছৰিফ উদ্দিন আহমেদে মোক কোনটো অংশ প্ৰাণী বিজ্ঞানৰ বাবে মই বিচাৰো বুলি মতামত বিচাৰে। মই বৰ্তমানৰ প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগৰ বিজ্ঞানাগাৰৰ উত্তৰ ফালৰ অংশটো প্ৰাণী বিজ্ঞানৰ বাবে বিচৰাত দক্ষিণৰ ভাগটোত উদ্ভিদ বিজ্ঞান বিভাগৰ বিজ্ঞানাগাৰ আৰম্ভ কৰে। দুয়োটা বিভাগৰ মাজত অস্থায়ী সাধাৰণ Partition দি মিলা-প্ৰীতিৰে বহু বছৰ আঁঠু পাঠদান কৰিলোঁ। ৭-১০-১৯৮৩ তাৰিখে মীনা চৌধুৰীয়ে তৃতীয়গৰাকী প্ৰবক্তাৰূপে প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগত যোগদান কৰে। চতুৰ্থজন প্ৰবক্তাৰূপে ২৫-২-১৯৮৫ তাৰিখে দীপালী দাসে যোগদান কৰে। ১-১১-১৯৮৬ তাৰিখে দীপালী দাস মীৰ্জা কলেজলৈ গুচি যোৱাৰ পিছত সেইটো পদত ১৭-৩-১৯৮৭ তাৰিখে অঞ্জুমণি শইকীয়াই যোগদান কৰে। ১-১০-১৯৯১ তাৰিখে অঞ্জুমণি শইকীয়া তিতাবৰ কলেজলৈ গুচি যোৱাত তেতিয়া ধিং কলেজৰ প্ৰবক্তা সুৰঞ্জন ভাওৱাৰে বহুদিন অংশকালীন প্ৰবক্তাৰূপে আমাৰ বিভাগত পাঠদান কৰে। অৱশেষত ৯-৪-১৯৯৭ তাৰিখে সুৰঞ্জন ভাওৱাৰে আমাৰ বিভাগত পূৰ্ণকালীন প্ৰবক্তাৰূপে যোগদান কৰে। ইয়াৰ পিছত উদ্ভিদ বিজ্ঞানৰ বিজ্ঞানাগাৰটো আমাৰ লগৰ পৰা বেজবৰুৱা ভৱনৰ ২য় মহলাৰ বৰ্তমানৰ Conference Hall (সভাকক্ষ) টো থকা ঠাইলৈ লৈ যোৱা হ'ল। তেতিয়া আঁঠু আহল বহলকৈ প্ৰাণী বিজ্ঞানৰ বিজ্ঞানাগাৰটো সজাই লওঁ আৰু আমাৰ ওচৰত থকা বৰ্তমানৰ প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগৰ Store Room টো আগৰে পৰা Girls Common Room আছিল। Girls Common Room টো ইয়াৰ পৰা তললৈ নিয়াৰ পিছত সেইটো ১৬ নং ৰুম হিচাপে থিঅ'ৰি ক্লাচৰ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল।

আমাৰ Store Room ৰ নাটনি হোৱাৰ বাবে সেই

১৬ নং কামটো আমি অধ্যক্ষৰ পৰা বিচাৰিছিলোঁ। অৱশেষত তেতিয়াৰ অধ্যক্ষ বামচৰণ ডেকা ছাৰৰ পৰা সেইটো কাম প্ৰাণী বিজ্ঞানৰ Store Room ৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰাৰ বাবে অনুমতি লওঁ।

স্নাতক মহলাত প্ৰাণী বিজ্ঞান বিষয় খোলাৰ দুবছৰমানৰ পিছৰ পৰাই স্নাতক মহলাত প্ৰাণী বিজ্ঞানৰ Major পাঠ্যক্রম প্ৰৱৰ্তন কৰিবলৈ আমি কৰ্তৃপক্ষক অনুৰোধ জনাই আহিছিলোঁ। অৱশেষত শ্ৰীযুত সহজানন্দ ওজা ছাৰ অধ্যক্ষৰূপে কাৰ্য্যভাৰ গ্ৰহণ কৰাৰ পিছতেই প্ৰাণী বিজ্ঞানৰ

আমাৰ বিভাগটোৰ আন্তঃগাঁথনি উন্নত পৰ্যায়ৰ নাছিল। অধ্যক্ষ মহোদয়ক আন্তঃগাঁথনি উন্নয়নৰ বাবে অনুৰোধ কৰাত তেখেতে বিত্তীয় কাৰণত অপাৰগতা দেখুৱালে। তেতিয়া উপায় নাপাই নিজৰ ফালৰ পৰাই কিবা এটা কৰাৰ বাবে তৎপৰ হ'লোঁ। আমাৰ বিজ্ঞানাগাৰৰ পূব দিশৰ বাৰাণ্ডাখনত Practical ৰ সুবিধাৰ বাবে পকী Slab বনালোঁ। Slab খনৰ ওপৰত আৰু বিজ্ঞানাগাৰৰ আগৰ Basin বোৰৰ ওচৰত Tiles লগাবলৈ মোৰ এজন বন্ধু তেতিয়াৰ নগাঁও জিলা পৰিষদৰ সভাপতি প্ৰয়াত আব্দুল

তেতিয়া প্ৰাক্ বিশ্ববিদ্যালয় শ্ৰেণী দুটা গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধীনত আছিল। প্ৰাক্ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰেক্টিকেল পৰীক্ষাত তেতিয়া External পৰীক্ষকৰ ব্যৱস্থা নাছিল। প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগত মই অকলে থকা কাৰণে পৰীক্ষাৰ সময়ত উদ্ভিদ বিজ্ঞানৰ তেতিয়াৰ অধ্যাপক-অধ্যাপিকাসকলৰ মাজত ড° ছৰিফ উদ্দিন আহমেদ আৰু বিপুল কুমাৰ বৰাই প্ৰাণী বিজ্ঞানৰ প্ৰেক্টিকেল পৰীক্ষা লৈ দিয়াত প্ৰায়েই সক্ৰিয়ভাৱে সহায় কৰিছিল। একেটা কোঠালিত একেটা পৰিয়ালৰ দৰে উদ্ভিদ বিজ্ঞান আৰু প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগ চলি আছিল। কোঠালিটো প্ৰয়োজন অনুসৰি ডাঙৰ নোহোৱাত আমি ইয়াতকৈ আহল-বহল কোঠালি এটাৰ বাবে অধ্যক্ষক আবেদন-নিবেদন জনাই থাকিলোঁ।

Major পাঠ্যক্রম খুলিবলৈ ব্যৱস্থা কৰে। প্ৰাণী বিজ্ঞানৰ বিজ্ঞানাগাৰৰ লগত লাগি থকা বৰ্তমানৰ Museumৰ কোঠালিটো তেতিয়া সাধাৰণ Theory Class ৰ Room হৈ আছিল। ওজা ছাৰৰ পৰা সেই কামটো আমি Museum ৰ বাবে খোজাত তেখেতে সহানুভূতিৰে আমাৰ দাবীৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনালে। সেই কোঠালিৰ পশ্চিমৰ খণ্ডটোত আমি Museum আৰু পূব খণ্ডটোত Major ৰ Theory আৰু Practical Class ৰ বাবে সজাই ল'লোঁ।

শ্ৰীযুত নগেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ নাথ অধ্যক্ষ হৈ থাকোঁতে ২০০৪ চনত আমাৰ কলেজত NAACৰ আগমণ হোৱাৰ দিন ধাৰ্য কৰা হয়। NAAC অহাৰ দিন ওচৰ চাপি অহাৰ লগে লগে আমাৰ মানসিক চাপ বৃদ্ধি পাই গৈ থাকিল। কিয়নো তেতিয়া

মতিন মাষ্টৰক লগ ধৰিলোঁ। তেখেতে ১০ হেজাৰ টকাৰ Tiles দান হিচাপে দিলে। মোৰ এজন প্ৰিয় প্ৰাক্তন ছাত্ৰ বৰ্তমান এজন উচ্চ পদস্থ অভিযন্তা ছেকান্দৰ আলীৰ পৰা নগদ ৫ হেজাৰ টকা দান ল'লোঁ। বন্ধুবৰ ডাক্তৰ মতিউৰ বহমানৰ পৰা Museum ত থকা মানব কংকালটোৰ ৩ হেজাৰ টকা দামৰ সজাটো দান হিচাপে পালোঁ। মোৰ এজন প্ৰাক্তন প্ৰিয় ছাত্ৰ বৰ্তমান এজন সুপ্ৰতিষ্ঠিত ব্যৱসায়ী শ্ৰীসঞ্জয় কুমাৰ আগৰৱালাৰ পৰা Museum Specimen আৰু Departmental Library ৰ কিতাপ ৰাখিবলৈ দুটা ডাঙৰ কাঠৰ আলমাৰি দান হিচাপে ল'লোঁ। মোৰ সহধৰ্মিনী মিচেচ ৰহিমা খাতুন আহমেদৰ পৰা কাঠৰ এযোৰা গড়, বিভিন্ন লুপ্তপ্ৰায় প্ৰাণীৰ প্ৰতিকৃতি, চিত্ৰ আদি কৰি প্ৰায় ২

হেজাৰ টকা মূল্যৰ সামগ্ৰীৰ মূল্যখিনি দান স্বৰূপে গ্ৰহণ কৰোঁ। আমাৰ বন্ধুবৰ ডাঃ নুৰুল ইছলাম বঞ্জীৰ পৰা এটা আটকধুনীয়া Wall hanging Show case দান স্বৰূপে পাপুঁ। নুৰুল আলম চৰকাৰ নামৰ মোৰ প্ৰাক্তন ছাত্ৰ তথা প্ৰতিষ্ঠিত ব্যৱসায়ীজনে আমাৰ বিভাগত থকা 'প্ৰকৃতি-প্ৰাণ' নামৰ Wall Magazine ৰ Standing Board খন দান স্বৰূপে আগবঢ়ালে। মোৰ ভ্ৰাতৃপ্ৰতীম খাগৰিজান উন্নয়ন খণ্ডৰ ঋণ সম্প্ৰসাৰণ বিষয়া মঃ আবুল হুছেইনৰ পৰা কাঠৰ Partition দান হিচাপে পাপুঁ।

ৰাজমিন্দ্ৰীৰ কামবোৰ হৈ যোৱাৰ পিছত Basin বোৰত পানী যোগানৰ কামখিনি কৰি শেষ কৰোঁতে NAAC অহালে কেইদিনমানহে থাকিলগৈ। কাঠৰ মিন্দ্ৰীকেইজনে দিনে-ৰাতিয়ে কাম কৰি Store Room ৰ Partition বিজ্ঞানাগাৰৰ Shelves অন্যান্য Partition আৰু যাবতীয় কাঠৰ কামবোৰ কৰিবলৈ শেষৰ কেইদিন ৰাতি ১০ বজালৈকেও কাম কৰিছিল। নতুন আৰু পুৰণা কাঠৰ আচবাব-পত্ৰ আদিত ৰাতি ৰাতি ৰং কৰালোঁ। NAACৰ পৰিদৰ্শনৰ আগদিনা ৰাতি ১১ বজালৈকে ৰাজমিন্দ্ৰী দিলীপে Wall hanging Show case টো বেৰত সংযোজন কৰাৰ কামত ব্যস্ত হৈ আছিল। মোৰ প্ৰিয় ছাত্ৰ মৰিগাঁও কলেজৰ প্ৰাণী বিজ্ঞানৰ প্ৰবক্তা শ্ৰীধনঞ্জয় কুশ্ৰেই দৈনিক গধূলি আহি সেই কেইদিন বিজ্ঞানাগাৰ ইটো-সিটো কামত সহায় কৰিছিল। NAAC অহাৰ আগ ৰাতি মোৰ পুত্ৰ ৰাজে বিভিন্ন কামবোৰ কৰাৰ উপৰিও লেতেৰা হৈ থকা Basin বোৰ নিজ হাতেৰে মাজি চাফা কৰাৰ দৃশ্যটো মই কোনো দিনে পাহৰিব নোৱাৰিম। তেনেকৈ পাহৰিব নোৱাৰিম মোৰ জীয়ৰী জেনিফাৰে আমাৰ বাৰীৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰি আনি দিয়া বৰ্তনানেও আমাৰ Museum ত সুৰক্ষিত হৈ থকা চৰাইৰ বাহ কেইটাৰ কথা। Bearer খগেন মেধীয়ে সেই কেইদিন ৰাতি-দিন একাকাৰ কৰি কামবোৰত সহায় কৰিছিল। মোৰ সহকৰ্মী মামণি ফুকন ৰাজখোৱা, মীনা চৌধুৰী, সুৰঞ্জন ভাওৱাল আৰু Bearer হৰিবুঞ্জা খানে সজিয়াভাৱে বিভিন্ন ধৰণে ত্যাগ স্বীকাৰ কৰি NAAC ক আদৰিবলৈ কোনো চেষ্টাৰ ক্ৰটি কৰা

নাছিল। আমাৰ চকুত পৰা প্ৰতিটো খুত আঁতৰাবলৈ সৰু ধৰণৰ চেষ্টা কৰিছিলোঁ। অৱশেষত আমি স্বীকৃতি পালে NAAC ৰ প্ৰতিবেদনত আমাৰ প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগকটো প্ৰশংসা কৰিলে। আমি এইখিনি নকৰিলে কলেজখনে এটি পোৱা Grade টো হয়তো কিজানি নাপালেহেতেন। NAAC য়ে মুকলি সভাত আমাৰ প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগকটো well organised বিভাগ ৰূপেও স্বীকৃতি দিলে।

আমি সৌভাগ্যবান যে বৰ্তমান আমি পাইছোঁ প্ৰ বিজ্ঞান বিভাগৰ এজন পৰম হিতৈষী আৰু সুহৃদ ব বৰ্তমানৰ অধ্যক্ষ ড° ছৰিফ উদ্দিন আহমেদক। যিজন অবিহনে আমাৰ বিভাগত একাধিক একুৱাৰিয়াম, একুৱাৰিয়াম প্ৰয়োজনীয় Instrument আৰু Apparatus আদি ই সহজে নাপালোঁহেঁতেনে। বৰ্তমান শ্ৰীদিব্যৰঞ্জন বৰাক আ বিভাগত এজন কৃতী শিক্ষক ৰূপে পাইছোঁ। আমাৰ বিজ্ঞান নিয়মিতভাৱে প্ৰাচীৰ পত্ৰিকা উলিওৱা আৰু আলোচনা আয়োজন কৰা ইত্যাদি কাৰ্য ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু শিক্ষক শিক্ষয়িত্ৰীসকলে মিলি সমাধা কৰে। পাঠদানৰ লগে লগে প্ৰতিবছৰে প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ বা ৰাজ্যৰ ভিতৰত আৰু বাহিৰত শিক্ষামূলক ভ্ৰমণৰ আয়োজন কৰা হয়।

বিভাগটোৰ উত্তৰণ এতিয়াও নিৰৱচ্ছিন্নভাৱে চলি আছে। আমাৰ Bearer দুজনৰ যত্নত গঢ় লৈ উঠা সু ফুলৰ টাববোৰ এইফালে অহা প্ৰতিজন ব্যক্তিয়েই প্ৰতি কৰি আপুত হয়। কলেজত অনুষ্ঠিত হোৱা প্ৰায়বোৰ সা সমাৰোহ, চেমিনাৰ, বক্তৃতা আদিৰ মঞ্চ এই বিভাগৰ সু ফুলৰ টাববোৰে শুৱনি কৰে। বাহিৰৰ পৰা অহা প্ৰতি পৰিদৰ্শনকাৰীয়েই আমাৰ বিভাগটো দৰ্শন কৰি হয়তো সা প্ৰকাশ কৰে নাইবা প্ৰশংসা কৰি যায়।

এই প্ৰাণীবিজ্ঞান বিভাগ বৰ্তমান বিভাগীয় পুথিভঁৰাল অভাৰহেড প্ৰজেক্টৰ টেলিভিচন, DVD play একুৱাৰিয়াম, পৰীক্ষা-নিৰীক্ষাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় সা-সাৰী মৌ-মাখি, চৰাই আৰু এটা চহকী Museum ৰে পৰি প্ৰায় সকলো বিশেষজ্ঞই আমাৰ বিভাগটোত স্নাতকো মহলা চলাই নিব পৰা ধৰণৰ আন্তঃগাঁথনি থকা বুলি ক

পুথিভঁৰালৰ লগত সংলগ্ন Reading Roomত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে পঢ়া-শুনা কৰে আৰু অধ্যাপক-অধ্যাপিকাসকলৰ দিহা-পৰামৰ্শ লয়। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে আমাৰ পৰা সদায় ঘৰুৱা আৰু বন্ধুত্বসুলভ পৰিৱেশ পায়। এ. ডি. পি. কলেজৰ প্ৰাণীবিজ্ঞান বিভাগৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰীৰ মাজৰ সৌহাৰ্দপূৰ্ণ পৰিৱেশে বহুতৰে মন আকৰ্ষিত কৰে আৰু আশা কৰে এই বান্ধোন যেন সুদূৰ ভৱিষ্যতেও অটুট থাকে।

উল্লেখযোগ্য যে মেজৰ পাঠ্যক্রম খোলাৰ পৰা ধাৰাবাহিকভাৱে প্ৰতিবছৰে সুখ্যাতিৰে প্ৰথম শ্ৰেণী বা উচ্চ দ্বিতীয় শ্ৰেণী পাই ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আমাৰ বিভাগৰ পৰা পাছ কৰি ওলাই গৈ আছে। আশা কৰে ভৱিষ্যতেও আমাৰ বিভাগৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে সুখ্যাতিৰ পৰম্পৰা অব্যাহত ৰাখি বিভাগটোৰ নাম আৰু উজ্জ্বল কৰিব।

প্ৰায় অৰ্ধ শতাব্দী প্ৰাচীন এতিহাসমণ্ডিত পুণ্য প্ৰসূতি গৃহ যেন যিটো কোঠালিক কেন্দ্ৰ কৰি এ. ডি. পি. কলেজৰ জয়যাত্ৰা আৰম্ভ হৈছিল সেই কোঠালিটোৱেই হৈ পৰিল প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগৰ দেড় কুৰি বছৰীয়া খতিয়ানৰ বক্ষক।

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক তেওঁলোকৰ আকাংক্ষিত আশা পূৰণ কৰি এই মহাবিদ্যালয়ৰ সুনাম তথা দেশবাসীক সেৱা কৰিব পৰাকৈ গঢ় দিব পৰাটোৱেই হৈছে এই প্ৰাণীবিজ্ঞান বিভাগৰ দায়িত্ব। এ. ডি. পি. কলেজৰ প্ৰাণীবিজ্ঞান বিভাগ আগুৱাই গৈ থাকক-চৰৈৱতী, চৰৈৱতী! আগন্তুক বছৰবোৰত মহাবিদ্যালয়খনৰ প্ৰাণীবিজ্ঞান বিভাগটোৱে এক উজ্জ্বল আৰু সম্ভাৱনাপূৰ্ণ ভৱিষ্যতৰ পিনে তড়িৎ গতিত ধাৰমান হওক। প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগটো সদায় এ. ডি. পি. কলেজৰ চকুৰ মণি আৰু উৎকৰ্ষতাৰ সেউজভূমি হৈ থাকি হাতত শিক্ষাৰ 'জোঁৰ বাতি' লৈ ৰৈ থাকক চামে চামে নতুন নতুন প্ৰজন্মক আদৰিবলৈ। নতুন প্ৰজন্মৰ পৰিৱৰ্তিত পৰিস্থিতিতো এই প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগটো বহিমান গতিত প্ৰবাহমান হৈ থাকক শিক্ষা আৰু মূল্যবোধ প্ৰদানৰ মাজেৰে অনন্তকাল। ❖

প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগৰ মুৰব্বী অধ্যাপক এ. ডি. পি. কলেজ

☺ কৌতুক ☺

- ☺ আলিবাটেৰে এজন মানুহ বেগা-বেগিকৈ যোৱা দেখি অন্য এজনে সুধিলে।
 ১ম বাটৰুৱা : হেৰি ইমান বেগা-বেগিকৈ ক'লৈ যায় ?
 ২য় বাটৰুৱা : এহ নক'ব দিয়ক। আমাৰ পোহনীয়া কুকুৰটোৱে পেট্ৰল খালে। ডাক্তৰৰ ওচৰলৈ যাও। কুকুৰটোৱে একে ঠাইতে ঘূৰিয়ে আছে।
 ১ম বাটৰুৱা : সেইটো একো কথা নহয়। যেতিয়া পেট্ৰল শেষ হ'ব কুকুৰটো নিজে নিজে ৰৈ যাব নহয়।
- ☺ বান্টি : মোৰ দেউতাই কৰ্মক্ষেত্ৰত সদায় সুখৰিয়াই থাকে।
 পিন্টু : তোৰ দেউতা নিশ্চয় ফুৰ্তিবাজ মানুহ।
 বান্টি : নহয়, মোৰ দেউতা এজন ট্ৰেফিক পুলিচ।

সংগ্ৰাহক - মালঞ্চ সৰকাৰ

মোলৈ কিয় নিলিখা চিঠি

ৰিয়াজুল কবীৰ

মৰমী মোৰ....

অন্তৰৰ গভীৰতম কোণৰপৰা নিসৃত মৰমবোৰ পঠালোঁ। নল'বানে? প্ৰিয়া মোৰ আমি দুটা ভিন্ন প্ৰান্তৰ, সম্ভৱ, সীমাৰ বাহিৰত কাহানিও মিলিব নোৱাৰা দুটা নিষ্পাপ শৰীৰ, আত্মা। তোমাৰ, কেৱল মাথোঁ তোমাৰ হোৱাৰ প্ৰবল ইচ্ছা জাগিলেও বহু কষ্টৰে সেই ইচ্ছাক দমন কৰিছোঁ মই।

প্ৰেমৰ অনুভূতিবোৰ কিয় উদ্ভৱ হয় বাৰু? অত্যন্ত ভাল পাবলৈ লোৱা মোৰ এই ক্ষুদ্ৰ হিয়াই তোমাক অনবৰতে কিয় বিচাৰে। নেভাবোঁ বুলিও ভাবোঁ, নেচাওঁ বুলিও চাওঁ কিয়? কিহৰ বাবে বাৰু ব্যাকুল, মোৰ মন? কেনেকৈ কি হৈ গ'ল? মই জানো, তুমি হয়তো মোক মৰমৰ নয়নৰ জাল পেলোৱা নাই। কিন্তু মই অতি সৰল আৰু পবিত্ৰ অন্তৰেৰে তোমাক গ্ৰহণ কৰিব বিচাৰো।

'কিয় জানো অশান্ত মনে

তোমালৈ বাট চাই মনে মনে?'

অবুজ হিয়াই উচুপি উঠে তোমাক ধিয়াই। কিবা এক অবুজ বেদনাই হিয়া মোৰ মুচৰি নিছে জানা। এই বয়সতো বসন্তই উতলা কৰে আজি প্ৰাণ, শান্ত হয় মাথোঁ এটি প্ৰেমাকুল দৃষ্টিৰ বিনিময়ত। তাকো তোমাৰপৰা বিচাৰোঁ মাথোঁ.... সঁহাৰি, হৈ অতি আকুল। কিয়? কিয় আজি মোৰ এনে হ'ল, কিয় হ'ল ভাবিব পৰা নাই।

আজি মোৰ অশান্ত মনে

তোমাৰ বাবে বাট চাই মনে মনে

প্ৰেমৰ শত শত আকুল আহ্বান,

প্ৰত্যাখিত পাৰে জানো প্ৰাণে!

একোতে মন নবহে

একোৱে মোৰ ভাল নালাগে

মাথোঁ বিচাৰি ফুৰে

পাবলৈ তোমাক কাষতে। ❖

প্ৰেম একুৰা জুই

ওৰাশিম ইক্ৰাম

মৰমৰ আখৰ 'ও'

মোৰ আশাৰ পদূলিত বকুলৰ সুৰাসৰ দৰেই স্মৃতি সনা নাম 'ও'। এটি মিঠা শব্দ যি উচ্চাৰিত হ'লেই মোৰ বুকুৰ মাজেৰে প্ৰবাহিত হয় এক অপূৰ্ব শিহৰণ। স্বপ্ন কল্পনাৰ সেউজ সংকেত তুমি। পল-অনুপলে ভাহি থকা মোৰ ভাবনা। কিয় বাক! কিয় বাক! এসময়ত এদিন লগ নাপালে অভিমান কৰিছিল। সেই অভিমানে প্ৰমাণ কৰি দিছিল মোৰ প্ৰতি থকা তোমাৰ ভালপোৱাৰ গভীৰতা। সেয়া তোমাৰ অতীত হ'ল। সময়ৰ লগে লগেই তুমি আনৰ হৈ গ'লা। প্ৰেম বিচ্ছেদৰ যন্ত্ৰণা সঁচাকৈয়ে বৰ হৃদয়স্পৰ্শী। একুৰা জুই, যি জুয়ে কেৱল পুৰে ছাই নকৰে অনন্ত ধৰ্মফৰণিৰ অনন্ত ছটফটনিৰ সৃষ্টি

কৰে। মাথোঁ উত্তাপেৰে গলাই দিয়ে ঠিক সোণ যেনেকৈ গলে। তুমি ছাগে ভাবিছিলো তোমাৰ ভালপোৱাই মোৰ জীৱন পথ ৰুদ্ধ কৰিব, মোৰ প্ৰেমৰ মৃত্যু ঘটাব। নহয় 'ও' নাবাভিৰা। প্ৰেমৰ জানো মৃত্যু হ'ব পাৰে? প্ৰেম জীয়াই থাকে অন্তৰৰ অন্তস্থলত। মাথোঁ তাৰ আঘাতটোহে চিৰস্থায়ী হৈ থাকে। যিমান দিন জীয়াই থাকিম সিমান দিন তুমিও মোৰ দেহৰ অংগ-প্ৰতংগত প্ৰবাহিত হৈ থাকিব। কিয়নো কল্পনাৰ পৃথিৱীত তুমি সদায় মোৰ।

তোমাৰ প্ৰেমে মোক পৃথিৱীখনত নতুনকৈ চাবলৈ শিকাইছে। সৎ কৰ্মৰ মাজেৰে জীয়াই থকাৰ বাবে সাহস দিছে। মোৰ প্ৰতিটো ভাল কৰ্মৰ অন্তৰালত আছে তোমাৰ প্ৰেৰণা। জানো তুমি মোৰ প্ৰেমৰ কাহিনিত স্বীকৃতি নিদিয়া তাক পাহৰি যাব পাৰা, ঘৃণা কৰিব পাৰা, কিন্তু পাৰিবো জানো পাহৰিব মোৰ হাতৰ লিখা ক'লা আখৰৰ দাগটো আৰু মোৰ জীৱনৰ বাবে কৰা কষ্টৰ মূল্যাখিনি।

তোমাৰ শৰতৰ আকাশত আজি স্নিগ্ধ জোনাক, শেৰালি ফুল ফুলাৰ বতৰ। তোমাৰ স'তে কথা পাতিবলৈ মোৰ যে আজি খুবেই মন গৈছে, কিন্তু মই যে নোৱাৰোঁ, হয়তো কেতিয়াও নোৱাৰিম। তুমি থকালৈকেতো মোৰ সকলো আছিল, কিন্তু তুমি আঁতৰি যোৱাৰে পৰা মোৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ ৰুটিনখন বহু সলনি হৈ গ'ল; সকলোতে খেলি-মেলি। আজি এনেকুৱা লাগে পৃথিৱীত যেন নিজৰ বুলিবলৈ একোৱেই নাই মোৰ। চাৰিওফালে মাথোঁ অন্ধকাৰৰ ছায়া। নিৰ্জনতা আজি মোৰ খুবেই আপোন জানা 'ও'। আচলতেই বহুদিনেই লিখা নাই, হয়তো হাতখন কঁপিছে, আখৰ বোৰো বেয়া হৈছে তথাপি....। গোপন বেদনাবোৰৰ যজ্ঞগাই মোক সঁচাকৈয়ে আজি বৰ ভাগৰুৱা কৰি পেলাইছে 'ও'। তুমিতো জানিছিলো মনৰ একমাত্ৰ গোপন কথাবোৰ একমাত্ৰ তোমাৰ স'তেই বিনিময় কৰিছিলোঁ মই তেনেস্বলত জানা 'ও' আজি তোমাৰ কথা ভাবি মোৰ দুচকু সিক্ত হৈ পৰিছে। আজি এনেকুৱা লাগে শৰতৰ শেৰালি ফুলৰ দৰেই যেন মোৰ সপোনবোৰ মৰহি

গ'ল। কিয় 'ও'? কিয়? মোৰ বাবে ই আজি এক নুৰু কথা। যিয়ে মোক আজি জীয়াই জীয়াই দক্ষ কৰি পেলাইছে শৰতৰ এনে এটি শেৰালি সৰা-নিশাতেই তুমি মোক প্ৰস্তুত ভাল পোৱাৰ কথা প্ৰকাশ কৰিছিল 'ও'। সেই দিনটোৰ কামনত পৰিলে আজিও মোৰ আনন্দত দুচকু....।

আজি হয়তো তোমাৰ ওপৰত মোৰ ভাল পোৱা কোনো মূল্য নাই। নাই কোনো স্মৃতি চিহ্ন, নাই কোনো কবিতা আছে মাথোঁ আখৰৰ দাগটো। তাৰ বাবে মোৰ কোনো আক্ষেপ নাই। মাথোঁ তুমি কুশলে থাকা। সুখৰ সংসাৰ গঢ়া এয়ে মোৰ প্ৰাণৰ কামনা।

সোণ গলি গলি শেষ হ'ল, উজাগৰি ৰাতিৰ বুকুতো তোমাৰ স্মৃতি শেষ হ'ল, প্ৰকৃতিৰ নিয়ম দিনৰ পিছত ৰাতি যে হ'বই.... তুমিতো আৰু নাহিবা, তথাপি খোলা আঁহ হৃদয় দুবাৰ, তোমাৰ বাবে 'ও'।।।

তোমাৰেই প্ৰাৰ্থনা.... !! ❖

স্নাতক দ্বিতীয়

মহৎ লোকৰ বাণী

- বিদ্যালয় হৈছে বৃহত্তম সমাজৰ প্ৰতিচ্ছবি আৰু ক্ষুদ্ৰ সংস্কৰণ। আনহাতে বিদ্যালয় সৰলতা, পৱিত্ৰতা আৰু সুন্দৰৰ ভাৰসাম্য বজাই ৰখা এক বিশেষ সমাজ।
—জন ডিউৱে।
- দহটা পুত্ৰ জন্ম দিয়া আৰু এডাল গছ ৰোৱা একে কথা।
—হজৰত মহম্মদ (চঃ)
- নিজৰ কোনো কথা বা চিন্তা বা কাৰ্যৰ দ্বাৰা আনৰ অশান্তি অসন্তুষ্টি উৎপাদন নকৰাৰ নামেই চৰিত্ৰৰ পৱিত্ৰতা।
—অম্বিকাগিৰি।
- সদায় তুমি আনৰ আগত নিজৰ ভুল স্বীকাৰ কৰিবা তেন্তে তুমি শুদ্ধ হ'ব পাৰিবা।
—মাইনুল হক চৌধুৰী।
- শিক্ষক হৈছে মমৰ দৰে নিজে গলি আনক পোহৰ দিয়ে।
—চক্ৰেটিছ।
- হাঁহিৰে জীৱন সুন্দৰ কৰা চকুৰ পানীৰে নহয়।
—লক্ষ্যধৰ চৌধুৰী।
- যি মানুহে কেতিয়াও চকুপানী টুকি টুকি নিজৰ আহাৰ খোৱা নাই, যি মানুহে বিষাদৰ ৰাতি উজাগৰে থাকি চকুৰ পানীৰে নিজৰ বিছনাসিক্ত কৰা নাই, তেনে মানুহে তোমাক কেতিয়াও চিনি নাপায়।
—জোহান উলফ।

এৰি থৈ গ'লা কিয়

আনন্দ দাস

১৯৯৬

প্ৰেম মানুহৰ চিৰন্তন অনুভূতি। দুখন হৃদয়ৰ মধুৰ সম্পৰ্ক হৈছে প্ৰেম। প্ৰেমেই সকলো ভাল আৰু অসাধাৰণ কাম সম্ভৱ কৰি তোলে। আজি প্ৰেমৰ কাৰণেই জগতখন ৰৈ আছে। প্ৰেম আছে বাবেই পৃথিৱীখন সঁচাকৈ ইমান ধুনীয়া আৰু সেউজীয়া। কিন্তু.... 'মৰমী' নুবুজিলা তুমি এই প্ৰেমৰ ভাষা। নুবুজিলা মোৰ কোমল মন। তুমি যোৱা আজি বহু দিনেই হ'ল। তোমাৰ অবিহনে মোৰ জীৱনৰ প্ৰতিটো পল কেনেদৰে অতিবাহিত হৈছে সেয়া কেৱল মোৰ বাহিৰে ভগৱান জ্ঞাত।

'নোৱাৰোঁ মই আন প্ৰেমিকৰ দৰে চকুলো বোৱাব'

'নোৱাৰোঁ মই আন প্ৰেমিকৰ দৰে সুৰা খাব'

'মৰমী'

তোমাৰ লগত কটোৱা সৰু সৰু স্মৃতি মোৰ মনত আছে। মনত পৰেনে তোমাৰ— সেই যে বাৰিষা কালত আমাৰ স্কুলত ফুটবল খেলিবলৈ গৈ মোৰ হাতৰ ছাল ছিগিছিল; তেতিয়া তুমি তোমাৰ ৰঙা কমালখনেৰে মোৰ হাতখন বান্ধি দিছিল। সেয়া যদি মৰম নাছিল তেন্তে কি আছিল। আকৌ মই এদিন স্কুললৈ নগ'লে তুমি যে কোৱা 'তুমি নাহিলে মোৰ ভাল নেলাগে।' সেয়া যদি মোৰ প্ৰতি মৰম নাছিল তেন্তে কি আছিল?

'মৰমী'

তুমি এৰি থৈ যোৱা স্মৃতিবোৰে বাৰেপতি মোৰ
বুকুত খুন্দিয়াই থাকে। মই পাহৰিব খুজিও নোৱাৰোঁ
তোমাক পাহৰিব। মোৰ এই দুখৰ বোজা তুমিতো নুবুজা।
হিয়াৰ সঁচা মৰমবোৰক জুখিলা ধন, সম্পত্তিৰ লগত।

‘মিছা মৰম যাচি মোক আপোন কৰিলা’

‘ধনৰ সুখ বিচাৰি মোক এৰিলা।’

‘মৰমী’

কিয় তুমি আঁতৰি গ’লা? কিয়? জানা মৰমী
তোমাৰ অবিহনে যেন একোৱেই ভাল নেলাগে।

‘ৰচিছিলোঁ তোমাক লৈ কত সপোন’

‘মোকে এৰি অচিনজনক কৰিলা আপোন’

কেনেকৈ কওঁ তোমাক, তোমাৰ বিনে মোৰ কি
গতি। যেনেকৈ কোনো অভিশাপ আৰু শাস্তি। এয়াই নেকি
প্ৰেমৰ পৰিণতি।

‘বিচাৰিছিলোঁ তোমাৰপৰা মৰমৰ মিঠা হাঁহি’

‘বিনিময়ত দিলা তুমি মৰহি যোৱা গোলাপৰ পাহি’

‘মৰমী’

কিয় তুমি গুচি গ’লা? কিয় এবাৰো মোৰ কথা
নেভাবিলা? অচিন পখীবোৰ দৰে এবাৰ হ’লেও বাহলৈ
মনত পৰে। এদিন হ’লেও মোলৈ তোমাৰ মনত নপৰিব
নে? প্ৰথম প্ৰেমৰ সঁচা মৰম পাৰিবা জানো পাহৰিব। মইতো

সদায় বিচাৰিম যে তুমি সুখত থাকা। কিন্তু মনত জুই লাগি
নুমাৰ পাৰিবা জানো। অকলে গোপনে যেতিয়া চকুলো
পাৰিবানে তেতিয়া ধনেৰে সাস্থনা ল’ব।

‘তুমিয়ে আছিলি মোৰ জীৱনৰ অন্তিম আশা’

‘কিন্তু আজি সকলো আশা হৈ গ’ল নিৰাশা’

‘মৰমী’

তোমাৰ অবিহনে মই অচিনজনৰ কথাও ভাবি
নোৱাৰোঁ। মোৰ প্ৰেম সদায় অটলে-নিৰলে কেৱল তোমাৰ
আছিল আৰু তোমাৰেই থাকিব।

‘এৰি পেলাই তুমি ক’লা হাঁহা’

মই হাঁহিছিলো কাৰণ

‘প্ৰশ্নটো আছিল তোমাৰ সুখৰ’

মই হেৰুৱালোঁ সেইটো

যিটো মোৰ নাছিলেই, আৰু

তুমি হেৰুৱালা সেইটো

যিটো অকল তোমাৰেই আছিল। ❖

স্নাতক প্ৰথম

বিঃ দ্ৰঃ এয়া মোৰ জীৱনৰ লগত কোনো স
নাই। এয়া মোৰ কল্পনাই মাথোন।

সংগ

ইংৰাজীত এয়াৰ কথা আছে— Man is known by the company he keeps, অৰ্থাৎ সংগ চাই মানুহ চিনিব
চেখণ্ট বুড নামৰ পণ্ডিতে কৈছে, মানুহ এজনৰ বন্ধুসকলক আমাক চিনাই দিয়া, আমি মানুহজনক চিনি ল’ম।
লৰ্ড ব্ৰকে তেওঁৰ স্মৃতিস্তম্ভৰ ওপৰত ঠিক কৰি গৈছিল এই কথাষাৰ —‘এয়ে ছাৰ ফিলিপ চিডনিৰ বন্ধুজনৰ
কাৰণ চাৰ ফিলিপ চিডনিৰ বন্ধুজন কোনবিধৰ লোক হ’ব মানুহৰ জানিবলৈ বাকী নাথাকে।

পাৰস্যৰ অমৰ কবি চাদিৰৰ এটা গান আছে, তাত এটা চপৰাক সোধা হৈছে— সি মানুহক কেনেকৈ গোন্ধ
পৰা হ’ল, চপৰাই উত্তৰ দিছে যে সেই সুগন্ধ তাৰ নিজৰ নহয়, সি যি গোলাপ ফুলটিৰ লগত বহুত দিন আছে,
গোলাপৰ গোন্ধেই তাৰ হৈছে।

জৰ্জ হাৰ্টে কৈছে, সৎসংগত সদায় থাকিবা আৰু দেখিবা তুমিও এজন সৎলোক হৈছা।

জ্ঞানী স্পাইলেছে কৈছে, মতা-তিৰোতা সকলো লোকৰ সকলো অৱস্থাই সংগই চৰিত্ৰৰ গঢ় লোৱায়।

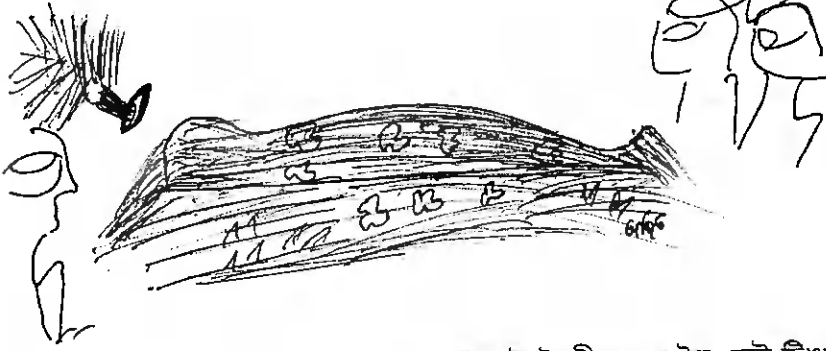
স্পেইনত একাৰ কথা আছে— কুকুৰনেচীয়া বাঘৰ লগত থাকা তুমিও গুঁজৰিবলৈ শিকিবা।

চেমিম ইছমতাৰা, উঃ মাঃ দ্বিতীয়

“ধূপ-ধূনাৰ গোক্কাই মলমলাই থকা ঘৰটোৰ ভিতৰখনতো ঠিক এনে পৰিৱেশ এটাই বিৰাজ কৰিছে। নৰেন মাষ্টৰৰ সৰু জীয়ৰী নিবেদাই বিছনাত তললৈ পেট পেলাই উচুপি উচুপি কান্দি আছে। শিতানত বহি দুজনীমানে বিছি আছে। মুখৰ কমটোত নৰেন মাষ্টৰৰ ল'ৰা দুটাৰ লগতে গাঁৱৰ ডেকা কেইটামানে মোচোৱা গোমৰ নিচিনা কিচকিচিয়া ক'লা পকাখনতে লোপেটা লাগি বহি আছে। তাৰে কিছুমানে পকাতে পেট পেলাই শুবৰ যত্ন কৰিছে। সিহঁতৰ মুখবোৰত শেহৰাতিৰ টোপনিৰ আঁচোৰ স্পষ্টকৈ ধৰিব পৰা গৈছে। জোৰকৈ মেলিবলৈ চেষ্টা কৰা ৰঙা চকুবোৰেদি পানী নিগৰি আছে।”

সংকাৰ

মানস ছাৰ্ভা

গোসাঁই ঘৰটোৰ সন্মুখৰ এফলীয়া টিঙৰ চালিখনৰ তলত শটোক এখন চাৰিৰ ওপৰত বগা খমখমীয়া মাৰ্কিন কাপোৰ এখনেৰে ঢাকি শুৱাই থোৱা হৈছে। শটোৰ মুখ থকা ফাললৈ সোঁৱে-বাঁৱে এনুৰা ধূপ কল একোটাত গুঁজি থোৱা আছে। তাৰ কাষতে এটা ধূনা মলাৰপৰা ধোঁৱা ওলাই আছে।

এমাহমানৰ আগতে নৰেন মাষ্টৰে নিজেই ঘৈণীয়েকক কৈ সেই টিঙৰ চালিখন দিয়াই লৈছিল। যাতে ভকত কেইজনমান মাতি আনি তাত পুথি এক অধ্যায়-দুই অধ্যায় পঢ়ুৱাব পাৰে। আজি এমাহ দিন ধৰি সেইটোকে চলি আছিল। কিন্তু দুদিনমানৰ আগেয়ে গাটো বেয়া লাগিছে বুলি যি বিছনা ল'লে, দুনাই নুঠিল।

শটোক কেন্দ্ৰ কৰি গোটেই চোতালখনতেই অ'ত-ত'ত মানুহ ভৰি পৰিছে। কিছুমানে বহু সময় থিয়দঙা দি থকাৰ বাবে কঁকালত হাতখন ভেজা দি থকা ঠাইতে বহি পৰিছে। কিছুমানে আকৌ চোতালখনৰ বাওঁফালে থকা শাকনিডৰাৰ জেউৰাখনতে আঁউজি একমনে শটোলৈকে চাই আছে। মাইকী মানুহখিনিৰ সবহভাগেই পুৰণি আৰ্হিৰ বেৰ-বাতামৰ ঘৰটোৰ পিছফালৰ পকী বাৰাণ্ডাখনতে য'তে যেনেদৰে পাইছে বহি পৰিছে। তাৰে কেইজনীমানে নৰেন মাষ্টৰৰ পত্নী ফুলেশ্বৰীক সান্ত্বনা দিয়াত লাগিছে। ফুলেশ্বৰী মানুহজনী আগদিনা ৰাতিৰেপৰা কান্দি কান্দি লেবেজান যেন হৈ পৰিছে।

আউলি-বাউলি চুলিৰে গোটেই মানুহজনীক ধুমুহাই
জোকাৰি যোৱা বাঁহ এজোপাৰ দৰে দেখাইছে।

ধূপ-ধূনাৰ গোন্ধই মলমলাই থকা ঘৰটোৰ
ভিতৰখনতো ঠিক এনে পৰিবেশ এটাই বিৰাজ কৰিছে।
নৰেন মাষ্টৰৰ সৰু জীয়ৰী নিবেদাই বিছনাত তললৈ পেট
পেলাই উচুপি উচুপি কান্দি আছে। শিতানত বহি
দুজনীমানে বিছি আছে। মুখৰ কমটোত নৰেন মাষ্টৰৰ
ল'ৰা দুটাৰ লগতে গাঁৱৰ ডেকা কেইটামানে মোচোৱা
গোমৰ নিচিনা কিচুকিচিয়া ক'লা পকাখনতে লেপেটা লাগি
বহি আছে। তাৰে কিছুমানে পকাতে পেট পেলাই শুবৰ
যত্ন কৰিছে। সিহঁতৰ মুখবোৰত শেহৰাতিৰ টোপনিৰ
আঁচোৰ স্পষ্টকৈ ধৰিব পৰা গৈছে। জোৰকৈ মেলিবলৈ
চেপ্তা কৰা ৰঙা চকুবোৰেদি পানী নিগৰি আছে।

ঘৰটোৰ সন্মুখৰ বননিডৰাত প্ৰায় ছয়-সাতখনমান
চকীত গাঁৱখনৰ নতুনকৈ হোৱা খেলটোৰ গুৰিয়াল
কেইজনমান বহি আছে। তেওঁলোকৰ গাবোৰ অৱসাদে
আঙুৰি ধৰিছে। খবৰটো পোৱাৰ লগে লগেই তেওঁলোক
আহি ওলাইছিলহি। তেতিয়াৰেপৰা এই ৰাতিপুৱালৈকে
নিজৰ মাজতেই কথাৰ মহলা মাৰি আছে। এপাকত তাৰে
এজনে উঠি গৈ মুখৰ কমত জুপুকা মাৰি থকা নৰেন
মাষ্টৰৰ ডাঙৰটো ল'ৰা সুভদ্ৰক কাণে কাণে কিবা এটা কৈ
আছিল। লগে লগে সি ভায়েক শুভ্ৰজিতক ক'লে—

‘ভাইটি, সি খেলৰ মানুহখিনিক ভালকৈ মাতিছ?’

‘অ... গাঁৱৰ সবকে কৈ আহিছোঁ।’

‘সিহঁত নাহে কিজানি, বুইছ।’

‘অই শুভ্ৰ।’ বাহিৰৰ বননিডৰাৰপৰা কোনোবা
এজনে মাতি পঠালে।

‘কি কয় খুৰা?’

‘পলম কৰিলে নহ'ব বুইছ। যিহেতু ৰাতি চাৰে
এঘাৰতেই হোৱা ঘটনা। এতিয়া বেলি কোনোবা ধূপুৰি
পালেহি।’ সন্তোৰ্ধ গেনাই বুঢ়াই ক'লে।

‘জানো খুৰা। আপোনালোকে যি ভাল দেখে তাকে
কৰক।’

‘তই আমালৈ ঠেলিলে নহ'ব। তঁহতেই কিবা এটা

সিদ্ধান্ত দিব লাগিব। আমি তেওঁলোকৰ কাৰণে যথেষ্ট সমস্যা
বাট চালোঁ। নিয়মমতে বেলি ওলোৱাৰ লগে লগেই নিৰ
লাগিছিল। মায়েৰে আকৌ ইফালে সকলো অহাটো
বিচাৰিছে।’ সুভদ্ৰই কথাবোৰ তলমূৰ কৰি শুনি গৈছে।

‘আমিতো ভায়েৰে মাতি অহাৰ লগে লগেই
আছিলোঁ। সিহঁত কিয় আহিব নোৱাৰিলে? ইমান মৰ
টোপনিত আছে নে? এতিয়াতো প্ৰায় চাৰে-সাতটাই হয়হি।
গাঁৱৰ মেলে-মিটিঙে প্ৰায়ে নক'বলগীয়া কথা কৈ অপ্ৰীতিক
পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি কৰা তিলকান্তই ক'লে।

‘তিলে তেনেকৈ নক'বি। এতিয়া সেইবোৰ ধৰি
থকাৰ সময় নহয়। মানুহঘৰক বিপদটোৰপৰা উদ্ধা
কৰাটোহে আমাৰ কৰণীয়।’ গাঁৱৰ প্ৰাথমিক বিদ্যালয়খন
প্ৰধান শিক্ষক হৈ পেঞ্চন পোৱা নৰেন মাষ্টৰৰ বাল্যবন্ধু মুৰ্
মাষ্টৰে কোৱা কথাকেইটা শুনি তিলকান্তই সেমেনা-সেমেনি
কৰিলে।

‘ছাৰ, এই মুহূৰ্তত মই কোনো এটা উচিত সিদ্ধান্ত
আহিব পৰা নাই। আপোনালোকৰ ওপৰতেই মই সকলো
ভৰসা কৰিছোঁ।’— সুভদ্ৰই যথেষ্ট বিনয়েৰে কথাকেই
ক'লে।

‘তেনেহ'লে আমি আৰু পলম নকৰোঁ; নে কি কৰ
নিৰেন, তিলে কল-বাঁহ কটা আৰম্ভ কৰি দাঙে।’ মুৰ্
কথাকেইটা কৈয়েই বহাৰপৰা উঠি গা এঙামুৰি দিনে
লগতে নিৰেনকে ধৰি কেইটামানে বাঁহ কাটিবলৈ গ'ল
গোটেই ৰাতিটো পৰ দি সকলোৰে ধৈৰ্যৰ বান্ধ ছিঙিছিল।

লাহে লাহে নৰেন মাষ্টৰৰ পদূলিত এজন-দুজন
সি খেলৰ সভ্যসকলে খোজ দিছেহি। সুভদ্ৰই পাৰ্শ্বমা
তেওঁলোকৰ মাত লগাইছে। ৰাতিপুৱাৰ ফিকা চাহৰ সোৱ
লৈ অহা মুখবোৰ দেখি গম পোৱা গৈছে যে তেওঁলো
সম্পূৰ্ণ প্ৰস্তুতিৰে ইয়ালৈ আহিছে। ইয়ালৈ অহাৰ আগ
সি খেলৰ বৰমুৰীয়াসকলে ‘পতু ষ্টৰ’ৰ বাৰাণ্ডাতে বহু সম
কিবা গুণা-গঁথা কৰি আছিল সেই খবৰটো ইতিমধ্যে মু
মাষ্টৰহঁতৰ কাণত পৰিছিল।

নৰেন মাষ্টৰৰ পদূলিয়েদি সোমাই অহা নূপেন জ
নালিয়াক দেখি সাঙী বনাই থকা তিলকান্তই নিৰেন

ক'লে—

‘আজি এখনো লাগিম বুলিয়েই আহিছে যেন পাওঁ।
আমিও সুদাই এৰা ভকত নহয় বাপ্পেকে।’

তিলকাস্তৰ শ্লেষাত্মক বাক্য শুনি নূপেনো ব'ব
নোৱাৰিলে, হাতত অনা দাখন জোকাৰি কৈ গ'ল—

‘বুইছ নালিয়া, ভালদৰেই ধৰাই আনিছোঁ। কেইখন
সাক্ষী বনাব লাগে ক'বতো নোৱাৰি।’ প্ৰত্যুত্তৰত তিলই কিবা
ক'ব বিচাৰিছিল যদিও নিৰেনৰ বাধা পাই মনে মনে থাকিল।
কিন্তু ভিতৰি সি জ্বলি-পকি উঠিল।

ইফালে ঘৰৰ পিছফালে প্ৰায় পঞ্চাশ-ষাঠিজনমান
মানুহ গোট খাইছেহি। ল'ৰা-লুৰিবোৰে মিলি চকী-টেবুলৰ
যোগাৰ কৰি দিছে। চোতালখনৰ পূবলৈ থকা ববাব
টেঙাজোপাৰ ছাঁতে চকীবোৰ পাৰি দুয়ো খেলৰ
বৰমূৰীয়াসকল বহিছে। তেওঁলোকৰ মাজত অঘোষিতভাৱে
কিবা এখন আলোচনা হ'ব; তেনে দেখা গৈছে। অৱশ্যে
বৰমূৰীয়াসকলৰ কোনো এজনেই প্ৰথমে মুখ খোলাৰ
প্ৰয়োজনবোধ কৰা নাই। বাকীবোৰেহে ফুচফুচাই ফুচফুচাই
কিবা গুণা-গাঁথাত লাগি আছে। ফুচফুচনিবোৰে গুমগুমনিৰ
ৰূপ লৈছে। বহু সময়লৈকে পৰিৱেশটো তেনেদৰেই
গুমগুমাই থাকিল।

এটা সময়ত সকলোৰে মাতবোৰ তল পেলাই সি
খেলৰ সকলো কামতে আগস্থান পোৱা বলিবাম শইকীয়াই
থিয় হৈ ক'বলৈ আৰম্ভ কৰিলে—

‘বাপ-বান্ধৱসকল, পোনতে মই এটা কথা জানিব
বিচাৰিছোঁ। মাষ্টৰৰ ‘ডেথ’ ভিতৰত হৈছিল নে বাহিৰত
হৈছিল?’ যিকোনো সভাই-সমিতিয়ে কথা ক'লে
ৰাজনৈতিক নেতাৰ দৰে ভাষণ দিব বিচৰা বলিবাম শইকীয়া
অঞ্চলটোত ‘নেতাজী’ নামেৰেহে পৰিচিত। এই উপনামটো
ডেকাচাঙত বহি আড্ডা জমোৱা ডেকামখাইহে দিয়া।
নেতাজীৰ আৰু এটা এৰাব নোৱাৰা অভ্যাস হ'ল, তেওঁ
দিয়া ভাষণবোৰৰ মাজে মাজে দুই-এটা ইংৰাজী শব্দও
লগাই যায়। কেতিয়াবা আকৌ দুবছৰৰ আগেয়ে মেট্ৰিক
পাছ কৰা পুতেকৰ মুখত শুনা ইংৰাজী শব্দ কিছুমান মনত
ৰাখি ফমুটি মৰাদি মাৰি পঠিয়াই। —নেতাজীৰ কথা কেইটা

শুনি ফুলেশ্বৰীয়ে বহি থকাতেই আঁঠুলৈ ক'লে—

‘কালি আগফালৰ বাৰাণ্ডাতে শুইছিল। তাতে...।’
ফুলেশ্বৰীয়ে থোকাথুকি মাতেৰে বেছি কথা ক'ব
নোৱাৰিলে। হুকুকাই কান্দি পেলালে।

‘পলম হোৱাৰ কাৰণে হেড্ ছাৰে গুণ খুৰা আৰু
আমি সকলোৰে মিলি বাহিৰলৈ উলিওৱাৰ ব্যৱস্থা
কৰিলোঁ।— সুভদ্ৰই ক'লে।

‘আৰু সাক্ষী বনোৱাটো কোনে ব্যৱস্থা কৰিলে?’
গাঁওখনৰ কোনো কামতে আগ-ভাগ নোপোৱা ৰমেনে
স্বকীয় কখন ভংগীমাৰে উচ্চস্বৰত প্ৰশ্ন কৰিলে। এনেয়ে
গহীন-গভীৰ মেলে-মিটিঙে সকলোৰে তাক ভিজা
মেকুৰীও হৈ বহি থকা দেখিছে। পিছে আজি হলা গছ
পাই বাগী কুঠাৰ মাৰিবলৈ সিও পিছ-হেঁহকা নাই।

‘অ’ ঠিকেইটো; সাক্ষী বনোৱাটো কোনে থিৰাং
কৰিলে? হা...।’ কাঠৰ চকীত ভৰি দুটা উঠাই আঁঠু দুটাৰ
মাজত মুখ গুঁজি বহি থকা পুতু নামঘৰীয়াই ৰমেনৰ
কথাত হাত উজান দিলে।

পৰিৱেশটো ক্ৰমান্বয়ে উত্তপ্ত হৈ আহিছে।
বতাহবোৰ গৰম হৈ আহিছে। ৰমেনৰ প্ৰশ্নটোক সিহঁতৰ
ফলীয়া প্ৰতিজনেই ভিতৰি সমৰ্থন জনাইছে। মানুহখিনিৰ
মাজত এটা চেপা উত্তেজনাৰ সৃষ্টি হৈছে। ৰমেনৰ আও-
ভাওবোৰ দেখিলে এনে লাগে যেন সি এখন যুদ্ধলৈহে
আহিছে। বাকীবোৰো কম উত্তেজিত হৈ থকা নাই।

নৰেন মাষ্টৰে হঠাতে খেল বদলাই নতুনকৈ হোৱা
খেলটোত যোগ দিয়াটো গাঁৱখনৰ পুৰণি খেলটোৰ
কোনোৰেই ভাল পোৱা নাছিল। তেওঁলোকৰ মাজত
নৰেন মাষ্টৰৰ প্ৰতি এটা প্ৰচণ্ড ক্ষোভে বাহ লৈছিল।
কোনো কোনোৱে ‘বুঢ়া সিপুৰীলৈ যোৱাৰ দিনাহে চাম,
কোনো চিতাত তোলে?’ জাতীয় মন্তব্য দিয়া নৰেন মাষ্টৰৰ
পুতেক-জীয়েকহঁতে শুনিবলৈ পাইছিল। আজি সেই
ক্ষোভেৰেই উদ্‌গীৰণ ঘটিছে। ইয়াৰ বিপৰীতে মুহি
মাষ্টৰহঁতৰ খেলৰ কোনো এজনেই মুখ খোলা নাই।
দৰাচলতে মুখ খোলাৰ প্ৰয়োজনবোধো কৰা নাই। কাৰণ
গোটেই ঘটনাটো তেওঁলোকৰ পক্ষেই গৈ আছে। আৰু

এনে অৱস্থাত তেওঁলোকে কাৰোবাৰ আগত কৈফিয়ৎ দি নিজৰ দুৰ্বলতা প্ৰকাশ কৰিব বিচৰা নাই। তাতকৈ এনে ক্ষেত্ৰত মৌনতাকেই শ্ৰেষ্ঠ পন্থা হিচাপে লৈ বহি থকাই শ্ৰেয়। মুহি মাষ্টৰহঁতৰ এনে সুবিধাবাদী অৱস্থানে নেতাজী ৰমেনহঁতৰ খং দুগুণে চৰাইছে।

ইতিমধ্যে সুভদ্ৰই আগদিনাৰেপৰা পিন্ধি থকা কাপোৰসজ্জ সলাই ধুতী আৰু গেঞ্জি পিন্ধি ওলাই আহিছিল। সি ৰাইজৰ সন্মুখ হোৱাকৈ বহি ল'লে আৰু যথেষ্ট বিনম্ৰতাৰে ৰমেনৰ প্ৰশ্নটোৰ উত্তৰ দিবলৈ চেষ্টা কৰিলে।

সাদী বনোৱাটো মানে, কথাটো এনে ধৰণৰ হ'ল; দেউতা ঢুকুৱাৰ প্ৰায় আধাঘণ্টামানৰ পাছতেই মই ভাইটি আৰু মৃগালক গাঁৱৰ ৰাইজক খবৰ দিবলৈ পঠিয়াইছিলোঁ। আৰু খবৰ পোৱাৰ লগে লগেই হেড্ ছাৰ, শ্যাম খুৰাইঁত আহি ওলালহি। কিন্তু আমাৰ পুৰণা খেলৰহে কোনো এজনো নাছিল। আপোনালোকৰ বাবে বাট চাওঁতে চাওঁতে ৰাতিপুৱাই গ'ল। গতিকে আমি ভাবিলোঁ আপোনালোক আৰু নাহে। আৰু বেছি দেৰি কৰিলে দেউতাৰ পক্ষে সমীচীন নহ'ব বুলি আমি সকলোৱে মিলি সাঙী বনোৱাটোকে ভাল হ'ব বুলি ভাবিলোঁ।” সুভদ্ৰৰ কথাত খুত মৰাৰ কোনো সুৰুঙা নোৰোৱাত নেতাজী, ৰমেনহঁত অপ্ৰস্তুত হ'ল। তথাপি নেতাজীয়ে থিয় হৈ এক উত্তেজিত ভংগীমাৰে ক'ব ধৰিলে—

‘তোমালোকেই মিলি যদি সকলোবোৰ ভাল ‘ডিচিছন ল'ব পাৰা তেনেহ'লে আমালৈ বাট চোৱাৰ প্ৰয়োজন কি আছিল? ....আৰু শুভ তই যে কৈছ, আমাৰ দেৰি হ'ল বুলি; যিসকল সোনকালে আহিছে তেওঁলোকৰ ঘৰত ঘৰ ৰখিবলৈ ডেকা ডেকা ল'ৰা আছে। ৰাতি-বিয়লিখন মই কি তিৰোতাজনীক অকলে এৰি থৈ আহিব লাগিছিল?’ নেতাজীয়ে উপায়স্বৰ হৈ চালে-বেৰে কাৰোৱা কথাৰে উভতি ধৰিলে।

ইমান সময় নেতাজীহঁতৰ ওভতগোৰে নচা কথাবোৰ শুনি শুনি স্বল্পভাষী শ্যাম কলিতাৰ ধৈৰ্যৰ বান্ধ ছিঙিছিল। তেওঁ এনেয়ে কথা কম কয় যদিও সভাই-

সমিতিয়ে কথা কোৱাৰ অভ্যাস আছে।

‘শ্ৰদ্ধেয় ৰাইজ, আজি আমি ইয়াত কি উদ্দেশ্য গোট খাইছোঁ, আপোনাৰ সৰু জাত নিশ্চয়। আজি সন্ধিক্ষণত আমি সকলোৱে মিলি মানুহ ঘৰক উদ্ধাৰ কৰা লাগে। কিন্তু সেই কথাটোকেই গোণ কৰি আমাৰ পুৰুষ খেলৰ সভ্যসকলে কিয় অবাঞ্ছিত পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি....’ শ্যাম কলিতাই কথা শেষ কৰিব নাপালেই, তেওঁ যেন জ্বলা জ্বলা ঘিউছে ঢালিলে।

‘অই শ্যাম কাই, কি কথা ক'বলৈ আহিছ? কেতিয়া অবাঞ্ছিত পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি কৰিছে, তহঁতে নে আমি? তুমি কি মিলা-প্ৰীতিৰ কথা ক'বলৈ আহিছ? বাঘে-ঘোঙে এনে ঘটতে পানী খাব নোৱাৰে কেতিয়াও, জানি ল'বি। তুমি এই ব্যভিচাৰ আমি হ'ব নিদিওঁ।’ চিঞৰি চিঞৰি কথা কৈ কৈ থাকোতে ৰমেনৰ ডিঙিৰ সিৰাবোৰ বোন্দা কেঁচুৰ ফুলি উঠিছিল। তাৰ মুখৰ লাগ-বান্ধ নোহোৱা কথাবোৰ সিহঁতৰ খেলৰেই, কিন্তু নৰেন মাষ্টৰৰ লগা-ভগা ভাৱ মহেন্দ্ৰ বৰা জাঙুৰ খাই উঠিল।

‘অই ৰমেন, তই চৰি গৈছ কিন্তু। শব্দৰ নাজানিলে ব্যৱহাৰ নকৰিবি। টেটু ফালিলেই জিকিম ভাবিছ নেকি?’

‘মহেন তোৰ ইয়াত মাত নাই। তই আমাৰ মাত মানুহ হৈ সিহঁতৰ মাত মাতিছ।’—ৰমেনে চিঞৰিলে।

‘যিমান হ'লেও গাত একে তেজেই পিৰিঙ্গি আছেতো।’— পুতু নামঘৰীয়াই ৰমেনৰ কথাত টি মাৰিলে।

‘অই পুতু, এইখন দা দেখিছ? কাৰ গাত কি তেজে পিৰিঙ্গিৰাইছে দেখুৱাই দিম। চিনি পোৱা নাই। ককায়েক মহেন্দ্ৰক তেনেকৈ কোৱা দেখি নামঘৰীয়াতকৈ বয়সত যথেষ্ট সৰু বাবুলে থিয় থকাৰপৰাই চিঞৰিলে।

‘অই তহঁতৰ হৈছে কি? আমি আহিছিলোঁ কি কাৰ আৰু তহঁতে কৰিছ কি? নিজৰ নিজৰ মাজত লাগি কি কয়?’— নেতাজীয়ে বাবুলৰ ফালে ধমকিৰ সুৰত ক'ব ঘটনাৰ গতি কোনোবা ফালে যোৱাৰ উপ-

হোৱাত ইমানপৰে এটা শব্দও নমতাকৈ থকা মুহি মাষ্টৰে গলগলীয়া মাতটোৰে ক'বলৈ ধৰিলে—

‘শ্ৰদ্ধেয় বাপ-বান্ধৱ তথা উপস্থিত সমূহ ৰাইজ, আদিতে কথা নকওঁ বুলি ভাবিছিলোঁ। পিছে পৰিস্থিতিয়ে বাধ্য কৰালে। আজি আমি ইয়াত গোট খাই এঘৰ বিপদত পৰা মানুহক উদ্ধাৰ কৰাতকৈ বিপদলৈ ঠেলি দিছোঁ। আমাৰ আজি প্ৰথম কৰ্তব্য আছিল সকলোৱে সমিল-মিলেৰে এই অঞ্চলৰে এগৰাকী গুণী ব্যক্তিক অস্তিম ক্ষণত শ্ৰদ্ধাৰে বিদায় দিয়া। কিন্তু আমি তাকে নকৰি দণ্ড-খৰিয়ালতহে প্ৰবৃত্ত হৈছোঁ। ইয়াতকৈ আৰু কিবা লাজৰ কথা হ'ব পাৰেনে? তেওঁ এই খেল বদলোৱাৰ কাৰণেই আমি আজু ককাই ন-মাটি ভঙাৰ দিনৰপৰাই একেলগে বাস কৰা মানুহখিনিয়ে পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ মাজত খৰিয়াল লাগিব লাগে নে?....’

‘মাষ্টৰ, মাষ্টৰ এক মিনিট, এক মিনিট। ....নেতাজীয়ে মুহি মাষ্টৰৰ কথাৰ মাজতেই মাত লগালে....

‘মাষ্টৰে এটা পছা এৰি এটাত সোমাল। তাত আমাৰ আপত্তি নাই। তেওঁ কিয় এই ভাটি বয়সত এনে কৰিলে, সেইটো জনাৰো আগ্ৰহ নাই। কিন্তু এই কামটো কৰিবলৈ যাওঁতে অতদিনে যিখন খেলৰ লগত উঠা-বহা কৰি ভোজে-ভাতে খালে সেইখন খেলক জনাইছিলনে? আমি অহুকাণে-পহুকাণেহে কথাবোৰ শুনিবলৈ পাইছিলোঁ।’

‘শইকীয়া বাপ....।’ নেতাজীয়ে কৈ থকাৰ মাজতে মুৰে-কপালে হাত দি বহি থকা ফুলেশ্বৰীয়ে মাত লগালে—

‘মাষ্টৰে মোক কথাটো জনোৱাৰ পাছতেই মই গৈ আমাৰ পুৰণি খেলৰ মুৰব্বী কেইজনমানক জনাইছিলোঁ। তেওঁলোকে মোক মাষ্টৰে যেনেকৈ শাস্তি পাই তেনেকৈয়ে কৰিব ক'লে।’

‘কোন মুৰব্বী, নাম ক'ব লাগিব। এতিয়া ভিজা মেকুৰীৰ নিচিনাকৈ বহি আছে কিয়?’

দৰাচলতে সকলোৱে জানিছিল যে কেইদিনমানৰ ভিতৰতেই নৰেন মাষ্টৰে খেল ত্যাগ কৰি তুলনামূলকভাৱে নতুন খেলটোত যোগ দিব। পুৰণা খেলটোত চলি অহা কিছুমান কু-সংস্কাৰ তথা বাচ-বিচাৰ, যেনে আৰ হাতে

নোখোৱা, তাৰ হাতে নোখোৱা ধৰণৰ অপ-সংস্কাৰবোৰে গাঁওখনত খাম-খেয়ালিৰ সৃষ্টি কৰি আহিছিল। শাস্তিপ্ৰিয় ব্যক্তি নৰেন মাষ্টৰ এইবোৰত প্ৰায় বিৰক্ত হৈ পৰিছিল আৰু সেয়ে পুৰণা খেলটো ত্যাগ কৰি নতুন খেলটোত সোমোৱাৰ চিন্তা কৰিছিল। নতুন খেলটো আছিল সংস্কাৰমুখী। ইয়াত কোনো বাচ-বিচাৰৰ স্থান নাছিল বুলি ইয়াৰ সংগীসকলে দাবী কৰিছিল। কিন্তু পুৰণা খেলটোৰ কোনেও নৰেন মাষ্টৰৰ এই খেল বদলোৱা কথাটো মানি ল'ব পৰা নাছিল। কাৰণ গাঁওখনত খেলক লৈ জোখা-মেলা হোৱা তুলাচনীখনৰ গধুৰ হৈ থকা ফালটোৰ পৰা এটা গধুৰ দগা আঁতৰি যাব আৰু সিটোফাল গধুৰ কৰি তুলিব। তদুপৰি নেতাজীয়ে ভাবিছিল, এই বিষয়লৈ নৰেন মাষ্টৰে তেওঁৰ লগত আলোচনা কৰিব আৰু সেই ছেগতে মাষ্টৰৰ আগত নিজৰ জ্ঞান সম্ভাৰ জাহিৰ কৰাৰ সুবিধাকণ পাৰ। পিছে তেওঁলোকে এই বিষয়টো গাঁওখনত থকা লগা-ভগা পৰিয়াল কেইটাতে সীমাবদ্ধ ৰাখিলে আৰু এদিন আনুষ্ঠানিকতাৰ মাজেৰে নতুন খেলটোৰ সংগী হ'ল। এই কথাটোতে নেতাজী ক্ষুব্ধ হ'ল। গাঁওখনত থকা নিজৰ ভাবমূৰ্তি খৰ্ব হোৱা যেন পালে। গতিকে তেওঁ এনেকুৱা এটা দিনলৈকে বাট চাই থাকিল আৰু তেওঁৰ প্ৰৰোচনাৰ ফলতেই গোটেই ঘটনাটোৱে বৰ্তমানৰ ৰূপ ল'লে।

কোনো পক্ষই উম্মেহতীয়া সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ব পৰা নাই। সকলোৱে কেৱল নিজকে কিমান বলিষ্ঠভাৱে উপস্থাপন কৰিব পাৰে তাৰ ওপৰতহে জোৰ দিছে। সময়ৰ জ্ঞান সমূলি পাহৰি গৈছে। ঘড়ীৰ কাঁটাই দহৰ ঘৰত প্ৰৱেশ কৰিছে। বহুসময় ধৰি ছাঁ দি থকা ৰবাব টেঙা জোপাইও ছাঁ সলাইছে। নেতাজীৰ কপালত টোপাটোপে ঘাম বিৰিঙি উঠিছে। মুহি মাষ্টৰকে ধৰি কেইজনমানে গলবস্ত্ৰখনকে মুৰত দি ৰ'দৰ তাপৰপৰা নিস্তাৰ পাব বিচাৰিছে। ইয়াৰ বিপৰীতে সুভদ্ৰই ঘনে ঘনে ম'বাইলৰ স্ক্ৰীণত সময় চাইছে। লাহে লাহে তাৰ ধৈৰ্যৰ বান্ধ ছিঙি আহিছে। নেতাজী ৰমেনক ভালদৰে এজাউৰি দিবৰ মন গৈছে। পিছে সামাজিক দায়বদ্ধতৰ কাৰণে সি পিছ -

হুঁহকি ৰৈছে। —নাই, সি আৰু ৰ'ব নোৱাৰিলে। ঘপহ কৰে
থিয় হৈ ক'ব ধৰিলে

'ৰাইজ...., মই আপোনালোকৰ আগত কিছু কথা
ক'ব বিচাৰিছো।'— সুভদ্ৰই ম'বাইলটো লিৰিকি-বিদাৰি
কৈ গ'ল।

'আচলতে মই যি ক'ব বিচাৰিছোঁ সেয়া নক'লেও
হ'ল হয়। কিন্তু আপোনালোকে আলোচনাৰ নামত যি
খিয়লা-খিয়লিৰ সৃষ্টি কৰিছে, তাক দেখিহে ক'বলৈ বাধ্য
হৈছোঁ। প্ৰথমেই মই কৈ লোৱা উচিত হ'ব যে মই
ব্যক্তিগতভাৱে কোনো ধৰ্মৰ অনুগামী নহওঁ। কাৰণ মই
ভাবোঁ ধৰ্মই মানুহৰ চিন্তাক ঠেক গণ্ডীত বিচৰণ কৰিবলৈ
শিকায়। সেইবুলি ইয়াৰ অৰ্থ এই নহয় যে মই ধৰ্ম বিদ্বেষী।
ধৰ্মৰ প্ৰতি থকা মোৰ এই মনোভাব দেখি আজি
কেইমাহমানৰ আগতে দেউতাই মোক সুধিছিল, বাবা, তই
এই ধৰ্ম-কৰ্ম বুলি ক'লে বেয়া পাৱ কিয়? তেতিয়া মই
কৈছিলোঁ, আজিকালিৰ চন্দ্ৰৰ বুকুত মানুহে ভৰি দিয়াৰ
যুগত ধৰ্মৰ পিছত দৌৰি থকাৰ প্ৰয়োজনীয়তা কমি
আহিছে। ধৰ্মৰ নামত মানুহে যি গোড়ামিৰ আশ্ৰয় লৈছে;
মই ভাবোঁ ই সামাজিক শৃংখলত বাধাহে আনিছে।
গোটেই জীৱন ধৰ্মৰ নামত বিসৰ্জন দিয়াতকৈ অন্য কিবা
গঠনমূলক কামত নিজকে নিয়োগ কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তাহে
বেছি। ধৰ্মই মানুহক মানুহ বুলি চিনি পাবলৈ শিকোৱাতকৈ
ঘৃণা কৰিবলৈহে শিকাইছে। উদাহৰণ হিচাপে
আপোনালোককেই দেখুৱাব পাৰি। এখন গাঁৱতেই ইখনৰ

পিছত সিখন খেলৰ সৃষ্টি কৰি গৈ আছে। কথাই প্ৰ
ইজনে-সিজনক বোকা ছটিয়াই ৰং চায়। এখন খে
মানুহবোৰ ভাল নালাগিলে বেলেগ এখনলৈ চায়। তা
যদি কাৰোবাৰ সৈতে উখনা-উখনি লাগে, বেলেগ এখন
যায়। মোৰ এনে ধৰণৰ কথাবোৰ শুনি দেউতাই কৈছিল-
চা বাবা, তই কোৱা কথাবোৰত সত্যতা নথকা নহয়, আ
মানুহে ধৰ্মৰ নামত যি হিংসাৰ আশ্ৰয় লৈছে, সি সকলো
ভবাই তুলিছে। সেইবুলি সকলো দোষ ধৰ্মত জাপি দি
নহ'ব। সকলো ধৰ্মই ভাল। ইয়াক বেয়া কৰিছে মানু
বাবা, তই এটা কথা জাননে? যে সকলোবোৰ ধৰ্মৰে উ
একেটাই, এটা সু-শৃঙ্খল জীৱন-যাপনৰ মাজেদি সত্যানুস
কৰা। সেই কাৰণেই এই জগতত ধৰ্মৰ প্ৰয়োজনীয়তা আ
কেৱল আমি বাহ্যিকতাবোৰ পৰিহাৰ কৰি ধৰ্মৰ মৰ্ম উপ
কৰিব লাগিব। ....মই কোৱা কথাখিনিৰপৰাই ছা
আপোনালোকে বুজিব পাৰিছে দেউতাই কি বিচাৰিছি
শেষত মই আপোনালোকৰ আগত ইয়াকে মিনতি ক
পাৰোঁ যে অন্তত এই মুহূৰ্তত আপোনালোকে পৰ
মাজত থকা আগৰ দণ্ড-খৰিয়ালবোৰ পাহৰি সকলোৰে বি
দেউতাক বিদায় দিবলৈ আগবাঢ়ি আহে যেন।" একে উ
কথাখিনি কৈ শেষ কৰাৰ পাছত সুভদ্ৰৰ গা-মন দুয়ো
বেছ পাতল লাগিল।-

মহৎ লোকৰ বাণী

- চৰিত্ৰ সকলোতকৈ মূল্যবান। এবাৰ চৰিত্ৰত কলঙ্ক আহিলে মচিব নোৱাৰি।
—স্বামী বিবেকানন্দ।
- ঈশ্বৰ মন্দিৰত নাই, অৰণ্যত নাই, গুহাত নাই। ঈশ্বৰ আছে মানুহৰ অন্তৰত। বিচাৰিব জানিলেই হ'ল।
—তুলসী দাস।
- আচলতে যাক আমি সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰোঁ, তাক ধ্বংস কৰাৰ অধিকাৰ আমাৰ নাই।
—গুৰু নানক।
- কাৰ কি জাতি ভগৱানে তাৰ বিচাৰ নাৰাখে; কোনো কি কৰিলে তাৰহে বিচাৰ ৰাখে।
—গুৰু নানক।

“তন্ময়ী ঘৰলৈ আহিল। গোটেই দিনটোৰ সমস্ত ভাগৰে তাইক ভাৰাক্ৰান্ত কৰি তুলিছে। এইবোৰকো নেওচি তাই একাপ ফিকা চাহ খাই ল'লে। তেতিয়াহে দেহটো সতেজ হ'ল। সন্ধ্যা কিতাপখন উলিয়াই অলপ চালে। অলপ সময়ৰ পাছত তাই দেহটো অলসভাৱে বিছনাত এৰি দিলে। এনেতে ৰাল ঘড়ীটোৱে ৯ বজাৰ সংকেত দিলে। তাই ধুমধামকৈ উঠি কুকাৰত ভাতকেইটা ৰান্ধি খাই-বৈ শুই পৰিল।”

জোনাকে ধোৱা মৰম

দীপালি ডেকা

(১)

ফাগুনৰ নিয়ৰসিক্ত এটি পুৱা। ব্যস্ত মহানগৰী, ব্যস্ত ৰাজপথ। হঠাৎ কাৰোবাৰ মাতত তাই সচকিত হৈ উঠিল, তন্ময়ী, তন্ময়ী। তাই ঘূৰি চাই দেখে এয়া তাইৰ বাল্যকালৰ বন্ধু অৰিনাশ। অ' অৰিনাশ দেখোন, ভালনে তোমাৰ? সি যথাযথভাৱে উত্তৰ দিলে 'ভালেই দিয়া।' তন্ময়ী তুমি পুৱাতেই ইয়াত যে! অৰিনাশ, মই গুৱাহাটীলৈ অহা তিনিদিনেই হ'ল, বৰ্তমান মই বিশ্ববিদ্যালয়ৰ স্নাতকোত্তৰ প্ৰথম বৰ্ষত নামভৰ্তি কৰিছো। বাকু, অৰিনাশ তোমাৰ খবৰ কি? সি পুনৰাই উত্তৰ দিলে— 'ভালে আছে তোমাৰ আৰ্শ্ববাদত। সময় বহুত হ'ল। বাই, পাছত লগ পাম।'

তন্ময়ী বৰ্তমান জালুকবাৰীৰ ভাৰ্গৱ দাসৰ ঘৰত ভাৰতীয়া হিচাপে থাকে। তাইৰ প্ৰকৃত নাম তন্ময়ী মিৰ্জা (ঘৰত তনু) তাই সহজ-সৰল-শুদ্ধ অন্তৰৰ, মেধা প্ৰকৃতিৰ, দেখাতো বেছ গহীন। সুন্দৰ উজ্জ্বল মুখখনিৰে হৰিণী

জুবোৱা দুই নীলাভ নেত্ৰে তাই প্ৰথম দৃষ্টিতেই সকলোৰেই আকৰ্ষণৰ পাত্ৰী হয়। এদিন কলেজৰপৰা অহাৰ পথত বাটত মালিকজনে পাই ক'লে— 'তু দেখন, আজি সোনকালে আহিলা যে। তাই মিচিকিয়াই হাঁহি ক'লে— 'বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পুথিভঁৰালত আজি অনুষ্ঠান এটা পতাৰ বাবে সোনকালে ঘৰলৈ আহিছোঁ। তেওঁ ক'লে— 'আবেলি আমাৰ ফালে এবাৰ ওলাই আহিবাচোন।'

(২)

ৰাতিপুৱাৰপৰা আজি ফিৰ্ফিৰীয়া বতাহ বৈ আছে। হয়তো পছোৱা বলিছে। তন্ময়ী ভাগৰৰ ঘৰলৈ বুলি ৰাওনা হৈছে। বতাহে তাইৰ চুৰ্ণি আৰু চুলিবোৰ উৰাই লৈ গৈছে। তাই মালিকৰ ঘৰত প্ৰৱেশ কৰিছে। এনেতে মালিক ভাগৰৰ বৰপুত্ৰ চিন্ময়ে আহি তাইক বহিবলৈ দিলে। মালিকে ঘৰৰ সকলো সদস্যৰ লগত তাইক চিনাকি কৰাই দিলে। তেওঁলোকৰ ঘৰত সৰ্বমুঠ পাঁচজন প্ৰাণী। মাক, দেউতাক, চিন্ময়, বিতোপন আৰু একমাত্ৰ ছোৱালী স্পৃহাৰ সৈতে ঘৰখন বেছ সুন্দৰ। মালিকৰ পৰিয়ালৰ লগত ইতিমধ্যে তাইৰ চিনাকি পৰ্ব শেষ হ'ল।

তন্ময়ী ঘৰলৈ আহিল। গোটেই দিনটোৰ সমস্ত ভাগৰে তাইক ভাৰাক্ৰান্ত কৰি তুলিছে। এইবোৰকো নেওচি তাই একাপ ফিকা চাহ খাই ল'লে। তেতিয়াহে দেহটো সতেজ হ'ল। সন্ধ্যা কিতাপখন উলিয়াই অলপ চালে। অলপ সময়ৰ পাছত তাই দেহটো অলসভাৱে বিছনাত এৰি দিলে। এনেতে ৰাল ঘড়ীটোৱে ৯ বজাৰ সংকেত দিলে। তাই ধুমধামকৈ উঠি কুকাৰত ভাতকেইটা ৰান্ধি খাই-বৈ শুই পৰিল।

(৩)

পাছদিনা তন্ময়ী বিশ্ববিদ্যালয়লৈ বুলি ওলাই গৈছে। তাই আগদিনা আবেলিৰ প্ৰগেমটোৰ কথা ভাবিলে। সঁচাকৈ প্ৰথম চিনাকিতে চিন্ময়ক তাইৰ ভাল লাগি গৈছিল। এনেতে

(তাইৰ ভাবত যতি পেলাই) পাছফালৰপৰা তীব্ৰ হৰ্ণ মাৰি এখন চেদ্ৰ' ৰখাই দিলে। তাইৰ ভাবৰ তন্ময়তা ভাগিল। তন্ময়ী তন্ময়ী, কোনোবাই মাত দিলে। তাই ঘূৰি চাই দেখে দুজন ভদ্ৰ ল'ৰা, চকুত চান গ্লাছ, হাতত ম'বাইল। আকুলতা ভৰা চাৱনিৰে তাইলৈ চাই আছে। তাই দেখে যে এয়া আন কোনো নহয়, এয়া তাইৰ অতি মৰমৰ চিন্ময় আৰু অৰিনাশ। তিনিও আনন্দত আত্মহাৰা হ'ল। কাৰণ তাইৰ শৈশৱৰ বহু অৰিনাশ আৰু বৰ্তমান তাইৰ অতি আপোন চিন্ময়। বেছ স্মৃতিৰে তেওঁলোকে কথা পাতে। অৰিনাশ বৰ্তমান প্ৰাইভেট কোম্পানী এটাৰ মেনেজাৰ। তাৰ পাছত চিন্ময়ৰ গাড়ীয়ে তাইক বিশ্ববিদ্যালয়লৈ লৈ গ'ল। সঁচাকৈ আজিৰ দিনটো তাইৰ বাবে বৰ ৰোমাঞ্চিত দিন।

নতুনকৈ বিশ্ববিদ্যালয়লৈ গৈছে যদিও তাই সকলোতে লগত মিলি গৈছে। তাই সেই মধুৰ হাঁহিটিয়ে সকলোৰে আকৰ্ষণ কৰে। অপাৰ আনন্দেৰে তাই বিশ্ববিদ্যালয়ত সময়বোৰ পাৰ কৰে। নৱাগত আদৰণী সভা পতা হ'ল দুদিনমান পাছতে বিশ্ববিদ্যালয় সপ্তাহ আৰম্ভ হ'ল বিশ্ববিদ্যালয় সপ্তাহত তাইক সকলোৱে গান গাবলৈ অনুৰোধ কৰিছে, কিয়নো তাই সৰুৰেপৰা গান গাই অসমৰ বিভিন্ন মঞ্চত বহুত সন্মান অৰ্জন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। ৰাইজ বিপুল সঁহাৰি লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

তাই সকলোৰে অনুৰোধ ৰক্ষা কৰি গান গাবলৈ মঞ্চত উঠিল। ফলাফল ঘোষণাত শ্ৰেষ্ঠতম স্থান লাভ কৰিছে 'তন্ময়ী মিৰ্জা'। সকলোৱে একেলগে হাততালি দিলে। মুঠতে তাই সকলোৰে আদৰৰ প্ৰশংসাত পঞ্চমুখ। নতুনকৈ আহিছে বিশ্ববিদ্যালয়ত তাইৰ নাম জিলিকি উঠিল। আনন্দত তাই মুখৰপৰা এমোকোৰা হাঁহি বাগৰি গ'ল। বিশ্ববিদ্যালয় সপ্তাহ শ্ৰেষ্ঠ গায়িকা হিচাপে তাই সন্মান অৰ্জন কৰিলে।

(৪)

ৰাতিপুৱাৰ ৰ'দজাক গালে-মুখে পৰাত তন্ময়ীৰ মনটো উৎফুল্লিত হৈ উঠিল।

তন্ময়ী ?

কোন? সোমাই আহা।

চিন্ময় সোমাই আহিল। চিন্ময়ৰ উপস্থিতিত তন্ময়ী উল্লাসত নাচি উঠিল। সি ক'লে আজি দিনৰ ১১ বজাত তুমি মোক লগ কৰিবা।

তাই ঠিক সময়ত লগ ধৰে। দুয়ো ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰৰ কোনো এক নিৰ্জন পৰিবেশৰ মাজত বহি মনৰ সুখ-স্বাচ্ছন্দ্যৰ কথা পাতে। বিশ্ববিদ্যালয় সপ্তাহৰ শ্ৰেষ্ঠা গায়িকা হোৱা বাবে চিন্ময়ে তাইক অভিনন্দন জনায়। আবেলিৰ বাঙলী সূৰ্যৰ হেঙুলী আভাই তেওঁলোকৰ পৰিবেশটো অধিক মধুৰতম কৰি তুলিছে। সূৰ্যটো অস্ত যোৱালৈ চাই চাই দুয়ো ঘৰমুৱা হৈ উভতে।

ৰাতি জোনাকত বহি তন্ময়ীয়ে কেৱল দিনটোত হৈ যোৱা কথাবোৰ ভাবি থাকে। নিৰ্জন জোনাক নিশা তাই নিজকে আকাশৰ বিশালতাত বিচাৰি চায়। এনে এক নিৰ্জন পৰিবেশত বহি থাকোতে তাইক কোনোবাই মতা যেন পালে। ইফালে সিফালে ঘূৰি চালে কাকো নেদেখিলে। হয়তো তাই কল্পনাৰ সাগৰত উটি ভাহি ফুৰিছে। ৰাতিৰ নিস্তন্ধতাত কাকো নেদেখি তাই ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল আৰু নিৰ্দিষ্ট সময়ত খাই-বৈ শুই পৰিল।

(৫)

এনেকৈ কিছুদিন পাৰ হ'ল। দিন বাগৰিল, মাহবোৰ পাৰ হ'ল। পলে পলে আহি পৰীক্ষাৰ সময় পালেহি। তাইৰ পঢ়াৰ গতি বাঢ়িব ধৰিলে।

আজিকালি তাইৰ কাৰোলে কাণ-খবৰ নাই। লগৰ মহন্ত, বিপুল, মহৰ্ষি, মৃগাল, গংগোত্ৰী, প্ৰত্যাশা, ৰিকু, নিকিতা, বিনীতা, ৰুমী কাৰো লগতেই নথকা হ'ল। বিশ্ববিদ্যালয়ৰপৰা অহা আজি দেৰি হ'ল। ক্লান্তি, দুখ, শ্ৰম হোৱাৰ বাবে তাইক আজি অলপ বিশ্রামৰ বিশেষ প্ৰয়োজন। কিছু সময়ৰ পাছত পঢ়িবৰ বাবে কিতাপ উলিয়াই লৈয়ো তাইৰ অসীম ভাগৰ লগাত লাইটটো অফ কৰিবলৈ ধৰিছিলহে, এনেতে কলিংবেলটো বাজি উঠিল। তাই দুৱাৰৰ ঝকটো খুলি দেখে যে টি ছাৰ্ট পৰিহিত ওখ-বগা ল'ৰাজন

তাইৰ চিনাকি চিনাকি লাগিছে। অ' এয়া দেখোন তাইৰ হৃদয়ৰ সমস্ত সুখ-দুখৰ সমভাগী চিন্ময়, তাইৰ মৰমৰ, অতি মৰমৰ। সি তাইক পৰীক্ষাৰ শুভেচ্ছা বাণী দিবলৈ আহিছে। নিৰ্দিষ্ট সময়ত পৰীক্ষা আৰম্ভ হ'ল। তাইৰ সকলো পৰীক্ষা সুকলমে পাৰ হৈছে। আশা আছে তাই সফলতাবে উত্তীৰ্ণ হ'ব পাৰিব। পৰীক্ষাৰ পাছতেই ঘৰৰপৰা এখন চিঠি আহিল। সিদিনা আছিল বুধবাৰ, সময় ৪/৪৫। তাই পঢ়ি চাই গম পালে যে আজেন্ট খবৰ আছে সোনকালে ঘৰলৈ যাব লাগে। তাই ঘৰলৈ যাবলৈ বুলি সাজু হ'ল। বিদায়ৰ ক্ষণত তাই ডাড়াঘৰৰ কাকো লগ নাপালে। কিয়নো সেইদিনা তেওঁলোকে তেজপুৰৰ ভৈৰৱ মন্দিৰ দৰ্শন কৰিবলৈ বুলি গৈছিল।

(৬)

বহুদিনৰ মূৰত ঘৰ পোৱাত পৰিয়ালৰ সকলোবোৰ সদস্যই আনন্দ-উল্লাসত কি কৰিব ভাবি পোৱা নাই। আজি বহুদিনৰ মূৰত ঘৰৰ একমাত্ৰ ছোৱালী তন্ময়ী ঘৰলৈ আহিছে, ভায়েকহঁতো আনন্দত মতলীয়া হৈ আছে। মাক-দেউতাকে কি খুৱাব তাক লৈ ব্যস্ত। ডাঙৰ ভায়েক ৰক্তিম আৰু সৰু ভায়েক স্পন্দনেও বহুদিনৰ মূৰত বায়েকক লগ পাই অধীৰ আনন্দত আত্মহাৰা হৈছে। তন্ময়ী ভাবত বিভোৰ। আজি তিনিদিন হ'ল তাই অহা। বাহিৰত কাৰোবাৰ কণ্ঠস্বৰ। পৰ্দাখন দাঙিয়েই দেখে সুন্দৰ সুঠাম শৰীৰেৰে এজন ল'ৰা তেওঁলোকৰ ঘৰত প্ৰৱেশ কৰিছে। মসৃণ বগা ল'ৰাজন দেখাত বেছ সুন্দৰ আৰু গহীন স্বভাৱৰ। তাই কিন্তু জনা নাছিল এইজন ল'ৰাই ইতিমধ্যে তাইৰ ঘৰৰ মানুহক বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ দিছে বুলি। ফটোৰ চিনাকিতে ল'ৰাজনে তাইক ভাল পাইছিল।

অ' এন জি চিৰ ইঞ্জিনিয়াৰ, ডিব্ৰুগড়ত ঘৰ। এইখন বিয়াত ঘৰৰ সকলোৱে মত দিছে। কিয়নো গহীন-গম্ভীৰ, সুদৰ্শৰ চেহেৰাৰ চাকৰিজীৱী এজন যুৱক, যিহেতু এজনী ছোৱালী সুখত থাকক। তাই কিন্তু এই কথা সহজে মানি ল'ব পৰা নাই। নাই, তাই বিয়াত নবহে। দিনটো তাই আজি

শিল পৰা কপৌৰ দৰে বহি থাকিল। জোনাক নিশাৰ নিস্তন্ধতাত বহি তাই নিজকে সুধি চালে কোনটো পথত গ'লে তাই জীৱনৰ সঠিক মূল্য দিব পাৰিব। চিন্ময়ৰ লগত নে ইঞ্জিনিয়াৰজনৰ লগত বিয়াত বহিব। তাই চিন্ময়ক এৰি... ওহো, সম্ভৱ নহয়। চিন্ময়ক তাই জীৱনৰ সমস্ত সত্তাৰে ভাল পায়। তাই যেন উৰি যাব চিন্ময়ৰ কাষলৈ।

(৭)

এমাহ পাৰ হ'ল। ৰিজাল্ট ওলাবৰ হ'ল। তাই ঘৰৰপৰা গুৱাহাটীলৈ যাবলৈ ওলাল। পৰিয়ালৰ সকলো সদস্যকে মাত-বোল লগাই তাই গাড়ীত উঠিল। ছীটত বহি তাই কিবা ভাবি গৈ আছে। মনলৈ ভাহি আহিছে এখনি মুখ। তাই একান্ত মনে বাহিৰৰ প্ৰাকৃতিক দৃশ্যবোৰ চাই গৈ আছে। চিন্ময়ৰ উজ্জ্বল গাৰ ৰংটোৱে তাইক বৰকৈ আকৰ্ষণ কৰে। এসময়ত গৈ ষ্টেণ্ড পালেগৈ। সকলো যাত্ৰী গাড়ীৰপৰা নামিল। অৱশেষত তায়ো গাড়ীৰপৰা নামি আহিল। জালুকবাৰী, আদাবাৰী, খানাপাৰা,... ইত্যাদি চিঞৰ, ৰিক্সাৱালাবোৰৰ চিঞৰত তাইৰ কাণ তাল মাৰি গৈছিল। এখন ৰিক্সা মাতি তাই জালুকবাৰীলৈ বুলি গ'ল। গন্তব্য স্থান পাই ৰিক্সাৱালাক প্ৰাপ্যকেইটা দি তাই কমৰ তলা খুলিলে। এমাহ ধৰি কমত নথকাত গোটেই কমটো অপৰিস্কাৰ, অসংযত হৈ আছিল। তাই বেগটো থৈ হাত-ভৰি ধুই ঘৰটো চাফ-চিকুণ কৰিলে।

ক্ষম্ভুক পাছতে তাই একাপ কফি খাই কামবোৰ নিয়াৰিকৈ কৰি গ'ল। বাহিৰলৈ অলপ ওলাই গ'ল। বহুদিনৰ মূৰত আজি তাই আহিছে ভাড়াঘৰৰ সকলোৱে তাইক ঘৰৰ খা-খবৰ লৈছে, তাই যথায়থ উত্তৰ দি গৈছে। কিন্তু তেনেতে চিন্ময় ওলাই আহে, তাই চিন্ময়ক দেখি....

(৮)

অ'তপৰে চেপি ৰখা কান্দোনটো ওলাই যাব বিচৰাত তাই তাৰপৰা ধৰা নপৰিবলৈ সুন্দৰকৈ কথা-বাৰ্তা

পাতিছিল, খা-খবৰ লৈছিল। তথাপিও তাইৰ বিবৰ্ণ মুখেই প্ৰমাণ তাইৰ যেন হৃদয়ত গভীৰ দুখৰ বেদনাবোৰ স্থিতি লৈ আছে। চিন্ময়ৰ লগত সন্ধিয়া আজি তাই ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ বিশাল জলধাৰা চাবলৈ বুলি ওলাই গ'ল। তাত তাই হৃদয়ৰ সমস্ত কথা তাৰ আগত খুলি কৈছে। ডিব্ৰুগড়ৰ ইঞ্জিনিয়াৰজনৰ লগত ঘৰৰ মানুহে বিয়াৰ বন্দোবস্ত কৰাৰ কথাও কৈছে। হঠাৎ চিন্ময়ৰ মুখৰ মাত নোহোৱা হ'ল। তাৰ চকু চলচলীয়া হ'ল। সিতো তাইক প্ৰথম প্ৰেমৰ স্বীকৃতি দিব বিচাৰিছিল। শেষতে চিন্ময়ে কবি 'হীৰুদাৰ' কাব্যিক ভাষাৰে কৈছিল—

'তুমিতো জানাই

এই কবিৰ আৰু একো নাই?

এটাই মাথোঁ কামিজ

তাৰো ছিগো ছিগো চিলাই

প্ৰেম নিশ্চয় এনেকুৱাই

আৱৰণ খুলি হৃদয় জুৰায়।'

তন্ময়ীয়ে তাৰ হৃদয়ৰ সমস্ত ভাববোৰ বুজি পালে। অস্তাচলৰ হেঙুলী আভা পৃথিৱীলৈ নামি আহিল আৰু দুয়ো ঘৰলৈ উভতিল।

(৯)

কেইদিনমানৰ পাছত স্নাতকোত্তৰ প্ৰথম বাৰ্ষিক ৰিজাল্ট ওলাল। তাই প্ৰথম শ্ৰেণীৰ প্ৰথম স্থান পালে। আনন্দত দুয়োৰে চকুৰ লোতক বাগৰিল।

তিনিদিনমান পাছত চিন্ময়ে ৰঙা জেনখন লৈ আৰি তাইক গাড়ীত উঠিবলৈ ক'লে, তায়ো তাৰ প্ৰস্তাৱ প্ৰত্যাখ্যান কৰি জেনত উঠি গন্তব্য স্থান পালেগৈ। চিন্ময়ৰ লক্ষ্য তাই কিন্তু নাজানিছিল। দুয়ো গৈ তেজপুৰৰ মহাভৈৰৱ মন্দিৰৰ প্ৰবেশ কৰিলে আৰু পূজা-অৰ্চনা কৰিলে যাতে দুয়োজনো অনাগত দিনবোৰ সাফল্য মণ্ডিত হওক। আৰু তেওঁলোক প্ৰেমক সঁচা প্ৰেমৰ স্বীকৃতি দি দুয়োজনে (ক'ৰ্টত) আইন সহায়ত বিবাহ পাতিলে।

এই খবৰটো ঘৰত পাই ছুৱা-দুৱা লাগিল। মাক দেউতাকৰ মূৰত আকাশী সৰগ ভাগি পৰিল, কিয়নো ঘৰ

মানুহে চিন্ময়ৰ নিচিনা সংস্থাপন নথকা ল'ৰাক জীৱন সংগী হিচাপে বাচি লোৱাত অমাপ্তি হ'ল।

(১০)

মাক-দেউতাকৰ আৰু পৰিয়ালৰ সকলোৱে তাইৰ ওপৰত তীব্ৰ অভিমান জাগি উঠিল। আজীৱন তাইৰ লগত ঘৰৰ সম্পৰ্ক নাথাকিব বুলি তেওঁলোকে প্ৰকাশ কৰি দিছে।

তন্ময়ীয়ে জানিছিল, 'সঁচা মৰম পাবলৈ হ'লে এখন শুদ্ধ অন্তৰৰ প্ৰয়োজন।' সুবৃহৎ অট্টালিকা, বা ফ্লেট, বিলাসী গাড়ী আদি থাকিলেই পূৰ্ণ মানৱ বুলি ক'ব নোৱাৰি। যদিহে তেওঁ সমাজৰ দহজনৰ আগত সৎসাহসেৰে আগবাঢ়ি যোৱাৰ ক্ষমতা নাই, সমাজৰ অনুষ্ঠান, প্ৰতিষ্ঠানৰ লগত জড়িত নহয়, সুপ্ৰতিভা নাথাকে। 'ধনৰ ধনীয়েই শ্ৰেষ্ঠ হ'লে নহ'ব যদিহে মগজৰপৰা ধনী হ'ব নোৱাৰে।'

চিন্ময় হ'ল সুপ্ৰতিভাৱান ব্যক্তি, বিভিন্ন সামাজিক অনুষ্ঠান-প্ৰতিষ্ঠানৰ লগত জড়িত ব্যক্তি। মানুহৰ দয়া, মৰম বুজা সৎসাহসী ল'ৰা। তন্ময়ীয়ে এটা কথা ভালকৈ জানিছিল যে 'নোপোৱাৰ বেদনাতকৈ পাই হেৰুৱাৰ বেদনা বৰ কষ্টকৰ।' সেইবাবে তাই চিন্ময়ৰ অন্তৰত দুখ দিয়া নাছিল।

'টকাইতো মৰম কিনিব নোৱাৰি।' জীৱনত তাই ঠেকি-শুনি বুজিছে যে 'আনৰ অন্তৰত দুখ দিয়াটো বেয়া স্বভাৱ।' যিহেতু তাই চিন্ময়ক শুদ্ধ অন্তৰেৰে ভাল পাই,

তাক এৰি বেলেগৰ লগত বিয়া হ'লে সেইটো তাইৰ বাবে পাপ হ'ব, অসহনীয় দুখ হ'ব। অ' এন জি চিৰ ইঞ্জিনিয়াৰজনৰ টকা থাকিব পাৰে কিন্তু তেওঁ শুদ্ধ বিবেকসম্পন্ন ব্যক্তি নহ'বও পাৰে সেইবাবে তাই এইখন বিয়াত সন্মতি প্ৰদান নকৰে।

চিন্ময় আৰু তন্ময়ীৰ যুগ্ম জীৱন আৰম্ভ হ'ল। ভাগৱ গোস্বামীয়েও তাইৰ দৰে শিক্ষিতা, সহজ-সৰল, সুস্থ বিবেক সম্পন্ন ছোৱালীজনী বোৱাৰী হিচাপে পাই গৌৰৱবোধ কৰিলে। 'সহজ সৰল শুদ্ধ অন্তৰৰ নাৰীয়ে সকলোৰে মন জয় কৰিব পাৰে।' তাই এই বিশেষ গুণটোৰ বাবে সমাজৰ সকলোকে আকৰ্ষণ কৰিব পাৰে।

তন্ময়ীয়ে বৰ্তমান কিবা ভাৱত বিভোৰ হৈ আছে। সৰুৰেপৰা মাক-দেউতাকৰ কথামতে চলা ছোৱালীজনীয়ে আজি তেওঁলোকৰ অমতত জীৱনৰ আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ কামটো কৰিব লগা হ'ল। চিন্ময় ব্যক্তিত্বপূৰ্ণ, আদৰ্শবান যুৱক, সেয়ে আজি তাইৰ এনেদৰে বিয়া হ'ল আকৌ তাইৰ মনটো সজীৱতাৰে ভৰি পৰিল এনে এজন আদৰ্শবান যুৱকক ইমান ওচৰত পাই। তাই মাকলৈ চিঠি লিখিলে— মা, ক্ষমা কৰিবা। তোমাৰ প্ৰস্তাৱটো মানিব নোৱাৰিলোঁ। কাৰণ মই যে চিন্ময়ক.....

স্নাতক তৃতীয় বৰ্ষ

- নিজৰ সুখেই যাৰ জীৱনৰ লক্ষ্য তেওঁ অসৎ, আনৰ প্ৰশংসা পোৱাটোৱে যাৰ জীৱনৰ লক্ষ্য তেওঁ দুৰ্বল, আনৰ সুখেই যাৰ লক্ষ্য তেওঁহে সৎ লোক। টলষ্টয়।
- বেয়াকৈ বন্ধা খেৰি ঘৰটোৰ ভিতৰেদি যি দৰে বৰষুণৰ পানী পৰে সেই দৰেই লোভেও বিকশিত নোহোৱা মনত প্ৰবেশ কৰে। বুদ্ধদেৱ।
- আনে তোমাক শ্ৰেষ্ঠ বুলি কোৱাটো যদি তুমি বিচৰা, তেন্তে নিজৰ বিষয়ে সঁচা কথা কেতিয়াও নকবা। পাস্কেল।
- ধন হেৰালে একোৱেই নেহেৰায়, স্বাস্থ্য হেৰালে সম্পদ হেৰায়, কিন্তু চৰিত্ৰ হেৰালে সকলো হেৰায়। চক্ৰেণ্টিছ।

“কিতাপৰ মাজত কেইবাখনো চিঠি হেনো থৈ দিছিল. মই দেখোন গোটেই দিনটো ফাৰিহা বাৰ ওচৰতে থাকোঁ, কেতিয়াবা গান শুনো, কেতিয়াবা কেৰেম খেলোঁ কিন্তু কোনো ল’ৰাৰ লগতে বাই কথা পতা আজিলৈকে দেখা নাই। ফাৰিহা বায়ে মাজে মাজে মোক ৰাজীৱহঁতৰ ঘৰৰপৰা কেছেট আনিবলৈ পঠিয়াই তাৰ বাদেতো মই ক’লৈকো নাযাওঁ। মই প্ৰায় বাৰ লগত থাকোঁ বাবে চিঠি অনা-নিয়া কৰা বুলি মোকো সন্দেহ কৰিছে।”

এটা প্ৰেমৰ অপাৰেচন

(এক মিনিটৰ গল্প)

মাচুম নুৰচাদ

ফাৰিহাৰ মনটো আজি বৰ গহীন। ফাৰিহা বায়ে হেনো কাৰবাক ভাৰ পায়, ঘৰত হেনো চিঠি পাইছে। কিতাপৰ মাজত কেইবাখনো চিঠি হেনো দিছিল, মই দেখোন গোটেই দিনটো ফাৰিহা বাৰ ওচৰতে থাকোঁ, কেতিয়াবা গান শুনো, কেতিয়াবা কেৰেম খেলোঁ কিন্তু কোনো ল’ৰাৰ লগতে বাই কথা পতা আজিলৈকে দেখা নাই। ফাৰিহা বায়ে মাজে মাজে মোক ৰাজীৱহঁতৰ ঘৰৰপৰা কেছেট আনিবলৈ পঠিয়াই তাৰ বাদেতো মই ক’লৈকো নাযাওঁ। মই প্ৰায় বাৰ লগত থাকোঁ বাবে চিঠি অনা-নিয়া কৰা বুলি মোকো সন্দেহ কৰিছে।

আজিকালি মই ফাৰিহা বাৰ ওপৰত চোকা নজৰ ৰাখো কোন সময় কি কৰে, ক’লে যায় ইত্যাদি। নাই, মই একো তৎ ধৰিব পৰা নাই। চি. আ. ডিয়ে বাক কেনেকৈ অপৰাধী ধৰে! ফাৰিহা বাৰ কথা ধৰিবই নোৱাৰি। বেছিভাগ সময় ঘৰতে থাকে, গান শুনি থাকে, কিতাপ পঢ়ি থাকে। মোক মাত্ৰ কেছেট

সলনি কৰি আনিবলৈ পঠায়। মই মাত্ৰ চিন্তা কৰিবলৈ ল’লোঁ; কোনে বাক বাৰ চিঠি অনা-নিয়া কৰে। ঠিক তাৰ কেইদিনমান পাছতে ঘটনাতো ঘটিল। সেইদিনা বাই ৰাজীৱৰ ককায়েকক অসমীয়া কেছেট এটা দি হিন্দী গানৰ কেছেট এটা আনিবলৈ দিলে। মই কেছেটটো লৈ ৰাজীৱহঁতৰ পদুলিমুখ পোৱাৰ লগে লগে অকস্মাৎ কেছেটটো মোৰ হাতৰপৰা পৰি থাকি আৰু কেছেটত থকা কাগজৰ বাহৰ মাজৰ পৰা এখন সৰু কাগজ ওলাই পৰিল। বাৰ চিঠি দিয়া বুদ্ধি দেখি মই হতবাক পৰিলোঁ। তাৰ মানে ফাৰিহা বাই ভালপোৱা ল’ৰাজন ৰাজীৱৰ ককায়েক আৰু বাইৰ প্ৰেমৰ অপাৰেচন কৰি থকা ডাক্তৰৰ মই নিজেই।

আনন্দলেখা

আনন্দবাম ডেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়
বছবেকীয়া আলোচনী
২০০৮-২০০৯ শ্রীষ্টাব্দ

English Section

There has already been a lot of research works on evolving an appropriate technology-mix for the Indian industries. The economists and social activists, worried over the underdeveloped condition of this country have been pleading consistently for evolving a suitable technology-mix with a greater emphasis on labour-intensive technology for this country. It is a major issue considering the geographical dimension of the country. Even a tiny departure from the existing technological set-up would result in either huge savings or huge deficits depending on the total cost implication. It will happen so because the macro result of the micro activities lumped together will assume an elephantine size. There are crores of producers, crores of consumers and crores of traders in this country. Everything happens in a big scale in the ultimate analysis in this country. It is for this reason that we can be liberal

---

Importance of labour-intensive technology

Dr. Sanjib Kr. Borkakoti

---

in the micro level and not worry too much about parameters like economy of scale. Evidently, there is a strong case for labour-intensive technology in India.

Generally, a labour-intensive technique is associated with high cost per unit on account of the high labour content. But that may not be true in the Indian context. Compared to the developed countries, labourers are very cheap here since they are available in plenty in this highly populated country. Thus the same commodity can be produced at a lower cost here than in the developed countries. Shoes and textile apparel are the best examples of this. The labour inputs of these commodities are much cheaper here than

in the developed countries. This has prompted the latter to impose dumping duties on such items. We see a similar phenomenon in the China-India trade too. China being more populated than India, she can afford even cheaper labourers. With a vibrant information Technology sector, China has taken a lead over India in producing cheaper computer hardwares. Even in electrical goods, they now outsell Indian products. Indian producers are crying hoarse, but they can do little in the new W.T.O. regime. Also India does not have the clout like the U.S.A. to impose dumping duty on every such item. All these go to prove the importance of the labour inputs in any product.

There are several reasons for the pre-dominance of labour-intensive technology in India. First, the British regime left a legacy of such industries. They had considered India as a supplier of primary goods and raw materials. So there was no investment in higher value-added products. Secondly, the employment consideration compelled the planners to give higher emphasis on labour component right since independence. Thirdly, the colonial rulers had depleted the resources of the country as there had been a constant outflow of resources; the unrequited exports from India had pauperized India. There was thus no other option than go in for labour intensive technology. Fourthly, the professed socialistic pattern of the constitution made it mandatory for the government to diversify the industrial base across the country to avoid concentration of wealth in some pockets alone; naturally these diversifications could not attract high amount of capital.

Fifthly, increased rural unemployment made necessary to go in for small scale industries a big way in the hinterlands. All these factors accounted for the pre-dominance of labour intensive technology in India.¹

When we examine an Indian state like Meghalaya in this context, we find a perfect illustration of this picture. This state has been a source of coal, limestone, sillimanite and even uranium ore. But except a cement factory at Cherrapunji, no major industry has come here. The entire mining sector is labour intensive and a main source of industrial employment in this state. It can be noted that organised sector employment in Meghalaya was only 56,000 persons on 31 March, 1988. Thus the majority of a total 580,000 workers remained engaged in different activities, none of which was capital-intensive.³

Now, we will examine whether the importance given to labour-intensive technology was justified or misplaced. Mahalanabis model had suggested investment in heavy industries at the outset of the planning process. It is true that the initial momentum necessary for the economy came from the heavy industries. But that was not sufficient for the economy as a whole, nor could it retain the momentum over the years. It has been accepted that the infrastructure requirements of this big country cannot be fulfilled by the public sector alone. The role of the private sector has eventually been accepted, especially after the liberalization of the economy in the nineties. But there are many big capitalists around the country who can bear that huge burden. So the bulk of private sector units are found to be in small and medium scale. These two types

industries thus assume great importance for India. And most of them are necessarily labour-intensive, because the dearth of capital was the first reason that prompted the promoters to avoid big size.

A study carried out in Rajasthan found that the local unskilled workers were most suitable for industries with low value addition, since high value addition industries called for expert technical skill. The latter is not generally available, the industrialists have no other option than labour-intensive technology.⁴ It is a truism that no industrial revolution can take place with borrowed labourers. The local labour force must bear the biggest responsibility in majority of such ventures. In case of Meghalaya, this requisite labour force can be drawn from the unemployed, who numbered 22,700 as per employment exchange statistics at the end of December 1986 as well as the marginal workers, whose strength was 33,221 in 1981.⁵

Backward states like Assam clearly has a special need for labour-intensive technology. It is because the population pattern of Assam is favourably disposed towards labour-intensive technology. With about one-tenth of the population being tribals, the pre-dominance of labour-intensive technology is more suitable in this state. The non-tribal population also live like the tribal ones, i.e. they live in pristine conditions, close to the nature. More than three quarters of the population depend on agriculture for their livelihood. Such a situation of the working force make them suitable for labour-intensive technology.⁶ In case of states like Mampur, Arunchal Pradesh, Meghalaya etc., it is the Hobson's choice.

The billion dollar question is whether

labour-intensive technology should be upheld as a valid option, however strong its case may be, in this age of information technology? This new industry is basically urban-oriented and not relevant to the rural unemployed as of now. The IT sector would develop over time as an ancillary industry appended to the big ones. It is actually a tertiary sector service when considered alone and thus an urban avenue for employment. When we deal with a huge labour force like that of India, we must go beyond this. IT is not panacea as some people would like to project it. We must also remember that IT is not necessarily a capital-intensive technology. It is a big spectrum and labour-intensive technology also is embedded in it. For instance, a cyber-cafe cannot be called a capital-intensive venture. All said, the above question does not arise at all. IT is simply a tool, which can help both big and small industries. It certainly has no conflict with labour intensive technology.

A study in the hill region of Uttaranchal showed that the unemployed and under employed of that area did not venture out of the region to seek employment. This is a trend seen in other similar regions like North East India too, whereby the land-man ratio constantly deteriorates. The Uttaranchal people found their much needed employment, when some labour-intensive ventures came up in the region. But later increase in number of industries did not improve the situation any further, because these were found to be mostly capital-intensive ventures. These subsequent developments bypassed the populace.⁷ So, any socialistic approach towards economic

development is bound to give higher emphasis on labour-intensive technology in India. Otherwise the thrust of the Industrial Policy Resolution over the years would simply be meaningless. These have kept the parity of developments in different regions of the country in view while considering new industrialization.⁸ If the industrialization in backward places lead to employment opportunities for people from urban areas only, the whole policy exercise becomes meaningless. Luckily, in case of North Eastern hill states, urbanization has already gained momentum, which will facilitate industrialization in these states with more ease. In 1986, 20.3% of the population in Meghalaya lived in towns against only 11.1% in Assam. The ratios for Manipur, Arunchal Pradesh, Nagaland and Mizoram were 28.4%, 8%, 19% and 29.2% at that time.⁹ Interestingly, while the ratios remained almost the same in other states, it shot up in Mizoram, a state with high literacy rate in the last fifteen years. The percentage of urban population in the above six states are presently 19.6%, 12.7%, 23.9%, 20.4%, 17.7% and 49.5%.¹⁰

The resource crunch faced by the developing nations justifies the high importance attached to the labour-intensive technology. A resource starved country like India cannot afford the huge capital required to maintain her metropolitan cities bursting at seams. As the country is large and burdened with a billion people, even a regular 3-4% migration from the states means a huge annual addition of population in the cities. To prevent that, footloose small scale industries will have to be taken to the

nooks and corners of the country.¹¹ There is a tendency to associate small scale industries with backward and developing countries. But statistics prove that the most developed and industrialized countries also have the maximum production units in small scale sector. For instance, as many as 99.4% of all manufacturing units in Japan happened to be in the small scale sector and they accounted for 50% of the total industrial output in 1980.¹²

There may be an apprehension that the labour-intensive technology implies outdated technology, leading to low productivity of labour. But that fear is unfounded because labour-intensive technology does not necessarily mean obsolete technology. It is only a relative term enabling comparison to the most sophisticated and fully automated industries which have relegated the manpower to the background. Upholding the case of labourer does not mean total denouncement of technology. We must examine the issue from the view-point of the entrepreneur also. If an entrepreneur suffers loss by resorting to labour-intensive technology, he will certainly get out of it. The economic logic says that an entrepreneur will prefer labour instead of capital in his incremental investment only if the per unit return from it exceeds that from capital. In economic jargon, the ratio of marginal revenue product to marginal cost will have to be higher for labour than capital. The entrepreneur will go on adding labourer till these ratios are equal.¹³

However, the capital being at premium and labourers being cheap, the above ratio works out favourably for labour compared to capital in the under-developed regions. So the substitution of capital by labour would go on

further here than in developed places. If a same entrepreneur were to set up two similar units respectively in a developed and an under-developed place, then he would go for separate capital-labour ratios in the two units. It would be lower in the latter. We can safely extend this picture to the international sphere and the rationale for labour-intensive technology comes out loud and clear. When the capital-labour ratio happens to be of same value in two different units, the one in an under-developed country/ region will save on labour expense.¹⁴ The internet call centres in India save 60% in labour expense compared to the western countries. It is economically prudent to have a labour-intensive technology in India compared to the developed countries, where labourers are costlier. Thus market-force itself demands labour-intensive technology; it need not be imposed by the government or dictated by industrial policy.

The case of labour intensive technology is strengthened by the income and poverty data of Punjab and Maharashtra. Whereas 25% of the population in Maharashtra lived below poverty line in 1999-2000 with a per capita income of Rs. 21,541 in 1996-97, Punjab had only 6.2% of her population below poverty line with a similar per capita income of Rs. 20,908.¹⁵ This became possible due to the massive network of small-scale and ancillary industries all across Punjab. Needless to say, almost all these industrial units are highly labour-intensive. Thus labour-intensive technology has given an egalitarian shape to the Punjab economy.

The predominance of labour-intensive technology in Meghalaya is underscored by

the statistics of the non-agricultural enterprises in the state. In 1980, these numbered 29,857. Out of these, 16,908 were small-scale and 12,949 were tiny ones. The pathetic technology condition is seen from the fact that only 2338 units of the first category and 2304 units of the second category are run on power or fuel, the rest all being run manually.¹⁶

In case of Assam, there is a big spectrum of industries where labour-intensive technology rules supreme. Some of these are handloom & powerloom, ayurvedic medicines, rice bran oil, cow-feed, poultry-feed, citronella oil, coir rope and mat, jute products, straw board, sports goods, bleaching powder etc. All these have good markets and can constitute the much required thrust areas for economic resurgence of the Assam economy. Many chemicals like furfural, oxalic acid, pentose, monosaccharide, eugenol, vanillin, citral, geraniol, caffeine, ethyle alcohol, diosgenin etc. can also be extracted from agricultural and forest sources in this state.¹⁷ There are hundreds of such products which can be produced using indigenous raw materials and very little capital.

A key word in the modern economics is innovation. As consumer taste changes and competition hots up in the market, the entrepreneurs attempt one-upmanship by innovating new process or product. Will this thing not happen in the regions dominated by labour-intensive technology? It certainly will and thus lead to a shift in the technology paradigm. But yet the shift will be less than in developed regions and a bias for labour-

intensive technology will still remain.

Notes : References :

1. An optimum strategy for industrialization in a landlocked and subsistence agriculture economy : Assam-a case study, Ph. D. thesis by Dr. Sanjib Kr. Borkakoti, Gauhati University, 1991, pp. 167-167.
2. Directorate General of Employment and Training, New Delhi, June 1987.
3. Basic statistics of North Eastern region, Shillong, 1987.
4. Tribal workers in an industrial setting, G.D. Kabra, quoted in Dr. Sanjib Kr. Borkakoti, op cit., pp. 167-171.
5. Basic statistics of North Eastern region, Shillong, 1987; Directorate General of Employment and Training, New Delhi, June 1987.
6. Dr. Sanjib Kr. Borkakoti, op cit., p. 171.
7. Labour force, employment and unemployment in a backward economy, SS. Khanka, Bombay, 1988, p. 200, 204. The migration for job and other interests is restricted to a small part of the total population anywhere in India. The average rate hovers between 3 to 4% of the total population. As for Assam only 0.98% people ventured out of the state. Population studies, Hans Raj, Fourth edition New Delhi, 1986, p. 89, 91.
8. Industrial policy and its implications on industrialization of the backward regions, Dr. Sanjib Kr. Borkakoti, in problems and prospects of industrialization, edited by Dr. P.C. Goswami, Guwahati, 1987, pp. 57-86.
9. Basic statistics of North Eastern region, Shillong, 1987.
10. Census Report 2001, quoted in Assam Tribune, July 21, 2001.
11. Development strategy for small industries, S.M. Pattanaik, Bombay, 1988, p. 4-5.
12. Japan – a land of small industries, K. Nanjappa, Deccan Herald, January 18, 1980.
13. Industrial economics, R.R. Barthwal, New Delhi, 1985, p.399.
14. Times of India, New Delhi, June 28, 2001.
15. National Sample Survey, quoted in Times of India, New Delhi, July 15, 2001.
16. Economic Census 1980, Central Statistical Organization, quoted in Basic statistics of North Eastern region, Shillong, 1987.
17. Dr. Sanjib Kr. Borkakoti, op cit., pp. 211-218.

"Man's consciousness not only reflects the objective world, but creates it....
The world doesn't satisfy man and man decides to change it by his activity."

–V.I. Lenin.

"Men, consciously or unconsciously, derive their ethical ideas in the last resort from the practical relations on which their class position is based –
from the economic relations in which they carry on production and exchange."

–Frederick Engels

The term diabetes comes from the Greek language meaning 'to pass through', or 'to flow through.' There are two names for diabetes— diabetes mellitus and diabetes insipidus. Diabetes insipidus is characterized by loss of excess water in urine, no glucose is lost. A deficiency of vasopressin or Antidiuretic Hormone (ADH) of posterior pituitary gland causes diabetes insipidus.

What is Diabetes Mellitus ?

The term diabetes mellitus was derived from the Greek words meaning passing through and sweet as honey. It is a disorder of metabolism characterised by high sugar level & excretion of sugar in urine. It develops due to inability of the body to make appropriate use of the foods as a result of insufficient insulin.

Normally the food we eat is converted within our body into a form of sugar called glucose, which our cells use as a source of

---

Diabetes Millitus

Mamoni Phukan Rajkhowa

---

energy. Glucose causes an increase in our blood glucose level, which in turn signals the release of a hormone called insulin. Insulin regulates the level of glucose in our blood and assists in utilizing & storing glucose in our body. Without insulin, glucose is not used by our cells. All human beings need insulin.

What is insulin ?

Insulin is secreted by the islets cells (The cluster of cells in the pancreas known as islets of Langerhans) of the pancreas, a gland lying in the mesentery between stomach and intestine. It is a protein hormone. A deficiency of insulin hormone causes *diabetes millitus*. Lack of insulin causes disturbances in carbohydrate metabolism. It also causes incomplete oxidation of protein & fat that produces

ketonic bodies which may lead to a condition known as diabetic coma.

Secretion of insulin is regulated by the blood sugar level. Hypoglycaemia (low blood sugar level) decreases insulin secretion. On the other hand, hyperglycaemia (high blood sugar level) stimulates the secretion of the hormone.

Types of Diabetes Mellitus :

D. mellitus can be classified into two groups- Type I & Type II. Type I is insulin dependant diabetes mellitus. In this type the

pancreas produces little or no insulin, such patients become dependant on outside source of insulin to control sugar level. It can be controlled with insulin, proper diet, exercise. Type II is non-insulin dependant diabetes mellitus. In this type additional outside insulin is not usually required. The body produces some, or at times excessive insulin in its pancreas, but insulin is either not enough for proper functioning or is not being produced quickly enough to influence glucose levels in the blood. Type II can be controlled by diet alone or by a combination of diet & exercise.

Characteristic of Insulin Dependent and non-Insulin Dependent Diabetes

	Insulin dependent Type I	Non-Insulin dependent Type II
age of onset	Usually during youth, but can occur at any age.	Usually during adult hoods, more common in older people.
How noticed	Usually appears abruptly & progresses rapidly	Gradual in onset, the disease may go unnoticed for years.
Family background	Diabetes not always present in other family members.	Often diabetes was present in other members of the family
Treatment	Insulin injections are necessary. Diet, exercise & emotional control are necessary	Insulin injections are not always necessary. Oral medications are sometimes recommended. Diet, exercise & emotional control are necessary
Complications	Problems affecting blood vessels, eyes, kidneys, & nerves may occur at any age.	Problems affecting blood vessels, eyes kidneys & nerves may occur at any
Linked to obesity	Not necessarily.	80% of all patients are over weight at time of diagnosis

Causes :

Although the causes of diabetes are still unknown, certain factors contribute to its development—

i) One factor is heredity. One may have tendency to develop diabetes because other members of his/ her family have it.

ii) Stresses such as extra weight, surgery, serious infection, or accident or emotional shock affect the cells of the body & set the stage for diabetes in these people.

iii) Obesity contributes to diabetes.

iv) Pregnancy also places extra stresses on the body & diabetes is often diagnosed in pregnant women or women who have repeated miscarriages.

People who develop diabetes especially Type II frequently also have high blood pressure. People of middle or old age are more likely to develop diabetes than younger people.

Symptoms

Type I

- i) Frequent urination
- ii) Increased thirst
- iii) Unusual hunger
- iv) Weight loss

- v) Irritability
- vi) Weakness & fatigue

- vii) Nausea & vomiting

Type II

- i) Excess weight
- ii) Drowsiness
- iii) Blurred vision
- iv) Tingling & numbness in hands & feet
- v) Skin infections
- vi) Slow healing of cuts
- vii) Itching

Control : Diabetes is not contagious. There is no cure for it, but the disease can be controlled by exercise, appropriate diet, a good mental attitude & if necessary insulin or antidiabetic agent are the fundamentals of diabetes control.

i) Diet is one line of treatment that is very important to the control of diabetes. Diet does

not necessarily mean eating less, it means planning our meals so that we get the nutrients we require at the proper time & maintain our ideal weight. Our diet can help us control our intake of food as well as weight.

ii) A plan for exercise. The amount of exercise we do will determine the rate at which our body demands sugar to produce energy.

iii) Injections of insulin or pills to be taken orally. Insulin will regulate how fast & effectively the sugar is used to meet our needs for energy.

iv) If a diabetic patient have high blood pressure, it will be important to control it along with diabetes to safeguard his/her vital organs, especially kidneys, heart, brain & eyes

Normally a Diabetic requires :

i) 25 to 30 kilocalories per kg body weight.

ii) 1 to 1.5g. Proteins per kg body weight.

iii) 30 to 50g Fat (preferably 30g unsaturated)

iv) 200 to 300g. Carbohydrates, mainly starch not sugar

v) Fibres. Fruits, vegetables & cereals contain move fibre.

vi) Vitamins & minerals.

As soon as diabetes is detected, a person should begin a program to control the disease. As properly treated person with diabetes can be free of symptoms & feel well.

References :

i) *Diabetes by Ada Kahn.*

ii) *Human Physiology C.C. Chatterjee.*

iii) *Modern approach to Biology Dr. R.N. Bhattacharyya Dr. T.K. Bhattacharyya*

Zoology Dept.

Mushroom means in general a fungus. Commonly it is the fruiting body of some fungi which produces and disseminates spores.

They are variable in size and shape. Many have caps and stalks but some varieties are devoid of stalk. There are large no. of species growing wild in nature while many are edible, however, some are highly poisonous.

Importance of Mushroom cultivation

Mushrooms are popular for their delicacy and flavour. They are excellent sources of vitamins and minerals. They are good sources of vitamin B, Vitamin B₁₂, ascorbic acid and precursors of vitamin A and B also. They are also a good source of phosphorus, Potassium, iron, copper and contain all essential amino acids particularly lysine and tryptophan.

Mushrooms contain least quality of carbohydrates and fats.

Mushroom Cultivation

Biki Sarkar

---

hence are very valuable diet for those suffering from diabetes, cancer and infections due to bacteria, fungi, viruses and protozoa.

Mushroom cultivation is labour intensive, in form of indoor activity which can help the landless and small marginal farmers raise their income. It is suitable for diversified economic activity and generation of employment specially for the unemployed youth, weaker section of the society and for woman.

Edible Mushroom

There are many species of edible mushrooms out of which some important species are mentioned here—

- 1) Ascomycetes : Peziza, Tuber sps.
- 2) Basidiomycetes : Auricularia Agaricus sps.

3) *Pleurotus*; *volvariella* sps, *Tremella* sps.

The most commercially viable mushroom species are *pleurotus* sps, *Agaricus* sps, *Agaricus-bi-sporous* sps, *volvariella volvaceae* etc.

Following is a short description of the important composition of mushroom :

1. Protein : Mushroom protein is the best substitute of animal protein. Some animal protein may be harmful of human being but mushroom protein never causes any harm. Out of the cultivated mushroom the maximum amount of protein (37.2%) is found in *Pleurotus florida*, *Agaricus-bi-sporous* (26.3–36%).

The protein of commercially cultivated mushroom contains all the 9 (nine) essential amino acids. The most abundant amino acid is glycine.

2. Vitamins : Mushrooms are excellent sources of many B vitamins like Thymine (B_1), Riboflavin, niacin, biotin etc.

The vitamins are not affected during heat processing or canning of mushroom. Folic acid and vit- B_{12} which are normally absent in vegetable food are present in mushroom. Mushrooms also contain vit-C. The vitamins of mushroom are well retained during cooking, canning, drying and freezing

The patient suffering from the following diseases are advised to take mushrooms.

1. Blood pressure (high)
2. Constipation
3. Heart diseases
4. Diabetes
5. Cancer
6. AIDS
7. Anemia
8. Weak-persons
9. Pregnant women
10. Growing children

In addition to the above, some medicine companies have produced many medicines from mushroom for specific diseases.

3. Minerals : Mushrooms are good source of minerals. Minerals of highest content potassium followed by phosphorus, sodium Magnesium and Calcium. Potassium and phosphorus are the main constituent of *pleurotus*. Iron is present in appreciable amount in *pleurotus*.

Besides above Na, Mg, Cu, Zn, Mn are also present.

4. Carbohydrates : In addition to water, carbohydrates constitute the main component of mushroom. It is reported in a range of 3–28% carbohydrates in various species of mushrooms. These carbohydrates consist of large no. of compounds such as chitin, hemicellulose, amino-sugars, sugar-alcohol, glycogen etc. Starch is absent.

5. Fibre : The fibre content in all mushroom is very high. The fibre content of *Agaricus* is reported to be 104%, *Pleurotus* 7.5–28%

6. Fat : Mushroom contains very low fat. It ranges from 2–8%

Medicinal value of Mushroom

As the amount of calories, fat and cholesterol of mushroom are very low, so it is recommended as healthy eating. Due to unique chemical composition, mushrooms are suited to the specific group suffering with various elements.

Whether talking or writing, we communicate with each other using language, a system where sounds or signs convey objects, actions and ideas. Language is one of the things that made the growth of civilisation possible. So, from the title it is very clear to us about the importance of English language. It is the most widely used language all over the world. English is not new the language of England only it is mostly used in common wealth countries. Literature is a work of art in words. It is writing that carries strong & lasting value through beauty or emotional power. English is also a language of demand. It is very common to see in most institutions

---

Importance of English Literature

Barbie Bordoloi

---

that English is the mainly preferred language of communication. English is the most clear and interesting language.

Literature is a work of art in words. It is writing that carries strong & lasting value through beauty or emotional power. At our hearts, literature offers the reader important insights into the nature of human feelings and desires. Literature expresses the writer's thoughts, hopes and fears. But not everything that is written is literature. Writing becomes literature only if it is well written and has a lasting interest to people of many societies and different generations. Sometimes writers try to use literature to change the world in which they live, by protesting against injustice and influencing the opinion

of people or government. Literature has a quality of its suggestiveness, its appeal to our emotions and imagination rather than to all our intellect. English literature is a purely personal one, and may be expressed in the indefinite word 'style'. The themes of literature is that writers use in their work to explore key themes that concern them and their readers throughout history and in every language, some themes are always present; love, death, morality, religious truth and human loyalty. They can be explored through high-spirited comedy or bleak tragedy. There are great figures of English literature. Geoffrey Chaucer was one of the great figures of English literature. His most famous work Canterbury Tales is a set of intertwined stories told by a group of pilgrims travelling to Canterbury. Chaucer borrows themes from European literature and English folk taken and turns them into a richly varied series of poems. Some are comic others are serious. They have remained popular for six hundred years. Shakespeare is another great figure of English literature. The works of Shakespeare have an eternal freshness about them. Though three hundred years have passed since his dramas were written, yet their freshness and their appeal is permanent in literature. The Age of Chaucer is one of the most treat, complicated, vexed and entangled transitional periods in the history of England. This age was a meeting ground of the two divergent and incongruous periods the old and the new, the medieval and the renaissance.

The medieval and the Renaissance stood side by side. The distinctive feature of

the medieval mind is its belief in spirituality & abstract ideas, whereas the Renaissance lays emphasis on the sensuous and the concrete. In the attitude towards society, medieval mind supports communism, the Renaissance advocates individualism.

It is a curious and prevalent opinion that literature like all art, is a mere play of imagination, pleasing enough, like a new novel, but without any serious or practical importance. Nothing could be further from the truth literature preserves the ideals of people and ideals love, faith, duty, friendship, freedom, reverence are the part of human life most worthy of preservation. Our democracy the boast of all English speaking nations, is a dream, not the doubtful and some times disheartening spectacle presented in our legislative halls, but the lovely and immortal ideal of a free and equal man hood, preserved as a most precious heritage in every great literature from the Greeks.

In a word our whole civilization, our freedom our progress, our homes, our religion rests solidly upon ideals for their foundation. Nothing but an ideal ever endures upon earth. It is therefore impossible to overestimate the practical importance of literature. We are now ready, if not to define atleast to understand a little more already the object of our present study. Literature is the expression of life in the words of truth and beauty, it is the written record of man's spirit, of his thoughts and emotions, aspirations, it is the history, and the only history and the only history of the human soul. It is mainly characterised by its permanent qualities.

B.A. 2nd Year, Eng. (Major)

What is bran ?—

When cereal grains are harvested, each grain has a hard outer layer. This layer is sometimes removed when the cereal grain is processed and creates bran, which becomes a by-product of grain processing. The processed grain is not as nutritionally sound as is the grain that still contains bran.

Value of bran—

Since we don't buy everything in whole grain style, people often add bran to their diets. It is much higher in dietary fibre than in cereal grain with bran removed. It also makes for a good protein source, a source for polyunsaturated or mono unsaturated fats, and it holds valuable vitamins and minerals. It contains various antioxidants that impart beneficial effects on human health. It also rich in amino acids, lipids etc. Bran is also often used to enrich breads and breakfast cereals. Bran is a major components in pet foods for rabbits and

---

Rice bran and its healthy friendly oil

Bhabani Borah

---

guinea pigs. When bran is removed from grains, they lose a portion of their nutritional value.

Rice is an erect small grass cultivated for its grains which are one of the most important staple foods of the world. Its family is 'Poaceae' and botanical name is 'oryza sativa'. The dehusk grain of paddy is called rice. It is cultivated in all most all over India and many parts of the world. It is fairly easy to work rice bran into diet. Eating whole brown rice is a simple dietary modification. Bran has been used for several decades as a means to end constipation. Its high dietary fiber content helps stools become softer and more bulky. It may work for people with irritable bowel syndrome, because it helps bulk up stools, which can translate to fewer bouts of diarrhea. When using

bran to maintain bowel regularity, it is best to start slow. In most cases, bran is best when consumed from non-processed sources. It tends to store better too.

Extraction and value of Rice bran oil-

Rice bran oil is a non-conventional inexpensive and low-grade vegetable oil, extracted from the germ and inner husk of whole brown rice. Crude rice bran oil is also source of high value added by product. It has a mild flavour. Rice bran oil contains important chemicals such as beta sitosterol that can reduce the absorption of cholesterol, and alpha linoleic acid that can increase essential fatty acid concentration. Other constituents of rice bran oil can help lower cholesterol and triglyceride levels in the body. It is rich in nutraceuticals like oryzanol and is called as 'Heart Oil' and 'Healthy oil'. Although this oil contains antioxidant that may help prevent heart attacks; phytosterol compounds believed to help lower cholesterol absorption, and relatively high amounts of vitamin E.

Components of Rice bran oil :

Rice bran oil contains 15 to 23% oil which is one of the most nutritious oils, because of its favourable fatty acid composition. Lipase enzyme in rice bran adversely affects the storage quality and the subsequent industrial use of bran. The enzyme becomes active right after milling and the rate of free fatty acids formation is as high as 5 to 5% per day depending on environmental conditions. It can go up to 70% after storage of one month. Rice bran oil contains a range of fats with 47% of its fats mono unsaturated, 33% polyunsaturated and 20% saturated. If the by products are derived from the crude rice bran oil and the resultant oil is used as a

feedstock for biodiesel, the resulting biodiesel could be quite economical and affordable. Therefore use of rice bran oil as raw material for the production of biodiesel not only makes the process economical but also generates value added bio-active compounds.

Rice Bran oil- A friendly oil :

The dietary imbalance has been implicated in higher rates of diabetes, cancer heart disease, stroke, arthritis and skin diseases. The omega-3, omega-6 ratio in rice bran oil is about 1.35. The rice bran oil has great advantages, because it is suitable for high temperature cooking methods such as stir frying and deep frying. It has long life, low viscosity. Less oil is necessary to cook. It is powerful form of vitamin E. It has natural resistance to smoke at high frying temperature. It has been found to increase flavour in baking application. It prevents cardiovascular cancer. Due to the presence of gamma oryzanol it is effective in absorbing Uv light, thereby inhibiting the adverse effect attributed to sunscreen formulations. This oil is used as a base for soaps and skin creams. So Rice bran oil is said to be a healthy friendly oil.

With the increased population we should change our life style. To induce disease, including cardiovascular problems effort should be made to promote heart friendly oils such as rice bran oil. It contained three categories of natural antioxidants as against one in conventional oils.

Rice bran oil is popular as a cooking oil in several Asian countries including Japan and China. India is the largest exporter of rice bran oil.

Botany Department (H)

Rabindranath Tagore : Rabindranath Tagore was born in Kolkata (1861-1941), into a wealthy Brahmin family. After a brief stay in England (1878) in his attempt to study law, he returned to India and instead pursued a career as a writer, play wright, songwriter and poet. During the first 51 years of his life he achieved some success in the Kolkata vicinity where he was born and raised. His short stories were published every month in a friend's magazine and he even played the lead role in a few of the public performances of his plays. Otherwise, he was little known outside of the Kolkatta area, and not known at all outside of India.

This all suddenly changed in 1912. He then returned to England for the first time since his failed attempt at law school as a teenager. Now a man of 51, he was accompanied by his son. O

Rabindra Nath Tagore : A Profile

---

the way over to England he began translating, for the first time, his latest selections of poems, Gitanjali, into English. Almost all of his work prior to that timer had been written in his native tongue of Bengali. He decided to do this just to have something to do, with no expectation at all that his first time translation efforts would be any good. He made the hand written translation in a little notebook he carried around with him and worked on during the long sea voyage from India. Upon arrival, his son left his father's briefcase with this notebook in the London Subway. Fortunately, an honest person turned in the briefcase and it was recovered the next day. One of Tagore's friends in England, a famous artist he had met

in India, Rothen Stein, learned of the translation, and asked to see it. Reluctantly, with much persuasion, Tagore let him have the notebook. The painter could not believe his eyes. The poems were incredible. He called his friend, W.B. Yeats. and finally talked. Yeats into looking at the hand scrawled notebook.

The rest, as they say, is history. Yeats was enthralled. He later wrote the introduction to Gitanjali when it was published in September 1912 in a limited edition by the India society in London. There after, both the poetry and the man were an instant sensation, first in London literary circles. And soon thereafter in the entire world. His spiritual presence was awesome. His words evoked great beauty. Nobody had ever read anything like it. A glimpse of the mysticism and sentimental beauty of Indian culture were revealed to the west for the first time. Less than a year later, in 1913, Rabindranath received the Nobel Prize for literature. He was first non Westerner to be honored. Overnight he was famous and began world the tours, promoting inter cultural harmony and understanding. In 1915 he was knighted by the British King George V. When not travelling he remained at his family home. Outside of Kolkata, where he remained very active as a literary, spiritual and social-political force.

In 1919, following the Amritsar massacre of 400 Indian demonstrators by British troops Sir Tagore renounced his knighthood. Although a good friend of Mohandas Karamchanda Gandhi most of

the time Tagore stayed out of politics. He was opposed to nationalism and militarism as a matter of principle, and instead promoted spiritual values and the creation of a new world culture founded in multi-culturalism, diversity and tolerance. He served as a spiritual and creative beacon to his countrymen, and indeed the whole world. He used the funds from his writing and lecturing to expand upon the school he had founded in 1901 now known as Visva Bharati. The alternative to the poor system of education imposed by the British combine the best of traditional. Hindu education with western ideals. Tagore's multi-cultural educational efforts were an inspiration to many, including his friend, Count Hermann. Keyserling of Estonia. Count Key Sarling founded his own school in 1920 patterned upon Tagore's school, and the ancient universities which existed in Northern India under Buddhist philosophy over 2,000 years ago. Rabindranath Tagore led the opening program of the school of wisdom in 1920, and participated in several of its programs thereafter.

Rabindranath Tagore's creative output tells you a lot about this renaissance man. The variety, quality and quantity are unbelievable. As a writer, Tagore primarily worked in Bangali, but after his success with Gitanjali, he translated many of his other works into English. He wrote over one thousand poems; eight volumes of short stories, almost two dozen plays and playlets, eight novels and many books and essays on philosophy, religion, education

and social topics. Aside from words and drama, his other great love was music in Bengali style. He composed more than two thousand songs, both the music and lyrics of two of them became the national anthems of India and Bangladesh.

Tagore was not only a creative genius, he was a great man and friend to many. For instance, he was also a good friend from childhood to the great Indian Physicist, Jagadish Ch. Bose. He was educated and was quite knowledgeable of western culture, especially western poetry and science. This made him a remarkable person. Tagore had a good grasp of modern-post-Newtonian-physics and was able to hold his own in a debate with Einstein in 1930m the newly emerging.

Principles of quantum mechanics and chaos. Although Tagore is a superb representative of his country India the man who wrote its national anthem his life and works go far beyond his country. He is truly a man of the whole Earth, a product of the best of both traditional. Indian, and modern western cultures. The school of wisdom is proud to have him as part of its heritage. He exemplifies the ideals important to us of Goodness, meaningful work, and world culture.

So we are always proud of him.

—Collected by

Malancha Sarkar

B.Sc. 3rd year

Joke!!

Neha : Tomorrow. I shall be ten years old.

Kushi : But your mother said that you should be 14 years old.

Neha : Actually, I only learned to count when I was four.

Ali : Hellow Monica, how r you ?

Mouiea : I don't say hellow to fools.

Ali : But I do.

Teacher : Why are you writing that letter slowly ?

Studeut : Because, This letter is for my sister who cannot read fast.

Rita : Why did the girl put a bag of sugar under her pillow ?

Raui : Because, she wanted to have a sweet dream.

Maianeha Sarkar

Science and spirituality is seen by many as two separate things. The current scientific paradigm does not include consciousness or mind as fundamental reality, but seeks to explain everything in physical terms. Western science has now looked out to the edge of the universe, back in time to the beginning of creation, and down into the sub atomic structure of matter, and it finds no place, nor need for God. But this is because it has not yet included the inner realm of mind in its scope. When science explores mind as fully as it has explored space, time, matter, it will create a new world view 'one that includes spirituality science has taught us open mindness, rationality and value flexibility but this concept will be weakened if they do not significantly access the existence of identity of human being. Science is an eternal quest for understanding of

Science and Spirituality : Two Cultures

Geeta Devi Bhattacharya

secret of nature. Spirituality on the otherhand is often very unscientific in its approach to self liberation, because some one has said it or written it. But this is hardly the best way to arrive at the truth. The Buddha warned against this 2,500 years ago, when he said, "Do not believe anything because I have told you it is so, only believe it when you have tested it yourself". Speaking in the same tone the former US president Jimmy Karter observed.... "You are talking about the internet, you are talking about cell phone, you are talking about computer. This does not affect two third of the people of the world" It is creation of this

kind of science and technology that many times promotes 'stark' and sometimes what is described as 'vulgar', many times giving rise to the questions of ethics and wisdom. In this respect spiritual growth can and should be very scientific. Science can try to see the world in a grain of sand, in the stars and galaxies, in the energy hidden within the atoms or growth and development of human brain. But it does not really matter where science starts, because eventually it will lead to the some place the mystery of life, the universe and everything in it. If everything in this world is purposive and goal oriented science cannot go on or work without a purpose. If this purpose is to the well being of the mankind and if in turn, mankind's well being completely depends on the assertion and realisation of innerness, it would be a great damage to us for thinking that science and spirituality move to opposite direction. Science and spirituality together can bring heaven down earth, but science allied with violence can bring ruin. If we want science to go on developing we will have to accept spirituality for our complete living. Spirituality would compel the realisation of the necessity of observance of individual and social morality and thus it will

ultimately prevent the misuse of scientific inventions and power and will create a peaceful global atmosphere and sustainability will be continued.

Science has given human civilization technical knowledge, material prosperity and physical comforts. But it needs to be borne in mind that like the discipline of science and technology there exists knowledge which disciplines natural tendencies, helps to exercise control over emotions, rein the drifting mind, tame uncontrolled thoughts, restrain from thoughtless action and leads on the path to seek the real purpose of human life. This knowledge is what is called spirituality. It is concerned more with passionate realisation though experience from within rather than something happening physical.

But if we observe then we can come to the conclusion that actually there is no conflict between them. Because both of them search for truth. One is the search for truths that is science and the another spirituality which search for the truth of the nature of consciousness. Simply these are the two cultures to attain truth.

*Dept. of Philosophy
A.D.P. College*

Joke!!

One day I won a golden cup a man said to his friend.

Fried : Very good where did you win it ?"

Mau : "In arace"

Fried : How many were after you ?"

Mau : There one, the owner of the golden cup and the rest were police.

Jesmiu Nesa, H.S. 2nd year

"From the Solemn gloom of the temple children
run out to sit in the dust, God watches them play
and forgets the priest."

—Tagore

"The Childhood shows the man. As morning
shows the day."

—Milton.

Child Labour : A Social Evil

Gitajyoti Kakati

The day, 14th November is celebrated as 'Children's Day' in our country, on the birth day of Pandit Jawaharlal Nehru, India's first Prime Minister. On this day, children do not have to attend classes and study lessons. They are showered with love and affection and are allowed to spend the day with fun and frolic. The teachers distribute sweets and cakes among the students which is a great pleasure to them. But do we think about those children who work in homes and factories as 'child labourers' ?

Child labour is a social evil and it is prevalent in all parts of India today. Many children as young, as eight or ten years old work as servants in the rich families. Some spend long hours in factories

working for a living. They often work in conditions that are hazardous to health.

When I see a little boy washing glasses in restaurants, dhabas or hotels and working as a so called 'handyman' in buses, trackers etc. I really feel pity for them. The rich treats very badly such little girls or boys who are of their son's and daughter's age. They punish them and sometimes even give them the stale food to eat. Why these people who have name and fame in the society do all such misdeeds ? Don't they feel a bit sorry for these children ? Oh ! God, we must stop all such social evils from the society. Child labour is not new to human society. It existed in earlier times also, and it has increased after the industrial revolution.

The Government must provide free primary education to those families who cannot afford to educate their children. Now a days free education is being provided by the Government through the 'SARVA SIKSHA ABHIYAN'. Instead of working in hotels or dhabas the children must be sent to such schools.

A country cannot develop if such evils

go on in the country. So, we must stop child labour and try to educate them. So that, they come up with flying colours. Many great writers like Charles Dickens, Leo Tolstoy, William Blake have written about the pathetic conditions of such children in their novels, short stories and poems. William Blake's poem- 'The Chimney Sweeper' is an example of child labour.

Every child on earth has a right to enjoy his childhood. They have the right to be happy. To discover and wonder about the world around them. They are free from the anxieties of this material world. He or she i.e. the little children must be given the opportunity to study, play, dance, sing and enjoy the beauty of the nature. It is indeed heart rendering to see a child working in a factory or doing household chores when he or she should be chasing butterflies and play football. No advanced or progressive nation should have a child working as a labour. Then only one can be proud of its nation.

H.S. 2nd year (Science)

Joke!!

Raj : Dear God, please make Mumbai the capital of India and Delhi the capital of Maharashtra.

Mother : 'Why are you asking God to inter-change the capitals Raj?'

Raj : Because I wrote that in my geography exam.

Father : How many marks have you got in the test ?

Sou : Only ten mark less than Atul.

Father : How much did Atul get.

Sou : Father, he has got ten marks.

Jesmin Nesa
H.S. 2nd year

Charles Spencer Chaplin was born in a slum in Kennington, London, England, on 16 April 1889. He was the son of a musician father and a singer actress mother. His father, an alcoholic died when Charlie was only three years old. He and his younger brother Sydney lived in terrible poverty.

The theatre was the one and only dream of Chaplin. He appeared on the stage at the age of 5. At 16, he got a small role as Billy with William Gillette in the successful play 'Sharlock Holmes' and that attracted public notice. Thereafter, he joined Fred Karno's company, a music ball troupe and soon built up his part so much that in a short time, he became the play's chief support. Chaplin's first film was 'Tillie's Punctured Romance'. His port royal of the Little Tramp with his tooth brush, moustache, an undersized hat, tight black coat, over blown pants, big shoes and twisting bamboo cane had a unique ability for drawing forth laughter that would melt into tears of genuine sorrow. In 1917, he won the movie's first million dollar a year contract from the Mutorial Film Co.

Charlie Chaplin

Sabina Yasmin

Some of his silent films like 'Adventure' are still considered classics. His greatest film 'City lights' was released in 1931. The film 'Modern Tunes' in 1936 got him the Coveted Oscar Award and in 1940, he spoke for the first time in 'The Great Dictator' a funny caricature of 'Hitler of Germany'.

Chaplin left America and settled in Switzerland as he was in need of peace. In 1972, he returned to Hollywood by an invitation to be honoured with Oscar Special Award.

Chaplin's fourth wife Dona married him when he was 54 and she was 17. With his wife and children he lived in Switzerland in a stately 27 room mansion above Lake Geneva. At home he was a lovable father and no less humorous. Chaplin died on Christmas Day in 1977 at the age of 88.

Class : B.A. Part III (Day)

(Missing Link betⁿ the human's our evolutionary branch of and the Rest of the Animal kingdom) The fossil of the primate who is named Ida, is estimated to be 47 million years old. The discovery has been hailed by the scientific community of the world as a fossil equivalent of a 'Rosetta Stone' for understanding the critical stages of the primate evolution. The International Research team, which has studied her in secret for the past two years, believes that she is the most complete primate fossil ever uncovered.

Ida was originally discovered by an American fossil hunter in 1983 at Messel pit, a world Renowned fossil site located near Damstadt in Germany. The most striking Aspect of the discovery is that the skeleton location where the primate died, it is possible to see

---

Animal-Man Link

Nilanjan Kr. Niranjana (Nilu)

---

individual hairs covering her body and even the make up of her first meal— a last vegetarian snack.

Acknowledging the significance of the breakthrough discovery, Dr. John Hurum, the paleontologist from Oslo university's Natural History Museum who Assembled the team to study the fossil, said, "This little creature is going to show us our connection with the Rest of the mammals. This will be the one pictured in the textbooks for the next 100 yrs." The man who first uncovered the specimen specimen and sold its two halves to private collectors. Despite the colossal significance now being accorded to the fossil, it hung on the wall of its first owners for more than twenty years. Ida (scientific name

drawinius nasillae) was Acquired by Dr. Hurum in 2006, at the Annual Hamburg fossil and Mineral Fair in Germany.

Scientists have opened that Darwinius nasillae has several human characteristics and could be our common Ancestor. Ida lived in the easily middle Eocene period, a time in evidentiary history after the extinction of the dinosaurs, when mammals first began to thrive on the planet. This indicates that she is a transitional fossil between primitive primates and the human lineage. As for the fossil's gender, the lack of a penis bone means that the fossil was definitely female. The fossil weighs 600-900 grams and its length is 20 centimeters. She has a short face with forward-facing eyes like humans. Ida also had flexible arms and relatively short limbs. The fossil hands have five fingers and exhibit human-like opposable thumbs. The specimen is exquisitely

complete, the one missing part being the left Rear leg. Digital Reconstruction of Ida's teeth has revealed unerupted molars in her jaw indicating she was about nine months old. Two of the key Anatomical features found in lemurs— a grooming claw on the foot and a fused Row of teeth, a tooth comb in the bottom jaw are not present on the fossil of Ida.

The fossil was unveiled to the world amid a blaze of publicity at the American Museum of Natural history in New York. It was displayed behind a glass box, is elongated back and scolding tail curved like a new moon. Post its unveiling the world community of scientists unanimously called it the Holy grail of paleontology,

---

*B.Sc. 3rd year
Zoology (Major)*

Joke!!

Raj always takes his pet dog for morning walk.

Raj (to a friend) : One day, in a park I became senseless. Then my dog went to a hospital and called a doctor.

Friend : Your dog is so intelligent!

Raj : I also thought but afterwards I came to know that he called a veterinary doctor.

**Jesmin Nesa
H.S. 2nd year**

Some students are actually very intelligent, but they waste their time in useless pursuits, not knowing the consequences thereof. Whereas, some others who are actually not so intelligent, are able to achieve better results only because they work hard. Intelligent students forget that their intelligence will fade out, if they do not continue to work as per their time-table.

In schools and colleges, you may have friends, but rarely good ones, who may be unselfish. Good friends can stack their life for the sake of their friends. A friend in need is a friend indeed.

It is always good to take inspiration from some one who is making advancement in life. But to feel jealous of him and try to run him down is nothing short of meanness. Such an action on our

---

Hints for Self-culture

Mehjebin Tabassum

---

part lowers our thinking to a level not be having a good human being. Jealousy is undoubtedly a bad trait. We should take only the good qualities and not the bad from our friends. Why then should give a place in our heart ?? Whenever we come across one greater than us, we should try to discover the secret of greatness and cultivate in ourselves the qualities which have helped to make that person great. A person may be popular by virtue of his polite and co-operative nature. Instead of feeling jealous of his/her popularity we should try to excel him/her in politeness and co-operativeness. We should always be in a good company and not in a bad company.

We The Brave Indians

Listen carefully our friends and brothers
Cease fighting and stop killing others
Have no right to take the lives of others
As we are Indians and sons of same mother
As we are Indians, as we are Indians!

We the brave sons of our motherland
Don't have any fear of death
We're ready to sacrifice our lives
For our motherland at any moment.
As we are Indians and sons of same mother
As we are Indians, as we are Indians !

We the great souls of our great land
Know even trouncing our enemies
We've always positive determinations
Don't invite any condemnations
As we are Indians and sons of same mother
As we are Indians, as we are Indians!

On Sunday

On Sunday,
We are all happy and gay
More and more we can play
As it is a holiday.
All students cheer,
When Sundays are here.
Sunday is a day of rest,
But not, when on Monday.
There is a test
If we spend Sunday wisely
We need not worry unnecessarily
On Sunday we study, rest and play.
Hey ! Hey ! Here comes another Sunday
So shout – Hip! Hip! Hurrah!

Manisha Singha
T.D.C. 1st Year

The Best friend Jahidur

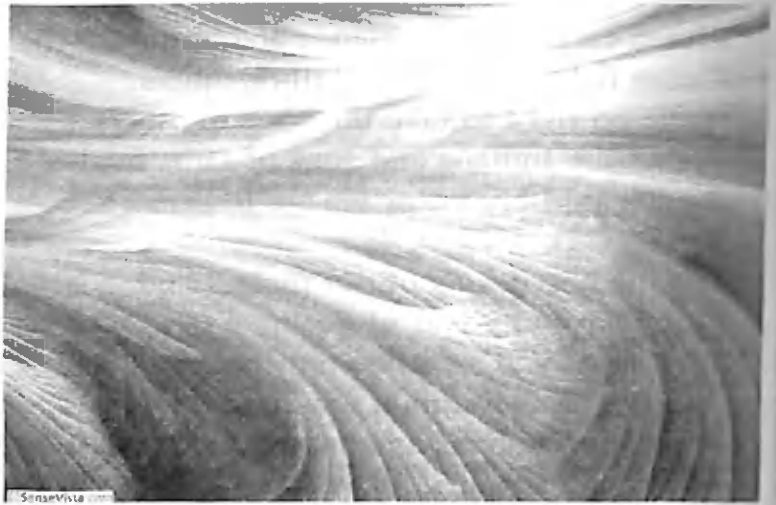
As long as forever,
He will be at my side
He will be my guide,
And my companion.

As long as she lives
He will do anything for me,
He will go anywhere,
And think anything for me.

As long as forever
He will bring me the sunshine,
He will comfort my fears
And be comrade in my tears.

As long as forever
Her love for me,
He will be true always.
For as long as forever.
He will be Best friend

Jesmin Nesa
H.S. 2nd Year

My dream

My dreams are
lived in my hearts
They are so happy
When I sleep deeply
They also sleep
with me,
Some times, they are
crying for life in world
surrounding,
But, I am,
Unable to give them
that's freedom,
I know....
World is not easy
There are some hard
activities.
So hard
World is so hard

Masum Selima Ahmed
B.A. 3rd Year

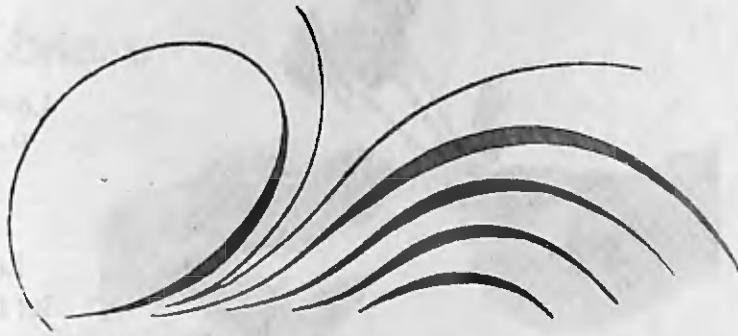

A Miserable Life

I forget it never, forget it never !
What did I do in my life ever !
Life is like the moving cars
At night sky studded by stars
Misery indicates the way of cheer
What did I do in my life here !
Wise is the life-long scarce
Teacher indicates the way of future
What did I do in my life swelter !
Now education is going to commerce
Never forbid the debt of a teacher
What did I do for my future ?
The most sweet of the sugar is bitter
What did I do in my life taper !
Touch, touch, touch, ..., my broken heart !
What did I do in my life art ?
I forget it never, forget it never !
What did I do in my life feature !

Ahu Eusuf Md. Raihan Uddin

Class : XI

Advice

Friends ! Never fall in love
You will only be ruined
Just like a bright candle spreading light
Gets put off by wind
Not only it breaks hearts
But also it destroys man
Those unfortunates who fall in love
Can never rise again.

Every one has his fling with love
Thou shall also have thine
But be careful, keep a close watch
And keep clean of this wine
Some of the wandering souls
Will come to your door and knock
But think about the consequences
And keep it soundly locked.

I myself am not a saint or a stiff fool
But I warn you my friend
Watch your steps because
No one survives this whirlpool.

Amzad Hussain
B.A. 3rd Year

Love is great

Love is great, but don't take personally,
By doing love you can win the world,
So, that people give you respect.

Look! The insects do also make love,
But there is no difference between them,
Then why there is difference in love among people ?
Love is divine but it sees everyone equally.

Our house is under the blue sky,
We are the gifts of almighty,
The god of sun has given us equal shine and warm,
The god of wind has given us equal air,
We all are the creation of god.
Then why there is differences of love in our eyes ?

Everybody in the world hankers after love,
But instead of love they get hatredness,
Because, some arrogant people give problems in love.
Yes! Love is great, but never be proud in love.

Papn Majumdar
B.A. 1st year

In Your Passionate Love'

Let me cry to day—
Let the tears Roll over my eyes.
Embrace me darling—
And let your self wet in my tears.
The tears are present in my heart
Let my tears escape.
My heart were in complete so
Where my hearts beats and too—
Was in complete.
But now the moon is complete in the sky.
And I feel and I feel complete,
But a great power is in your passionate love.

Kangtang Tisso
B.A. 1st year

Being the Moon's Snake

A snake of the moon crawls up
gradually
Emotions turn into a boat and
move from shore to shore

You grew into 'Champabati'
during the storyless nights.

"I swear I haven't tread
anybody's shadow,
Haven't seen the new moon's face
without seeing your's
I came out just after dripping
my hands into potfuls

Just see, how wet my hands are....
I've not become Ravana,
Haven't looked at the group of fishing girls
Haven't caught a fish with the
fishing rod.

I dreamt of you and slept
turning the pillow upside down

Have secretly kept the petals of
white rose
On the day of Buddha purnima
I shall be a bird and feed on
the three bunches of paddy you
left behind
sitting on your roof top,
I shall sing like a pigeon
I shall be a crow and
come to eat handful cereals
I shall become the tune of a flute
and will call you to the river-bank
I shall hang like bunches of
'sunaru' flowers.

I shall be a snake of the Moon
and crawl upon the experience
of your heart.

I shall be a bird and feed on
the three bunches of paddy you left behind
shall be the Moon's snake and crawl into the
river
turned yellow by the reflections of
the 'sunaru' flowers.

Ajit Bharali

Translated from Assamese by Neeta Sharma

Door

In your absence
I'd have kept my heart open
for ever.

In it,
You could roam freely
You could raise the curtain
and peep inside....

In your absence
Everything remained same as ever.
Same was the morning breeze,
the night's moonlight
and the colours of the rainbows

In your presence
Trust came
Thoughts came anew
and came,
innumerable things
Which were affectionless.

Ajit Bharali

Translated from Assamese by Neeta Sharma

Moonlight in the River

By the bank of the river,
Which wore the earrings of the moon,
I saw my own self in darkness.

In the waves of the river
I could feel-melancholy

Who would say,
Happiness ever lived here!

Ajit Bharali

*Translated from Assamese by Neeta
Sharma*

আনন্দলেখা

আনন্দবাম চেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়
বহুবকীয়া আলোচনী
২০০৮-২০০৯ খ্রীষ্টাব্দ

हिन्दी विभाग

अंग्रेजी भाषा नीति और राष्ट्रभाषा की संघर्ष

बेदब्रत शर्मा

भारत वर्ष में अंग्रेजों ने साम्राज्य विस्तार करते समय यहाँ पर तीन तरह की भाषाएँ प्रचलित थी जो इस प्रकार की थी-

1. अंग्रेजी भाषा : जो अंग्रेज सरकार की अपनी भाषा थी।
2. फार्सी भाषा : जो मुसलिम शासन काल से देश की राजभाषा के रूप में प्रयोक्त होती चली आई थी।
3. देशी भाषाये : जो क्षेत्रीय सम्पर्क भाषा थी, और जिनमें हिन्दी का स्थान बहुत महत्वपूर्ण था। इनमें अंग्रेजी भाषा अंग्रेज सरकार की अपनी भाषा थी। जिसे अंग्रेज, सरकारी काम-काज की भाषा बनाना चाहती थी। तथा इसके लिए अनुकूल वातावरण बनाने में वे लोग प्रयत्नशील थे। राजा राम मोहन राय आदि कुछ नेताओं ने अंग्रेजी के प्रति विशेष आकृष्ट हुई और इसी के द्वारा शिक्षा प्रदान करने के लिए वकालत करने लगे। क्योंकि उन दिनों आधुनिक शिक्षा के लिए अधिक उपयोग अंग्रेजी को समझा जाता है। इसके लिए हिन्दु कलेज (1817) इसवी, आगरा कलेज, आगरा (1823) की जैसी महाविद्यालय की स्थापना करने लगी।

फार्सी भाषा की स्थिति उस समय बहुत विचित्र था। वे मुसलमानी शासन काल से राजभाषा जरूर थी, लेकिन सर्वसाधारण की भाषा नहीं थे। प्रारम्भ में उसे अंग्रेजों ने राजभाषा के रूप में जारी रखा। शिक्षा के क्षेत्र में अरबी के साथ साथ फार्सी भाषा का प्रयोग होता रहा तथा अंग्रेज सरकार फार्सी, अरबी को पर्याप्त बढ़ावा दिया।

जहाँ तक देशी भाषाओं का सवाल है उनमें हिन्दी सबसे अधिक प्रचलित सम्पर्क भाषा थी। उस समय देश की जनता पिछरी हुई अवस्था में थी पर वे अपनी भाषा की महत्वता को समझती थी। उन लोगों के पास अपनी भाषा और अपना साहित्य था। इसलिए जनता किसी विदेशी भाषा को अपने उपर लाडना अनुचित समझती थी। इस दृष्टि से अंग्रेजों के द्वारा राज-काज के रूप में अंग्रेजी भाषा को लाडना अत्यन्त अव्यवहारिक कदम होता। कुछ अंग्रेज अधिकारी तथा 'पाडरी कार्जन' और 'ड्रामन' आदि भी भारतीय जनता पर अंग्रेजी जैसी विदेशी भाषा को लाडना बुद्धिमत्ता का कार्य नहीं समझते थे।

इस प्रकार एक ओर अंग्रेजी भाषा विदेशी होने के कारण देश के लिए अव्यवहारिक मानी गई। दूसरी ओर

अरबी, फार्सी भाषाएँ भी विदेशी थी। इसलिए भारतीय जनता उसके प्रति रुचि नहीं रखती थी। राष्ट्रीय भावना उदय होने के साथ साथ भाषा के प्रति लोगों का आकर्षण दिन-प्रतिदिन बढ़ रहा था और इस बात को अंग्रेज सरकार भली-भाँति जानने लगा था, किन्तु फिर भी अंग्रेजों की भाषा अंग्रेजी होने के कारण शासन की भाषा बनाना चाहती थी। इसमें उनलोगों को पूर्ण सफलता नहीं मिली। यद्यपि मुगलों ने जिस वक्त अंग्रेजों को भारत का शासन सत्र हाथ में दिया था, उस वक्त दिल्ली दरवार की भाषा फार्सी थी। मुगल शासन के पटन के बाद फार्सी का महत्व कम हो गया, तो भी अंग्रेज सरकार ने उसे ज्यों का त्यों चलने दिया। लेकिन अंग्रेजों के लिए तत्कालिन प्रचलित जन भाषा हिन्दी की अवहेलना करना कठिन पर। इसलिए उनलोगों ने अपने शासन के प्रारम्भिक काल में फार्सी के साथ साथ हिन्दी के प्रयोग को भी जारी रखा। अतः प्रारम्भ में (19 वीं सदी के प्रारम्भ) में अंग्रेज सरकार के राष्ट्रीय आदेशों, सुचना तथा सरकारी कागजों में फार्सी या हिन्दी दोनों ही भाषाओं का प्रभाव था।

19 वीं सदी के प्रारम्भ में अंग्रेजी ने अपने 'सिक्को' या 'स्ताम्पो' में फार्सी लिपि के साथ साथ नागरी लिपि को भी स्थान दिया। लेकिन फार्सी भाषा की प्रयोग से बहुत ही कठिनाईया आ रही थी। अंग्रेज इस स्थिति से परिचित थे तथा फार्सी के स्थान पर अंग्रेजी भाषा को राष्ट्रभाषा बनाने में प्रयास करते रहें। लेकिन जनसाधारण का रुझान लोक भाषाओं के पक्ष की ओर देखते हुए अंग्रेज सरकार ने 1830 इसवी में एक विज्ञापन द्वारा अदालतों में देशी भाषाओं को स्थान दिया। इसी के तहत बंगाल प्रान्त में 1836 इसवी में अदालतों की भाषा के रूप में बंगला भाषा का प्रचलन शुरू हुआ। जबकी सयुक्त प्रान्त उत्तर प्रदेश, बिहार और मध्यप्रान्त में मध्यप्रदेश ने हिन्दी भाषा को अदालतों की राजभाषा बनाया, लेकिन हिन्दी भाषा के लिए 'नागरी लिपि' के स्थान पर 'उर्दु' लिपि का प्रचलन जारी रहने दिया। 1836 इसवी में 'उर्दु' लिपि सम्बन्धी सरकारी आदेश के 15-20 वर्ष के बाद हिन्दी भाषी क्षेत्र की ओर से सरकार

से यह अनुरोध किया जाने लगा की अदालतों और दफ्तरों में 'उर्दु' लिपि की बजाए 'नागरी' लिपि को मान्यता दिया जाए। धीरे धीरे इस मांग ने एक आन्दोलन का रूप धारण कर लिया। जिसे अंग्रेज सरकार ने 1856 इसवी में एक 'आज्ञापन' निकाला, जिसमें अदालतों में 'उर्दु' लिपि के साथ 'नागरी' लिपि का भी प्रयोग करने का प्रावधान कर दिया था। जिससे 'नागरी' लिपि के लिए सरकार की ओर से प्रोत्साहन तो मिला किन्तु व्यवहार में हिन्दी और 'नागरी' लिपि के लिए अदालतों में उचित स्थान प्राप्त नहीं हो सका।

तत्कालीन प्रमुख व्यक्तियों ने इसके अस्तित्व की मांग की। 'राजा शिवप्रसाद चितारे 'हिन्द' ने इस प्रश्न को चतुराई के साथ उठाया। उनका मत था कि भाषा 'फार्सी' हो परन्तु लिपि उसकी 'नागरी' होनी चाहिए। उन्हें विश्वास था कि यदि नागरी लिपि को सब लोगों ने स्वीकार कर लिया तो फार्सी मिश्रित 'उर्दु' की बजाए 'संस्कृत' आधारित हिन्दी धीरे धीरे अदालती भाषा स्वतः हो जाएगी। परन्तु उनकी समकालीन अन्य व्यक्ति हिन्दी भाषा तथा नागरी लिपि दोनों की मांग एक साथ कर रहे थे। जिसमें 'राजा लक्ष्मण सिंह' का नाम प्रमुख था। उन्होंने नागरी लिपि में लिखित संस्कृतनिष्ठ हिन्दी भाषा का प्रयोग पर बल दिया।

1880 इसवी तक आते आते हिन्दी आन्दोलन को व्यापक जन समर्थन मिलने लगा। 'भारतेन्दु हरिचन्द्र' के आगमन से इस आन्दोलन को अभुतपूर्व शक्ति मिली। उन्होंने उच्च वर्ग की भाषा 'उर्दु' और नीचले वर्ग की भाषा हिन्दी मानने के विचार का खण्डन किया। अंग्रेज सरकार की ओर से इस आन्दोलन को साम्प्रदायिक रूप देने की कौशिस की। इन्होंने ही 'हिन्दी' को हिन्दुओं से और 'उर्दु' को मुसलमानों से जोड़ कर इस आन्दोलन में फुट दालने की कौशिस की। परन्तु हिन्दी प्रेमी जनता में अपनी भाषा के प्रति आस्था बढ़ती गई। 'भारतेन्दु हरिचन्द्र' द्वारा इस आन्दोलन का नेतृत्व करने से चेतना की एक नयी उमंग दौर गई। 'उर्दु' विरोधी स्वर सवर्त सुनाई परने लगी। पण्डित प्रताप नारायण मिश्र ने 'हिन्दी'-'हिन्दु'-'हिन्दुस्तान' का नारा दिया। हिन्दी, उर्दु विवाद एवं नागरी आन्दोलन पर

विभिन्न पत्र-पत्रिकाओं में अनेक मौलिक निबन्ध लिखे गए।

इसी समय अंग्रेज सरकार ने भारतीय भाषाओं के लिए रोमन लिपि को अपनाने का प्रश्न खड़ा किया। इससे हिन्दी और उर्दु दोनों ही पक्ष के लोगों को गहरा धक्का लगा। हिन्दी प्रेमी जनता को इससे अपना भविष्य अन्धकारमय दिखने लगा। इसी कारण ही 'नागरी प्रचारनी सभा', 'वाराणसी' की स्थापना 1893 इसवी में हिन्दी और नागरी लिपि के प्रसार के लिए हुई थी। विरोध के स्वरूप भी 'नागरी केरकतर' नामक एक पुस्तक अंग्रेजी में तैयार की जिसमें भारतीय भाषाओं के लिए रोमन लिपि की अनुपयुक्तता पर प्रकाश डाला गया।

आगे हिन्दी आन्दोलन का नेतृत्व पण्डित मदन मोहन मालवे जी के हाठों में आ गया। उन्होंने हिन्दी भाषा और नागरी लिपि विषयक तथ्य सम्बन्धित एक पुस्तक अंग्रेजी भाषा में लिखा-

"Coast character and Primary Education in North Western provinces.

जिसमें इस तत्व पर बल दिया गया कि सयं अंग्रेज अधिकारी और विशेषज्ञों ने 19वीं सदी के प्रारम्भ से हिन्दी को ही देश की अदालती भाषा बनाने के लिए जोड़ देते रहें। अतः हिन्दी को ही देश की अदालतों की भाषा बनने का अधिकार है।

मदन मोहन मालवे जो ने नागरी लिपि की प्रशंसा करते हुए यह लिखा कि : "यदि नागरी लिपि के द्वारा अदालती काम-काज होंगे तो जनता के एक विशाल विभाग को सुगमता हो जायेगी।"

दूसरी और उर्दु की हिमायती भी सक्रिय रहें, उनलोगो ने सार्वजनिक सभाएँ करके उर्दु को समर्थन किया और सरकार के पास अपने प्रतिनिधि मण्डल भेजें। जिसे अदालतों के लिए हिन्दु उर्दु दोनों के उपर राजनीति करने लगे और लोग उसे साम्प्रदायिक दृष्टिकोण से देखने लगे।

सर सयद अहमद खाँ जैसे मुसलिम नेता हिन्दी के प्रवल विरोधी बन गए। अन्ततः सरकार ने प्रशासन के तीन प्रमुख विभागों : राजस्व बोर्ड, हाइकोर्ट के रेजिस्टार्ड तथा न्याय विभाग के कमिसनर से उनलोगो की सहमति इसके लिए मांगी बाद में सबकी सम्मति आ जाने से 18 अप्रैल 1919 इसवी को निम्नलिखित निर्णय किया:

क) सभी लोग अपनी इच्छा अनुसार अपनी ईयाचिकाएँ और सिकायत नागरी लिपि या फार्सी लिपि में दे सकते हैं।

ख) सभी प्रकार के सम्बन्ध, घोषणाएँ तथा इस प्रकार के अन्य पत्र तथा अदालतों या राजस्व बोर्ड के तरफ से जाड़ी किए जाने हैं, वह सब अब फार्सी और हिन्दी दोनों लिपियों में होगा। इन कागजों में रिक्त स्थान भी दोनों लिपियों के अक्षरो से भड़े जाएंगे।

ग) भविष्य में (उन दफतरों को छोड़ कर जिनमें सब काम अंग्रेजों में होता है।) सभी दफतरों में क्लार्क या सरकारी अधिकारियों के पद पर केवल ऐसे व्यक्ति को दी जायगी जो नागरी और फार्सी लिपि भली भाँति पढ़ या लिखि जाती हो।

सरकार का उपयुक्त प्रस्ताव हिन्दी के स्वाभीमान के लिए सन्तुष्ट फेसला नहीं था। इससे हिन्दी को अधिकार पुर्ण न देकर उसके प्रति दया दिखलाई गई तथा हिन्दी जनता के लिए सुविधा का प्रबन्ध किया गया था। उर्दु प्रेमियों ने इस नये व्यवस्था का विरोध किया था क्योंकि इसके नाते उर्दु की विशालता कम हो गई थी। सरकार इसके लिए अरे रहे और 19वीं सदी के अन्त तक प्रवल जनसमर्थन या विरोध के वाबजूद हिन्दी को आदालतों में स्थान मिल गया।

❖ प्रयन्त विभिन्न किताबों से

हिन्दी विभाग

कहाँ तक पहुँचे।

मैं तेरे भईया को पुछ आती हूँ कि लड़के वाले

मालती अकेले अपने अतीत को याद कर हम कितने खुस थे, तुम और मैं कितना प्यार करते थे एक दूसरे से! पर सिर्फ तुम्हारे माता-पिता के बारे में पता ना होने के कारण मुसलमान घर में पलने के कारण धर्म के नाम पर हमारे मुहबत्त की बत्ती दी गई! सिर्फ इसलिए की मैं एक ब्राह्मण कुल की और तुम्हारे कुल का कोई पता नहीं।

विचित्र

रीतान्जली प्रसाद

(मेरी प्रस्तुत कहानी एक काल्पनिक घटना है; जहाँ कोई भी पात्र वह घटना का वास्तविक जीवन से कोई सम्बन्ध नहीं है। पर, यह हमारे विचित्र संसार का ही एक नमुना है; इस में कोई दो राय नहीं।)

(1)

फरवरी महीना खत्म हुआ, मार्च का शुरूवाति हफता; एक खुली खीड़की से सन-सन हवा की आहट, हवा की कोमल स्पर्श से पर्दे उर रहे थे। उस के पास एक कुर्सी पर बैठी एक कोमल, सुन्दर बाला, 17/18 साल की; अपने आँखों में न जाने कितने विचित्र सवालों के साथ उस रौमानि हवा के झोको में दुबि कुछ सोच रही, काश ये 'बटवारा' ना होता! क्या हमारा भी कोई वहाँ होगा? जो हमारे बहुत करीब होगा। शायद हाँ, या फिर इस बटवारे से दिलों के भी हिस्से हो गए है!

तभी कोई आवाज देता है- उर्मिला अ' उर्मिला।

उर्मिला - जी आयी।

सो जाओ रात के 10:00 बज गए।

उर्मिला - हाँ जाती हूँ।

(वह सोने चली जाती है। कमरे में)

उर्मिला - दीदी आज चाचा जी आए थे ना?
 दीदी - हाँ।
 उर्मिला - वो किस के बारे में कह रहे थे दीदी?
 दीदी - ये बड़ों की बातें हैं, हमें क्या।
 उर्मिला - पर दीदी....।
 दीदी - उर्मिला अब सो भी जाओ।
 उर्मिला - जी।

(2)

सुबह 6 बजे आरती हो रही है पर, मिशरा जी अभी तक Morning walk से नहीं लौटे?
 उर्मिला - माँ पिताजी अभी तक नहीं लौटे?
 माँ - नहीं, वो आज रहीम चाचा के उधर से ही होते आएँगे।
 उर्मिला - पर कल ही तो चाचा जी यहाँ आए थे ना माँ?
 माँ - हाँ, वो कुछ काम था इसीलिए। तु आरती ले ले फिर, चाय बना लेना और मालती से और भाभी से कहना गरम गरम कचोरियाँ और मालपुवे बना ले; आज तेरी दीदी को लड़केवाले देखने आएँगे।
 उर्मिला - दीदी को लड़केवाले?
 माँ - हाँ, हाँ; अब जा वो लोग 10बजे जनत नगरी से आनेवोल हैं।
 उर्मिला - तुम; अब मैं समझी चाचा जी यहाँ कल किसलिए आए और आज पिताजी रहीम चाचा से क्यों मिलेंगे।
 माँ - हाँ, हाँ; अब जा भी। कुछ देर सोचती, मन ही मन तू क्या जाने की असल बात क्या है? (रसोई घर में)
 उर्मिला - भाभी मेरे होनेवाले जीजा जी कैसे है?
 भाभी - जब आएँगे खुद ही देख लेना।

उर्मिला - क्या बात है, कोई मेरी बातों का सीधा जबाब क्यों नहीं देता। आने दो पिताजी को सब की शिकायत करूँगी!
 भाभी - ठीक है, पर अब ये चाय भईया को दे आ नहीं तो ठंडी हो जाएँगी।
 (मालती का प्रवेश)
 मालती - भाभी ये केसा इनसाफ़ है? क्या मैं अपने जीवन का इतना बड़ा फेसला ऐसे ही....।
 भाभी - देख मालती जो हुआ उसे भुल जा, ओरत का तो यही तकदिर है।
 मालती - पर भाभी, मैं उसे भुल नहीं सकती।
 भाभी - चुप कर, पता है ना अगर तुम्हारे भुईया को इस की भनक भी लगी तो क्या होगा।
 मालती - पता है, पर इसबार मार खाने को प्रकाश यहाँ नहीं है।
 भाभी - हाँ! उस बटवारे में तो तेरे प्यार की भी तेरे अपनों ने ही टुकरे-टुकरे कर दिये। पर अब बहुत देर हो गई है, तु भुल जा उसे।
 (कुछ देर रुक कर)
 मैं तेरे भईया को पुछ आती हूँ कि लड़के वाले कहाँ तक पहुँचे।
 मालती अकेले अपने अतीत को याद कर :-
 हम कितने खुस थे, तुम और मैं कितना प्यार करते थे एक दूसरे से! पर सिर्फ़ तुम्हारे माता-पिता के बारे में पता ना होने के कारण मुसलमान घर में पलने के कारण धर्म के नाम पर हमारे मुहबत की बली दी गई! सिर्फ़ इसलिए की मैं एक ब्राह्मण कुल की और तुम्हारे कुल का कोई पता नहीं।
 (मिशरा जी और चाचा जी प्रवेश करते हैं)
 मिशराजी - मालती जरा इधर तो आना।
 मालती - क्या बात है पिताजी?

- पिताजी - देख तो ये सल्वार-कमीज तेरे चाचा ने तेरे लिए पसंद की है, लड़केवाले आने से हमे ही पहन के आना। जा, इसे ले जा।
- मालती - जी।
- चाचा - अरे कहाँ गए बाकी सब? अरे भाभी, बीरेन, सुनीता, उर्मिला कहाँ हो भई? लड़केवाले एक-आध घण्टे में आते ही होंगे भाई!
- दमयन्तीजी - मिक्षरा जी बाकी के सामान ले आए है ना?
- रहीम - भाभी जी सब कुछ ले आए है, पर हमारी चाय अभी तक नहीं आई।
- दमयन्तीजी - अभी लाई भाई साहब।
- चाचा - भई दीनदयाल, अमा मिया; तुम्हारी कंजुसी अभी तक नहीं गई! अरे अभी तक मेरे जाफरानी पान मुझे पेश नहीं की।
- दीनदयाल - अरे कमबखत, कब से पान-दान में लेकर घुम रहा हूँ और तु कमबखत....।
- रहीम - अरे छोड़ हमारी ये लड़ाई बाद में भी होती रहेगी। चल हम बाहर इन्तेजार करे वो लोग आते ही होंगे।
- 5/10 मिनट बाद उन लोगों का आगमन होता है। अरे आइये-आइये शर्मा जी।
- रहीम - जी ये है हमारे शर्माजी और उनका परिवार; और ये है मिक्षराजी हमारे मालती बिटिया के पिता।
- (परिचय के बाद मेहमानों की खातिरदारी एवं गृह प्रवेश के बाद बातचित के दौरान)
- शर्माजी - बेटा देव, तुम्हे कुछ पुछना है तो पुछ लो।
- मिक्षराजी - हाँ, हाँ; बेटा अगर अकेले मे....।
- देव - जी, हाँ मुझे मालती जी से कुछ पुछना है।
- मालती - भाभी ये क्या?
- सुनीता - देख ये तो रीत है, जो भी पुछे सोच-समझ कर कहना और जितना हो सके अपने अतीत के बारे में कुछ मत कहना।
- मालती - ये तो धोखा होगा भाभी।
- सुनीता - ये धोखा-वोखा कुछ नहीं है, अब जा भी।
- देव - जी आप को शायद याद नहीं पर, हम प्रकाश के भईया यानी रहीम चाचा के भतीजे की साईकिल की दुकान पर एकबार मिल चुके है।
- मालती - जी, माफ़ कीजिए गा; पर मुझे याद नहीं आ रही!
- देव - चलिए छोड़िए पर प्रकाश; उसे तो नहीं भुली होगी आप क्योंकि आपको जानकर हैरानी होगी प्रकाश मेरे बचपन का दोस्त है और मुझे सब मालुम है।
- मालती - तो क्या आप जानते है वो अब कहाँ है?
- देव - जी?
- मालती - माफ़ कीजिए गा, आप यहाँ मुझे देखने आए है और मैं आप से....!
- देव - कोई बात नहीं, मैं समझ सकता हूँ। जानती है यहाँ आप के भाई से मार खाने के बाद वह 3 दिन तक मेरे ही यहा था बाद में जब बटवारा हुआ तो वह अपने मुहबोले भाई (बसीर खाँ) और भाभी (अमीया) के साथ पाकिस्तान चला गया और वहाँ 1 $\frac{1}{2}$ साल दूसरों के यहा मेहनत कर आज वो खुद एक बड़े साईकिल दुकान का मालिक है और उसके....।
- मालती - और क्या?
- देव - कैसे कहूँ, डर लगता है कि आप का

दिल टुट ना जाए; पर वह अब शादीशुदा . रीमा -
दो बच्चों का पिता है। पर उसने ये शादी
अपने मर्जि से नहीं बल्की अपने भईया-
भाभी के दवाब में किया था। मुझे ये
सब बातें रहीम चाचाने बतायी।

मालती - वाह रे, क्या किस्मत!

देव - जी देखिए मुझे सब कुछ पता होने पर देव -
भी आप से शादी करने पर कोई एतराज
नहीं, पर हाँ; इतना कहना चाहूँगा कि
प्रकाश का प्यार झुठा नहीं। आगे आप
की मर्जी।

रहीम - अरे भईं बाते ही करते रहो गे या कुछ
खाओं गे भी।

देव-मालती -हाँ, आए।

रहीम - तो देव तुम्हारे तरफ से हाँ या ना?

देव - हाँ।

रहीम - और मालती ?

मालती - (कुछ देर रूक कर) जी हाँ।

देव - तो रिस्ता पक्का होता है और रीमा इसी
तरह तुम्हारी दादो का व्याह मैरे साथ
होता है।

देव - तो केसी लगी ये दादा-दादी की
कहानी ?

पर दादा जी; एक तरफ रहीम जी
मुसलमान है उन्होंने ने ही आपका रिस्ता
करवाया और दूसरी तरफ सिर्फ,
मुसलमान परिवार में बसेरा करने पर
प्रकाश की दादी से अलग किया गया;
ऐसा क्यों दादा जी ?

बिटिया ये तो हम भी खुद आजतक
समझ ना पाए कि एक ही माँस हद्दी
से बने हम इनसानों ने अपनी अलग
अलग जिन्देगी क्यों बना ली है। क्यों
हम आजतक समझ नहीं पाए की
आदमी तो आदमी है उसका एक ही
जाती है इनसानियत और एक ही कर्म
और धर्म-मानवता। पर पता नहीं हम
ने अपनी खौखली आदर्श के आगे क्यों
घुटने टेक दिये है!

(एक है राम,

एक ही अल्हा;

फिर इसे क्यों ना समझे इन्सान।)

स्नातक तृतीय वर्ष

यह कहानी एक लड़की की है जिसका नाम सकीना है। सकीना देखने में सुन्दर नहीं थी लेकिन दिल की अच्छी थी। उसने कभी किसी का बुरा नहीं चाहा जब भी चाहा भला ही चाहा। सकीना गरीब घर की लड़की थी। उसके अब्बु अल्लाह को प्यारे हो गये जब सकीना छोटी सी थी। सकीना की माँ ने बहुत मुस्किलो का सामना किया और सकीना को पढ़ा-लिखाकर बड़ा किया। सकीना स्कूल जाने लगी। वह पढ़ने में तेज थी। इसलिए शिक्षक भी उसकी मदद करते थे। उस तरह से सकीना पढ़ते-पढ़ते उत्तीर्ण होती गई और मेट्रिक का भी इम्तहान दिया तो उसमें भी उत्तीर्ण हो गई। सकीना को गाना-गाने का शौक बचपन से ही था लेकिन वह जानती थी कि उसकी माँ ने कितनी मेहनत से उसे पढ़ाया-लिखाया फिर भला गाना-गाने के लिये वह रकम का ईन्तजाम कैसे कर पाती। इसलिए सकीना ने कभी भी अपनी माँ से इस बात का जिक्र नहीं किया। सकीना

सकीना

आकलिमा हाजरिका

कुछ बच्चों को पढ़ाने लगी और जो भी पैसे उसे मिलने लगे उससे वह अपनी किताबें खरीदती थी और बाकी बचे हुए पैसे माँ को देती थी। सकीना की माँ ने अपने पैसे और सकीना के पैसे को जमा करके कुछ दिनों के बाद उसकी दाखिला कॉलेज में करवाई। सकीना की माँ बहुत खुश थी कि मेरी पुत्री अब कॉलेज में पढ़ेगी। सकीना और उसकी माँ घर की और लौट रही थी तभी एक आदमी से उनका आमना-सामना हुआ और उस आदमी ने कहा बेटा इधर कोई गाने का स्कूल है। मैं गाना सिखाता हूँ पर बहुत दिनों से एक अच्छे स्कूल की तलाश में हूँ लेकिन अब तक नहीं मिली। तब सकीना ने झट से जवाब दिया मेरे घर के पास ही एक संगीत विद्यालय है आप वहाँ सिखा सकते हैं। तब उस

आदमी ने कहा मैं तो वह स्कुल नहीं पहचानता इसलिए तुम लोगों के साथ ही चलूंगा। सकीना ने कहा ठीक है चलिए। चलते-चलते वे तीनों बाते करते गये और सकीना की बात से पता चला की उसे गाना-गाने का शौक है। उस आदमी ने कुछ न कहा और संगीत विद्यालय पहुचा। पहुँचने के बाद सकीना ने कहा अब हम चलते है तभी उस आदमी ने पूछा, तुम्हारा घर कौन सा है तो सकीना ने कहा यही पास में है फुरसत मिले तो आइयेगा। वह दोनों चली जाती है और वह आदमी संगीत विद्यालय में जाकर अपना परिचय देता है और उन्हें वहाँ नौकरी मिल जाती है। दूसरे दिन सकीना कॉलेज जाने के लिए तैयार होती है और उसी वक्त वह आदमी दरवाजे पर दस्तक देता है और सकीना उन्हें अन्दर बुलाती है। सकीना की माँ से वह कहते है आज आपकी वजह से ही मुझे यहाँ नौकरी मिली है इसलिए मैं आपका शुक्रिया अदा करने आया हूँ और साथ ही सकीना को इस विद्यालय में गाना सिखाना चाहता हूँ। सकीना की माँ ने कहा मैं आपको ठीक से जानती तक नहीं, आपका ये-ऐहसान कैसे ले सकती हूँ। तभी उस आदमी ने कहा मेरा नाम फारूक है और यह मेरी बेटी समान है। इसलिए मैं इससे बीना कुछ लिये ही गाना सिखाऊंगा। तब सकीना की माँ इस बात के लिए मान जाती है और सकीना बहुत खुश हो जाती है वह कहती है ठीक है मैं कल से आपके विद्यालय में आ जाऊंगी। तभी फारूक कहते है तो मैं अब चलता हूँ सकीना की माँ कहती है ठीक है। वे चले जाते है इधर सकीना भी कॉलेज चली जाती है। आज सकीना का कॉलेज में पहला दिन है और उसके दाखिल होते ही चार-पाँच लड़के उससे पुछताछ करते है। तुम्हारा नाम क्या है? कौन से स्कुल से आयी हो? कहाँ रहती हो? इस तरह के कई सवाल पुछे

जाने पर सकीना डर गई पर हिम्मत जुताकर वह उन सवालो का जवाब देती है और वह लड़के उसे कक्षा तक जाने के लिये कहते है। उन चार-पाँच लड़कों में एक का नाम सलीम था जो सकीना के साथ ही पढ़ता था। अब धीरे-धीरे सकीना और सलीम का जान-पहचान बढ़ा। उन दोनों की दोस्ती हो गई। सकीना घर लौटती है और सीधा संगीत विद्यालय पहुँचती है। तब फारूक उसे संगीत का ज्ञात देते है। सकीना का स्वर बहुत ही सुन्दर है इसलिए फारूक उसे और अच्छी तरह से सिखाते है। दिन बीतते गये सकीना संगीत में आगे बढ़ी उसका चर्चा गली-गली और लोगो के जुबान पर भी होने लगा उधर वह कॉलेज में भी पढ़ाई मन लगाकर करती थी और सलीम से उसका मुलाकात बढ़ती जा रही थी और सकीना इन मुलाकातों को मोहाब्बत समझ बैठी थी। वह दिल ही दिल में सलीम को चाहने लगी पर सलीम को इस बारे में कभी नहीं बताया। इधर सकीना सलीम को पाकर खुश थी और उधर फारूक के एहसान से बनी गागिका सकीना बहुत ही खुश थी। सकीना की माँ और फारूक उसके गागिका बनने की बात से बहुत ही खुश थी। लेकिन उनको ये मालूम नहीं था कि सकीना कॉलेज में किसी सलीम नाम के लड़के से प्यार करती है और सकीना अपनी माँ को कभी भी सलीम के बारे में नहीं बताया। एक दिन सलीम के कॉलेज न आने पर सकीना ने उसके दोस्त से पूछा सलीम आज कॉलेज क्यों नहीं आया तब उसके दोस्त ने बताया कि सलीम के घर में निकाह की बात चल रही है। सकीना ने पूछा किसकी निकाह तो दोस्त ने बताया सलीम का निकाह होने वाला है। तुम्हें किसी ने बताया नहीं, इस बात का जवाब सकीना नहीं दे पायी। सकीना एक दम टूट सी गई

उसे कुछ नहीं सूझ रहा था कि अब वह क्या करे! वह घंटों बैठकर रोती रही और उसकी आँसू भी कोई पोछने वाला नहीं था। सकीना घर आ जाती है उसकी माँ कहती है आज बड़ी देर लगा दी घर

आने में कहीं गई थी क्या? सकीना कुछ जबाब नहीं दे पायी। सकीना रोने लगी उसकी माँ ने पूछा क्या बात है? इस तरह से तुम क्यों रो रही हो कुछ तो बताओ, आखिर क्या बात हुई है। सकीना ने माँ के बहुत पूछने पर सच्चाई बताई पर माँ ने उसे समझाया कि नसीब में जो लिखा है वही होता है

खुदा की मर्जी के आगे किसी की नहीं चलती शायद तुम्हारे नसीब में खुदा ने सलीम का साथ नहीं लिखा। लेकिन इन बातों का सकीना के दिल पर कोई असर नहीं हुआ वह घुट-घुट कर जीने लगी और कुछ

दिन बीतने पर सकीना फिर कॉलेज जाने के लिए तैयार हुई लेकिन उसे पता नहीं था कि सलीम भी कॉलेज आने वाला है। दोनों की मुलाकात फिर कॉलेज में हुई। सकीना ने अपना रास्ता बदल दिया और सलीम सकीना के पीछे पीछे आवाज देता हुआ आया और बोला क्या बात है सकीना आज तुम मुझे देखकर रोकी नहीं मैं तुमको कबसे आवाज दे रहा हूँ। सकीना ने कहा कोई बात नहीं सलीम मैं तो एक सहेली को खोज रही थी वह इधर हो आई थी, सलीम ने कहा अब ये सब बात छोड़ो तुम्हें मेरे घर जाना है अभी चलो। सकीना ने कहा अभी क्यों? सलीम ने कहा कल मेरी निकाह होने वाली हूँ इसलिए आज तुम्हें मेरे साथ मेरे घर चलना होगा। पर सकीना उसके साथ जाने के लिए राजी नहीं हुई। पर सलीम के लाख कहने पर उसे मजबूरन जाना पड़ा। सलीम के घर पहुँचने पर सभी ने सकीना से बातें की और सकीना का दिल मायूस हो गया।

उनलोगों ने सकीना से ऐसा कुछ नहीं कहा था पर सकीना दुखी थी इसलिए उसका मन वहाँ नहीं लग रहा था तभी सलीम ने कहा सकीना चलो अब तुम्हें घर पहुँचा देता हूँ तुम्हारी माँ बहुत परेशान होगी। दोनों वहाँ से चले गये और सलीम सकीना के घर पहुँचा। सकीना की माँ ने पूछा तुम आ गईं मैं कब से तुम्हारी राह देख रही थी। तभी सलीम ने कहा नहीं माँ घबराने

की कोई बात नहीं सकीना को मैं अपने घर लेकर गया था कल मेरा निकाह होने वाला है आप लोग आयेंगे तो बहुत खुशी होगी। सकीना की माँ समझ गई की वह सलीम ही है जिसके बारे में सकीना ने कहा था। सलीम कहता है अब मैं चलता हूँ सकीना। सकीना कहती है ठीक है। सलीम के जाते ही सकीना रो पड़ती है। वह अपने आप को सम्भाल नहीं पाती वह इतनी मजबुर हो गई है कि वह सलीम से कहने से भी घबराती है। फिर कल का दिन आता है आज सलीम की शादी है और वह सकीना का इन्तजार कर रहा है। क्यों कि सलीम सकीना को अच्छा दोस्त मानता है उस नाते सकीना को अब तक आ जाना चाहिए। पर सकीना की राह देखते देखते वक्त काफी गुजर गया लेकिन वह नहीं आई। सलीम का निकाह का समय हुआ और निकाह हो गई। उधर सकीना ने रो रो कर अपना हाल बुरा कर लिया वह जब दर्द सहने के काबिल नहीं रही उसने एक खत लिखा— फारूक जी मैं आपकी एहसान मन्द हूँ। आपने मेरे लिए जितना किया शायद ही उतना कोई और करता पर मैं आपका ये एहसान नहीं उतार पाई उसका मुझे दुख है, फारूक जी मुझे अगर कभी कुछ हो जाये तो मेरी माँ का आप ध्यान रखना। माँ तुमने भी मेरे लिए जितना किया उसका कर्ज मैं अदा नहीं कर पाई तुम मुझे माफ़ कर देना अब ये जिदेगी का बोझ मुझसे

नहीं उठता। मैं अपने आपको खत्म कर रही हूँ। फारूक जी आप भी मुझे माफ़ कर देना अपनी बैटी समझकर।

खूदा हाफिस इस खत की पुरी होते ही सकीना ने जहर पी ली और उसकी जिदेगी खतम हो गई। जब सलीम को इस बात का पता चला तो वह बहुत रोया और सकीना की माँ से पूछा की ऐसी क्या बात हुई कि सकीना ने इतना बड़ा कदम उठाया कम से कम मुझसे कहा होता। तब सकीना की माँ कहती है सलीम वह तुमसे प्यार करती थी। तुझे चाहती थी। पर तुम कभी उसके दिल की बात समझ नहीं पाये। इतना कहकर सकीना की माँ रोती है और कहती है अब मैं किसको सकीना कहकर पूकारू। सलीम बिलकुल टूट जाता है। पर फारूक जी उसे सम्भालते हुए समझाते हैं कि उसे अब तुम्हारे दुवा की जरूरत है तभी सकीना के रूह को चैन मिलेगी। सकीना एक ऐसी लड़की थी जो हर लड़की के दिल में बस्ती है। सकीना को जिदेगी में सब कुछ मिल गया सिवाये सलीम के और सलीम के बीना उसकी जिदेगी अधुरी थी। काश सलीम सकीना की दिल की बात समझ पाता तो सकीना आज हमलोगो के बीच होती।

स्नातक द्वितीय वर्ष

बूँद-बूँद पानी का सहारा

बूँद-बूँद जिंदगी का सहारा
बूँद-बूँद जीवन का आसरा
बूँद-बूँद से बसे सागर
बूँद-बूँद से जिंदगी हो उजागर
खर्चता है कोई पानी की हर बूँद को
तो तरसता है कोई पानी की एक बूँद को
गुम सा हो गया है पानी पृथ्वी से
खफा सा हो गया है पानी इंसान
से समुद्र हो या कुआँ
नदी हो या तालब
गायब हो गया जल का अधार
लुटा दिया इंसान ने
बिखरा दिया इसे इंसान ने
पानी के बिना जिंदगी अधूरी
पानी से हो जिंदगी पूरी
कुछ न रह जाएगा पृथ्वी पर पानी के बिना
न तुम, न हम, न ये जहान

सुनिता राम

उच्चतर माध्यमिक प्रथम वर्ष

प्रकृति का नियम

सूर्य के किरणों से
दिन सुनहले हो जाते हैं।
चाँद की चाँदनी से
रात्री बन जाती है।
तारों को चमकता देख
मानव तारों में खो जाता है।
उतने में बादल गरजकर
सब को भयभीत कर जाता है।
यही है नियती का मजाक
कब क्या हो जाता है।
किसी भी मानव को
पता नहीं चल पाता है।

किरण गुप्ता
स्नातक द्वितीय वर्ष

शिक्षा का प्रकाश

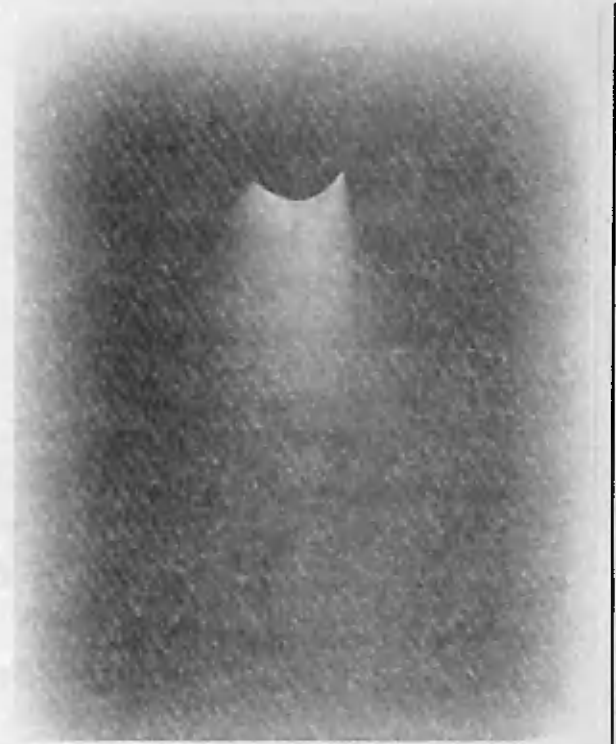
सूर्य के प्रकाश की तरह
शिक्षा का प्रकाश भी फैलाना है,
इसे केवल शहरों में नहीं
सारे गाँवों-गाँवों में पहुँचाना है।
अज्ञान के गहरे कोहरे को
शिक्षा से दूर हटाना है,
अशिक्षित इस समाज को
शिक्षित हमें बनाना है।
बच्चे बूढ़े और जवानों को
शिक्षा का अधिकार दिलाना है,
शिक्षा बिना जीवन अधूरा
यह संदेश फैलाना है।

शिक्षा है जीवन का अमूल्य धन
यह कहावत पुराना है,
राजनीति के कु-चक्र से
शिक्षा को बचाना है।

शिक्षा के इस सरल पथ पर
हमें सबको लेकर चलना है,
अमीरी-गरीबी, भेद-भाव बिना
सबको शिक्षा प्रदान कराना है।

किरण महातो

उच्चतर माध्यमिक प्रथम वर्ष

पार्थना

हे भगवान मैं करता
हूँ आपसे प्रार्थना
आप हमेशा उसे
खुश रखना
यही है आपसे
मेरा प्रथम और
आखरी प्रार्थना
क्योंकि वो है
थीड़ी भोली-भाली
इस दुनिया से है
बेगानी किसीकि
बात को न मानने
वाली वह करती है
अपनी मन-मानी।

सुनिल ठाकुर
स्नातक तीसरा वर्ष

यादें

तेरी झील सी गहरी आंखों में,
नीलकमल सा तैर रहा हूँ मैं ॥
तेरे माथे की सुनहरी बिंदिया में,
सूरज बन कर दहक रहा हूँ मैं ॥
तेरे गले की माला में,
होरे की तरह चमक रहा हूँ मैं ॥
तेरे जिस्म की गर्मी में,
बदन से छलक रहा हूँ मैं ॥
तेरे बालों के सजे गजेर में,
खुशबु बनकर महक रहा हूँ मैं ॥
तेरे ओठों की मुस्कराहत में,
हर-पल हंस रहा हूँ मैं ॥
तेरे सीने में दिल बनकर,
हर रोज धड़क रहा हूँ मैं ॥
तेरी यादों में,
रात-दिन तड़प रहा हूँ मैं ॥

राजू सिंह
स्नातक तृतीय वर्ष

मनाना न आया

उसे प्यार का एक फसाना न आया,
हमे बेवफा को भूलाता न आया।
बहकी बहकी नजर जहाँ घुमता था,
हुआ जो कहर वह बताना न आया।
अंधेरों में यह दिल घुटा जा रहा है,
हमे एक दिप जलाना न आया।
बहकती हवा यह, महकती फिजाएं,
हमें एक गुलशन सजाना न आया।
बहुत रूठ कर वह कहा जा छुपे है।
हमे देखो कि मनाना न आया।
लगाए है दिलपर दाग अनेक
जमाने हुए, पर मिटाना न आया।

संदिप कुमार सिंह
उच्चतर माध्यमिक प्रथम वर्ष

जीवन

जीवन तेरी रंग ही अजब है,
तेरे संग दुख है, सुख है, और कश्मकश है।
कभी दुख का सागर ऐसा आए, मर जाने को जी जाये,
जब सुख की नदियों में डुबु तो, स्वर्ग सा एहसास आये।
जब फिर वो छाये काले बादल, तो कश्मकश में पर जाऊ,
छटने का इन्तजार करू या, फिर मैं मर जाऊ।
बड़ी कश्मकश में पर जाऊ, क्या करू समझ न पाऊ।
सच जीवन तेरी रंग ही अजब है,
तेरे संग दुख है, सुख है, और कश्मकश है।

माला कुमारी शर्मा
उच्चतर माध्यमिक प्रथम वर्ष

गुण्डा राज

लगता है मुम्बई में,
चलता गुण्डा राज ।
तभी वहाँ मारा गया,
पटनावासी 'राज' ॥
बाला साहेब ठाकरे,
क्यों बैठे खामोश ।
खूनी तांडव चल रहा,
तब लगते बेहोश ॥
उत्तर भारतीय वहाँ पर,
अब रहने न पाएँ ।
साजिश ऐसी चल रही,
सबको देश भगाए ॥
पुलिस और सरकार भी,
लगता देती साथ ॥
रक्षक ही भक्षक बनें,
किसका थामे हाथ ॥
अब तो अपने लोग ही,

हो गये हैं पराये ।
नही कर सकते भरोसा उनपर,
अब किससे दिल लगायें ॥
देखने में लगते ये,
हमे अब आतंकवादी ।
जो अपने घरों के लोगो की,
करते अब बर्बादी ॥
एक तरफ है बड़ी महंगाई,
एक तरफ अत्याचार ।
कैसे मिले न्याय उन्हे जब,
फैला यहाँ भ्रष्टाचार ॥
इनके चमचे भी पीछे नहीं,-
कही भी ये घुस जाते ।
कही पर लाठी, तो कही पर लात,
से ही करते ये बातें ॥
हो जल्दी जल्दी ये सब बंद,
यही मेरी तमन्ना है ।
हम सब परस्पर 'भारतीय' हैं,
यही पर जीना-मरना हैं ॥
आओ हमसब इसको एक नजर से देखे ।
'गुण्डाराज' को हम जड़ से उखाड़ फेंके ॥

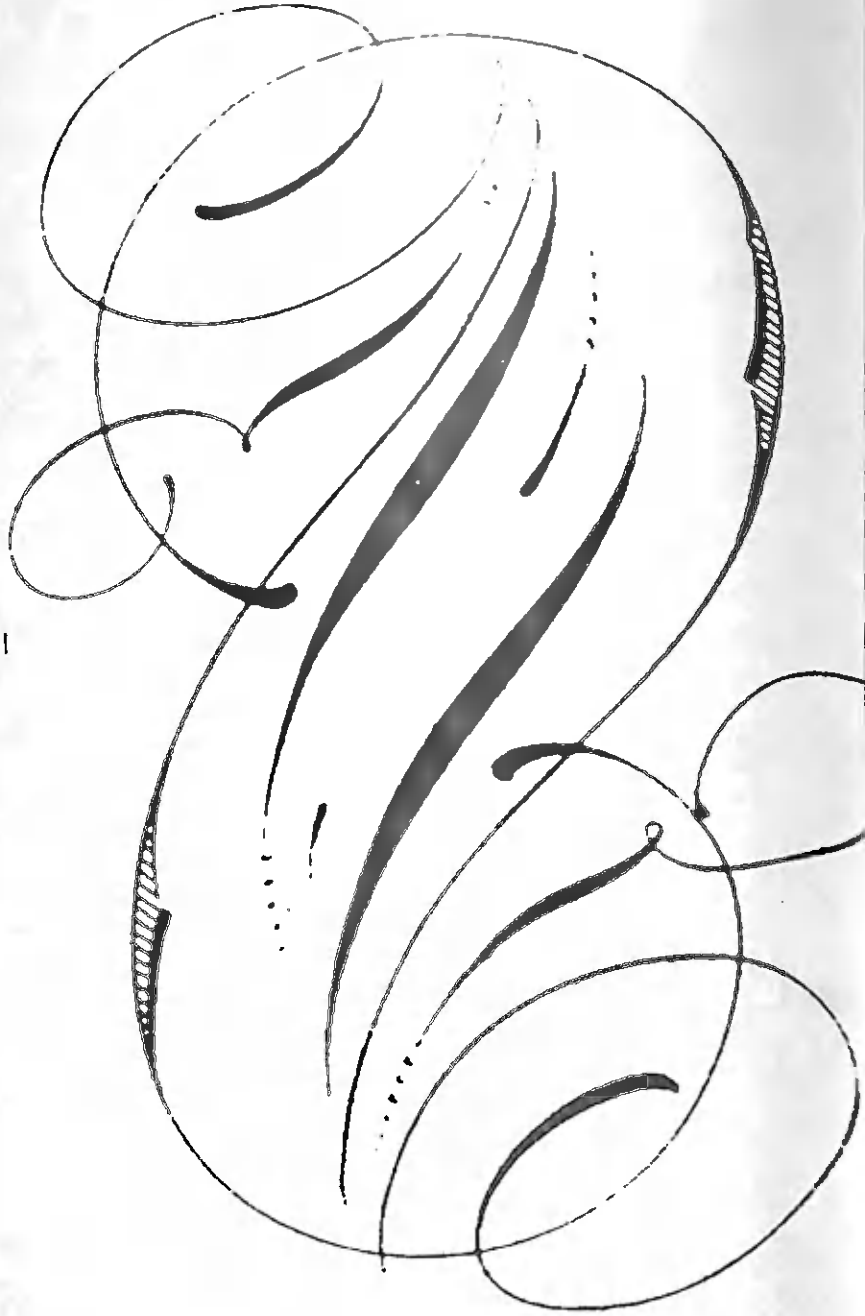
दीपक कुमार सिंह
स्नातक तृतीय वर्ष

मीरा

मीरा तु तो भई बावरी;
कान्हा के प्यार में।
गोपियों के भाँति झर-झर
बहे थोर नैनन भी,
फिर भी ना काँहे, आवे कान्हा
देखन को तोहे।

अबहुँ ना बुझत है तारो प्यासा;
कहत मीराबाई के पाठ !
कान्हा-कान्हा कहत तु
भई जग-बाहर;
चैन खोई, निन्द बिसराई
फिर भी ना आयो तोरा प्रियतम।

मन ही मन मान लियो
जि नन्ह को पीत परमेश्वर,
जिन के खातीर बनी तु जौगन;
पहन वसंती चोला भजे गोविन्दा।
नित्य याद करत तु उनको
फेरत माला कृष्ण के नाम की
तु बनी तपस्विनी नारी इतिहास की
त्यागिनी भई तु मीरा
देने बलिदान सर्व सुखः की
प्रेम रस में डुबी भक्ति रस
में रमी तु बावरी मीरा,
अब भी वसी जग-जन्य में।

रीतान्जली प्रसाद
स्नातक तृतीय वर्ष

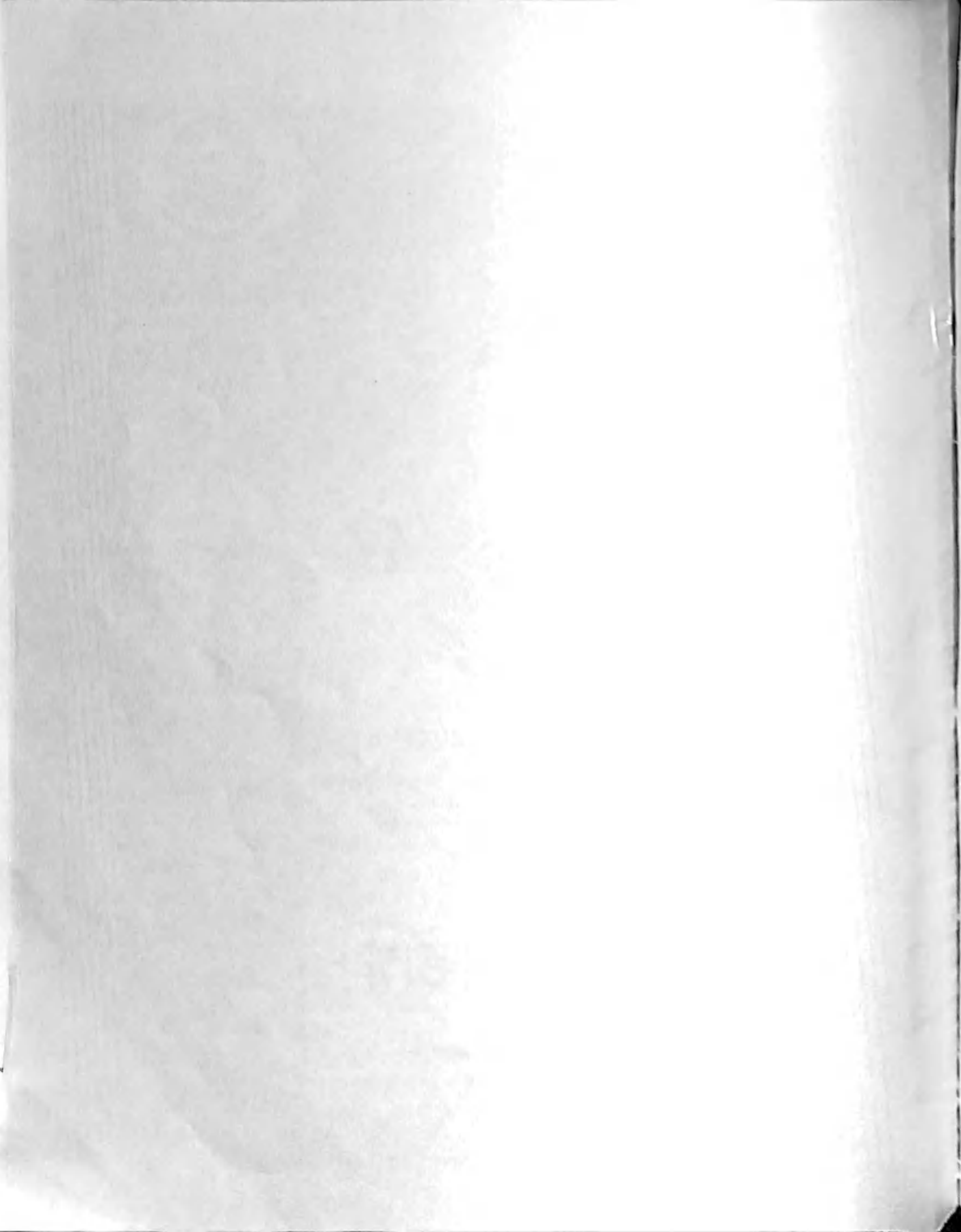

আনন্দরত্নেত্রী

আনন্দরাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়

বহুবকীয়া আলোচনী
২০০৮-২০০৯ খ্রীষ্টাব্দ

বাংলা বিভাগ

বুদ্ধদেব বসুর নাটক ও কাব্যনাট্যে ঐতিহ্যের বিনির্মাণ

ড° অজিত কুমার সিংহ

রবীন্দ্র পরবর্তী কাব্য-সাহিত্যের জগতে যেসব লেখক বাংলা সাহিত্যের আঙিনায় উপস্থিত হয়েছেন তাঁদের মধ্যে অন্যতম বুদ্ধদেব বসু। তিনি সাধারণত পাঠক সমাজে কবি হিসেবে পরিচিত। এর প্রধান কারণ, সাহিত্য সাধনায় দীর্ঘসময় কবিতা রচনায় মগ্ন ছিলেন। তবে, শুধুমাত্র কাব্য সাধনা নয়; নাটক, কাব্য-নাটক, প্রবন্ধ, অনুবাদমূলক সাহিত্যও রচনা করেছেন। ঢাকা বিশ্ববিদ্যালয়ে এম.এ. পড়ার সময়ে তাঁর প্রথম কবিতা প্রকাশিত হয়। সেসময়ের বিখ্যাত পত্রিকা দুটি 'প্রগতি' ও 'কবিতা'র সম্পাদনাও করেছেন। জনৈক সমালোচক বুদ্ধদেব বসুর সাহিত্য সাধনার পরিচয় এভাবে দিয়েছেন— "ছাত্রবস্থাতেই তিনি ঢাকা শহরে আধুনিক বাংলা কাব্যের আন্দোলন গড়ে তোলেন এবং সেই কাব্য আন্দোলনের পটভূমিই ছিল তাঁর (meet nurse for a poetic child) সেদিনকার তরুণ কবি গোষ্ঠীর বিরুদ্ধে রুচি ও শালীনতার প্রশ্নে অভিযোগ ধুমায়িত হয়ে উঠেছিল এবং রক্ষণশীল সাহিত্যিক গোষ্ঠী তাঁদের বিরুদ্ধে লেখনী ধারণ করেছিলেন। এই রক্ষণশীল সাহিত্যিক গোষ্ঠীর আক্রমণের প্রধান লক্ষ্য আধুনিক কবি গোষ্ঠী হ'লেও তাঁদের দলনেতা বুদ্ধদেব বসু ছিলেন বিতর্কের মুখ্য লক্ষ্যস্থল।"

রবীন্দ্র পরবর্তী কাব্যধারার যুগকে আধুনিক কবিতার যুগ বলা হয়। আধুনিক কবি বুদ্ধদেব বসু অন্তরের অন্তস্তলে রবীন্দ্র বন্দনা করেছেন। তবে একথাও স্বীকার করে নিতে হয়, অন্তরের অন্তস্তলে রবীন্দ্র বন্দনা করলেও বাইরে ছিলেন প্রবল রবীন্দ্র বিরোধী। তিনি রবীন্দ্রনাথের প্রেম ভাবনাকে গ্রহণ করেননি। এ প্রসঙ্গে জনৈক সমালোচকের একটি মন্তব্য উল্লেখনীয়— "যে বিকশিত বিশ্ববাসনার অরবিন্দ-মাঝখানে উর্বশীর পাদপদ্ম স্থাপিত, সেই বিশ্ববাসনাও দেহ কামনার মতো অন্ধকারময় নয়। তা প্রেমিকের হৃদয়ে আলোর শতদল হয়েই ফুটে ওঠে।" বুদ্ধদেব বসু রোমাণ্টিক প্রেম ও সৌন্দর্যকে গ্রহণ না করে নারীর মূর্ত শরীরীরাপের উপর বেশি গুরুত্ব দিয়েছেন।

এখানে উল্লেখ্য, রবীন্দ্র পরবর্তী সময়ে সমাজ-মানসের জটিল ও পঙ্কিল আবর্তে সমকালীন ব্যক্তিমানসও জটিল হয়েছে। এই জটিলতার ফলে সেইসময়ে আধুনিক কবিতা দুর্বোধ্যতার চরম পর্যায়ে পৌঁছে। ব্যক্তিগত প্রকাশ রীতি ও চিন্তা-চেতনা পাঠক সমাজের মনকে ধীরে ধীরে অসহায় করে তুলে। লেখক ও পাঠকের মধ্যে এক উঁচু প্রাচীর গড়ে ওঠে। পরস্পরের মধ্যে দেখা দেয় বিচ্ছেদ ভাবনা। সাধারণত অন্যের চেতনাকে যদি ছোঁয়া না যায়, যদি না বোঝানো যায় নিজেকে, তবে পুরো শিল্প সাধনাই মূল্যহীন। দুর্বোধ্যতার প্রতিক্রিয়ায় কবিতা থেকে মুখ ফেরানো পাঠক সমাজকে কবিতার ভেতরে নিয়ে যেতে চাইলেন কবিরা। নতুন আঙ্গিকের সাধনায় উন্নত হল কাব্যনাট্য-কবিতার দৃশ্যরূপ। সাধারণত আমরা বলতে পারি কবিতাবিমুখ পাঠককে কবিতামুখী করার জন্য কবিতার দৃশ্যরূপ রচিত হল নতুন আঙ্গিকের কবিতা কাব্যনাট্যে।

দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধের অনেক পরে বাংলা সাহিত্যের ইতিহাসে 'কাব্যনাট্য' নামক প্রশাখার সংযোজন ঘটে। বিশেষত চল্লিশ-

পঞ্চাশের কয়েকজন কবি ও নাট্যকারের দ্বৈত সাধনার ফসল রূপে বাংলা সাহিত্যে কাব্যনাট্য নিজস্ব রূপ পায়। এই সময়ে কাব্যনাট্যধারার প্রস্তুতি শুরু হলেও ষাটের দশকে একটি সামগ্রিক আন্দোলনের রূপধারণ নেয়। দীর্ঘদিনের প্রচলিত প্রথা ও সংস্কার, পুরনো রীতি-নীতির নিয়ম-কানুন বিনির্মাণ করে নতুনভাবে আত্মপ্রকাশের পক্ষে নিজেকে প্রতিস্থাপনাই হল আন্দোলনের মূল কেন্দ্রবিন্দু। সাধারণত কোনও সাহিত্য আন্দোলনই হঠাৎ করে সংগঠিত হয় না। তা একান্তভাবে সমাজ বিবর্তনের এক অনিবার্য রূপ। আমরা একথা নির্বিধায় বলতে পারি, দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধ পরবর্তী সময়ে ভারতীয় সমাজ ব্যবস্থায় এক আমূল পরিবর্তন ঘটে। এই পরিবর্তিত অবস্থাকে কাব্যনাট্যের বিশেষ শৈলীতে প্রকাশ ও প্রতিষ্ঠায় এগিয়ে এলেন জনাকয়েক কবি-সাহিত্যিক। এঁদের মধ্যে উল্লেখযোগ্য হলেন-গিরিশঙ্কর, দিলীপ রায়, রামবসু, আলোক সরকার, কবিতা সিংহ, বুদ্ধদেব বসু ইত্যাদি।

বুদ্ধদেব বসু বাংলা কাব্যনাট্যে তীব্র আলোড়ন সৃষ্টি করেন। এখানে উল্লেখ্য, সাহিত্য জীবনের শেষপর্বে অর্থাৎ ১৯৬৬ থেকে ১৯৭৩ সালের মধ্যবর্তী সময়েই তিনি কাব্যনাট্য রচনায় হাত দেন। এই সময়সীমায় তিনটি পূর্ণাঙ্গ নাটক, চারটি একাঙ্ক এবং ছয়টি কাব্যনাট্য লিখেছেন। জীবনের এই পর্বে তিনি নাটক নিয়ে পরীক্ষা-নিরীক্ষা করেছেন। এখানে উল্লেখ্য, ষাট দশকের বাংলা কাব্যনাট্য আন্দোলনের সঙ্গে বুদ্ধদেব বসু জড়িত ছিলেন না। কিন্তু এই সমকালীন সময়ে তিনি ফরাসী কবি বোদলেয়ারের ভাবশিষ্য হয়ে উঠেন। বোদলেয়ার যেন তাঁকে এক নতুন জগতের সন্ধান দিলেন। সেই জগতের অন্তর্গত চেতনা বিষাদ। মানুষের ভাগ্য এমন এক জীবন পরিসর যা তাকে কোথাও পৌঁছে দেয় না। তার কোনও অন্তিম পরিণতি নেই, সমস্ত পরিণাম অনিশ্চিত ও শূণ্য। সুতরাং নির্বেদ ও নির্বেদজাত বিবাদই মানব নিয়তি, এই বোদলেয়ারীয় তত্ত্বে তখন বুদ্ধদেব বসু দীক্ষিত।

বোদলেয়ারের দীক্ষায় দীক্ষিত হয়ে বুদ্ধদেব বসু প্রাচীন ভারতের ঐতিহ্য লালিত গ্রন্থ মহাভারতের নিবিড় পাঠে ব্যস্ত হয়ে পড়েন। 'মহাভারত' মহাকাব্যের অন্তর্বয়নে যে মানবজীবনের বহুস্বরের সংযোগ তা তিনি লক্ষ করলেন। শুধু লক্ষ করেননি; আত্মদানও করেছেন মানবরস। তাঁর উপলব্ধি মানবজীবন ইতিহাসের এক চরম সত্য— কিছুই অব্যর্থ নয়, চিরকালীন নয়। গুঠা-নামায় নিত্য সচল মানবজীবন, মানব ইতিহাস। মহাভারত পড়তে গিয়ে 'গীতা'র প্রতিও আসক্তি বাড়ে। দুঃখ জীবনের অন্তিম পরিণতি নয়— একথা তাঁর

মনকে বারবার আলোড়িত করে। মানবজীবনের নানাদিক ও তার পরিণতি সম্পর্কে মহাভারতের বয়ন তাঁর পথ নির্দেশক। জীবনের এইসব বহুস্বরিক মূল্যবান অর্জনকে ভাষায় রূপ দিতে নতুন পথের সন্ধান করলেন। তিনি সাহিত্যের মধ্যে বেছে নিলেন এমন এক আঙ্গিক, যা একাধারে গতিময় ও দ্বন্দ্বমুখর জীবনকে ধারণ করবে। এই দ্বিবাচনিক সত্তার সঙ্গে অনুভূতিলব্ধ সেইসব নির্দেশ আভাসিত হবে, জীবনকে কেন্দ্র করে যার অনুরণন অনেকদূর পর্যন্ত বিস্তৃত। যা একাধারে গতিতে আন্দোলিত অথচ অনুভূতিগম্য। ফলস্বরূপ, লেখককে গ্রহণ করতে হল কাব্যনাট্যের আঙ্গিক।

বুদ্ধদেব বসু যেসব নাটক ও কাব্যনাটক রচনা করেন এগুলি হল— 'মায়া-মালঞ্চ' (কালো হাওয়া-নাট্যরূপ) ১৯৪৪, 'তপস্বী ও তরঙ্গিনী' ১৯৬৬, 'কলকাতার ইলেক্টা' ১৯৬৮, 'সত্যসন্ধা' ১৯৬৮, 'কালসন্ধ্যা' ১৯৬৯, 'পুনর্মিলন' ১৯৭০, 'অনাম্নী অঙ্গনা' ১৯৭০, 'প্রথম পার্থ' ১৯৭০, 'সংক্রান্তি/প্রায়শ্চিত্ত : ইন্ধাকুসেমিন' ১৯৭৩। আমাদের আলোচনার বিষয় বুদ্ধদেব বসুর নাটক ও কাব্যনাটকে ঐতিহ্যের বিনির্মাণ। বিশেষত লেখকের একটি নাটক ও তিনটি কাব্যনাট্য আলোচনার সুবিধার্থে এখানে গ্রহণ করা হয়েছে এবং এগুলি হল— 'তপস্বী ও তরঙ্গিনী', 'কালসন্ধ্যা', 'অনাম্নী অঙ্গনা' ও 'প্রথম পার্থ'।

বুদ্ধদেব বসু তাঁর সাহিত্যিক প্রতিবেদনে পুরাণ ও পৌরাণিক ঘটনার স্থান দিয়েছেন। শুধু স্থান দেননি, পুরাণ আশ্রিত চরিত্র ও পৌরাণিক ঘটনার বিনির্মাণ করে নতুনভাবে সাহিত্যিক প্রতিবেদনে স্থান দিয়েছেন। এখানে উল্লেখ্য, সাধারণত অতীতের ঘটনা, পৌরাণিক বিষয় ও রীতি-নীতিকেই আমরা ঐতিহ্য বলে স্বীকার করি। কিন্তু পৌরাণিক বিষয় ও ঐতিহ্যের মধ্যে পার্থক্য রয়েছে। পৌরাণিক ঘটনাবলী গ্রহণ-বর্জনের মধ্যদিয়ে যা আজও আমাদের মনের মধ্যে লালিত বা বর্তমান তা-ই ঐতিহ্য। লেখক বুদ্ধদেব বসু প্রতীচ্যের সাহিত্য-সংস্কৃতির ভাবধারায় প্রভাবিত হয়ে 'পুরাণের পুনর্জন্ম' মূলক একটি 'সাহিত্য সিরিজ' রচনা করেন। এই 'সাহিত্য সিরিজ' রচনা করতে গিয়ে রামায়ণে বর্ণিত উর্মিলা চরিত্রটিকে বিনির্মাণ করে আধুনিক জীবন প্রেক্ষাপটে 'বিপ্রদাস মিত্র' ছদ্মনামে একটি গল্পও রচনা করেন।

'তপস্বী ও তরঙ্গিনী'র মধ্যে লেখক বুদ্ধদেব বসু খাম্বাশৃঙ্গ মিথ্ কাহিনির উপকরণ ব্যবহার করে তাঁর নিজস্ব শিল্প ভাবনাকে আমাদের সামনে উপস্থাপিত করেছেন। তিনি এই কাহিনির আখ্যানকে স্তর পরস্পরায় বিন্যস্ত করে তার ভেতর দিয়েই আধুনিক মানুষের জটিল ও বেদনাময় রহস্যকে উন্মোচন

করেছেন। এই নাটক সম্পর্কে লেখকে নিজেই বলেছেন—
 “আমার কল্পিত ঋষ্যশৃঙ্গ ও তরঙ্গিণী পুরাকালের অধিবাসী
 হয়েও মনস্তত্ত্বে আমাদের সমকালীন।” নাটকের নায়ক
 ঋষ্যশৃঙ্গ বনচারী ঋষি, সহজ-সরল প্রকৃতির। কোনও একদিন
 বারঙ্গনা তথা কামকলাবিধিতে অভিজ্ঞ তরঙ্গিণীর সঙ্গে ঋষির
 সাক্ষাৎ ঘটে। সাক্ষাতের পর থেকেই ঋষ্যশৃঙ্গ মুনির
 মানসিকতার পরিবর্তন ঘটতে শুরু হয়। কামনা-বাসনাহীন
 ঋষিশৃঙ্গ হয়ে উঠেন কামাতুর এক প্রেমিক পুরুষ।

নাটকটির দ্বিতীয় অঙ্কে তরঙ্গিণীর সঙ্গে ঋষির
 কথোপকথনের একটি চিত্র নিম্নে তুলে ধরা হল—

“ঋষ্যশৃঙ্গ : তুমি আমার ক্ষুধা। তুমি আমার ভক্ষ্য। তুমি
 আমার বাসনা।

তরঙ্গিণী : আমার হৃদয়ে রত্ন।

ঋষ্যশৃঙ্গ : আমার শোণিতে তুমি অগ্নি।

তরঙ্গিণী : আমার সুন্দর তুমি।”

অন্যদিকে আমরা দেখতে পাই, বারবনিতা তরঙ্গিণী
 রূপধারণ করেছে এক প্রেমিকা রূপে। কামভাব থেকে তার
 মন প্রেমভাবে যাত্রা করেছে। কিন্তু ঋষি তাকে বারবনিতা,
 কামবিলাসিনী হিসেবে পেতে চান। ঋষ্যশৃঙ্গের কামলোলুপ দৃষ্টি
 দেখে তরঙ্গিণী বলে— “তুমি আমার প্রিয়, তুমি আমার বন্ধু।
 তুমি আমার মৃগয়া, তুমি আমার ঈশ্বর।” তরঙ্গিণীর এই
 মনোভাব চতুর্থ অঙ্কেও দেখা যায়। এখানেও ঋষির
 কামলোলুপ রূপকাতরতাকে ভৎসনা করে সে বলে—
 “...কেউ জানে না আমি জন্ম থেকে অন্য এক মুখ লুকিয়ে
 রেখেছিলাম— তুমি দেখবে বলে। আমার সেই মুখ আমাকে
 ফিরিয়ে দাও।” আবার ঋষ্যশৃঙ্গের মনে ধরা দেয় অন্য এক
 নারীর মুখ। বৈধ স্ত্রী শাস্তার কাছে স্বীকারোক্তিতে বলেন—
 “রাত্রে, অন্ধকারে তুমি যখন আমার বাহুবন্ধে/ ধরা দিতে, আমি
 কল্পনা করতাম তুমি শাস্তা/ নও-সেই অন্য নারী।”

তা থেকে স্পষ্ট, ঋষ্যশৃঙ্গের মন কামলোলুপতার
 অবক্ষয় থেকে মুক্ত হতে পারেনি। এই দ্বিচারিতাই তাঁর
 মানসিকতাকে ক্ষত-বিক্ষত করে। তিনি ঐতিহ্যধর্মিতা থেকে
 বিচ্যুত হয়েছেন। আধুনিক জগতের মানুষের মত ঋষ্যশৃঙ্গের
 মন দ্বিধা-দ্বন্দ্ব, যন্ত্রণায় পরিপূর্ণ। লেখক বুদ্ধদেব বসু নিজেই
 বলেছেন— “...একটি পুরাণ কাহিনীকে আমি নিজের
 মনোমতো করে নতুনভাবে সাজিয়ে নিয়েছি, তাতে সঞ্চারণ
 করেছি আধুনিক মানুষের মানসিকতা ও দ্বন্দ্ববেদনা।”
 দেহকেন্দ্রিক প্রেম ভারতীয় ঐতিহ্যে স্বীকৃত, আবার বর্জিতও।
 লেখক এই দুটোকে যেমন স্বীকার করেছেন তেমনি সময়বিশেষ

অস্বীকারও করেছেন।

এখানে উল্লেখ্য, লেখক নিজে দাম্পত্যজীবন ও
 বিবাহোত্তর প্রেমে বিশ্বাসী ছিলেন। তাই নাটকের নায়ক
 ঋষ্যশৃঙ্গ শাস্তাকে বিয়ে করার পরও তরঙ্গিণীর প্রেমে মগ্ন
 ছিলেন। এমনকী তার পুত্র-সন্তানও ছিল। একজন বিবাহিত
 পুরুষ হয়েও ঋষ্যশৃঙ্গ সদর্পে ঘোষণা করেন— “শোনো, আমি
 সামনে বলছি এই যুবতী আমার ইম্পিতা। .... আমি জানতাম
 না কাকে বলে নারী, আমি যে পুরুষ তাও জানতাম না। সে
 আমাকে জানিয়েছিল।” এখানে উল্লেখনীয়, রাজকন্যা
 শাস্তাকে বিয়ে করার পূর্বে বারবনিতা তরঙ্গিণী নিজ
 রূপলাবণ্যে মুনির মন ভুলিয়ে দেয়। একজন তাপস হয়েও
 বারঙ্গনার রূপের কাছে আত্মসমর্পণ করেন। এর কারণ হল,
 শাস্তাকে বিয়ের পূর্বে থেকেই তরঙ্গিণীর সঙ্গে প্রেমের সম্পর্ক
 এবং শাস্তাকে বিয়ের পরও স্ত্রীসুখ থেকে বঞ্চিত ছিলেন।
 এজন্যেই হয়তো ঋষিকে অবৈধ পথ অবলম্বন করতে হয়েছে।
 ভারতীয় ঐতিহ্যানুসারে বিয়ের পর পরনারীর প্রতি আকৃষ্ট
 হওয়া পাপ। লেখক এই অবৈধ সম্পর্কের মিলন দেখাতে
 পারেননি। তবে মিলন দেখাতে না পারলেও দুজনের মনে
 দ্বিধা-দ্বন্দ্বের রেখা ঠেকে দিয়েছেন। ঋষ্যশৃঙ্গের মনে সংশয়,
 বেদনা ও শাস্তি সবকিছু মিশে একাকার হয়ে গিয়েছে। ঋষ্যশৃঙ্গ
 ভেবেছেন— “মেধা নয়, শাস্ত্রপাঠ নয়, অনুষ্ঠান নয়—
 আমাকে হতে হবে রিক্ত, ডুবতে হবে শূন্যতায়।” রিক্ততা
 শূণ্যতা আর বিবাদ-এসব আধুনিকতার বৈশিষ্ট্য। আর এসব
 বৈশিষ্ট্য ঋষ্যশৃঙ্গ ও তরঙ্গিণীর মত চরিত্রের মধ্যে ফুটে
 উঠেছে। এজন্যেই বলা যায়, তপস্বী ঋষ্যশৃঙ্গ ও তরঙ্গিণী
 পৌরাণিক চরিত্র হলেও লেখক এসব চরিত্রে সঞ্চারণিত
 করেছেন বর্তমান যুগের মানুষের চারিত্রিক বৈশিষ্ট্য ও লক্ষণ।

‘কালসম্বন্ধা’ কাব্যনাট্যটি প্রকাশিত হয় ১৯৬৯ খ্রীঃ।
 এই কাব্যনাট্যটিতে লেখক আধুনিক যুগচেহরাকেই আমাদের
 সামনে উপস্থাপিত করেছেন। প্রতীচ্যের সভ্যতা ও সংস্কৃতির
 প্রভাবে আমাদের চিরকালীন ঐতিহ্যে ভাঙন শুরু হয়। এই
 ভাঙনের অভিঘাতে উনিশ শতকের সমাজ ব্যবস্থায় দুর্যোগ
 নেমে আসে। শুধু দুর্যোগ নয়, মধ্যবিত্ত মানুষের মনে বিকারও
 দেখা দেয়। ইয়ংবেঙ্গল গোষ্ঠী কিংবা তৎকালীন সময়ের মানুষ
 নবজাগরণের প্রভাবে প্রভাবিত হয়ে নতুন চিন্তা-চেতনায় উদ্বুদ্ধ
 হয়। ঠিক তেমনি বিশশতকের ৫০/৬০ দশকে পশ্চিমবঙ্গে
 উগ্র মতাদর্শে বিশ্বাসী কিছু যুবক প্রচলিত ধ্যান-ধারণার
 বিরোধিতায় সামিল ছিল। ফলস্বরূপ সমাজে দেখা দেয়
 বিপর্যয়।

উগ্রমতাদর্শবাদী যুবকদের প্রথাগত, নীতিবিরুদ্ধ কাজের ফলে ঐতিহ্যবাদীরা নিরুপায় হয়ে পড়ে। এই কাব্যনাট্যেও দেখা যায়, বয়স্ক কিংবা বুদ্ধিদীপ্ত প্রাজ্ঞজনেরা দেশব্যাপী প্রচলিত নতুন রীতি-নীতি দেখে আতঙ্কিত। তারা বলেন— “কিন্তু আজ কেন শঙ্কা, দ্বারকার কেন দুর্লক্ষণ?”^{১১} এমনকী দ্বারকার পুরনারীরাও এসব আচরণ দেখে বিস্মিত হন। তৎকালীন সময়ে বাঙালি সমাজ ভোগ বিলাসিতায় মত্ত ছিল। এই ভোগ বিলাসিতার প্রমাণ রয়েছে এই নাটকের দলপতির কথাবয়নে— “আজ ভোগের গাঙে বান ডেকেছে /পাতাল খোলে হাঁ।”^{১২} এমনকী ভগবান শ্রীকৃষ্ণ জানান “এ নয় নতুন কিছু, নয় আকস্মিক।”^{১৩} কৃষ্ণের কাছে দ্বারকায় ঘটে যাওয়া হত্যালীলা এক স্বাভাবিক ঘটনা। প্রাজ্ঞজনেরা মহাভারতীয় ঘটনার বিশ্লেষণ নাটকের নয়নমণি কৃষ্ণের কাছে জানতে চান। উত্তরে কৃষ্ণ বলেন— “দ্বন্দ্ববিদ্যা জীবনের স্রোত অসম্ভব।”^{১৪} আর এই দ্বন্দ্ব আসলে ষাট-সত্তর দশকে ঘটে যাওয়া পশ্চিমবঙ্গে মহাবিদ্রোহের কথা মনে করিয়ে দেয়।

কৃষ্ণ সহজ, সরল ও নিয়তিবাদে বিশ্বাসী। তাই দ্বারকার ঘটনা কিংবা মহাভারতের হত্যালীলা তাঁর কাছে নিয়তির-ই ফসল। অন্যদিকে মধ্যম পাণ্ডব অর্জুন ঠিক এর বিপরীত। অর্জুন অহংবোধে বিশ্বাসী। ডাকাত দলের সামনে দাঁড়িয়ে অর্জুন সগর্বে বলে— “জানিস, আমি কে? / আমি পার্থ, সবাসাচী, অজেয় অর্জুন।”^{১৫} শ্রীকৃষ্ণের শাস্ত বাণী অর্জুনের কাছে অসার। সে সংকীর্ণ আমিহে বন্দী। বৃহৎ সত্তার ধারণা তাঁর নেই। চলমান জীবনের মূলমন্ত্র অর্জুনের জানা নেই। কিন্তু যথাসময়েই সে জানতে পারে— “অসামান্য প্রতিভাও দণ্ডনীয়, বিনামূল্যে লভ্য কিছু নেই, সব দান ছদ্মবেশী ঋণ।”^{১৬} এই তথ্যটি জানার পূর্ব পর্যন্ত অর্জুন ছিলেন পরিপূর্ণ অহংকারী। ডাকাতদের রোধ ও বধ করতে তিনি ছিলেন দৃঢ়সংকল্পবদ্ধ। কিন্তু তাঁর দৃঢ়তা ছিল সাময়িক। সমস্ত চেষ্টা ব্যর্থ হলে ডাকাতরা অর্জুনকে ব্যঙ্গ করে বলে— ‘হায় পার্থ আজ ব্যর্থ’।^{১৭} ডাকাতরা যাদব রমণীদের মান-মর্যদা ও যদুবংশের ধন-সম্পদ হরণ করে নেয়। চোখের সামনে এই দুর্বস্থা দেখে অর্জুন অসহায়ভাবে ভাবেন— “কেন আর আসে না স্মরণে/ সেইসব দিব্যান্ত্র, আমার হাতে/ অদ্বিতীয় ছিল অধিকার?”^{১৮} কৃষ্ণহীন অর্জুনের কোনও শক্তি নেই। শক্তিহীন অর্জুনের মন দুঃখ-কষ্ট ও যন্ত্রণায় পরিপূর্ণ হয়ে ওঠে। বেঁচে থেকেও মৃত্যুতুল্য অভিজ্ঞতালাভের যন্ত্রণায় তিনি আহত। অর্জুন বলেন— “...ইন্দ্রিয়ের অন্তরালে স্ফুলিঙ্গ জ্বলে না/ নির্বাপিত, নষ্টবল নিঃশেষে অর্জুন!”^{১৯} আসলে নাটকের

মধ্যে যে দ্বন্দ্ব, জীবিতের যন্ত্রণা, এই শূন্যতাবোধের আর্জি যেন পুরাণের গণ্ডিকে অতিক্রম করে এক নতুন পথে যাত্রা করেছে।

‘অনামী অঙ্গনা’ কাব্যনাট্যের নায়িকা অঙ্গনা আধুনিক জগতের নারীর মত ব্যক্তিত্বময়ী। সে পুরুষতান্ত্রিক গণ্ডিবদ্ধ জীবন থেকে দূরে বসবাস করতে আগ্রহী। আমাদের ঐতিহ্যানুসারে কোনও কুমারীর গর্ভে সন্তান ধারণ লজ্জাজনক ঘটনা। আধুনিক ব্যক্তিত্বময়ী নারী বিবাহিত হোক আর অবিবাহিত হোক সংসারধর্ম কিংবা নিজের ভাল-মন্দ সম্বন্ধে ওয়াকিবহাল। তাই, অঙ্গনা ব্যাসদেবের সঙ্গে সহবাস করলেও কুমারী অবস্থায় সন্তান ধারণ করতে চায়নি। কিন্তু ঘটনাচক্রে অঙ্গনার গর্ভে আসে ব্যাসের ঔরসজাত সন্তান বিদুর। আসলে ‘বন্ধুতা-প্রেম-যৌনতা কখনও পূর্বনির্ধারিত পথে উদ্ভাসিত-বিকশিত-পরিণত হয় না।’^{২০} এজেনেই পূর্ব থেকে সুনিশ্চিত ভাবে এ সম্পর্কে কিছু বলাও যায় না। যেকোনো সময়েই মানুষের মিলন ঘটতে পারে। ঘটতে পারে নতুনত্বের সূচনা। এখানে মিশেল ফুকোর একটি মন্তব্য উল্লেখনীয়— “Face each other without terms of convenient words, with nothing to assure them about the meaning of movement that carries them toward each other. They have to invent, from A to Z, a relationship that is still formless, which is friendship, that is to say, the sum of everything through which they can give each other pleasure.”^{২১} যৌন সংগম নারীর ক্ষেত্রে শুধু কামনা-বাসনা নয়; অস্তিত্বের সূক্ষ্ম ও গভীর আলোছায়ার অভিব্যক্তি। এখানেও মিশেল ফুকোর আরেকটি মন্তব্য উল্লেখনীয়— “Institutional codes can't validate these relations with multiple intensities, variable colors, imperceptible movements and changing forms. These relations shortcircuit it and introduce love where there's supposed to be only law, rule or habit.”^{২২} ফুকোর তান্ত্রিক বয়ানকে আমরা গ্রহণ করে বলতে পারি, প্রেম বন্ধুতা এসব অভ্যাসেরই বিনির্মাণ।

এই কাব্যনাট্যে লেখক নারীর অস্তিত্ব ও জ্ঞানতান্ত্রিক উপলব্ধির উপর গুরুত্ব দিয়েছেন। রানী অম্বিকার দাসী অঙ্গনা কুমারী অবস্থায় ব্যাসদেবের ঔরসজাত সন্তান বিদুরকে লালন-পালন করে। ঐতিহ্যালালিত গৌড়ামির বেড়াডালে আবদ্ধ না হয়ে অঙ্গনা সগর্বে সন্তানকে বড় করে তুলেছে। কুশী, বুড়ো ব্যাসদেবের সঙ্গে সহবাস প্রসঙ্গে আধুনিক নারীর ন্যায় প্রশ্ন তুলেছে— “শুধু রাত্রিবেলায় সঙ্গলাভ তাকেই কি বলে বিয়ে?”^{২৩} যুগ যুগ ধরে নারীর শরীর নিয়ে অনেক সাহিত্য রচিত হয়েছে। নারীর শরীর নিয়ে পুরুষ সমাজ অনেক ব্যঙ্গ-বিদ্রূপ

করেছে। কিন্তু পুরুষের শরীর ও যৌন কামনা নিয়ে সমাজ ও সাহিত্যে তেমন কোনও ব্যঙ্গ-বিদ্রোপ আজ পর্যন্ত হয়নি। বুদ্ধদেব বসু পুরুষের শরীর সম্বন্ধে অস্বিকার মুখ দিয়ে বলেন— “সেই রুক্ষ জটাজুট-দুর্গন্ধ-রক্তিম, ঘৃণিত লোচন, দঙ্ককাষ্ঠের মতো গাত্রবর্ণ,... যেন রুদ্ধ করে দেয় নিশ্বাস-আবার সেই!”^{২৪} সুঠাম, সুস্থ, সুন্দর নারী শরীর আকাঙ্ক্ষা করে বলিষ্ঠ সুন্দর পুরুষ শরীরকে। তার প্রমাণ রয়েছে অস্বিকার কথাবয়নে— “কোনো তরুণ সুদর্শন ব্রাহ্মাণের নিয়োগ কি সম্ভব নয়।”^{২৫} মহাভারতীয় যুগের অস্বিকার মনেও এধরনের প্রশ্ন নিশ্চয়ই জেগেছিল। হয়তো সে তৎকালীন সময়কে উপেক্ষা করতে পারেনি।

এমনকী পিতৃতন্ত্রের বার্তাবাহক সত্যবতীর বিভিন্ন কার্যকলাপের বিরুদ্ধে অস্বিকা কথা বলেছে। কোনও ‘চক্ষুপীড়ক কর্কশগাত্র তপস্বী’ আধুনিকমনা সমঝদার নারীর পক্ষে উপযুক্ত নয়। এধরনের নারীর প্রয়োজন ‘কোনো পরিশীলিত পুরুষ’ ব্যক্তির। প্রথমবারের শারীরিক মিলনে অস্বিকা বুঝতে পারে ব্যাসদেব রতিকলায় উপযুক্ত ব্যক্তি নন। বংশরক্ষার অজুহাতে এধরনের অনুপযুক্ত ব্যক্তির সঙ্গে দ্বিতীয়বার যৌনমিলনে সে অনিচ্ছুক। সত্যবতীর নির্দেশের বিরুদ্ধে সে বিদ্রোহ ঘোষণা করতে চায়। অস্বিকা জানে ব্যাসদেব একজন মহান ঋষি হলেও নারী শরীরের মর্যাদা তাঁর কাছে নেই। অস্বিকা বলে— “...নারীর মুখ তাঁর দ্রষ্টব্য নয়, শুধু দেহ এক সুরঙ্গ, যার অঙ্কার তিনি পেরিয়ে যান মুহূর্তে।”^{২৬} যেখানে নারী শুধু পুরুষের উপভোগ্য; এধরনের যৌনমিলনে অস্বিকা রাজি নয়। শারীরিক মিলনের এই মানসিকতাকে অস্বিকা ধিকার জানিয়ে বলে— “রুচিরহিত গাভীর মতো যে কোনো বৃষের জন্য প্রস্তুত থাকতে পারি না।”^{২৭}

কিন্তু একথাও স্বীকার করে নিতে হয়, অস্বিকা পুরোপুরি বর্ণবাদের বেড়াডাল থেকে বের হতে পারেনি। সে যেন পুরুষের হাতে তৈরি নারীপ্রতিমা। সমালোচক ইরিগেরের একটি মন্তব্য এখানে উল্লেখনীয়— “To claim that the feminine can be expressed in the form of a concept is to allow oneself to be caught up again in a system of masculine representations, in which women are trapped in a system or meaning which serves the auto-affectation of the (masculine) subject.”^{২৮} (This sex which is not one) তাই অস্বিকা নিম্নবর্ণের নারী অঙ্গনাকে বলে— “কিন্তু তুই শূদ্রাণী, রুক্ষ শ্রমে অভ্যস্ত, / রাণী যাতে ক্রিষ্ট, তোর পক্ষে তা মনোজ্ঞ হতে পারে....”^{২৯} এমনকী অঙ্গনাকে অপ্রস্তুত যৌনমিলনে মিলিত হওয়ার জন্য নানা লোভ দেখায়। সে বলে— “যেকোনো ইন্ধনে অগ্নিশিখা

সমান উজ্জ্বল।”^{৩০} নারী-ই যেন নারীর শত্রু হিসেবে এখানে উপস্থিত। অস্বিকা যেন কোনও এক পুরুষের মুখোশ। এখানে সমালোচক ড° তপোধীর ভট্টাচার্যের একটি মন্তব্য উল্লেখনীয়— “পুরুষের উপস্থাপন রীতি যেন সর্বব্যাপ্ত ফাঁদের মতো; পুরুষালি বিষয় ও বিষয়ী মনন ও তাৎপর্যের শেকলে নারীকে বেঁধে রাখার জন্যেই তা পরিকল্পিত। পুরুষের প্রতিবেদনে নারী বা নারীত্ব শুধু পৌরুষ প্রকাশের মাধ্যম কিংবা পুরুষের ছায়া। পিতৃতান্ত্রিক চিন্তার আকরণের মধ্য থেকে নারীর নারী সম্পর্কে ভাবাই অসম্ভব।”^{৩১} এখানেও আমরা দেখি, অঙ্গনা প্রথমদিকে ব্যাসদেবের সঙ্গে যৌনমিলনে রাজি ছিল না। পরে রাণিমার চাপে ব্যাসদেবের সঙ্গে সহবাসে রাজি হয়।

ব্যাসদেবের সঙ্গে সহবাসে অঙ্গনা আনন্দ উপভোগ করে। রাণিবাসের সুখময় অভিজ্ঞতা মনিব পত্নী অস্বিকাকে এভাবে জানায়— “ভয় নয়, অন্য এক অনুভূতি।”^{৩২} কিংবা “আমার মুখ— / হারিয়ে গেল তাঁর ঋগ্বেদামের তৃণে, দুর্বায় পল্লবে।”^{৩৩} এটাই ছিল অঙ্গনার জীবনে প্রথম যৌন মিলন। আর প্রথম যৌনমিলনে তাকে দিয়েছে অন্যতর চেতনার স্পর্শ। যাকে তিনি এতদিন ঘৃণা করেছেন কিংবা রাগে সহবাসে রাজি ছিলেন না; সেই পুরুষই যৌনমিলনের সময় হয়ে ওঠে নির্ভার, কোমল।

এখানে উল্লেখ করা যায়, অঙ্গনা এই যৌনমিলনে শুধু যৌনতৃপ্তি পায়নি, তার চেয়ে আর বড় কিছু পেয়েছে। পুরুষতান্ত্রিক সমাজ ব্যবস্থায় নারীর যে সংজ্ঞা নির্ধারিত রয়েছে তাকে অঙ্গনা বিনির্মাণ করে তুলেছে। কুমারী অবস্থায় ব্যাসের পুত্রকে গর্ভে ধারণ করে। বিদুরকে গর্ভে ধারণ করে অঙ্গনা অত্যন্ত আনন্দিত। অবৈধ প্রেম, মিলন কিংবা সন্তান লাভ সাধারণ নারীর পক্ষে লজ্জাজনক। কিন্তু অঙ্গনা এসব বিষয়কে গৌরব হিসেবে গ্রহণ করে। গর্ভের সন্তানের মধ্যই সে নারীজন্মের সার্থকতা খুঁজে পায়। সে বলে “আমার নারীত্বের/ যেন পান করেছি নিজেরই নির্যাস, কোনো সঞ্জীবনী সুরার মতো।”^{৩৪} প্রাচীন সমাজে নারী নিজের অস্তিত্ব, সুখ-সুবিধা আনন্দ সবার সামনে তুলে ধরতে পারত না। কিন্তু এখানে আমরা দেখতে পাই, অঙ্গনা পৌরাণিক যুগের নারী হয়েও অবৈধ মিলন কিংবা তার ঔরসজাত সন্তানকে হাসি মুখে স্বীকৃতি জানায়। সে যেন হয়ে ওঠে সাম্প্রতিক নারীর চেয়ে আরও আধুনিক।

‘প্রথম পার্থ’ কাব্যনাটকের মূল বিষয়ই হচ্ছে, অপমান নিয়ে বাঁচার চেয়ে মৃত্যু-ই শ্রেয়। এই কাব্যনাট্যে উপস্থিত

একজন প্রতিভা সর্বশ্ব ব্যক্তি তা-ই উপলব্ধি করেছেন। এছাড়াও তিনি জেনেছেন, হাজার হাজার মৃত প্রাণের সমষ্টি হল জীবন। 'প্রথম পার্থ' কাব্য নাট্যের প্রধান চরিত্রগুলি হল কর্ণ, অর্জুন, কুন্তী, দ্রৌপদী, কৃষ্ণ ইত্যাদি। তবে এঁদের মধ্যে কর্ণ-ই প্রধান। কর্ণ জন্ম মুহূর্তেই মাতৃপরিত্যক্ত। তিনি ছিলেন কুন্তীর অবৈধ সন্তান। অবৈধ হওয়ার জন্য মায়ের আদর যত্ন থেকে ছিলেন বঞ্চিত। বঞ্চিত হওয়ার প্রধান কারণ, কুমারী মা কুন্তী সমাজের গালমন্দের ভয়ে পুত্রকে নদীর জলে ভাসিয়ে দেন।

জন্ম পরবর্তী সময়ে সূত অধিরথ ও রাধার ঘরে কর্ণ লালিত-পালিত হন। সূতের ঘরে বড় হলেও তিনি অস্ত্রবিদ্যা অর্জন করেন। অস্ত্রবিদ্যায় কর্ণ ছিলেন অত্যন্ত দক্ষ। মহাভারতীয় যুদ্ধে তিনি স্বইচ্ছায় কৌরবপক্ষ অবলম্বন করেন। যুদ্ধক্ষেত্রে কৌরবদের পরাজয় ও মৃত্যু ছিল পূর্বনির্ধারিত। এমনকী কৌরবপক্ষ অবলম্বনকারী কর্ণেরও মৃত্যু ঘটবে। আর একথা জেনে মাতা কুন্তী স্থির থাকতে পারেননি। প্রথম পুত্র কর্ণকে নিশ্চিত মৃত্যু থেকে বাঁচানোর জন্য তাঁকে পাণ্ডবপক্ষে যোগদান করার জন্য অনুরোধ করেন। এমনকী কর্ণের মত পাল্টানোর জন্য দ্রৌপদীও অনেক অনুনয়-বিনয় করেন। কিন্তু কর্ণ নিজ সিদ্ধান্তে অটল থেকে মায়ের অনুরোধ প্রত্যাখ্যান করেন।

এখানে উল্লেখ করা যায়, দ্রৌপদী একসময় স্বয়ংবর সভায় কর্ণকে সূতপুত্র বলে প্রত্যাখ্যান করেছিলেন। কিন্তু আজ এই কর্ণকে বাঁচানোর জন্য তিনি এসেছেন। তাঁর শৌর্য-বীর্যে দ্রৌপদীও মুগ্ধ। শেষপর্যন্ত কর্ণকে নিশ্চিত মৃত্যুর হাত থেকে উদ্ধার করার জন্য পাণ্ডব পক্ষের সারথি ভগবান শ্রীকৃষ্ণও আসেন। শ্রীকৃষ্ণের আবেদনেও কর্ণ সাড়া দেননি। মহাভারতের যুদ্ধ আরম্ভ হওয়ার আগেরদিন বিকেল বেলায় এসব ঘটনা ঘটে। যা-ই হোক, কর্ণ মৃত্যুকে বরণ করতে রাজি, মহত্বকে নয়। কারণ, বেঁচে থেকে তাঁর কোনও লাভ নেই। জীবন থাকা অবস্থায় তিনি মায়ের আদর পাননি, প্রেমিক হয়েও প্রেমের স্পর্শ বঞ্চিত, রাজা হয়েও রাজ্যহীন, বীর হয়েও বীরত্ব দেখানোর সুযোগ নেই। অন্যদিকে পাণ্ডবেরা সর্বরিক্ত ও বনবাসী হয়েও রাজ্যশাসন করেছে। কর্ণের মুখ দিয়ে লেখক বলেছেন— "পাণ্ডবেরা বনবাসেও জয়ী : কুন্তী তাঁদের মাতা। পাণ্ডবেরা নিঃশ্ব হয়েও জয়ী : পাঞ্চালী তাঁদের সাম্রাজ্য।"^{১০০} তাই সবসময়ই কর্ণের মনে এক অপ্ৰাপ্তির বেদনা। এই বেদনা থেকেই কর্ণের মনে দেখা দেয় অস্ত্রবন্দন।

আধুনিক সময় ও চেতনার একটি প্রধান বৈশিষ্ট্য-ই

মননবিশ্বের দ্বন্দ্ব। এই দ্বন্দ্ব আমরা কর্ণ চরিত্রের মধ্যে দেখতে পাই। নিজের অস্তিত্ব ঠিকিয়ে রাখার জন্য কর্ণকে অবিরাম সংগ্রাম করতে হয়েছে। সে নিজেই ছিল নিজের ভাগ্য নিয়ন্ত্রা। তাই কর্ণ বলে— "আমি চাই না উদ্ভিদের মত জীবন / আমার সার্থকতা চেপ্টায়- সংগ্রামে।"^{১০১} আর এই সংগ্রামমুখর মানসিকতার জন্য কৃষ্ণ তাকে এই বলে অভিহিত করেন— "এক ভাস্বর, মহান, পরাজিত বীর রূপে।"^{১০২}

মহাবীর কর্ণ ছাড়াও অন্যান্য চরিত্রের মধ্যে এই অস্ত্রবন্দন দেখা যায়। বিশেষত মাতা কুন্তী তার অবৈধ সন্তানকে নিজের কোলে ফিরে পাবার জন্য আকুল হয়ে উঠেন। বৈধ পাঁচ পুত্রের মাতা হয়েও সেই অবৈধ সন্তান কর্ণকে জ্যেষ্ঠ পুত্র বলে স্বীকার করে তিনি বলেন— 'জ্যেষ্ঠ সে, শ্রেষ্ঠ সে, অতুলনীয়।'^{১০৩} কিন্তু সর্বরিক্ত, বিসর্জিত পুত্র কর্ণ পূর্বপরিচয়কে অস্বীকার করে। বিশেষত কোনও বন্ধনে থাকতে সে রাজি নয়। যে গর্ভ থেকে তার উৎপত্তি সেই মূল শেকড়কে উদ্দেশ্য করে বলে— "তুমি আছো তীরে, আমি এখানে ভাসমান/ হাত বাড়ালেও স্পর্শ পাবে না।"^{১০৪} এত কিছুর পরেও কর্ণ মনে মনে মায়ের কাঠামোর অবয়বকে স্মরণ করে। সে বলে— "আমার স্বপ্নের মধ্যে গোপন এক সাকার—"^{১০৫}

পূর্বেই উল্লেখ্য, স্বয়ংবর সভায় দ্রৌপদী কর্ণকে ঘৃণার চোখে দেখেছিলেন। কিন্তু সেই দ্রৌপদীও মনে মনে কর্ণকে ভালবাসেন এবং তাঁকে বাঁচানোর জন্য চেপ্টাও করেন। একজন যুবা বীরপুরুষের অকাল মৃত্যু ঘটবে তা দ্রৌপদী মনে-প্রাণে মেনে নিতে পারেননি। মেনে নিতে না পারার জন্য তাঁর মনের মধ্যে ঘুরপাক খায় এক অদম্য যন্ত্রণা। আর এই যন্ত্রণার জন্য দ্রৌপদীও কম বেশি নিজে দায়ী। অন্যদিকে, কর্ণ এই কাব্যনাট্যের প্রধান চরিত্র। তাঁকে কেন্দ্র করেই নাটকের অন্যান্য চরিত্র আবর্তিত। তিনি ছিলেন আদর্শিত পুরুষ। এই আদর্শের জন্য নিজের সুখ ও স্বপ্নকে উপেক্ষা করেছেন। ফলস্বরূপ, তাঁর জীবন দুঃখ কষ্টের মধ্যদিয়ে অতিবাহিত হয়েছে। সেইসঙ্গে তাঁকে সহ্য করতে হয়েছে অনেক যন্ত্রণা ও মনস্তাপ। কিন্তু কর্ণ নিয়তিকে মেনে নেননি। নিয়তির বিরুদ্ধে যুদ্ধ ঘোষণা করেন। যুদ্ধ ও মৃত্যুর মধ্যদিয়ে নিজের অস্তিত্বকে সবার সামনে তুলে ধরতে চেয়েছেন। আর এটাই হল চিরকালীন নিয়ম-নীতির বিরুদ্ধে বিদ্রোহ ঘোষণার সামিল।

এতক্ষণ আলোচনার পরে আমরা এ সিদ্ধান্তে উপনীত হতে পারি, লেখক বুদ্ধদেব বসু তাঁর নাটক ও কাব্যনাট্যে পুরাণ বা পৌরাণিক কাহিনি ও চরিত্রকে গ্রহণ করেছেন। কিন্তু এসব কাহিনি ও চরিত্রগুলি সরাসরি সাহিত্যিক প্রতিবেদনে স্থান

দেননি। বর্তমান যুগের তথা আধুনিক কালের রীতি-নীতি, চাল-চলন ও মানসিকতার সঙ্গে তাল মিলিয়ে পৌরাণিক কাহিনি ও চরিত্রগুলিকে উপস্থাপন করেছেন। অর্থাৎ তিনি গতানুগতিকভাবে চলে আসা নিয়ম-নীতি তথা ঐতিহ্যকে বিনির্মাণ করে এক নতুন প্রতিবেদন তৈরি করেছেন।

ক. মূলগ্রন্থ :

বুদ্ধদেব বসুর রচনাসংগ্রহ, কলকাতা: গ্রন্থালয় প্রাইভেট লিমিটেড

খ. সহায়ক গ্রন্থ :

- ১। ড° অশোক কুমার মিশ্র - আধুনিক কবিতার রূপরেখা।
- ২। ড° কমলেশ চট্টোপাধ্যায় - বাংলা সাহিত্যে মিথের ব্যবহার, বুদ্ধদেব বসুর তপস্বী ও তরঙ্গিনীর ভূমিকা।
- ৩। করুণাময় গোস্বামী - বুদ্ধদেব বসুর নাটক : পুরাণ প্রসঙ্গ।
- ৪। তরুণ মুখোপাধ্যায় (সম্পাদিত) - বুদ্ধদেব বসু : মননে অন্বেষণে।
- ৫। ড° তপোধীর ভট্টাচার্য - ঐতিহ্যের বিনির্মাণ।
- ৬। " নারীচেতনা : মননে ও সাহিত্যে।
- ৭। " মিশেল ফুকো, তাঁর তত্ত্ববিশ্ব।
- ৮। " প্রতীচ্যের সাহিত্যতত্ত্ব।
- ৯। ড° সত্যবতী গিরি।
ড° সমরেশ মজুমদার-প্রবন্ধ সম্বল (সম্পাদনা)
- ১০। সন্তোষ কুমার দাশগুপ্ত প্রাচীন ভারতীয় ঐতিহ্য : কিছু বিতর্কিত বিষয়।

উল্লেখপঞ্জি :

- ৩। বুদ্ধদেব বসু : মননে অন্বেষণে (যে জীবন মৃত্যুর অধিক : কাব্য নাটক) তরুণ মুখোপাধ্যায় পৃঃ ৯৫।
- ৪। তদেব - পৃঃ ৯৬।
- ৫। " পৃঃ ৯৭।
- ৬। " পৃঃ ৯৭।
- ৭। " পৃঃ ৯৭।
- ৮। ড° কমলেশ চট্টোপাধ্যায়, বাংলা সাহিত্যে মিথের ব্যবহার-বুদ্ধদেব বসুর 'তপস্বী

- ৯। তরঙ্গিনীর ভূমিকা (ম.বু.এ.প্রা.লি. ৭৩) পৃঃ ১৯৯।
- ১০। " পৃঃ ৯৮।
- ১১। " পৃঃ ৯৯।
- ১২। " পৃঃ ৯৯।
- ১৩। " পৃঃ ৯৯।
- ১৪। " পৃঃ ১০০।
- ১৫। " পৃঃ ১০০।
- ১৬। " পৃঃ ১০০।
- ১৭। " পৃঃ ১০০।
- ১৮। " পৃঃ ১০১।
- ১৯। " পৃঃ ১০১।
- ২০। তপোধীর ভট্টাচার্য : নারীচেতনা মননে ও সাহিত্যে পৃঃ ৩৭।
- ২১। " নারীচেতনা মননে ও সাহিত্য (প্রেম ও যৌনতা : সন্দর্ভের সূত্রায়ন পৃঃ ৩৭।
- ২২। তদেব পৃঃ ৩৭।
- ২৩। তপোধীর ভট্টাচার্য, নারীচেতনা : মননে ও সাহিত্যে (যৌনতা, প্রতাপের সাংস্কৃতিক বিনির্মাণ) পৃঃ ৪৬।
- ২৪। তদেব পৃঃ ৪৬।
- ২৫। " পৃঃ ৪৬।
- ২৬। " পৃঃ ৪৭।
- ২৭। " পৃঃ ৪৭।
- ২৮। " পৃঃ ৭৮।
- ২৯। " পৃঃ ৪৭।
- ৩০। " পৃঃ ৪৭।
- ৩১। " পৃঃ ৪৭।
- ৩২। " পৃঃ ১০৭।
- ৩৩। " পৃঃ ১০৭।
- ৩৪। " পৃঃ ৪৯।
- ৩৫। তরুণ মুখোপাধ্যায়, পূর্বোক্ত গ্রন্থ, পৃঃ ১০৩।
- ৩৬। তদেব, পৃঃ ১০৩।
- ৩৭। " পৃঃ ১০৩।
- ৩৮। " পৃঃ ১০৩।
- ৩৯। " পৃঃ ১০৩।
- ৪০। " পৃঃ ১০৪।

প্রভাষক, বাংলা বিভাগ

কৃপণ ভয় পেয়েছিল যে অন্য লোক তার পায়েসে ভাগ বসাবে। এই ভেবে বন্ধুও 'হায় বন্ধু, হায় বন্ধু,' বলে কাঁদতে লাগল। তার গলা শুনে পাড়া পড়শীরাও ছুটে এল। শেঠজীর মৃত্যুর খবর শুনে তারা দুঃখে মর্মান্বিত। শেষ পর্যন্ত কৃপণ সওদাগরের দেহ শ্মশানে নিয়ে যাবার সবরকম ব্যবস্থা করা হ'ল। তখন তার স্ত্রী কাঁদতে কাঁদতে কৃপণের কানের কাছে মুখ নিয়ে বলল, "এবার তুমি উঠে পড়। তা না হলে এই লোকেরা তোমায় শ্মশানে নিয়ে যাবে।"

বোকা কৃপণ

শত্ৰু ধর

এক শহরে এক সওদাগর থাকত। তার ধন-সম্পত্তি প্রচুর ছিল। কিন্তু বুদ্ধি মোটেই ছিল না। আর সে এত কৃপণ ছিল যে, নুন ছাড়া ছাতু খেত। সুস্বাদু খাবারের স্বাদ কেমন হয়, তা সে জানতই না। কিন্তু, একদিন কি জানি কেন সে তার স্ত্রীকে বলল, 'আজ আমার পায়েস খেতে ইচ্ছা করছে।' একথা শুনে স্ত্রী অবাক হ'ল। সেও চটপট পায়েস তৈরি করে ফেলল। আসলে তারও পায়েস খেতে ইচ্ছা করছে।

কিন্তু কৃপণের বড় ভয় ছিল যে, আজকের দিনে বাইরের কোনো লোক যেন না এসে জোটে। তাই সে ঘরের মধ্যে লুকিয়ে বসে থাকল। আর ঠিক এমন সময় সওদাগরের এক বন্ধু তার সঙ্গে দেখা করতে আসে। বন্ধু এসে সওদাগরের স্ত্রীকে জিজ্ঞেস করল, "তোমার স্বামী কোথায়?" — স্ত্রী ভিতরে গিয়ে স্বামীকে বলল, "তোমার এক বন্ধু তোমার সঙ্গে দেখা করতে এসেছে।" কৃপণ একথা শুনে ঘাবড়ে গেল। সে তার স্ত্রীকে বলল "শোনো, আমি এখন শুয়ে পড়ি। আর তুমি আমার পা ধরে জোরে কান্না জুড়ে দাও। তোমার কান্নার আওয়াজ শুনে সে ভিতরে ঢুকে পড়ে তোমায় জিজ্ঞেস করবে কি হ'ল? তখন তুমি

বলে দিও, তোমার স্বামী মারা গেছেন। এ কথা শুনে সে চলে যাবে। তারপর আমরা দুজনে মিলে মনের আনন্দে পেট ভরে পায়েস খাব।” তার স্ত্রীও ঠিক সেই কাজ করল। সে স্বামীর পা ধরে ভুবন কাঁপিয়ে জোরে জোরে কাঁদতে লাগল। কান্না শুনে বন্ধু ভিতরে এসে জিজ্ঞেস করল, “কি ব্যাপার, তুমি কাঁদছ কেন?” কাঁদতে কাঁদতে সে বলল, “এই একটু আগে উনি আমাকে পায়েস বানাতে বলেছিল। কিন্তু পায়েস বানানোর সঙ্গে সঙ্গেই উনি মারা গেলেন।” কৃপণের বন্ধুর সব কিছু জানা ছিল। সে বুঝতে পারল, এটা একটা মিথ্যা অজুহাত— কৃপণ ভয় পেয়েছিল যে অন্য লোক তার পায়েসে ভাগ বসাবে। এই ভেবে বন্ধুও ‘হায় বন্ধু, হায় বন্ধু,’ বলে কাঁদতে লাগল। তার গলা শুনে পাড়া পড়শীরাও ছুটে এল। শেঠজীর মৃত্যুর খবর শুনে তারা দুগুণে মর্মান্বিত। শেষ পর্যন্ত কৃপণ সওদাগরের দেহ শ্মশানে নিয়ে যাবার সবরকম ব্যবস্থা করা হ’ল। তখন তার স্ত্রী

কাঁদতে কাঁদতে কৃপণের কানের কাছে মুখ নিয়ে বলল, “এবার তুমি উঠে পড়, তা না হ’লে এই লোকেরা তোমায় শ্মশানে নিয়ে যাবে।” কৃপণ সওদাগর চুপি চুপি বৌকে বলল, ‘না, যতক্ষণ আমার বন্ধু এখান থেকে না যায় আমি উঠব না। সে আমাদের পায়েস খেতে চায়। তা আমি হতে দেব না।’ এই ভেবে সে ঠিক সেই ভাবেই শুয়ে রইল। পড়শী ও আত্মীয়েরা খাটীয়া সাজিয়ে তাকে শ্মশানে নিয়ে গেল। সওদাগরের দেহ যখন চিতার আগুনে সমস্ত দেহ স্পর্শ করে তখনও সে টু শব্দ করল না। শেষ পর্যন্ত সে জ্বলে-পুড়ে ছাই হয়ে গেল। এইভাবে সেই কৃপণ সওদাগর একটু খানি পায়েসের জন্য তার প্রাণ পর্যন্ত বিসর্জন দিল। সে মারা যাওয়ার পর অন্যেরা তার বিষয়-সম্পত্তি ভোগ করতে লাগল।

স্নাতক প্রথম বর্ষ (কলা)

হাঁহো আহক

কালি বাকেশ ককাইদেউৰ ঘৰত চুৰি হ’ল। তাকে খবৰ ল’বলৈ তেওঁৰ বন্ধু বাজা বাকেশৰ ঘৰলৈ গ’ল।

বাকেশে ক’বলৈ ধৰিলে— প্রথমে কেৰেককৈ শব্দ কৰি দুৱাৰখন মেলখাই গ’ল। ভাবিছিলোঁ উঠি যাওঁ— নগ’লো! চাওঁচোন কি হয়। তাৰ পাছৰ দুৱাৰেদি এটা মুৰ সোমাই আহিল। ওচৰতে থকা দাখনেৰে কোব এটা মাৰিব পাৰিলোহেঁতেন— চাওঁচোন কি কৰে?

মানুহটোৱে লাহে লাহে আহি মোৰ বিছনাৰ শিতানৰপৰা চন্দুকৰ চাবিটো উলিয়ালে। তেতিয়াই কাণ তলীয়া চৰ এটা দিব পাৰিলোহেঁতেন, নিদিলোঁ। চাওঁচোন কি কৰে?

তাৰ পাছত সি চন্দুকটো খুলি টকা-পইচা, গহনা সকলোবোৰ মোনাত ভৰালে। তেতিয়া মই চিঞৰি সকলোকে মাতিব পাৰিলোহেঁতেন, নামাতিলোঁ। চাওঁচোন কি কৰে?

তাৰ পাছত সি খোলা দুৱাৰেদি ওলাই গুচি গ’ল। পিছে পিছে খেদি যাব পাৰিলোহেঁতেন, নগ’লোঁ, চাওঁচোন কি কৰে? বুজিছা, ৰাতিপুৱা তাই বেটীক (ঘৈণীয়েকক) যেতিয়া ঘটনাটো ক’লোঁ, তাই বাঢ়নীডালেৰে মোক এক কোব লগাই দিলে নহয়। চুলিকোচাত ধৰি ঘটালি পেলাব পাৰিলোহেঁতেন, নেপেলালোঁ, চাওঁচোন কি কৰে?

প্রদূষণের কবলে বন্দী সবুজ ময় ধরণী

সৃষ্টির সময় ধরণীর ছিল সবুজতার কেশ,
বর্তমানে এই সবুজতা যেন প্রায় বিলুপ্ত ও শেষ।
বহু পূর্বে চারদিকে ছিল বিশুদ্ধ বাতাবরণযুক্ত বায়ু,
প্রদূষণ রূপী মহামারীটি কেড়ে নিচ্ছে মোদের পরমায়ু।।

পৃথিবীতে জন্ম লাভ করা প্রথম মানবটি ছিল পরম ভাগ্যবান
কারণ ঐ সময় সে যেন ছিল স্বর্গলোকে ও শুনতে পেয়েছিল,
প্রকৃতির মিষ্টি সুরের গান।

বর্তমান মোরা বেঁচে আছি একমাত্র ঈশ্বরের কৃপা বরে,
কারণ বর্তমান বিশুদ্ধতা কোথাও নেই,
বিষপূর্ণ হয়ে আছে যেন সমগ্র,
প্রকৃতি তাইতো আজকাল
সময়ের আগে চুল ঝরে-দাঁত পড়ে।।

বর্তমান পৃথিবী যেন কার্বনডাই অক্সাইডে পরিপূর্ণ হয়ে আছে,
তাইতো আজকাল খুব কমেই সু-দীর্ঘ কাল
এ দুনিয়াতে বাঁচে।

প্রদূষণ ভবিষ্যতকে যাতে না গিলতে পারে,
তার জন্যই সকলে মিলে ধরণীকে,
সবুজময় করি চল গাছ লাগিয়ে
এই প্রকৃতির সবুজরণ্যের দরবারে।।

প্রণমি তোমায় হে গুরুকুল

শত শত প্রণমি তোমায়
হে শ্রদ্ধার মহাবিদ্যালয়,
আজি মোরা ধন্য হয়েছি
তোমার পরিপূর্ণ জ্ঞানের আলোয়ে।।

গগন সম বক্ষে তুমি, দিয়েছে মোদের ঠাঁই,
তোমার মতন মমতাশীল,
জ্ঞানের পরশ অন্যত্র কোথাও নাই
নাই, নাই, নাই কোথাও যে নাই।

কোমলতম স্পর্শে মোরা পেয়েছি জীবন গড়ার শিথ ও স্বচ্ছতা
সেইসঙ্গে পূর্ণ ভবিষ্যতের জ্ঞান,
কেহ কোনদিন পার বেনা করতে পূরণ তোমার হৃদয়স্পর্শী
মায়াময় জ্ঞান-দানের স্থান।।

সময়ের সাথে চলতে চলতে কখন যে তুমি অতিক্রম
করেছ অর্ধশত সময় কাল,
এই সুদীর্ঘ যাত্রাকালে দমন করেছ তুমি
হাজার হাজার বিপদও জঞ্জাল।

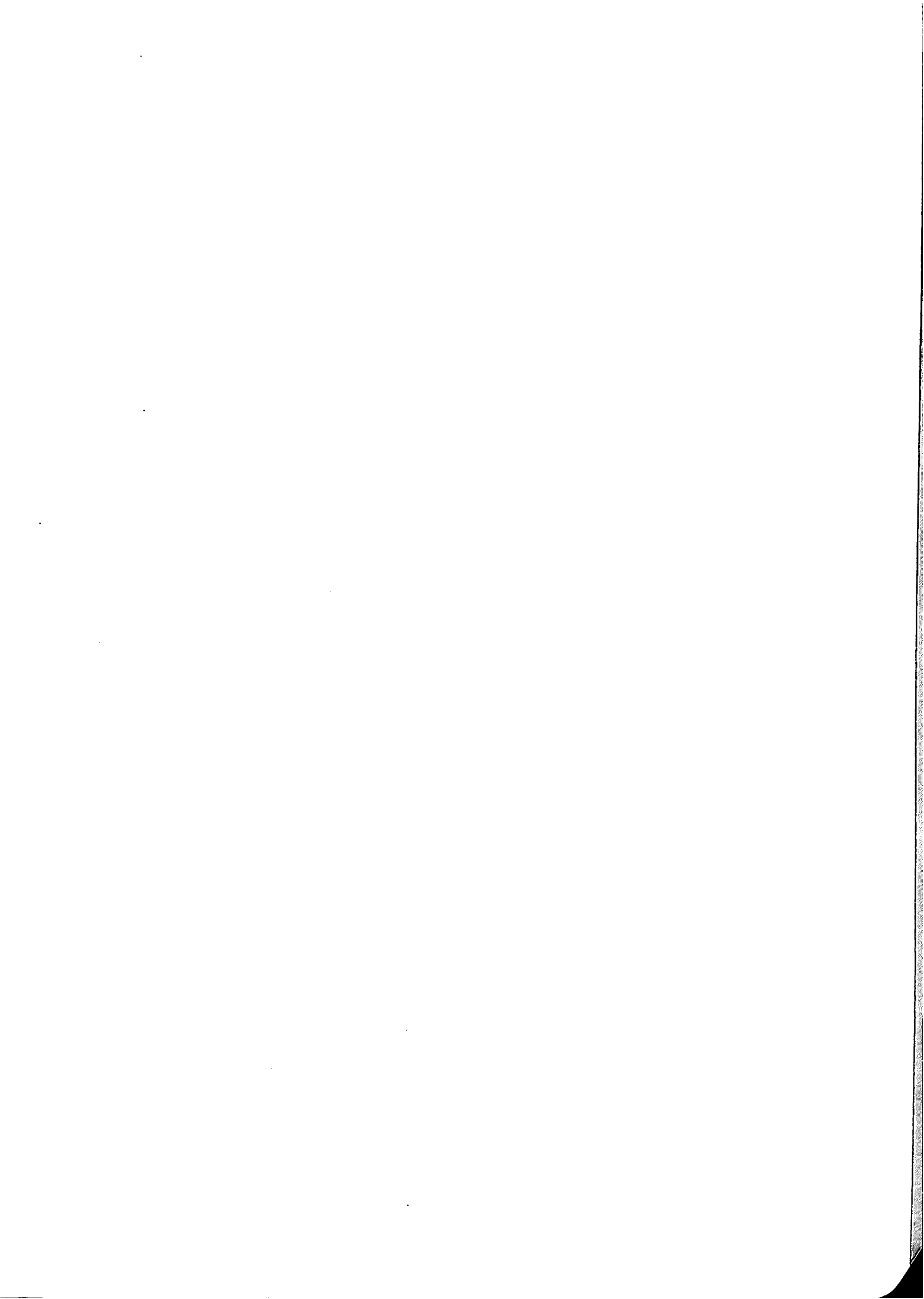
ঈশ্বরের কাছে তাই মোরা করি অকাতরে প্রার্থনা,
তুমি হও দীর্ঘায়ু ও শত শত কোটি,
ভবিষ্যৎ প্রজন্মের যেন পরিপূর্ণ হয়
জ্ঞানার্জনের মনোঙ্কামনা।

নয়নমণি মিশ্র
স্নাতক তৃতীয় বার্ষিক

আনন্দলেখা সম্পাদনা সমিতি ২০০৮-০৯ বৰ্ষ

বাওঁফালৰ পৰা : আনন্দলেখাৰ সম্পাদক জিয়াউৰ বহমান, উপাধ্যক্ষ পদ্মকান্ত শৰ্মা (কাৰ্যকৰী সভাপতি), অধ্যক্ষ ড° ছৰিফ উদ্দিন আহমেদ (সভাপতি)
অধ্যাপক ড° নিত্যানন্দ পট্টনায়ক (তত্ত্বাবধায়ক), অধ্যাপক অজিত ভবালী (তত্ত্বাবধায়ক), আৰম্ভাদ লুইইন (সদস্য)
ফটোত অনুপস্থিত : অধ্যাপিকা গীতামালা বৰা (তত্ত্বাবধায়িকা), বিকি কুমাৰ লস্কৰ (সদস্য)

আনন্দৰাম টেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ সোণালী জয়ন্তী বৰ্ষৰ ছাত্ৰ একতা সভাৰ কাৰ্য-নিৰ্বাহক সমিতি

বহি (বাওঁফালৰ পৰা) তত্ত্বাবধায়ক অধ্যাপকসকল : ড° নিত্যানন্দ পট্টনায়ক, বাজীৰ বৰুৱা, দেৱ প্ৰসাদ হাজৰিকা, আমিনুল ইছলাম, উপাধ্যক্ষ পদ্মকান্ত শৰ্মা (কাৰ্যকৰী সভাপতি), অধ্যক্ষ ড° ছৰিফ উদ্দিন আহমেদ (সভাপতি), এম. হৰিব উল্লাহ, খগেন্দ্ৰ মহেলা, আব্দুল কবিম, মামনি ফুকন বাজৰখোৰা, গীতামালা বৰা, বসুমতালা বাজৰখোৰা, ড° ৰঞ্জিতা কলিতা আৰু অৰ্চনা দাস।
থিয় হৈ (বাওঁফালৰ পৰা) তত্ত্বাবধায়ক অধ্যাপকসকল : সোনাবাম নাথ, অৰিন্দম বৰকটকী, প্ৰশান্ত কুমাৰ গগৈ, কিশোৰ কুমাৰ শ্বাহ, অজিত ভৰালী, পৰাগ দত্ত আৰু সাদানন্দ পায়েং।
ছাত্ৰ-ছাত্ৰী বিষয়-বৰীয়াসকল ক্ৰমে মহঃ বিয়াজ আহমেদ (সম্পাদক, ক্ৰীড়া, আন্তঃ বিভাগ), জিয়াউব বহমান (সম্পাদক, সাহিত্য আৰু আলোচনী), মোফাছেল হুছেইন (সাংস্কৃতিক সম্পাদক), বিক্ৰম ভাওৰাল (সহকাৰী সাধাৰণ সম্পাদক), বিকি কুমাৰ লক্ষৰ (উপ-সভাপতি), আবশ্বাদ হুছেইন (সাধাৰণ সম্পাদক), প্ৰাঞ্জল কুমাৰ নাথ (সম্পাদক, তৰ্ক আৰু আলোচনা চক্ৰ), প্ৰণয় কুমাৰ দাস (সম্পাদক, ছাত্ৰ জিৰণি কোঠা), মাচুম চেলিনা আহমেদ (সম্পাদিকা, ছাত্ৰী জিৰণি কোঠা) আৰু মেঘাবন তৰকি (সম্পাদক, সমাজ সেৱা বিভাগ)

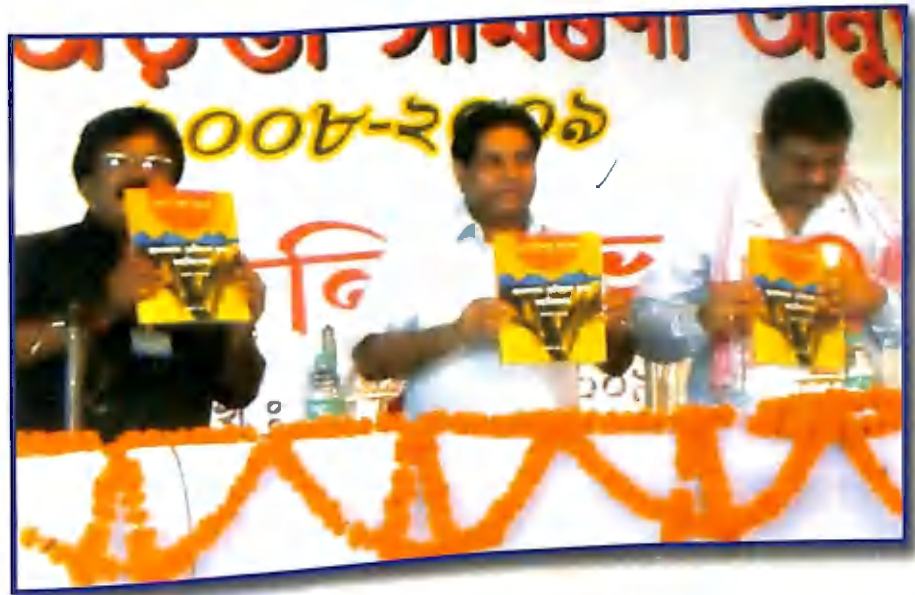
আনন্দবাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাক্তন ছাত্ৰ সংস্থা (Alumni Association)

বহি (বাওঁফালৰ পৰা) : স্মৃতিবেথা বৰুৱা (উপ-সভানেত্ৰী), চেনাবাম বৰা (কাৰ্যালয়-পৰ্যবেক্ষক), মুৰুলী বৰুৱা (উপ-সভাপতি) ৰাজি উল্লাহ কবিৰ (যুটীয়া সম্পাদক), জাকিৰ হুছেইন ফৰাজী (সাধাৰণ সম্পাদক), নৱ কুমাৰ মহন্ত (সভাপতি), আমিনুল ইছলাম (কাৰ্যকৰী সভাপতি), উবাইদুৰ বহমান, (উপ-সভাপতি), মুকুল চন্দ্ৰ বৰুৱা (উপদেষ্টা), হৰিবুৰ বহমান (উপদেষ্টা) আৰু কল্পনা হাজৰীকা দত্ত (উপ-সভানেত্ৰী)।
থিয় হৈ (বাওঁফালৰ পৰা) : প্ৰশান্ত গোস্বামী (কাৰ্যালয় সম্পাদক), পৰমানন্দ দাস (কাৰ্যনিৰ্বাহক সদস্য), মোহন চন্দ্ৰ মহন্ত, প্ৰণৱ কুমাৰ নাথ, ৰাজীৱ হাজৰীকা (যুটীয়া সম্পাদক) মঃ আৰুহু ছাত্ৰৰ (কাৰ্যনিৰ্বাহক সদস্য), পাৰ্থ চেটাৰ্জী (কাৰ্যালয় সম্পাদক), প্ৰবীন কলিতা (কাৰ্যনিৰ্বাহক সদস্য), আৰুল হেকিম, অপল কুমাৰ নাথ (যুটীয়া সম্পাদক), তিলক নাথ, চফিকুল হক চৌধুৰী (কাৰ্যালয় সম্পাদক), আমজাদ হুছেইন, আবুল কাহেম, চফিকুল ইছলাম আনচাবী (সদস্য), জামাল উদ্দিন আহমেদ, বৰ্ণেন্দ্ৰ মোহন পণ্ডিত (উপ-সভাপতি), চন্দ্ৰ দাস (উপদেষ্টা), পবিত্ৰ কুমাৰ বৰা আৰু খগেন বৰুৱা।

ସୋণାଳୀ ଜୟନ୍ତୀର ସୋଣାଳୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତ...

সোণালী জয়ন্তীৰ সোণালী মুহূৰ্ত...

সোণালী জয়ন্তীৰ সোণালী মুহূৰ্ত...

ସୋণାଳୀ ଜୟନ୍ତୀର ସୋଣାଳୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତ...

মহাবিদ্যালয়লৈ গৌৰৱ কঢ়িয়াই অনা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকল

তাওহীদা পাৰবীন ববভূঞা
ভূগোল(বিজ্ঞান)
১ম শ্ৰেণী ৩য় স্থান
(ডিষ্টিক্টশ্বন/২০০৮)

তন্ময় নাথ
ভূগোলত (কলা) ১ম শ্ৰেণী
৫ম স্থান (২০০৮)

মোখলেছুৰ বহমান
আৰবী ১ম শ্ৰেণী
৪র্থ স্থান (২০০৮)

জিমত আনম
প্ৰণীবিদ্যাত ১ম শ্ৰেণী
(ডিষ্টিক্টশ্বন/২০০৮)

মামনি সাহা
শিক্ষা বিভাগত
১ম শ্ৰেণী (২০০৮)

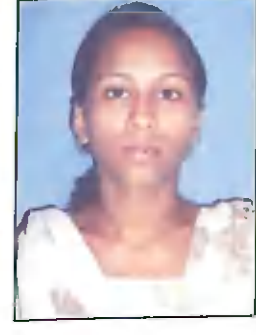
অনামিকা দেবনাথ
অৰ্থনীতি (কলা) ১ম শ্ৰেণী
(ডিষ্টিক্টশ্বন/২০০৮)

বিজয় চুৰ্বা
ৰসায়ন বিজ্ঞানত
১ম শ্ৰেণী
(ডিষ্টিক্টশ্বন/২০০৯)

আবুল বাসাৰ
আৰবী ১ম শ্ৰেণী ২য় স্থান
(২০০৯)

ৰুমিয়া বেগম
অৰ্থনীতি (কলা)
১ম শ্ৰেণী ৫ম স্থান
(ডিষ্টিক্টশ্বন/২০০৯)

গাফফাৰ হুছেইন
আৰবীত ১ম শ্ৰেণী
৯ম স্থান (২০০৯)

ৰাহিদা খাতুন
আৰবী ১ম শ্ৰেণী
(ডিষ্টিক্টশ্বন /২০০৯)

ৰাকেশ নাথ
উদ্ভিদ বিজ্ঞানত
১ম শ্ৰেণী (ডিষ্টিক্টশ্বন)
(২০০৯)

ফুলেশ্বৰী বড়ো
উদ্ভিদ বিজ্ঞানত
১ম শ্ৰেণী (ডিষ্টিক্টশ্বন)
(২০০৯)

বোজি বৰদলৈ
স্নাতক বিজ্ঞানত
১ম বিভাগ (ডিষ্টিক্টশ্বন)
(২০০৯)

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ আন্তঃমহাবিদ্যালয় ক্রিকেট প্রতিযোগিতাৰ ২০০৮ বৰ্ষৰ
বাৰ্ণাৰ্চ-আপা দল

ক্রিকেট প্রতিযোগিতাখনি অনুষ্ঠিত হৈছিল নগাঁও মহাবিদ্যালয় আৰু নগাঁও ক্রীড়া সংস্থাৰ সহযোগত।
অধ্যক্ষ ড° ছবিফ উদ্দিন আহমেদ, দল পৰিচালক ৰাজীৱ বৰুৱা আৰু প্ৰশিক্ষক দেৱশীষ ভাগৱতীৰ সৈতে দলটোৰ খেলুৱৈসকল।

আনন্দলেখা

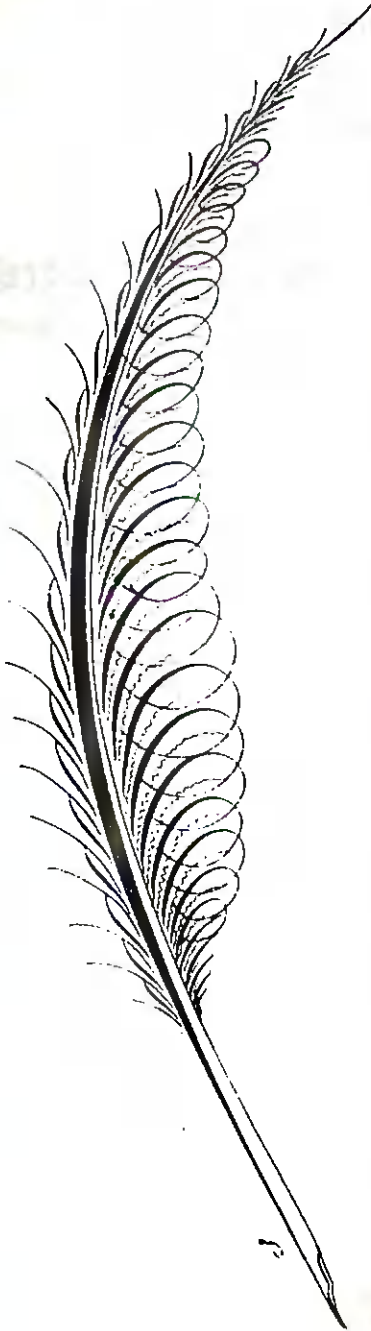
আনন্দবাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়
বছরেকীয়া আলোচনী
২০০৮-২০০৯ খ্রীষ্টাব্দ

সম্পাদকীয়

প্রতিবেদন

সাধাৰণ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

ব্যক্তি স্বার্থৰ পৰিধি ভাঙি 'ৰাজহুৱা স্বার্থ'ৰ সোৱাদ লোৱাৰ যি সুবিধা এই মহাবিদ্যালয়ে দিলে তাৰ বাবে সকলোলৈকে প্ৰতিবেদনৰ দুৱাৰদলিত আন্তৰিক ধন্যবাদ জনাইছোঁ। প্ৰতিযোগিতাৰ পৃথিৱীখনত কেৱল মই আৰু মোৰ ভাবধাৰা শিৰাই শিৰাই বিয়পিছে ঠিক এনে দিনত তাতে জীৱনৰ প্ৰথম পৰ্যায়ত আনৰ বাবে এখেতকৰ ভাব বা কিবা কৰাৰ যি সুবিধা পালোঁ তাক এই প্ৰতিবেদনত লিখাৰ মোৰ মুঠেই হাবিয়াস নাই। মহাবিদ্যালয়ৰ বাবে তথা ছাত্ৰ বন্ধুসকলৰ বাবে কি কৰিছিলোঁ সেয়া আপোনালোকৰ হাতত, কিন্তু মই যে বহু অভিজ্ঞতা আহৰণ কৰিছোঁ সেয়াহে এতিয়া মোৰ বক্তব্য বুলি ধৰোঁ। মই আজি গৌৰৱবোধ কৰিছোঁ যে 'সোণালী বৰ্ষ' গৰকা এখন মহাবিদ্যালয়ৰ সাধাৰণ সম্পাদক ৰূপে কাৰ্য সম্পাদনা কৰি। এনে এক গৌৰৱ উজ্জ্বল মহাবিদ্যালয়ৰ সাঃ সম্পাদক ৰূপে বহুতৰ দায়িত্ব সম্পাদনা কৰিব লগা হয়। অতি সৰ্তক তথা সাৱধানে, প্ৰতিটো কাৰ্যত আগবাঢ়িব লাগিছিল। অধ্যক্ষ মহোদয়ৰ তত্বাৱধানত মহাবিদ্যালয়খনে সকলো দিশৰ পৰা পূৰ্ণাংগপ্ৰাপ্ত অৱস্থাত ভৰি দিছেহি। তাত যদি মোৰ অকণো অৱদান আগবঢ়াইছোঁ বুলি আপোনালোকে গণ্য কৰে তেন্তে মই পৰম কৃতার্থ হ'ম। ৰাজনীতিৰ উৰ্দ্ধত থাকি মই, অধ্যক্ষ তথা ছাত্ৰ একতা সভাৰ পৰামৰ্শমতে গতানুগতিক যি মহাবিদ্যালয়ৰ বৰ্ষপুতী সুকলমে পাৰ কৰিছিলোঁ বুলি দাবী কৰিব পাৰোঁ। প্ৰতিক্ষেত্ৰত ছাৰ-বাইদেউ আৰু অধ্যক্ষ মহোদয়ৰ সহায়ে মোক যথেষ্ট উপকৃত কৰিছিল।

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মাজত ঐক্যবোধ আৰু শান্তি শৃংখলা মহাবিদ্যালয়ৰ অধ্যক্ষ মহোদয় আৰু ছাত্ৰ একতা সভাৰ সহযোগত অতি সন্দূৰ ভাবে ৰক্ষা কৰা হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত আমাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ সহযোগক মই বিশেষভাৱে ধন্যবাদ জনাইছোঁ। মহাবিদ্যালয়ৰ বহু স্থায়ী আৰু অস্থায়ী অসুবিধা দূৰ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা বাবে মহাবিদ্যালয়ত বৰ্তমান সুস্থিৰ পৰিৱেশ বিৰাজ কৰিছে। আজি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে এক অত্যাধুনিক পুথিভঁৰাল, বহু কম্পিউটাৰ, xerox machine প্ৰতি বিভাগতে Aqua guardৰ সুবিধা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। অধ্যক্ষ মহোদয়ৰ পৃষ্ঠপোষকতাত মহাবিদ্যালয়ৰ নতুন শাখা মুকলি কৰা হৈছে। BCA, fashion

dighioniny আদিয়ে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক এই ক্ষেত্ৰত বিশেষ সুবিধা প্ৰদান কৰিব। Orchit house ৰ সৈতে মহাবিদ্যালয়ৰ আন্তঃগাঁথনিৰ অভিনৱ উন্নতিয়ে মহাবিদ্যালয়খনক আজি এক বিশেষ মৰ্যাদা প্ৰদান কৰিছে। যাৰ বাবে প্ৰায় বিভাগতে বিশেষকৈ বিজ্ঞানীৰ দুই-এটা বিভাগে P.G. Class মুকলি কৰিব পৰা অৱস্থা হৈছে। অৱশ্য আমাক ছাত্ৰ-ছাত্ৰী অনুসাৰে দুয়োটা বিভাগত আৰু শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰীৰ প্ৰয়োজন।

মহাবিদ্যালয়ত মোৰ বহুতো কাম আধৰুৱা হৈ থাকি গ'ল। অনাগত দিনত দেখা দিয়া সমস্যা পৰৱৰ্তী ছাত্ৰ একতা সভাই দূৰ কৰাত আগভাগ ল'ব বুলি আশা কৰিলোঁ।

আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ সৰ্বাংগীণ উন্নতি হওক। প্ৰত্যেকজন ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ জীৱন সফলক হওক। এয়া মোৰ কামনা। এই সুযোগতে মোক

বিভিন্ন সময়ত সহায়-সহযোগিতা আগবঢ়োৱা ছাত্ৰ-ছাত্ৰী বন্ধু বিশেষকৈ ৰিয়াজ, ফিৰদৌছ, তবি, নিল, আৰজিনা, মেৰিনা, ৰুমা, আৰিষ্ক আদি সকলোকে মোৰ আন্তৰিক ধন্যবাদ কৃতার্থ জ্ঞাপন কৰিলোঁ। প্ৰাক্তন ছাত্ৰ নেতা ৱাজিউল্লাহ কবিৰ ডাঙৰীয়া, প্ৰাক্তন ছাত্ৰ আব্দুছ ছাত্তাৰ ডাঙৰীয়া আদি সকলোৱে দিয়া দিহা-পৰামৰ্শৰ বাবে ধন্যবাদ আৰু কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। মোৰ কাৰ্যকালত জ্ঞাতে-অজ্ঞাতে কৰা ভুলবোৰৰ ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা মাগি আৰু শিক্ষাগুৰুসকলৰ পৰা আশিস বিচাৰি মোৰ প্ৰতিবেদন সামৰিছোঁ।

'জয় আই অসম'

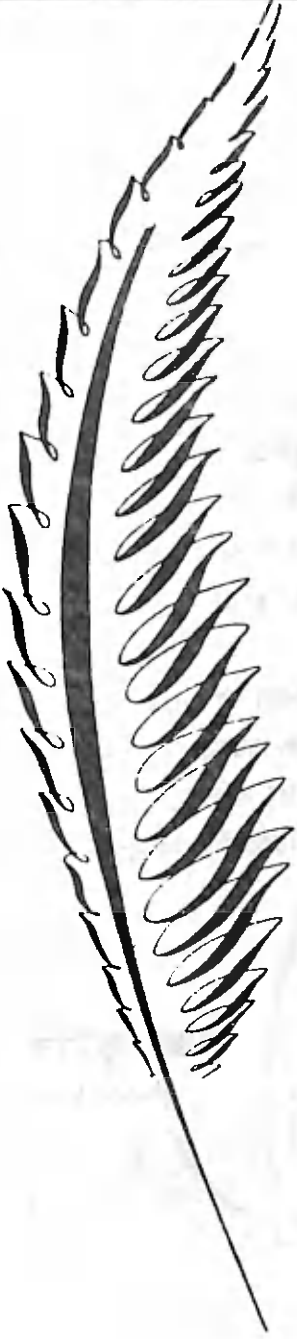
জয়তু আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়

মোঃ আবশ্বাদ হুইছেইন

সাধাৰণ সম্পাদক

সহকাৰী সাধাৰণ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

প্ৰতিবেদনৰ আৰম্ভণিতেই অসমৰ সুযোগ্য সন্তান সিংহ পুৰুষ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনদেৱৰ প্ৰতি সশ্ৰদ্ধ প্ৰণাম আৰু মহাবিদ্যালয়ৰ সমূহ শিক্ষাগুৰুলৈ মোৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা জ্ঞাপন কৰিছোঁ। লগতে যিসকলে তেজেৰে অসমী আইৰ ইতিহাস লিখি গ'ল সেই বীৰ ছহিদসকললৈ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি জনাইছোঁ।

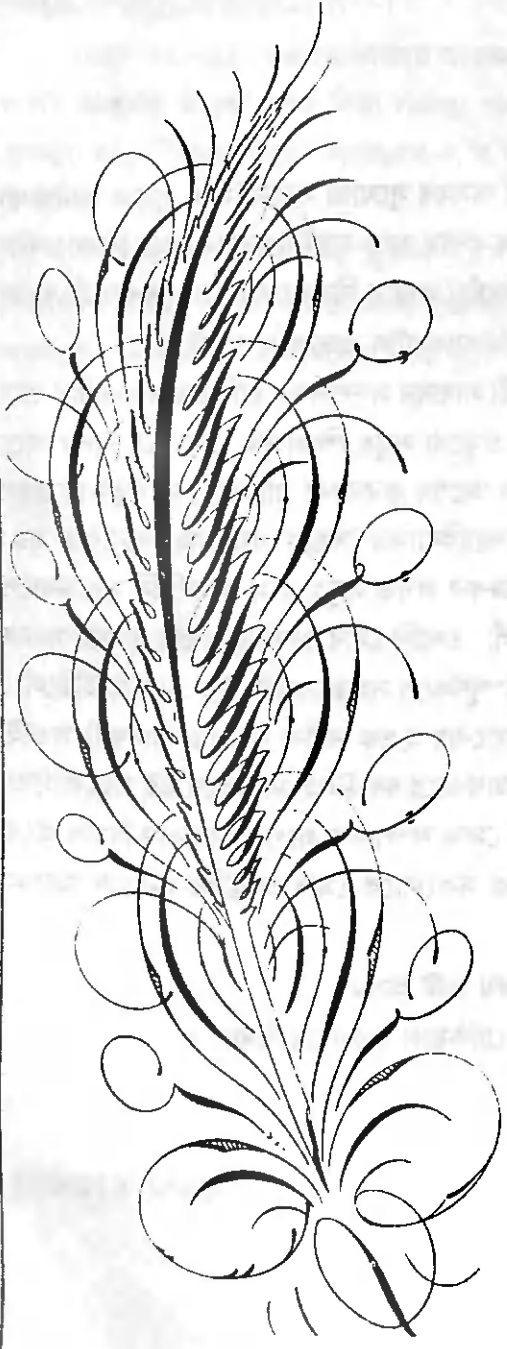
মই মহাবিদ্যালয়ৰ সহকাৰী সাধাৰণ সম্পাদকৰ দায়িত্বভাৰ পোৱাৰ বাবে মোৰ শ্ৰদ্ধাৰ অধ্যক্ষ, উপাধ্যক্ষ প্ৰমুখ্যে সমূহ শিক্ষাগুৰু তথা এই পদৰ বাবে উৎসাহ দিয়া বন্ধুসকললৈ মোৰ অশেষ কৃতজ্ঞতা যাচিছোঁ। দায়িত্বভাৰ গ্ৰহণ কৰাৰ কেইদিনমানৰ পিছতেই মহাবিদ্যালয় 'সপ্তাহ সমাৰোহ' অনুষ্ঠিত হয়। তাৰবাবে আমাৰ সাধাৰণ সম্পাদকৰ লগত সমূহ কাম-কাজখিনি সুচাৰুৰূপে পালন কৰিবলৈ আগবাঢ়ি গৈছিলোঁ। তথাপি মোৰ কাৰ্যকালত ছাত্ৰ একতা সভাৰ সমূহ বিভাগীয় বিষয়বৰীয়ালৈ সম্পূৰ্ণৰূপে সহায়-সহযোগিতা আগবঢ়াইছিলোঁ। মহাবিদ্যালয়ৰ বাৰ্ষিক সপ্তাহ সমাৰোহ হওক নাইবা নৱাগত আদৰ্শী সভাই হওক সকলো কাৰ্যসূচীতেই নিঃস্বার্থভাৱে বৰ উলহ-মালহেৰে মই সহযোগিতা আগবঢ়াইছিলোঁ। এই সুযোগতে মোক সম্পাদক ৰূপে দায়িত্বভাৰ দিয়াৰ বাবে বিভিন্ন প্ৰকাৰে সহায় আগবঢ়োৱা সকলোকে মোৰ আন্তৰিক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

জয় আই অসম

জয়তু আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়।

বিক্ৰম ভাওৱাল

তৰ্ক আৰু আলোচনাচক্ৰ বিভাগ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয় ছাত্ৰ একতা সভাৰ ২০০৮-২০০৯ বৰ্ষৰ বাবে তৰ্ক আৰু আলোচনা বিভাগৰ সম্পাদকৰ পদত মোক দায়িত্বভাৰ দিয়া বাবে আমাৰ অধ্যক্ষ মহোদয়লৈ মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। মই কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰা কেইদিনমানৰ পিছতে মহাবিদ্যালয় সপ্তাহ সমাৰোহ অনুষ্ঠিত হয় এই সপ্তাহ সমাৰোহত তৰ্ক প্ৰতিযোগিতা, কুইজ প্ৰতিযোগিতা, আন্তঃস্কৰী প্ৰতিযোগিতা আৰু আকস্মিক বক্তৃত প্ৰতিযোগিতা পতা হৈছিল। সপ্তাহ সমাৰোহত যোগদান কৰা প্ৰতিযোগিতাৰ সংখ্যা যোৱা বছৰৰ তুলনাত এইবাৰ অলপ বেছি আছিল লগতে প্ৰতিযোগী বেছি হোৱা বাবে প্ৰতিযোগিতাসমূহ ভাল হৈছিল।

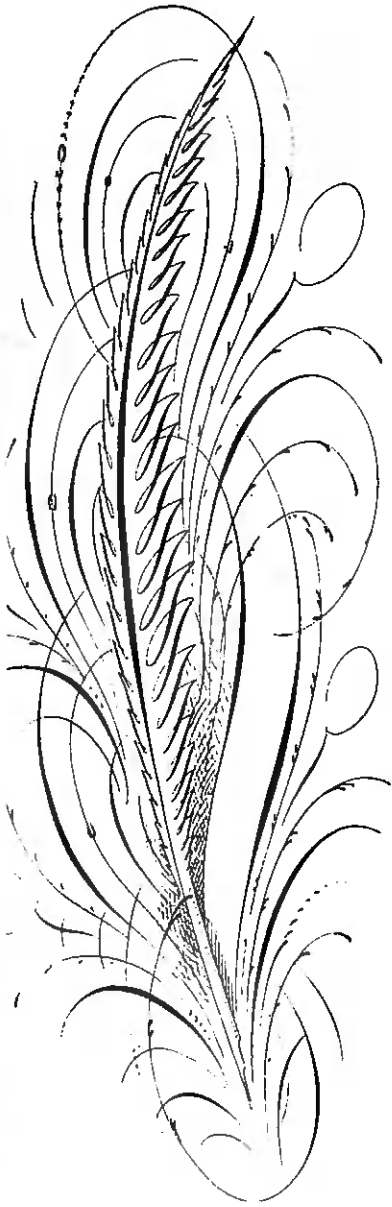
মোৰ কাৰ্যকালৰ সময়ত মোক প্ৰেৰণা যোগোৱা মোৰ শিক্ষাগুৰু তথা তৰ্ক আৰু আলোচনাচক্ৰ বিভাগৰ তহাৰধায়কদ্বয় শ্ৰীঅৰিন্দম বৰকটকী ছাৰ আৰু অধ্যাপিকা ড° ৰজিতা কলিতা বাইদেউলৈ মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ। ইমানতে মোৰ বিভাগীয় প্ৰতিবেদন সামৰিলোঁ।

প্ৰাঞ্জল কুমাৰ নাথ
২০০৮-২০০৯ বৰ্ষ

আন্তঃক্ৰীড়া বিভাগৰ সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

প্ৰতিবেদনৰ আৰম্ভণিতে আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ একতা সভাৰ ২০০৮-০৯ বৰ্ষৰ বাবে ক্ৰীড়া অন্তঃবিভাগৰ সম্পাদকৰ পদত মোক দায়িত্বভাৰ দিয়াৰ বাবে আমাৰ অধ্যক্ষ মহোদয়লৈ মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ।

মই কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰা কেইদিনমানৰ পিছতে মহাবিদ্যালয়ৰ সাপ্তাহিক সমাৰোহ অনুষ্ঠিত হয়। এই সাপ্তাহিক সমাৰোহৰ ক্ৰীড়া অন্তঃবিভাগৰ বেডমিণ্টন, বাস্কেট বল আদি প্ৰতিযোগিতাৰ ভাৰ চলাই নিয়াত সফল হৈছিলোঁ।

কাৰণ, আমাৰ বিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সংখ্যা এই প্ৰতিযোগিতা সমূহত যোৱা বছৰতকৈ এই বছৰ বহুত বেছি হৈছিল। তেওঁলোক খেলৰ প্ৰতি ইমানেই উৎসাহিত আছিল আৰু তেওঁলোকৰ ব্যৱহাৰ ইমানেই ভাল আছিল যে মোৰ প্ৰতিযোগিতাসমূহ চলাই নিয়াত খুবেই ভাল লাগিছিল।

মোৰ কাৰ্যকালৰ সময়ত মোক প্ৰেৰণা যোগোৱা বিশেষকৈ ছাৰ প্ৰশান্ত কুমাৰ গগৈ আৰু মোৰ বন্ধু-বান্ধৱ হাফিজুৰ ৰহমান, মণি দাস লগতে সমূহ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, অধ্যক্ষ মহোদয় সকলোলৈকে মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ।

অৱশেষত মহাবিদ্যালয়ৰ সমূহ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উজ্জ্বল ভৱিষ্যৎ কামনা কৰিছোঁ।

মঃ ৰিয়াজ আহমেদ

ব্যায়াম সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

মই এই মহাবিদ্যালয়ৰ ব্যায়াম সম্পাদক হিচাপে ২০০৯ চনত দায়িত্বভাৰ বহন কৰোঁ। মোক এই পদটিৰ বাবে যোগ্য হিচাপে মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষাগুৰুসকলে আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে নিৰ্বাচিত কৰে। মই মোৰ এই যোগ্যতা কাৰ্যৰ দ্বাৰা প্ৰতিফলিত কৰিবলৈ বিচাৰিছিলোঁ, কিয়নো প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়া প্ৰতিজন ব্যক্তিয়ে একোটা শাৰীতে পৰে। তাৰ পাৰ্থক্য কেৱল কাৰ্যতহে ওলাই পৰে।

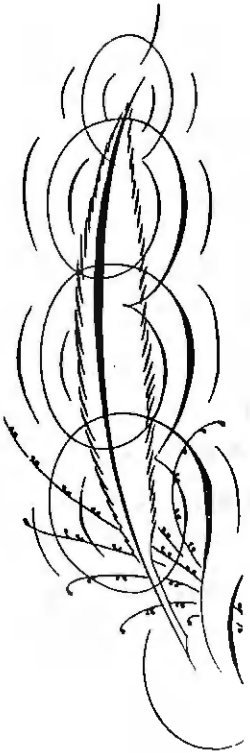
মই আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ ব্যায়াম সম্পাদকৰ পদ গ্ৰহণ কৰিয়েই গুৰুত্বসহকাৰে এই শিতানৰ সকলো প্ৰকাৰৰ যাৱতীয় কাম-কাজ কৰি যোৱাৰ দৃঢ় সংকল্পৱদ্ধ। হৈছিলোঁ আৰু এই সংকল্পৰ আধাৰতেই প্ৰথমে মহাবিদ্যালয়ৰ সপ্তাহ সমাৰোহৰ কাম আৰম্ভ কৰিছিলোঁ। সপ্তাহ সমাৰোহত পাঁচদিনীয়া কাৰ্যসূচী পালন কৰা হৈছিল। এই সমাৰোহত সকলোধৰণৰ খেল-ধেমালিৰ আয়োজন কৰা হৈছিল। তাৰ ভিতৰতে মোৰ বিভাগৰ পৰা মই ভাৰোত্তলন, পাঞ্জা, দেহশ্ৰী প্ৰতিযোগিতা আদি খেল আয়োজন কৰিছিলোঁ। সপ্তাহ সমাৰোহত যিসকল ক্ৰীড়াপ্ৰেমী ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে প্ৰতিযোগিতাত অংশগ্ৰহণ কৰিছিল আৰু দৰ্শক হিচাপে যিসকলে খেলুৱৈসকলক প্ৰতিযোগিতাৰ ক্ষেত্ৰত উৎসাহ-প্ৰেৰণা আগবঢ়াই প্ৰতিযোগিতাসমূহ সাফল্যমণ্ডিত কৰি তোলাত সহায় আগবঢ়াইছিল, তেওঁলোককো মোৰ আন্তৰিক অভিনন্দন জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

খেলসমূহ অনুষ্ঠিত কৰোঁতে মই বিশেষকৈ খেলৰ সামগ্ৰী আদিক লৈ কোনো অসুবিধাত পৰা নাছিলোঁ আৰু প্ৰতিযোগীক লৈয়ো কোনো অসুবিধাত পৰা নাছিলোঁ। প্ৰতিযোগীসকলৰ উৎসাহ-উদ্দীপনাক নিষ্ঠাৰে আগবঢ়াই নিবলৈ ময়ো চেষ্টা কৰি গৈছিলোঁ।

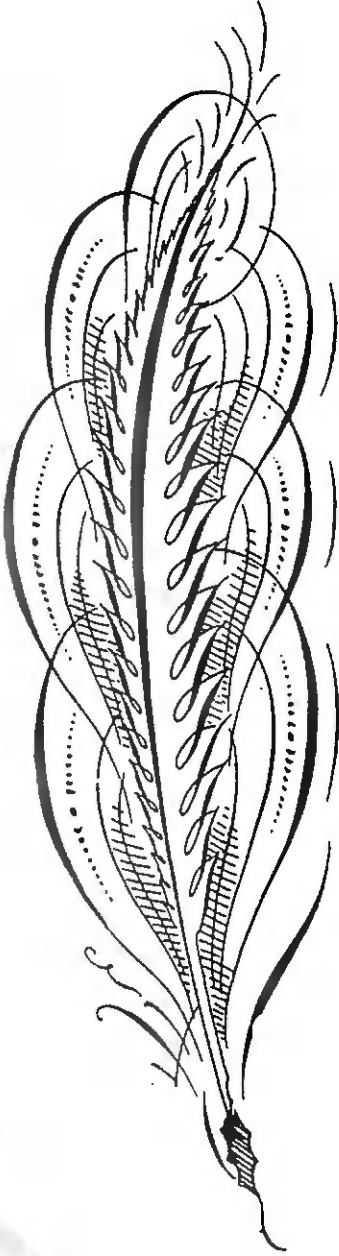
মোৰ এই দায়িত্ব নিষ্ঠাৰে পালন কৰাত মোৰ অধ্যাপক শ্ৰীমৃদুল কুমাৰ হাজৰিকা আৰু পৰাগ দত্ত ছাৰ আৰু মোৰ বন্ধু মোঃ জিয়াৰুল হকে মোক যথেষ্ট সহায় কৰিছিল আৰু খেলৰ বিচাৰক হিচাপে মই নগাঁৱৰ ব্যায়াম বিভাগৰ ছাৰ মোঃ 'আচলাম হুছেইন' ছাৰক আনিছিলোঁ। মই মোৰ এই দায়িত্বক লৈ অকণো হতাশ হোৱা নাই। সঁচাই এই পদৰ ব্যস্তাই বহু আনন্দ দিয়াৰ লগতে বহু অভিজ্ঞতাও দান কৰিলে।

সদৌ শেষত অনিচ্ছাকৃত ভুল-ভ্ৰান্তিবোৰৰ বাবে ক্ষমা খুজি সকলোলৈ মোৰ মৰম-চেনেহ, শ্ৰদ্ধা পুনৰ জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

মহিবুৰ বহমান

ছাত্ৰী জিৰণী চ'ৰা বিভাগৰ সম্পাদিকাৰ প্ৰতিবেদন

জয় জয়তে আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ অধ্যক্ষ মহোদয়, মহাবিদ্যালয়ৰ সমূহ অধ্যাপক-অধ্যাপিকা তথা কৰ্মচাৰীবৃন্দলৈ মোৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। লগতে যিজন ব্যক্তিৰ নামেৰে এই মহাবিদ্যালয়খনৰ নামকৰণ কৰা হৈছে সেইজনী অসমৰ সিংহ পুৰুষ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনদেৱক আনন্দলেখাৰ জৰিয়তে শ্ৰদ্ধাৰে সুঁৱৰিছোঁ। যিসকল বন্ধু-বান্ধৱী, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উৎসাহ-উদ্দীপনাৰ বাবে ২০০৮-০৯ বৰ্ষৰ ছাত্ৰ একতা সভাৰ ছাত্ৰী জিৰণী কোঠাৰ সম্পাদিকাৰ দায়িত্বভাৰ পালন কৰিবলৈ পালোঁ তেওঁলোকলৈ মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা আৰু হিয়াভৰা ওলগ জনালোঁ।

মোৰ কাৰ্যকালৰ সময়ছোৱাত ছাত্ৰী জিৰণী কোঠাটো সলনি কৰা হয়, য'ত ছাত্ৰীসকলে জিৰণী সময়খিনিত এক আনন্দ উৎসৱ পৰিৱেশেৰে অতিবাহিত কৰিব পাৰিছে আৰু মহাবিদ্যালয়ৰ বাৰ্ষিক সপ্তাহ সমাৰোহত পিঠা-পনা, চালাড বনোৱা, পুষ্পসজ্জা, কেশ বিন্যাস আদিৰ এখনি উন্নতমানৰ প্ৰতিযোগিতা অনুষ্ঠিত কৰা হয়।

এটা কথা মই উল্লেখ কৰিব খোজোঁ যে এই বছৰৰ ছাত্ৰ একতা সভাৰ প্ৰচেষ্টাত বেগিং নামৰ ব্যাধিৰ পৰা নৱাগতসকল আক্ৰান্ত হোৱাৰ পৰা সকাহ পাইছে।

মোৰ এই এবছৰীয়া কাৰ্যকালত অজানিতে হোৱা ভুলৰ বাবে সকলোৰে পৰা ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা বিচাৰি, লগতে সকলো কামতে দিহা-পৰামৰ্শৰে উপকৃত কৰাৰ বাবে বিভাগীয় তত্ত্বাৱধায়িকা বত্ৰমালা ৰাজখোৱা বাইদেউ, সবিতা দেৱী বাইদেউলৈ কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

সৰ্বশেষত মহাবিদ্যালয় আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উজ্জ্বল ভৱিষ্যৎ কামনা কৰি মোৰ এই চমু প্ৰতিবেদন সামৰণি মাৰিলোঁ।

মাচুম চেলিনা আহমেদ

সাংস্কৃতিক সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ অনুপ্ৰেৰণাত সফলতাৰ সপোন গঢ়ি সকলোৰে চৰণৰ ধূলি শিৰত তুলি বিদ্যা মন্দিৰৰ সাংস্কৃতিক সম্পাদকৰ দায়িত্ব বহন কৰি উজু-টান সকলো কাম সজাগতাৰে কৰিব ল'লোঁ। নাজানিলোঁ আপোনাৰ বাবে কি-ক'ত-কিমান কৰিলোঁ। তথাপিও নক'লে নহয়— আপোনাৰ মিঠা মৰমৰ সুৰদী মাত, সহায় আৰু আশীৰ্বাদত কাৰ্য্যভাৰ গ্ৰহণ কৰি মোৰ ক্ষুদ্ৰ জ্ঞানেৰে মহাবিদ্যালয়ৰ সপ্তাহ সমাৰোহ, সৰস্বতী পূজা, শংকৰদেৱৰ তিথি, ফাতেহা-দোৱাজ দহম, সোণালী জয়ন্তীৰ লগতে নৱাগত আদৰ্শ সভা আদি অনুষ্ঠান কেইটি সুচাৰুৰূপে পালন কৰিলোঁ। উক্ত অনুষ্ঠানসমূহ পালন কৰাত সাংস্কৃতিক তহাৰধায়ক মহোদয়ৰ লগতে সকলোৰে যি সহায়-সহযোগিতা পালোঁ তাৰ বাবে মই আপোনাৰ ওচৰত চিৰকৃতজ্ঞ।

আপোনাৰ ওচৰত নকৈ নোৱাৰোঁ যে এটা বিষয়ত মই বহু দুখ পাইছিলোঁ যিটো বিষয় হ'ল 'সপ্তাহ সমাৰোহ' ৰাজহাঁহৰ মাজত বগলীয়ে শোভা নোপোৱাৰ দৰে সপ্তাহ সমাৰোহৰ সাংস্কৃতিক বিভাগৰ বিভিন্ন প্ৰতিযোগিতাৰ যেনে— কৌতুক, ভেশচন একক অভিনয়, মুকাভিনয়, একাংকীয়া নাট, সাজ-পাৰ আদি প্ৰতিযোগীৰ সংখ্যা মাথোঁ দুই-তিনিজন মানহে। তাতোকৈ দুখৰ বিষয় প্ৰতিযোগীসকলক অনুৰোধ কৰি প্ৰতিযোগিতাত অংশগ্ৰহণ কৰিবলৈ জনোৱা হৈছিল। এনে অৱস্থা প্ৰায় প্ৰতিবছৰে দেখা পোৱা যায়। এনেকৈ হ'লে আমাৰ সংস্কৃতি কেনেকৈ জীয়াই ৰাখিম?

সাহিত্য-সংস্কৃতিক সমাজৰ দাপোণ বুলি কোৱা হয়। জাতি একোটাৰ পৰম্পৰাত কৃষ্টি-সংস্কৃতিক অক্ষুণ্ণ ৰাখিবলৈ সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ প্ৰয়োজন। সেয়েহে আমাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক অনুৰোধ জনাইছোঁ সংস্কৃতিক ৰক্ষা কৰিবলৈ আমি সকলো আগবাঢ়ি যাওঁ আহক।

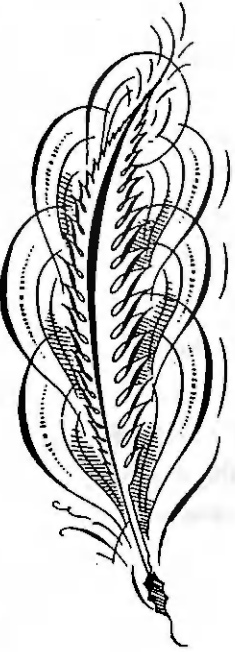
মৃত্যু অনকাঙ্ক্ষিত এটি শব্দ, দুখৰ মেটমৰা বোজা বোকোচাত ওলোমাই বেদনাৰ সন্ধান দিয়া এটি অসহনীয় শব্দ। সেয়েহে যিসকল মহান নিষ্ঠাৱান অক্লান্ত পৰিশ্ৰমী ব্যক্তি তথা সমগ্ৰ নগাঁও চহৰৰ যিসকল মহান বিদ্যানুৰাগীৰ আপ্ৰাণ চেষ্টাত নিঃস্বার্থ অৱদান আৰু অফুৰন্ত ত্যাগৰ বিনিময়ত এই নগাঁৱৰ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠা হ'ল আৰু পূৰ্ণ বিকশিত হৈ বৰ্তমানৰ ৰূপ পালে সেইসকল ব্যক্তিৰ মহান ত্যাগ তথা বীৰ শহীদসকললৈ মই এই সুযোগতে ক্ষমা নিবেদিছোঁ।

আমি বিদ্যামন্দিৰৰ ফুলনিৰ মনোমুগ্ধ নীতি-নিয়ম অজানিতে উলংঘা কৰিছিলোঁ যদি বিদ্যামন্দিৰৰ সমূহ শিক্ষাগুৰু, কৰ্মচাৰীবৃন্দ আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ ওচৰত ক্ষমা বিচাৰিছোঁ।

মোফাছেল খন্দকাৰ

আনন্দলেখা

১২৩

আলোচনী সম্পাদকৰ প্ৰতিবেদন

প্ৰতিবেদনৰ প্ৰাক্‌মুহূৰ্তত অসম তথা অসমীয়াৰ অস্তিত্ব ৰক্ষাৰ বাবে প্ৰাণ আহুতি দিয়া বীৰ ছহিদসকললৈ মোৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধাঞ্জলি অৰ্পণ কৰিলোঁ। এই সুযোগতে যিসকল মনীষাৰ কতব্যনিষ্ঠা তথা অশেষ ত্যাগৰ ফলস্বৰূপে নগাঁও জিলাৰ মাজ-মজিয়াত এই ঐতিহ্যমণ্ডিত শিক্ষানুষ্ঠানটিৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ জৰিয়তে সৰ্বসাধাৰণৰ জ্ঞানৰ পৰিসৰ বৃদ্ধিত অৰিহণা যোগালে, সেইসকল জ্ঞান কাণ্ডাৰীলৈ সশ্ৰদ্ধ প্ৰণিপাত জনাইছোঁ। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ অধ্যক্ষ ড° ছৰিফ উদ্দিন ছাৰৰ ওচৰত মই চিৰকৃতজ্ঞ। মোৰ শ্ৰদ্ধাৰ তত্ত্বাৱধায়ক ড° নিত্যানন্দ পট্টনায়ক ছাৰ; শ্ৰীঅজিত ভৰালী ছাৰ আৰু গীতামালা বাইদেৱে সুপৰামৰ্শ আৰু সহায়-সহযোগিতাৰ উপৰিও তেখেতসকলে যেন মোক জীৱনবোধৰ সংজ্ঞা শিকালে। তেখেতসকললৈ মই মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। তদুপৰি মোক সকলো ক্ষেত্ৰত সুপৰামৰ্শৰে উৎসাহিত কৰা দিব্যজ্যোতি বৰা ছাৰ, বাইনা ছাৰ, মোকতাৰ ছাৰ, ৰাজিব ছাৰ, পালেং ছাৰ, কৰিম ছাৰ, হবিবউল্লাহ ছাৰ, বিজুমণি ছাৰ, ড° আবু হানিফা ছাৰ ৰাওয়াল ছাৰ, মামনি বাইদেউ আৰু মিনা বাইদেউৰ ওচৰত মই চিৰকৃতজ্ঞ।

এই প্ৰতিবেদনৰ জৰিয়তে মই সেই সকলোকে কৃতজ্ঞতা জনাব বিচাৰিছোঁ, যিসকলে মোক সেই পদটিৰ বাবে যোগ্য বুলি বিবেচনা কৰিলে।

পঞ্চাশটা গৌৰৱোজ্জ্বল বছৰ অতিক্ৰম কৰা আঃ ঢেঃ ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ বাবে মহাবিদ্যালয়খনৰ (২০০৮-০৯) ছাত্ৰ একতা সভাৰ বিষয়ববীয়া হ'বলৈ পাই মই সঁচাকৈয়ে আনন্দিত হৈছোঁ। সম্পাদকৰ দায়িত্বত থকা কালছোৱাত বিভিন্ন ঘটনা ঘটি গ'ল; তাৰে কিছুমান স্মৃতি গহ্বৰত বিলীন হৈ যাব আৰু কিছুমানে জীৱনৰ বিয়লি বেলালৈ আমনি কৰি থাকিব।

১৯৫৯ চনত অংকুৰিত হোৱা এ.ডি.পি. কলেজ আজি জ্ঞানৰ মহীৰুদ্ৰূপে পুষ্পপহে বিকশিত হৈছে। ২০০৫ বৰ্ষত মহাবিদ্যালয়ত নামভৰ্তি কৰাৰপৰা স্নাতক ৩য় বৰ্ষলৈ সুদীৰ্ঘ ৫ বছৰ জুৰি মহাবিদ্যালয়ৰ যিখিনি উন্নয়নমূলক পৰিৱৰ্তন দেখা পালোঁ, সেয়া যে এক সকলোৰে কাল্পনিক আছিল, কিন্তু সেই কাল্পনিক ৰূপ আজি বাস্তৱত পৰিণত কৰিলে আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ শ্ৰদ্ধাৰ অধ্যক্ষ ড° ছৰিফউদ্দিন আহমেদ ছাৰে। আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ উন্নতিৰ আৰু এটা কাৰণ হৈছে, মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষাগুৰু

আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাজত থকা একাগ্ৰতা। বৰ্তমান আমাৰ মহাবিদ্যালয়ত কোনো স্থায়ী আৰু অস্থায়ী সমস্যা নাই বুলিয়েই ক'ব পাৰোঁ। বৰ্তমান আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰায় প্ৰতিটো বিভাগতে কম্পিউটাৰ, খোৱাপানীৰ বাবে Aquaguardৰ এক সুন্দৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। অধ্যক্ষ মহোদয়ৰ অশেষ চেষ্টাৰ ফলত আমাৰ মহাবিদ্যালয়ত বিভিন্ন কৰ্মমুখী বিভাগ সমূহ আনিবলৈ সক্ষম হৈছে যেনে— Mashroom cultivation, fashion Desining electrous and instrumentation, BCA, PGDCA

আলোচনী সম্পাদক ৰূপে দায়িত্বভাৰ গ্ৰহণৰ ঠিক কেই দিনমানৰ পিছতে মোৰ সন্মুখত আহি পৰিছিল মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাণৰ উৎসৱ মহাবিদ্যালয় সপ্তাহ সমাৰোহ। বিভাগীয় সম্পাদক হিচাপে এই সমাৰোহত মই বহু গুৰুত্বপূৰ্ণ দায়িত্ব পালন কৰিব লগা হৈছিল। আশা কৰাতকৈ বহু বেছি প্ৰতিযোগীয়ে প্ৰতিযোগিতাসমূহত অংশগ্ৰহণ কৰাত মই উৎসাহিত। মোৰ শ্ৰদ্ধাৰ তত্বাৱধায়ক পৰামৰ্শমতে মই প্ৰতিযোগিতাসমূহ সুচাৰুৰূপে চলাই নিবলৈ সক্ষম হৈছিলো। প্ৰতিযোগিতাসমূহ চলাই নিবলৈ মোক বিশেষভাৱে সহায়-সহযোগ আগবঢ়াইছিল মেৰিনা আকতাৰ; ..... সৰকাৰ, নিলো..... নাৰজিনা, গীতাঞ্জলী, বাৰবি, মনীষা, জাণ্টু, অভিজিত, ধ্ৰুৱজ্যোতি, নৱজ্যোতি, পল্লৱ আৰু বহু বন্ধু-বান্ধৱীয়ে। এই সুযোগতে মই তেখেতসকলে আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা যাচিছোঁ।

সোণালী জয়ন্তী উৎসৱ উপলক্ষে মই বিশেষ কিছুমান দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰিব লগা হৈছিল। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ সহায়-সহযোগিতাত আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ সোণালী জয়ন্তী উৎসৱ সুচাৰুৰূপে চলাই নিবলৈ সক্ষম হৈছিলোঁ।

আমাৰ মহাবিদ্যালয়ত প্ৰতিবছৰে উন্মোচন কৰা Wall Magazine খন সোণালী জয়ন্তী উপলক্ষে তত্বাৱধায়কৰ পৰামৰ্শ মতে নতুনকৈ মেৰামতি সুন্দৰকৈ প্ৰকাশ কৰিছিলোঁ।

আলোচনী সম্পাদক হিচাপে মোৰ প্ৰধান দায়িত্ব আৰু কৰ্তব্য আছিল এখন সৰ্বাঙ্গসুন্দৰ আলোচনী উপহাৰ দিয়াটো। অৱশ্যে, এইক্ষেত্ৰত মই কিমান সফল হৈছোঁ তাৰ মূল্যাংকন মই কৰিব নোৱাৰো। কাৰণ আঃ চেঃ ফুকন মহাবিদ্যালয়ৰ দৰে এখন ঐতিহ্যমণ্ডিত শিক্ষানুষ্ঠানৰ আলোচনীৰ মানদণ্ড প্ৰকৃততে যেনে হ'ব লাগে মোৰ ক্ষুদ্ৰ জ্ঞানৰ দ্বাৰা ঢুকি পোৱাটো সম্ভৱ নহয়। কিন্তু আলোচনীৰ মান উন্নত কৰিবলৈ যথাসম্ভৱ চেষ্টা চলাইছিল।

আলোচনীৰ ক্ষেত্ৰত কিছু অসুবিধা দেখা গৈছিল কাৰণ আলোচনীৰ বাবে লেখা বিচাৰি মই বহু ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু শিক্ষাগুৰুসকলৰ কাষ চাপিছিলোঁ যদিও আশানুৰূপ ফল লাভ কৰা নাছিলো। আজি আলোচনী প্ৰকাশৰ বাবে থকা অদৃশ্য হেঁপাহৰ বাবে বহু কষ্ট স্বীকাৰ কৰি হ'লেও লিখাসমূহ সংগ্ৰহ কৰিছিলো। এইক্ষেত্ৰত মোক বিশেষভাৱে সুপৰামৰ্শ সহায় আগবঢ়াইছিল, শ্ৰীযুত লীলাধৰ বৰকাৰকতী, শ্ৰীযুত নীলম শৰ্মা, মোঃ জাকিৰ হুছেইন, মেৰিনা এই ছোৱতে মই তেখেতসকললৈ কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। আলোচনী প্ৰকাশত মই কিমান সক্ষম হৈছোঁ সেয়া শিক্ষাগুৰু আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বিচাৰ্যৰ বিষয়।

বন্ধু-বান্ধৱৰ অকৃত্ৰিম সহযোগিতাই মোক বহু দিশৰপৰাই ধৰুৱা কৰি ৰাখিলে। এওঁলোকৰ ভিতৰত বিক্ৰম, ৰঞ্জিত, পলাশ, গৌৰৱ, মেৰিনা, পল্লৱ, জিয়াৰুল, জেহিৰুল, ৰিয়াজ, গীতাঞ্জলি, ধ্ৰুৱজ্যোতি, ইফতিকাৰ আৰু অভিজিত গোস্বামী আদি অন্যতম।

মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাক্তন ছাত্ৰ দেৱাশিষ দা, বিপুল দা, মইনুল দা, গৌৰৱ দা, ইমৰাণ দা, বিজুমনি দাৰ ওচৰত মই চিৰকৃতজ্ঞ। বেটুপাত অংকন কৰি মোক সহায়ৰ হাত আগবঢ়োৱা বিশিষ্ট শিল্পী শিৱপ্ৰসাদ মাৰাৰ দেৱক আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা অভিনন্দন জনাইছোঁ।

অজ্ঞাতা প্ৰেছৰ স্বত্বাধিকাৰী কৈলাস কুমাৰ ৰাজখোৱাদেৱলৈ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনাইছোঁ।

সময়পোষাগী বিভিন্ন লেখনিৰে আলোচনীৰ সৌষ্ঠৱ বৃদ্ধি কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা সমূহ লেখক-লেখিকাৰ প্ৰতি আন্তৰিক অভিনন্দন জনাইছোঁ। পুনৰবাৰ মোৰ শ্ৰদ্ধাৰ তত্বাৱধায়ক শ্ৰীঅজিত ভৰালী ছাৰ, আৰু পট্টনায়ক ছাৰক মই মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। শেষত আলোচনীখনত অনিচ্ছাকৃতভাৱে ৰৈ যোৱা ভুলৰ বাবে সুহৃদয় পাঠকৰ ওচৰত ক্ষমা বিচাৰি প্ৰতিবেদন সামৰিছোঁ।

জয়তু অসমী আই

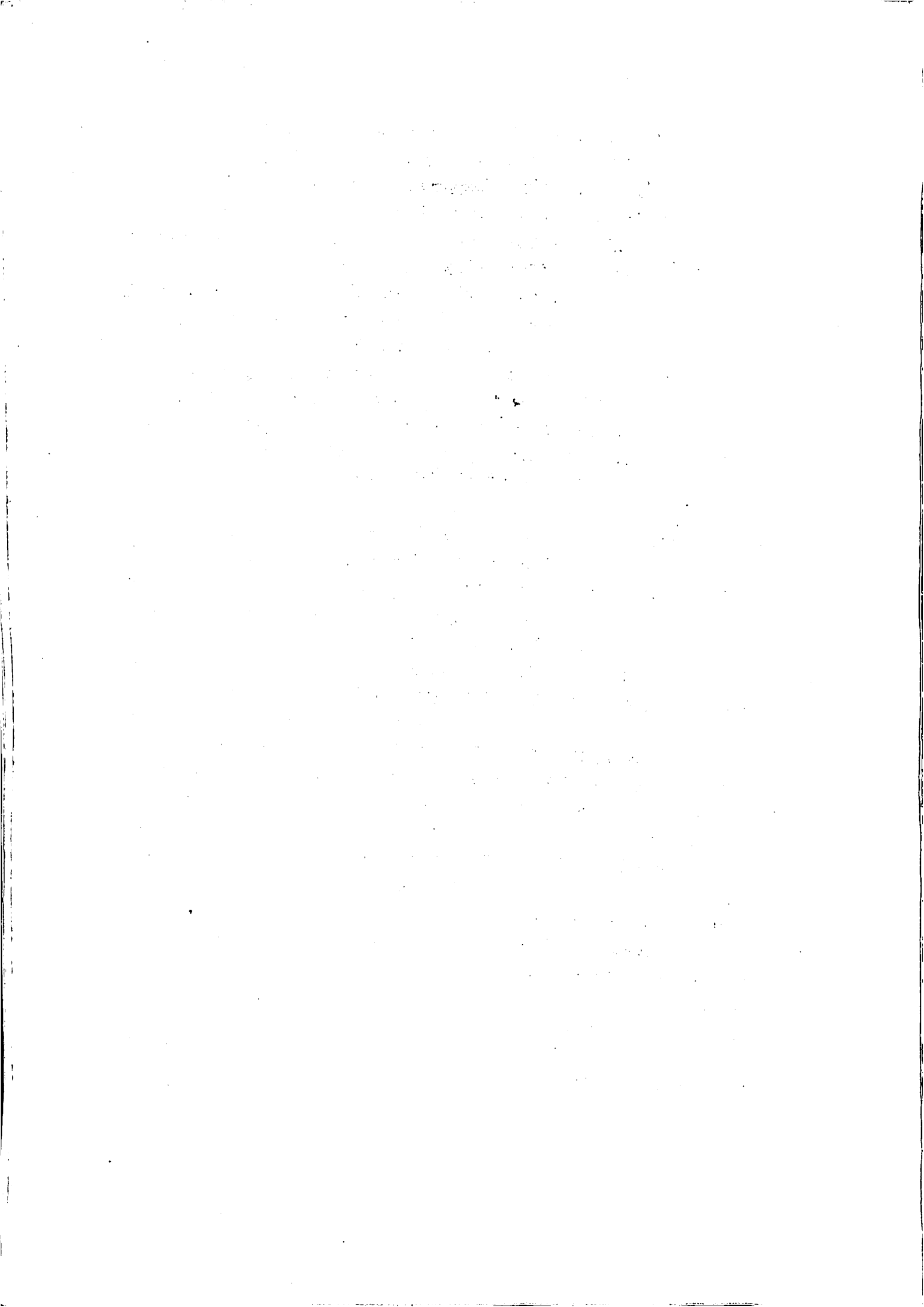
জয়তু আঃ চেঃ ফুকন মহাবিদ্যালয়
বসন্তৰ সেউজীয়াৰে চিৰসেউজ হৈ ৰওক
আঃ চেঃ ফুকন মহাবিদ্যালয়

ধন্যবাদ

মোঃ জিয়াউৰ ৰহমান

সাহিত্য আৰু আলোচনী সম্পাদক সোণালী জয়ন্তী বৰ্ষ

২০০৮-০৯

আনন্দ জেহা

“হে ত্ৰিপামই জগদিস্বৰ ; এই অসম দেশৰ লোক সকলক স্বদেশ সভ্য গিয়ানি আৰু ধাৰ্মিক কৰিবলৈ মতি দিয়া, সিবিলাকৰ অভাব আৰু দুৰঅৱস্থা জানিবলৈ সিবিলাকক গিয়ান দিয়া, আৰু তোমাৰ বিচিত্ৰ সজিৰে সিবিলাকক সভ্য কৰা আৰু তোমাক জানিবৰ আৰু আগ্যা পালিবৰ জোগা কৰা। জি সময়ত অসম হাৰি গুচি ফুলবাৰি হব, নৈত ডোদা গুচি, জাহাজ হব, ঘৰ বাঁহৰ গুচি, সিল ইটাৰ হব, গাঁৱে গাঁৱে হেজাৰে হেজাৰে পৰ্হাসালি হব, গিয়ানৰ সভা, চিকিতসালই, দুখিয়া দৰিদ্ৰ পৰিত্ৰানৰ আলই হব, আৰু জি কালত লোক সকলে পৰস্পৰ হিংসা নকৰি, আটাইয়ে আটাইক ভাৱিবত্ চেনেহ কৰি, কেৱে দুটকা কানিৰ সলনি মিচা সাখি নিদি, লাখ টকাকো কাতি কৰি থব, কোটি টকা ভেঁটি পাইও কাৰো অন্যাই নকৰিব, বেগ্যা, কানি আৰু সুৰা এই কথা দেশত লোকে ভু নোপোতা হব, সেই সমই, হে পৰম পিতা জগদিস্বৰ, সিন্ধে ঘটোতা।”

আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন